

KOLENDAR

DRUŽBESV

MOHORJA

LETO 1946

VSEBINA

Kalendarij in imenik svetnikov	3	Trst (inž. D. Gustinčič)	91
Josip Broz-Tito, maršal Jugoslavije (slika)	33	Slovenska Koroška (dr. Bogo Grafenauer)	96
Družba sv. Mohorja oživljena	34	Ob treh koroških jezerih (I. Mikl)	102
Besede katoliškega duhovnika (V. Winkler)	35	Štefan Singer, koroški zgodovinar (F. Kotnik)	104
Osvobodilna fronta (Tone Fajfar)	39	† Dr. Anton Breclj	107
Kako so se borile naše žene za svobodo domovine (Asta Žnidarčič)	46	Radgona (Peter Vrabc)	108
Živela ljudska republika (Prežihov Voranc)	49	Zemljo tistemu, ki jo obdeluje (Vinko Möderndorfer)	111
Odsev ljubezni (F. S. Finžgar)	54	Narod, domovina, svoboda (dr. Janžekovič)	123
Odhod iz Rajhenburga (Alojzij Remec)	55	V adventnem jutru	128
Sveča (Konstantin Simonov)	57	Odpustki (Prežihov Voranc)	130
Ožbalt Dular (Janko Kotnik)	60	Naši vestni uslužbenci — žrtve okupatorja	137
Narodni običaji pri Sv. Marku niže Ptuja	63	Rusija (Vinko Möderndorfer)	138
Košuta (spisal France Lipičnik)	66	Najvažnejši dogodki po svetu v letu 1945 (Mirko Košir)	144
Obnova našega prometa (Franc Snoj)	69	Glasnik Družbe sv. Mohorja	150
Naša živinoreja (inž. Cizej Dolfe)	75	Seznam udov Družbe sv. Mohorja	151
Naš les — naš kruh (inž. Lojze Žumer)	77	Poštne pristojbine in predpisi	158
Javna uprava v Sloveniji, sodstvo in javno tožilstvo	82	P e s m i : Žalost vojakove neveste, V spominsko knjigo, Pesem o rasti, Pesnikovo pismo, Molitev v noči, Sen, Silvestrovo 1941, Vrnitev.	
Od kdaj smo na morju, Krasu in Soči (dr. Milko Kos)	88		

NAZNANILO

Vsak družbenik dobi letos za redno članarino (50 dinarjev) tri knjige:

1. Koledar za leto 1946.
2. Večernice 97. zvezek; Bračič Julija, Zaprta vrata.
3. F. S. Finžgar, Pod svobodnim soncem I. del.

Prvi dve sta dotiskani, tretjo pa bomo dostavili pozneje. Če bo mogoče, dobi vsak družbenik povrh še II. del Finžgarjevega romana. Letnina za leto 1946 znaša 50 din. Rok za nabiranje udov in naročnikov je do 1. maja 1946. Vsak član prejme knjige tam, kjer se je vpisal. Stroške (za poštino, omot itd.) naj povrnejo člani poverjenikom. Knjige za prihodnje leto bodo izšle jeseni. O d b o r.

Odbor Tiskarne Družbe sv. Mohorja, tiskovne in produktivne zadruge v Celju
registrirane zadruge z omejenim jamstvom:

Dr. Marijan Breclj,
podpreds. NVS v Ljubljani, predsednik.
Dr. Fran Cukala,
gen. vikar v Mariboru, podpredsednik.
Vinko Möderndorfer,
šolski nadzornik v Celju, tajnik.
Dr. France Kotnik,
profesor v p. v Celju, blagajnik.
F. S. Finžgar,
pisatelj v Ljubljani.
Matija Munda,
prošt v Dravogradu.
Dr. France Stelè,
univ. profesor v Ljubljani.
Dr. Anton Trstenjak,
univ. docent v Ljubljani.
France Bevk,
pisatelj v Trstu.
Lovro Kuhar,
pisatelj in poslanec v Kotljah p. Guštanj.
Dr. Stanko Cajnkár,
poslanec v Ljubljani.

Beno Kotnik,
kmet in poslanec, Podkraj pri Guštanju.
Presinger Riko,
za sindikat Grafičnega delavstva
v Mohorjevi tiskarni.

Nadzorstvo:

Jurančič Jože, poslanec v Ljubljani; Tone Fajfar, minister za trgovino in preskrbo v Ljubljani; Vinko Prelog upravnik v Celju.

Odbor Družbe sv. Mohorja v Celju je isti kakor odbor zadruga, sprememba je le v tem, da je:

Dr. Fran Cukala,
generalni vikar v Mariboru, predsednik.
Dr. France Stelè,
univ. profesor v Ljubljani, podpredsednik.
F. S. Finžgar,
župnik v pokoju in pisatelj, tajnik.
Dr. France Kotnik,
profesor v pokoju v Celju, blagajnik.

000. 22. v. 19.
3

KOLENDAR

DRUŽBE SV. MOHORJA

ZA NAVADNO LETO

1946

CELJE 1945

|| 1825/86

15576
3.2.1929.

ZAGLAVJA ZA MESECE JE NARISAL STANE KREGAR
IZDALA IN ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU
NATISNILA » TISKOVNA PRODUKTIVNA ZADRUGA
DRUŽBE SV. MOHORJA V CELJU, R. Z. Z. O. J. V CELJU.

N A V A D N O L E T O 1 9 4 6

ima 365 dni ter se začne in neha s torkom

PREMAKLJIVI PRAZNIKI

Sedemdesetnica 17. febr. Srce Jezusovo 28. jun.
 Pepelnica 6. marca Angelska ned. 1. sept.
 Velika noč 21. aprila Žegnanska ned. 13. okt.
 Križev t. 27., 28., 29. maja Misijonska ned. 20. okt.
 Vnebohod 30. maja Kristus Kralj 27. okt.
 Binkošti 9. junija Zahvalna ned. 3. nov.
 Sv. Trojica 16. junija 1. adv. nedelja 1. dec.
 Sv. Rešnje Telo 20. junija

Od božiča do pepelnice je 70 dni = 10 tednov.
 Nedelj v predpustu je 9, po binkoštih 24.

Z zvezdico (*) zaznamovani prazniki: svečnica, oznanjenje, velikonočni ponedeljek, binkoštni ponedeljek, rojstvo Device Marije in sveti Štefan niso več cerkveno zapovedani prazniki.

POSTI IN ZDRŽKI

Ker si verniki mnogokje ne morejo priskrbeti hrane po svojih željah in potrebah, imamo pri nas postno postavbo tako olajšano, da je strogi post (zdržek od mesnih jedi in mesne juhe ter pritrgranje v jedi, znamenje ††) samo na pepelnico in na veliki petek. Vse druge postne dneve je dovoljeno večkrat na dan jesti ter uživati mesne jedi. Vsak naj se drži še navodil svoje škofije.

GODOVINSKO ŠTEVILO

Zlato število . . . . . 9 Rimska številka 14
 Sončni krog . . . . . 23 Nedeljska črka . . . . . f
 Epakta XVII

ZNAKI ZA LUNINE SPREMENBE

Mlaj . . . . . ☉ Ščip ali polna luna ☽
 Prvi krajec . . . . . ☾ Zadnji krajec . . . . . ☽

MRKI SONCA IN LUNE

Mrki sonca: delni 3. januarja ob 14, pri nas neviden; 30. maja ob 23, pri nas neviden; 29. junija ob 6, pri nas neviden; 23. novembra ob 20, pri nas neviden.

Mrki lune: popolni 14. junija ob 21, pri nas deloma viden; 8. decembra ob 20, pri nas viden.

HERSCHLOV KLJUČ

Učeni možje danes še ne morejo dokazati, da luna res vpliva na vreme — podobno kakor vpliva na morsko dno. Vendar ponovna opazovanja le dokazujejo, da je tako in da je torej Herschlov vremenski ključ, ki napoveduje vreme iz luninih sprememb, kar zanesljivo vremenski prerok, posebno če ga uporabljamo obenem z drugimi vremeniki.

Herschlov ključ pravi: Če se luna spremeni:

ob uri	bo poleti (15. 4. - 15. 10.)	bo pozimi (15. 10. - 15. 4.)
od 24. do 2.	lepo	mrzlo, če ni jugozapadnik
od 2. do 4.	mrzlo in dež	sneg in vihar
od 4. do 6.	dež	sneg in vihar
od 6. do 10.	spremenljivo	dež ob severozapadniku, sneg ob vzhodniku
od 10. do 12.	veliko dežja	mrzlo in mrzel veter
od 12. do 14.	veliko dežja	sneg in dež
od 14. do 16.	spremenljivo	lepo in prijetno
od 16. do 18.	lepo	lepo
od 18. do 22.	lepo ob severu ali zapadniku, dež ob jugu ali jugozapadniku	dež in sneg ob jugu ali zapadniku
od 22. do 24.	lepo	lepo

Kratko si zapomnimo lahko ta ključ takole:

1. Vreme bo tem bolj zanesljivo lepo, čim bliže polnoči se luna spremeni.

2. Vreme bo tem bolj gotovo grdo, čim bliže poldneva se luna spremeni.

Lepo bo torej, če se spremeni luna od 22. zvečer do 2. jutraj; grdo pa, če se spremeni luna od 10. dopoldne do 14. popoldne. Vmesne ure (med 2. in 10. ter med 14. in 22.) malo pomenijo; takrat vplivajo na vreme drugi vzroki bolj kakor luna.

Ako Herschlov ključ napoveduje, recimo, lepo vreme za določen dan, moramo to razumeti tako, da bo okrog tega dneva, približno v teh dneh lepo.

V NAŠEM KOLEDARJU

se oziramo na svetnike vseh slovenskih škofij. Vsak dan smo navedli najprej tiste svetnike, ki jih ta dan Cerkev časti. Upoštevali smo tudi svetnike, ki jih ljudstvo časti in se jim priporoča. Novorojencem dajemo najrajši ime svetnika, ki je blizu njegovega rojstva. Kadar ne najdete primerne, pojdite k dušnemu pastirju in vam bo lahko svetloval še druge, ki jih Cerkev praznuje drugod. Povedal vam bo marsikdaj tudi, kako bi bilo ime tistega svetnika po slovensko.

LUNINE SPREMEMBE

- 3. ob 13.30; sneg, dež
- ☾ 10. ob 21.27; dež, sneg
- ☼ 17. ob 15.46; lepo, prij.
- ☾ 25. ob 6.00; sneg, vihar

P R O S I N E C · J A N U A R

<p>1 Torek 2 Sreda 3 Četrtek 4 Petek 5 Sobota</p>	<p>NOVO LETO, OBREZOVANJE GOSPODOVO Presveto ime Jezusovo; Makarij, opat Osmina sv. Janeza; Genovefa, devica; Antér, papež Osmina nedolžnih otročičev; Angela Folinjska, vd. Telesfor, papež, mučenec; Emilijana, devica</p>	<p>Detetu dajo ime Jezus. (Lk 2, 21.)</p>
<p>6 Nedelja 7 Ponedeljek 8 Torek 9 Sreda 10 Četrtek 11 Petek 12 Sobota</p>	<p>RAZGLAŠENJE GOSP., SV. TRIJE KRALJI Luciján, mučenec; Julijan, mučenec; Teodor Severin, opat; Teofil, mučenec Julijan in Bazilisa, mučenca; Peter, škof Viljem, škof; Agaton, papež Higín, papež; Pavlin II., oglejski škof Alfred, opat; Tatijana, mučenica; Arkadij, mučenec</p>	
<p>13 Nedelja 14 Ponedeljek 15 Torek 16 Sreda 17 Četrtek 18 Petek 19 Sobota</p>	<p>1. PO RAZGLAŠENJU; SVETA DRUŽINA Hilárij, cerkveni učenik; Feliks (Srečko) Nolanski Pavel, puščavnik; Maver, opat Marcél, papež; Berárd in tovariši, mučenec Anton, puščavnik; Marijan, mučenec Petra stol v Rimu; Priska, devica Marij in tov., muč.; Kanut, kralj in muč.; Pavlin, šk.</p>	<p>Janez Krstnik pričuje o Jezusu. (Jan 1, 29—34.)</p>
<p>20 Nedelja 21 Ponedeljek 22 Torek 23 Sreda 24 Četrtek 25 Petek 26 Sobota</p>	<p>2. PO RAZGLAŠENJU. Fabijan in Sebastijan, muč. Neža, devica, mučenica; Fruktuóz, mučenec Vincencij in Anastazij, mučenca; Viktor Rajmund, spozn.; Zaroka Dev. Mar.; Emerenciana Timotej, škof; Evgenij, mučenec Spreobrnjenje sv. Pavla; Ananija, mučenec Pólikarp, škof; Pavla, vdova</p>	<p>O ženitnini v Kani Galilejski. (Jan 2, 1—11.)</p>
<p>27 Nedelja 28 Ponedeljek 29 Torek 30 Sreda 31 Četrtek</p>	<p>3. PO RAZGLAŠENJU. Janez Zlatousti; Julijan Peter Nolasko, spoznavalec; prikazen Neže Francišek Saleški, cerkveni učenik; Valerij, škof Martina, devica, mučenica; Hiacinta, devica Janez Bosko, spoznavalec; Marcela, vdova</p>	<p>Jezus ozdravi stotnikovega hlapca. (Mt 8, 1—13.)</p>

VREMENSKI PREGOVORI

Če v prosincu ni snega,
ga mali traven dá.

V prosincu toplota,
v svečanu mrzlota.

Sv. Makarij jasen ali meglen
naznanja enako jesen.

Če Vinka (22.) sonce peče,
v sode vino teče.

Na spreobrnitev Pavla jasno vreme
obeta sadov lepo breme.

LUNINE SPREMEMBE

- ☉ 2. ob 5.43; sneg, vihar
- ☽ 9. ob 5.28; sneg, vihar
- ☼ 16. ob 5.28; sneg, vihar
- ☾ 24. ob 3.36; sneg, vihar

S V E Č A N • F E B R U A R

1 Petek	Ignacij (Ognjeslav), škof, mučenec; Pavel, škof	
2 Sobota	Svečnica, Darovanje Gospodovo	
3 Nedelja	4. PO RAZGLAŠENJU. Blaž, šk., muč.; Oskar, šk.	O viharju na morju.
4 Ponedeljek	Andrej Korsini, škof; Janez de Brito, mučenec	(Mt 8, 23—27.)
5 Torek	Agata, devica, mučenica; Albuin, škof	
6 Sreda	Tit, škof; Doroteja, devica, mučenica	
7 Četrtek	Romuald, opat; Julijana, vdova	
8 Petek	Janez iz Mate, spoznavalec; Juvencij, škof	
9 Sobota	Ciril Aleksandrijski, cerkv. uč.; Apolonija; Nicefor	
10 Nedelja	5. PO RAZGLAŠENJU. Sholastika, dev.; Sotéra, d.	Prilika o pšenici in ljuljki.
11 Ponedeljek	Lurška Mati božja; Adolf, škof	(Mt 13, 24—30.)
12 Torek	Sedem ustanoviteljev; Melécij, škof	
13 Sreda	Albuin, šk.; Katarina Riči, dev.; Gregorij II., papež	
14 Četrtek	Valentin (Zdravko), mučenec; Vital	
15 Petek	Favstin in Jovita, mučenca; Jordan, spoznavalec	
16 Sobota	Julijana, mučenica; Onezim, škof, mučenec	
17 Nedelja	1. PREDPOSTNA. Krizancijan in tov., m.; Favstin	O delavcih v vinogradu.
18 Ponedeljek	Simeon, škof, mučenec; Flavijan, škof	(Mt 20, 1—16.)
19 Torek	Gabin, mučenec; Julijan, mučenec; Konrad	
20 Sreda	Sádot, škof, in tovariši, mučenci; Elevtérij, škof	
21 Četrtek	Feliks (Srečko), škof; Severijan	
22 Petek	Petra stol v Antiohiji; Marjeta Kortonska	
23 Sobota	Peter Damijan, cerkveni učenik; Romana, devica	
24 Nedelja	2. PREDPOSTNA. Matija (Bogdan), ap.; Sergij, m.	Prilika o sejalcu in semenu.
25 Ponedeljek	Valburga, devica; Viktorin in tovariši, mučenci	(Lk 8, 4—15.)
26 Torek	Andrej, škof; Viktor, spozn.; Nestor, škof in muč.	
27 Sreda	Gabrijel Žalostne Matere božje, sp.; Leander, šk.	
28 Četrtek	Roman, opat; Antonija Florentinska, vdova	

1. februar

2. februar

3. februar

4. februar

5. februar

Z I M A , S E Ž U

VREMENSKI PREGOVORI

Svečnica zelena,
velika noč snežena.

Svečnice dan zima van,
»To je laž,« reče Blaž.

Če se svečnica jasno zdani,
zima še dolgo trpi.

Sv. Valentin (14.) prinese ključe do korenin.

LUNINE SPREMEMBE

- ☉ 3. ob 19.10; dež, sneg
- ☽ 10. ob 13.3; sneg, dež
- ☿ 17. ob 20.11; dež, sneg
- ♁ 25. ob 23.37; lepo

S U Š E C • M A R E C

1 Petek	Albin, škof; Antonina, mučenica; Feliks, papež	
2 Sobota	Pavel, mučenec; Neža Praška, devica	
3 Nedelja	3. PREDPOSTNA . Agapa in tov., m.; Kunigunda	Jezus ozdravi
4 Ponedeljek	Kazimir, spoznavalec; Lucij, papež, mučenec	slepca.
5 Torek	Pust; Janez Jožef od Križa, spozn.; Bogoljub	(Lk 18, 31—43.)
6 Sreda	†† P e p e l n i c a; Perpetua in Felicita, m.; Koleta	
7 Četrtek	Tomaž Akvinski, cerkv. uč.; Teofil (Bogoljub), šk.	
8 Petek	Janez od Boğa, spoznavalec; Julijan, škof	
9 Sobota	Frančiška Rimska, vdova; Gregorij, škof	
10 Nedelja	1. POSTNA NEDELJA , 40 mučencev; Makarij, šk.	Jezus trikrat
11 Ponedeljek	Sofronij, škof; Kándid in tovariši, mučenci	skušan.
12 Torek	Gregorij Veliki, papež, cerkv. uč.; Bernard, škof	(Mt 4, 1—11.)
13 Sreda	Kvaterna sreda; Teodora, muč.; Kristina, dev., muč.	
14 Četrtek	Matilda, kraljica; Matilda, devica	
15 Petek	Kvaterni petek; Klemen Marija Hofbauer, spozn.	
16 Sobota	Kvaterna sobota; Hilarij in Tacijan, m.; Herbert, šk.	
17 Nedelja	2. POSTNA NEDELJA . Patricij, škof; Jedert, dev.	Jezus se na
18 Ponedeljek	Ciril Jeruzalemski, cerkv. učenik; Salvátor, spozn.	gori spremeni.
19 Torek	JOŽEF, ŽENIN DEVICE MARIJE	(Mt 17, 1—9.)
20 Sreda	Feliks, Larg in Dionizij, muč.; Aleksandra, muč.	
21 Četrtek	Benedikt, opat; Serápion, škof	
22 Petek	Lea, vdova; Zaharija, papež; Vasilij, mučenec	
23 Sobota	Jožef Oriol, mašnik; Pelagija, mučenica	
24 Nedelja	3. POSTNA . Gabrijel, nadangel; Simon, deček, m.	Jezus izžene
25 Ponedeljek	Oznanjenje Marije Device*	hudiča.
26 Torek	Emánuel, mučenec; Máksima, mučenica	(Lk 11, 14—28.)
27 Sreda	Janez Damaščan, cerkveni učenik; Rupert, škof	
28 Četrtek	Janez Kapistran; Sikst III., papež	
29 Petek	Ciril, diakon, mučenec; Bertold, spoznavalec	
30 Sobota	Janez Klimak, opat; Kvirin, mučenec	
31 Nedelja	4., SREDPOSTNA . Benjamin, muč.; Modest, škof	Jezus nasiti pet
		tisoč mož.
		(Jan 6, 1—15.)

VREMENSKI PREGOVORI

Igrajo v sušcu se mušice,
v aprilu vzemi rokavice.

Sv. Jožef lep in jasen,
dobre letine prerok prijazen.

Če o sv. Rupertu (27.) lepi dni,
se seno lepo suši.

Kar se sušca zeleni,
se rado posuši.

LUNINE SPREMEMBE

- ☉ 2. ob 5.37; sneg, vihar
- ☾ 8. ob 21.4; dež, sneg
- ☼ 16. ob 11.47; vel. dežja
- ☽ 24. ob 16.18; lepo

M A L I T R A V E N • A P R I L

1 Ponedeljek
2 Torek
3 Sreda
4 Četrtek
5 Petek
6 Sobota

Hugo, škof; Venancij, škof, mučenec
Francišek Pavelski; Leopold G., spoznavalec
Rihard, škof; Sikst, papež in mučenec
Izidor Seviljski, cerkveni učenik; Benedikt, spozn.
Vincencij Feréri, spoznavalec; Irena, devica
Peter, mučenec; Platónid in tovariši, mučenci

7 Nedelja
8 Ponedeljek
9 Torek
10 Sreda
11 Četrtek
12 Petek
13 Sobota

5. POSTNA, TIHA. Herman Jožef, sp.; Hegezipe, sp.
Dionizij, škof; Julija Biliart, devica; Edezij
Marija Kleofova; Tomaž Tolent., mučenec
Apolonij in tovariši, mučenci; Ezekiel, prerok
Leon Veliki, papež, cerkveni učenik; Domnion, šk.
Marija 7 žalosti; Lazar, tržaški muč.; Julij I., pap.
Hermenegild, kraljevič, mučenec; Ida, devica

Judje hočejo Je-
zusa kamenjati.
(Jan 8, 46—59.)

14 Nedelja
15 Ponedeljek
16 Torek
17 Sreda
18 Četrtek
19 Petek
20 Sobota

6. POSTNA, CVETNA. Justin, muč.; Valerijan
Anastázija, mučenica, Teodor, mučenec
Benedikt Jožef Laber, spozn.; Bernarda (Lurška), d.
Anicet, papež; Štefan, opat; Robert, sp.; Rudolf
Veliki četrtek; Antija, mučenica
†† **Veliki petek;** Leon IX., papež
Velika sobota; Neža Montepulčanska, devica

Jezus jezdi
v Jeruzalem.
(Mt 21, 1—9.)

21 Nedelja
22 Ponedeljek
23 Torek
24 Sreda
25 Četrtek
26 Petek
27 Sobota

VELIKA NOČ, VSTAJENJE GOSPODOVO,
Velikonočni ponedeljek*; Soter in Gaj, papeža, m.
Vojteh (Adalbert), škof; Egidij Asiški, spoznavalec
J u r i j, mučenec; Fidelis Sigm., mučenec
M a r k o, evangelist; Ermin, mučenec
Klet in Marcellin, papeža
Hosana Kotorska, d.; Peter Kanizij c. uč.; Cita, d.

Jezus vstane
od mrtvih.
(Mt 16, 1—7.)

28 Nedelja
29 Ponedeljek
30 Torek

1. POVELIKONOČNA, BELA. Pavel od Križa, sp.
Peter, mučenec; Robert, opat; Hugo, opat
Katarina Sienska, devica; Jožef Kotolengo, spozn.

Jezus se prikaže
ob zaprtih durih.
(Jan 20, 19—31.)

VREMENSKI PREGOVORI

Moča v tihí nedelji
se žetve nikar ne veseli.

O sv. Juriju naj se vrana v setvi skrije.

O sv. Juriju še slepe mlade vrane,
kmetje bodo volje razigrane.

Dež v aprilu je res
božji dar iz nebes.

Če v dežju drevo cvete,
nikdar sadja ne daje.

LUNINE SPREMEMBE

- ☉ 1. ob 14.16; spremen.
- ☽ 8. ob 6.13; spremen.
- ☿ 16. ob 3.52; mrzlo, dež
- ♁ 24. ob 5.2; dež
- ♃ 30. ob 21.49; lepo ob sev.

V E L I K I T R A V E N • M A J

1 Sreda	Filip (Zdenko) in Jakob, apostola; Jeremija	
2 Četrtek	Atanazij, cerkv. uč.; Saturnin, muč.; Longin, m.	
3 Petek	Najdenje sv. križa; Aleksander, pap., muč.	
4 Sobota	Monika, vdova; Florijan (Cvetko), muč.	
5 Nedelja	2. POVELIKONOČNA. Pij V., p.; Irenej; Angel, m.	Jezus dobri pastir.
6 Ponedeljek	Janez Ev. pred lat. vrati; Benedikta, dev.	(Jan 10, 11—16.)
7 Torek	Stanislav, škof, mučenec; Dujam, škof	
8 Sreda	Varstvo sv. Jožefa; Prik. Mihaela, nadang.	
9 Četrtek	Gregorij Nacianski, cerkveni učenik; Herma, sp.	
10 Petek	Antonin, škof; Izidor, kmet; Janez Avilski	
11 Sobota	Sigismund, kralj, muč.; Aleksander in tov., muč.	
12 Nedelja	3. POVELIKONOČNA. Pankracij in tov., muč.	Jezus napoveduje
13 Ponedeljek	Servacij, škof; Robert Belarmin, cerkv. uč.	svoj odhod.
14 Torek	Bonifacij, mučenec; Justa in tov., muč.	(Jan 16, 16—22.)
15 Sreda	Janez Krstnik Salski, spoznavalec; Zofija, m.	
16 Četrtek	Janez Nepomuk, mučenec; Ubald, škof	
17 Petek	Pashal Bajlonski, spoznavalec; Bruno, škof	
18 Sobota	Venancij, škof; Erik, kralj; Teodot, muč.	
19 Nedelja	4. POVELIKONOČNA. Peter Celestin, papež	Jezus obeta učen-
20 Ponedeljek	Bernardin Sienski, spoznavalec; Plavtila	cem Sv. Duha.
21 Torek	Feliks Kantališki, sp.; Andrej Bobóla, muč.	(Jan 16, 5—14.)
22 Sreda	Emil (Milan), mučenec; Marjeta Kasijska	
23 Četrtek	Janez Krstnik Rossi, spoznavalec	
24 Petek	Marija Pomočnica kristjanov; Servul, muč.	
25 Sobota	Gregorij VII., papež; Urban I., papež, mučenec	
26 Nedelja	5. POVELIKONOČNA. Filip Neri, spoznavalec	Jezus uči o moči
27 Ponedeljek	Beda Častitljivi, cerkv. uč.; Janez, papež	molitve.
28 Torek	Avguštin, škof; Viljem, opat; German	(Jan 16, 23—30.)
29 Sreda	Marija Magdalena Paciška, dev.; Maksim	
30 Četrtek	VNEBOHOD GOSPODOV. Feliks I., papež, muč.	
31 Petek	Marija srednica; Kancij in tov., muč.; Angela, d.	

Križev
teden

VREMENSKI PREGOVORI

Pred Pankracijem naj poletnih ne bo dni,
da za Ksaverijem slana polj več ne mori.

Slana v začetku maja
zoritvi sadja nagaja.

Brez dežja Pankrac in Urban,
dobre trgatve up je dan.

Če je ta mesec dosti dežja,
v jeseni bo dosti vsega blaga.

LUNINE SPREMEMBE

- ☾ 6. ob 17.6; lepo
- ☽ 14. ob 19.42; lepo ob sev. dež ob jugu
- ☾ 22. ob 14.12; spremen.
- ☽ 29. ob 5.6; dež

R O Ž N I K · J U N I J

1 Sobota	Pamfilij in tovariši, mučenci; Feliks	
2 Nedelja	NEDELJA V OSMINI VNEBOHODA. Peter, m.	O pričevanju Svetega Duha. (Jan 15, 26-16, 4.)
3 Ponedeljek	Klotilda, kraljica; Pavla, devica, mučenica	
4 Torek	Frančišek Karačolo, spoznavalec; Kvirin, škof	
5 Sreda	Bonifacij, škof; Valerija in tov., mučenice	
6 Četrtek	Norbert, škof; Bertrand, škof	
7 Petek	Robert, opat; Baptista Varani, dev.; Ana	
8 Sobota	Medard, škof; Viktorin, škof; Viljem, škof	
9 Nedelja	BINKOŠTI, PRIHOD SV. DUHA	
10 Ponedeljek	Binkoštni ponedeljek; Marjeta, kraljica; Jošt	
11 Torek	Barnaba, apostol; Rembert, škof; Feliks	
12 Sreda	Kvatrna sreda; Janez Fakundski, spozn.	
13 Četrtek	Anton Padovanski, spozn.; Akvilina, devica	
14 Petek	Kvatrni petek; Bazilij, cerkv. uč.; Elizej prerok	
15 Sobota	Kvatrna sobota; Vid in tovariši, mučenci	
16 Nedelja	1. POBINKOŠTNA, PRESVETA TROJICA	Jezusu je dana vsa oblast. (Mt 28, 18—20.)
17 Ponedeljek	Cirijaka in Muska, mučenici; Adolf, škof	
18 Torek	Efrem Sirski, cerkv. uč.; Marko in Marcellin, muč.	
19 Sreda	Julijana Falkoneri, dev.; Gervazij in Protazij, m.	
20 Četrtek	PRESVETO REŠNJE TELO. Silverij, papež	
21 Petek	Alozij (Vekoslav), spozn.; Demetrija, devica	
22 Sobota	Ahacij, muč.; Pavlin Nolanski, škof; Nicea, škof	
23 Nedelja	2. POBINKOŠTNA. Agripina, dev., muč.	Prilika o veliki večerji. (Lk 14, 16—24.)
24 Ponedeljek	Kres; rojstvo Janeza Krstnika	
25 Torek	Viljem, opat; Henrik Zdik, škof; Prosper	
26 Sreda	Janez in Pavel, mučenca; Vigilij, muč.	
27 Četrtek	Hema (Ema), vdova; Ladislav, kralj	
28 Petek	Srce Jezusovo; Irenej, škof; Potamijena, d.	
29 Sobota	PETER IN PAVEL, APOSTOLA; Benedikta	
30 Nedelja	3. POBINKOŠTNA NEDELJA. Spomin Pavla	Prilika o izgubljeni ovci in denarju. (Lk 15, 1—10.)

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor vreme na Medarda kane,
tako ves mesec ostane.

O svetem Vidi
se skož noč vidi.

Kakor se Medard zdani,
vreme 40 dni trpi.

Sv. Vid dežja ne daj,
da bo lepe žetve kaj.

LUNINE SPREMENBE

- ☾ 6. ob 6.16; spremen.
- ☼ 14. ob 10.22; vel. dežja
- ☾ 21. ob 20.52; lepo ob sev., dež ob jugu
- ☉ 28. ob 12.53; vel. dežja

M A L I S R P A N • J U L I J

1 Ponedeljek
2 Torek
3 Sreda
4 Četrtek
5 Petek
6 Sobota

Presveta Rešnja Kri; Teobald, puščavnik
Obiskovanje Marije Device
Leon II., papež; Bernardin Realino; Trifon
Urh, škof; Berta, vdova; Lavrijan, škof
Ciril in Metod, slovanska apostola; Anton
Izaija, prerok; Bogomila; Dominika (Nedeljka)

7 Nedelja
8 Ponedeljek
9 Torek
10 Sreda
11 Četrtek
12 Petek
13 Sobota

4. **POBINKOŠTNA.** Vilibald, škof; Benedikt, pap.
Elizabeta, kraljica; Evgenij III., papež
Nikolaj in tov., gorkumski mučenci; Tomaž Mor
7 bratov mučencev; Amalija, dev.; Rufina in Sek.
Pij I., papež, mučenec; Olga, kneginja; Savin, muč.
Mohor in Fortunat, muč.; Janez Gvalbert
Anaklet, papež, muč.; Evgenij, škof

Čudežni ribji lov.
(Lk 5, 1—11.)

14 Nedelja
15 Ponedeljek
16 Torek
17 Sreda
18 Četrtek
19 Petek
20 Sobota

5. **POBINKOŠTNA.** Bonaventura, škof, cerkv. uč.
Henrik I., kralj; Vladimir, knez
Karmelska Mati Božja; Marija Postel
Aleš, spozn.; Marcelina, devica; Božidar
Kamil Lelis, spozn.; Friderik (Miroslav), muč.
Vincencij Pavelski, spozn.; Avrea (Zlata), devica
Marjeta, devica; Hijeronim Emilijanski, spozn.

O grehu v misli
in besedi.
(Mt 5, 20—24.)

21 Nedelja
22 Ponedeljek
23 Torek
24 Sreda
25 Četrtek
26 Petek
27 Sobota

6. **POBINKOŠTNA.** Prakseda, dev.; Angelina
Marija Magdalena; Lavrencij Brindiški, spozn.
Apolinarij, škof, muč.; Liborij, škof
Kunigunda, devica; Kristina, dev., muč.; Elij, sp.
J a k o b (Rado), apostol; Krištof, mučenec
A n a , mati Device Marije; Valent, škof
Panteléon; Rudolf in tovariši, mučenci

Jezus nasiti
štiri tisoč mož.
(Mk 8, 1—9.)

28 Nedelja
29 Ponedeljek
30 Torek
31 Sreda

7. **POBINKOŠTNA.** Nazarij in tov., muč.; Viktor
Marta, dev.; Feliks in tov., muč.; Simplicij in tov.
Abdon in Senen, mučenca; Julita, mučenica
Ignacij (Ognjeslav) Lojolski, spozn.; Fabij, muč.

O lažnivih pre-
rokih.
(Mt 7, 15—21.)

VREMENSKI PREGOVORI

Je tega meseca presuho,
ostane grozdje prav drobno.

Če Marijinega dne ne bo lepo,
se dež ves mesec ustavil ne bo.

Jakobova ajda in Ožbaltova repa
je malokdaj lepa.

Če na dan sv. Marjete deži,
orehov pričakovati ni.

LUNINE SPREMEMBE

- ☾ 4. ob 21.55; lepo
- ☽ 12. ob 23.26; lepo
- ☾ 20. ob 2.17; dež
- ☽ 26. ob 22.7; lepo

VELIKI SRPAN · AVGUST

1 Četrtek	Vezi sv. Petra; makabejski bratje	
2 Petek	Porciunkula; Alfonz Liguori, cerkv. uč.; Stefan I.	
3 Sobota	Najdenje Stefana; Lidija, vdova	
4 Nedelja	8. POBINKOŠTNA. Dominik (Vladimil), spozn.	O krivičnem hišniku.
5 Ponedeljek	Marija Snežna; Ožbalt, kralj; Kasijan, škof	(Lk 16, 1—9.)
6 Torek	Gospodovo spremenjenje; Sikst II. p.	
7 Sreda	Kajetan, spozn.; Donat, muč.; Favst, muč.	
8 Četrtek	Ciriak, Larg, Smaragd, mučenci	
9 Petek	Janez Vianej, spozn.; Roman, muč.; Peter Faber	
10 Sobota	Lavrencij, mučenec; Pavla, devica, muč.	
11 Nedelja	9. POBINKOŠTNA. Tiburcij, muč.; Suzana, d., m.	Jezus joka nad
12 Ponedeljek	Klara, devica; Hilarija, muč.; Herkulan, škof	Jeruzalemom.
13 Torek	Janez Berhmans, spozn.; Hipolit in Kasijan, muč.	(Lk 19, 41—47.)
14 Sreda	Evzebij, spoznavalec; Atanazija, vdova	
15 Četrtek	VNEBOVZETJE MARIJE DEVICE	
16 Petek	Joahim, oče Dev. M.; Rok, spoznavalec	
17 Sobota	Hijacint, spozn.; Julijana, devica, mučenica	
18 Nedelja	10. POBINKOŠTNA. Helena (Jelena), cesarica	O farizeju in
19 Ponedeljek	Janez Ed, spozn.; Ludovik, škof; Marijan	cestinarju.
20 Torek	Bernard, opat; Samuel, prerok; Lucij	(Lk 18, 9—14.)
21 Sreda	Ivana Frančiška šantalska, vdova; Donat in tov.	
22 Četrtek	Timotej, mučenec; Hipolit, škof, mučenec	
23 Petek	Filip Benicij, spoznavalec; Flavijan, škof	
24 Sobota	Jernej, apostol; Ptolemej, škof; Zlata, muč.	
25 Nedelja	11. POBINKOŠTNA. Ludovik, kralj; Patricija, d.	Jezus ozdravi
26 Ponedeljek	Zeferin, papež, muč.; Rufin, škof, spozn.	gluhonemega.
27 Torek	Jožef Kalasancij, spozn.; Antuza, muč.	(Mk 7, 31—37.)
28 Sreda	Avguštin, cerkv. uč.; Hermes, muč.; Pelagij, muč.	
29 Četrtek	Obglavljenje Janeza Krstnika; Sabina, mučenica	
30 Petek	Roza (Roža) iz Lime, dev.; Feliks in Adavkt, muč.	
31 Sobota	Rajmund (Rajko), spoznavalec; Pavlin, škof	

VREMENSKI PREGOVORI

Srpana če veter zvedri,
vreme dolgo še trpi.

O Lovrencu in Jerneju lepi dni,
se vsakdo jeseni lahko veseli.

Če Lovrenc je jasen,
bo grozdec strden
in vincar bo glasen,
prijetna jesen.

Kakršno vreme dá Kasijan,
bo ostalo še marsikateri dan.

Po vremenu sv. Jerneja
rada vsa jesen se nareja.

LUNINE SPREMENBE

- ☾ 3. ob 15.49; spremen.
- ☽ 11. ob 10.59; vel. dežja
- ☾ 18. ob 7.44; spremen.
- 25. ob 9.45; spremen.

K I M A V E C · S E P T E M B E R

1 Nedelja
2 Ponedeljek
3 Torek
4 Sreda
5 Četrtek
6 Petek
7 Sobota

12. POBINKOŠTNA. ANGELSKA NEDELJA
Stefan, kralj; Maksima, mučenica
Evfemija, Doroteja in tov., muč.
Rozalija, devica; Ida, grofinja; Kandida
Lavrencij Justiniani, škof; Viktorin, škof, muč.
Zaharija, prerok; Petronij, škof; Onesifor
Marko Križevčan, Stefan Pongrac in tov., muč.

Prilika o usmiljenem Samarijanu.
(Lk 10, 23—37.)

8 Nedelja
9 Ponedeljek
10 Torek
11 Sreda
12 Četrtek
13 Petek
14 Sobota

13. POBINKOŠTNA. Rojstvo Device Marije
Peter Klaver, spozn.; Gorgonij; Serafina
Nikolaj Tolentinski, spozn.; Pulherija
Prot in Hiacint, muč.; Teodora, spokornica
Presv. ime Marijino; Macedonij, škof
Filip, mučenec; Notburga, devica, dekla
Povišanje sv. križa; Krescencij, mučenec

Jezusov rodovnik.
(Mt 1, 1—16.)

15 Nedelja
16 Ponedeljek
17 Torek
18 Sreda
19 Četrtek
20 Petek
21 Sobota

14. POBINKOŠTNA. Marija 7 žalosti
Kornelij, papež; Ciprijan, škof; Ljudmila, vdova
Franciškovske rane; Hildegarda, dev.; Lambert, šk.
Kvaterna sreda; Jožef Kupertinski, spozn.; Zofija
Januarij in tov., muč.; Konstancija, devica, muč.
Kvaterni petek; Evstahij in tov., muč.; Janez Kor.
Kvaterna sobota; M a t e j, apostol in evangelist

Jezus izroči svojo mater Janezu.
(Jan 19, 25—27.)

22 Nedelja
23 Ponedeljek
24 Torek
25 Sreda
26 Četrtek
27 Petek
28 Sobota

15. POBINKOŠTNA. Tomaž Vilanovski, škof
Lin, papež, muč.; Tekla, dev., muč.
Marija Devica rešiteljica ujetnikov; Rupert, škof
Pacifik, spozn.; Kleofa, uč. Gospodov
Ciprijan in Justina, muč.; Vigilij, škof; Evzebij
Kozma in Damijan, mučenca; Adolf, muč.
Venceslav, knez; Lioba (Ljuba), opatinja

Jezus obudi mladeniča.
(Lk 7, 11—16.)

29 Nedelja
30 Ponedeljek

16. POBINKOŠTNA. M i h a e l, nadangel
Hijeronim (Jerko), cerkveni učenik; Zofija

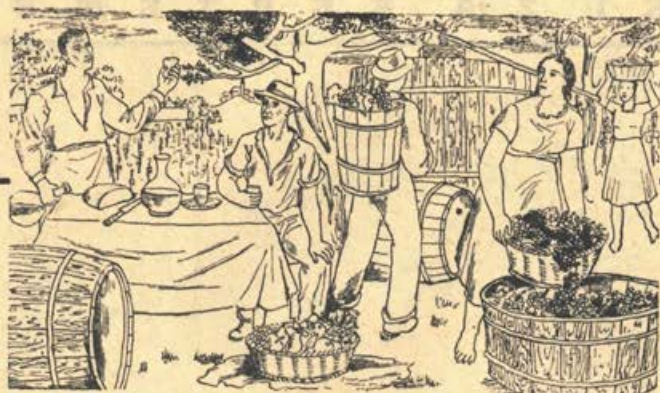
Jezus govori o pohujšanju otrok.
(Mt 18, 1—10.)

VREMENSKI PREGOVORI

Tilen meglen,
grda jesen.

Na Malo mašo lepo,
dva meseca suho.

Če zgodaj se selijo ptiči,
bo huda zima o božiči.

LUNINE SPREMEMBE

- ☾ 3. ob 10.53; vel. dežja
- ☼ 10. ob 21.40; lepo ob sev.
- ☾ 17. ob 14.28; lepo, prij.
- ☼ 25. ob 0.32; mrzlo

V I N O T O K . O K T O B E R

1 Torek
2 Sreda
3 Četrtek
4 Petek
5 Sobota

Remigij, škof; Janez Duklanski, spozn.
Angeli varuhi; Leodegarij, škof; Teofil
Terezija Deteta Jezusa, devica; Kandid, muč.
Francišek Asiški, spozn.; Edvin, kralj
Placid in tovariši, mučenci; Flavijana, devica

6 Nedelja
7 Ponedeljek
8 Torek
9 Sreda
10 Četrtek
11 Petek
12 Sobota

17. POBINKOŠTNA. ROŽNOVENSKA NEDELJA
Marija, kraljica presv. rož. venca
Brigita, vdova; starček Simeon; Pelagija
Posvečenje cerkva (v ljublj. škofiji); Janez Leon.
Francišek Borgia, spozn.; Danijel in tov., muč.
Materinstvo Device Marije; Nikazij in tov., muč.
Maksimilijan, škof; Sergij in Bakh, m.; Serafin, sp.

O največji
zapovedi.
(Mt 22, 35—46.)

13 Nedelja
14 Ponedeljek
15 Torek
16 Sreda
17 Četrtek
18 Petek
19 Sobota

18. POBINKOŠTNA. ŽEGNANSKA NEDELJA
Kalist, papež, mučenec; Just, škof; Nedeljko
Terezija, devica; Avrelija, devica; Tekla
Jadviga, vojvodinja; Gal; Gerard Majela, sp.
Marjeta Alakok, devica; Florentij, škof
L u k a, evangelist; Izak Jog in Janez La Land
Peter Alkantarski, spoznavalec; Etbin, opat

Jezus pride k
Zaheju.
(Lk 19, 1—10.)

20 Nedelja
21 Ponedeljek
22 Torek
23 Sreda
24 Četrtek
25 Petek
26 Sobota

19. POBINKOŠTNA. MISIJONSKA NEDELJA
Uršula in tov., muč.; Hilarijon, opat
Kordula, muč.; Marija Salome; Filip, škof
Teodor, muč.; Roman, škof; Severin, škof
Rafael, nadangel; Feliks (Srečko), muč.
Krizant in Darija, muč.; Krispin in Krispinian, m.
Evarist, papež, muč.; Gavidioz (Veselko), škof

Prilika o kraljevi
ženitnini.
(Mt 22, 1—14.)

27 Nedelja
28 Ponedeljek
29 Torek
30 Sreda
31 Četrtek

20. POBINKOŠTNA. KRISTUS KRALJ
Simon in Juda, apostola; Cirila, devica
Posvečenje cerkva (v lavantinski škofiji); Narcis
Alfonz Rodriguez, spozn.; Teonest, škof
Volbenk, škof; Antonin, škof

O božjem
kraljestvu.
(Jan 18, 23—37.)

1. Oktobra

2. Oktobra

3. Oktobra

4. Oktobra

5. Oktobra

6. Oktobra

7. Oktobra

8. Oktobra

9. Oktobra

10. Oktobra

11. Oktobra

12. Oktobra

13. Oktobra

14. Oktobra

15. Oktobra

16. Oktobra

17. Oktobra

18. Oktobra

19. Oktobra

20. Oktobra

21. Oktobra

22. Oktobra

23. Oktobra

24. Oktobra

25. Oktobra

26. Oktobra

27. Oktobra

28. Oktobra

29. Oktobra

30. Oktobra

31. Oktobra

1. Novembra

2. Novembra

3. Novembra

4. Novembra

5. Novembra

L I S T O P A D - N O V E M B E R

VREMENSKI PREGOVORI

Kakor je sv. Uršula pričela,
bo zima vsa izpela.

Sveti Luka —
sneg prikuka.

Sveti Gal (16.) deževen ali suh,
prihodnjega poletja ovadah.

Se nerado listje obleti,
vsak se zime naj boji.

LUNINE SPREMEMBE

- ☾ 2. ob 5.40; sneg, vihar
- ☽ 9. ob 8.10; dež, sneg
- ☾ 15. ob 23.35; lepo
- ☽ 23. ob 18.24; dež, sneg

L I S T O P A D • N O V E M B E R

1 Petek	VSI SVETI	Osem blagrov. (Mt 5, 1—12.)
2 Sobota	Spomin vernih duš; Just, muč.; Viktorin	
3 Nedelja	21. POBINKOŠTNA. ZAHVALNA NEDELJA	O trdosrčnem hlapcu. (Mt 18, 23—35.)
4 Ponedeljek	Karel Boromejski, škof; Vital; Modesta	
5 Torek	Zaharija in Elizabeta; sv. ostanki (relikvije)	
6 Sreda	Lenart (Lenko), opat; Sever, škof; Atik, muč.	
7 Četrtek	Janez Gabrijel, muč.; Engelbert, škof; Vilibrord	
8 Petek	Osmina vseh svetih; 4 kronani, muč.	
9 Sobota	Teodor (Božidar), muč.; Aleksander, muč.	
10 Nedelja	22. POBINKOŠTNA. Andrej Avelinski, sp.	O davčnem denarju. (Mt 22, 15—21.)
11 Ponedeljek	Martin (Davorin), škof; Menas, muč.	
12 Torek	Martin, papež, muč.; Avrelij, škof	
13 Sreda	Stanislav Kostka, sp.; Didak, sp.	
14 Četrtek	Nikolaj Tavelić, muč.; Jozafat Kunčević, škof, m.	
15 Petek	Leopold, sp.; Albert Veliki, cerkv. uč.	
16 Sobota	Jedrt, devica; Otmar, opat; Rufin in tov.	
17 Nedelja	23. POBINKOŠTNA. Gregorij Čudodelni, škof	Jezus obudi Jajrovo hčer. (Mt 9, 18—26.)
18 Ponedeljek	Odon, opat; Roman, muč.; Barula, deček, muč.	
19 Torek	Elizabeta, kraljica; Poncijan, papež, muč.	
20 Sreda	Feliks Valoaški, spozn.; Edmund, kralj	
21 Četrtek	Darovanje Device Marije; Kolumban, opat	
22 Petek	Cecilija, devica, muč.; Filemon, muč.	
23 Sobota	Klemen (Milivoj), papež, muč.; Felicita, muč.	
24 Nedelja	24. (POSLEDNJA) POBINKOŠTNA. Janez od Kr.	O razdejanju Jeruzalema. (Mt 24, 15—35.)
25 Ponedeljek	Katarina, devica, muč.; Mojzes, muč.	
26 Torek	Silvester, opat; Peter Aleks., škof, muč.	
27 Sreda	Virgilij, škof; Valerijan, oglejski škof	
28 Četrtek	Gregor III., papež; Jakob, sp.	
29 Petek	Saturnin, škof, muč.; Filemon, muč.	
30 Sobota	A n d r e j (Hrabroslav), apostol; Justina, dev., m.	

VREMENSKI PREGOVORI

Deževni Vsi sveti,
pozimi tudi zameti.

Sv. Martin naj bo suh,
da pozimi raste kruh.

Če mokro zemljo sneg pokrije,
bo malo prida za kmetije.

Sneg sv. Andreja
polju ni kaj prida odeja.

Sneg sv. Andreja
sto dni leži in žito mori.

LUNINE SPREMEMBE

- ☾ 1. ob 22.47; lepo
- ☽ 8. ob 18.52; dež, sneg
- ☾ 15. ob 11.57; mrzlo,
- ☽ 23. ob 14.6; lepo, prij.
- ☾ 31. ob 13.23; sneg, dež

G R U D E N • D E C E M B E R

1 Nedelja	1. ADVENTNA. Kromacij, škof; Marijan, muč.	O poslednji sodbi. (Lk 21, 25—33.)
2 Ponedeljek	Bibijana, devica, muč.; Pavlina, muč.	
3 Torek	Frančišek Ksaverij, spozn.; Sofonija, prerok	
4 Sreda	Barbara, devica, muč.; Peter Krizolog, cerkv. uč.	
5 Četrtek	Saba, opat; Krispin, mučenec	
6 Petek	Nikolaj (Miklavž), škof; Apolinar, tržaški muč.	
7 Sobota	Ambrozij, škof, cerkv. uč.; Urban, škof	
8 Nedelja	2. ADVENTNA. BREZMADEŽ. SPOČETJE D. M.	Nadangel Gabriel pozdravi Marijo (Lk 1, 26—28.)
9 Ponedeljek	Peter Furré, spoznavalec; Valerija, mučenica	
10 Torek	Melkiad, papež, muč.; loretska Mati božja	
11 Sreda	Damaz, papež; Danijel, stolpnik; Sabin, škof	
12 Četrtek	Aleksander, muč.; Dionizija, muč.; Maksencij, muč.	
13 Petek	Lucija, devica, muč.; Otilija, devica	
14 Sobota	Spiridion, škof; Druz in Teodor, mučenca	
15 Nedelja	3. ADVENTNA. Konrad Of., sp.; Valerijan, škof	Janez Krstnik pričuje o Kristusu. (Jan 1, 19—28.)
16 Ponedeljek	Evzebij, škof, muč.; Albina, devica; Adon, škof	
17 Torek	Lazar, škof; Vivina, devica; Bega	
18 Sreda	Kvaterna sreda; Gracijan, škof; Teotim, muč.	
19 Četrtek	Urban V., papež; Favsta	
20 Petek	Kvaterni petek; Evgenij in Makarij, muč.; Julij, m.	
21 Sobota	Kvaterna sobota; Tomaz (Tomislav), apostol	
22 Nedelja	4. ADVENTNA. Demetrij in tov., muč.; Flor, muč.	Janez Krstnik poklican v službo predhodnika. (Lk 3, 1—6.)
23 Ponedeljek	Viktorija (Zmagoslava), devica, muč.; Serval, sp.	
24 Torek	Adam in Eva; Hermina, devica	
25 Sreda	BOŽIČ, ROJSTVO GOSPODOVO. Anastazija, m.	
26 Četrtek	Štefan, prvi mučenec; Marin, mučenec	
27 Petek	Janez Evangelist; Zoila	
28 Sobota	Nedolžni otročiči; Kastor in tov., muč.	
29 Nedelja	NEDELJA PO BOŽIČU. Tomaž Beket, škof, muč.	Simeon in Ana oznanjmeta Gospoda. (Lk 2, 33—40.)
30 Ponedeljek	Evgenij, škof; Liberij, škof; Anizija, muč.	
31 Torek	Silvester, papež; Melanija	

VREMENSKI PREGOVORI

Prvega tedna v adventu mraz,
trajal bo ves zimski čas.

Dež in veter pred božičem
koplje jamo rad mrličem.

Božični dež — vzame rž.

Zelen božič — bela velika noč.

Abecedni imenik svetnikov in godov

Tu so našteti tisti godovi in tista imena svetnikov, ki so pri nas najbolj v navadi. Vseh ni, zlasti ni marsikaterega imena, ki ga ljudje po svoje krajšajo in oblikujejo. Če kak član naše Družbe želi pojasnila, naj se oglasi; radi mu bomo ustregli.

Večkrat pa želijo starši dati otroku ime, ki ga med svetniki ne najdemo. Ali imajo pravico? Opozarjamo najprej: Naša, skozi desetletja v Slovincih udomačena imena so za nas najlepša in zaeno tudi značilna. Do tega spoznanja so

prišli zlasti slovenski izobraženci, ki dajejo svojim otrokom zopet krepka, stara imena: Peter, Miklavž, Majda, Meta, Špela, Janez, Marko, Vid itd. Če bi pa le kdo želel dati posebno ime, velja za katoličane tale zapoved: »Želja svete Cerkve je, ne stroga zapoved, da starši dajejo otrokom imena svetnikov. Če pa starši izrečno žele dati drugo ime, naj se dodá krščencu ime, velja kakega svetnika in se obe imeni zapišeta v krstno knjigo.« Dolžnost katoličanov je, da se ravnajo po tej odredbi.

A.

- Abdon (in Senen), muč., 30. jul.
Abraham, očak, 9. okt.
Ada glej Adelhajda.
Adalbert (Vojteh), škof, 23. apr.
Adam (in Eva), prvi st., 24. dec.
Adelhajda, vdova, 16. dec.
Adolf, škof, 11. febr.
Adolf, spozn., 12. jun.
Adolf, škof, 17. jun.
Adrijan, muč., 8. sept.
Afra, muč., 24. maja.
Afra, muč., 9. avg.
Agapa, dev., muč., 5. marca.
Agapit (Ljubo), muč., 19. avg.
Agapit, papež, 20. sept.
Agata (Doroslava), d., m., 5. febr.
Agaton, papež, 16. febr.
Agaton, muč., 7. dec.
Agripina, dev., muč., 23. jan.
Ahacij (in tov.), muč., 22. jun.
Ahilej (in Nerij), muč., 12. maja.
Akvilina, dev., 13. jun.
Alban (Belo), muč., 21. jun.
Albert, škof, muč., 8. apr.
Albert Vel., spozn., 15. nov.
Albin (Belko), škof, 1. marca
Albina, dev., muč., 16. dec.
Albuin (in Ingenuin), šk., 5. febr.
Aleksander (Saša), škof, 23. apr.
Aleksander, pap., muč., 3. maja.
Aleksander Savli, 11. okt.
Aleksander, muč., 12. dec.
Aleksandra, muč., 20. marca.
Aleksandra, dev., muč., 18. maja
Aleš, spozn., 17. jul.
Alferij, opat, 12. apr.
Alfonz, škof, 23. jan.
Alfonz Lig., škof, 2. avg.
Alfonz Rogr., spozn., 30. okt.
Alfred, opat, 12. jan.
Alojzij Gonzaga, spozn., 21. jun.
Amadej, spozn., 30. marca.
Amalija (Ljubica), 10. jul.
Amand, škof, 6. febr.
Ambrož, škof, c. uč., 7. dec.
Ambrozij Sien., bl., 20. marca.
Ana, mati Marije Device, 26. jul.
Ana, prerokinja, 1. sept.
Anaklet, papež, 13. jul.
Ananija, muč., 25. jan.
Ananija, muč., 1. dec.
Anastazij, muč., 22. jan.
Anastazij, papež, 27. apr.
Anastazij, muč., 7. sept.
Anastazija, muč., 6. febr.
Anastazija, muč., 15. febr.
Anastazija, dev., 14. avg.
Anastazija, muč., 25. dec.
Andrej (Hrabros.) K., šk., 4. febr.
Andrej Bobóla, 21. maja.
Andrej Avelin, spozn., 10. nov.
Andrej, apostol, 30. nov.
Angela Folinjska, vdova, 4. jan.
Angela, dev., 10. maja.
Angela Merici, dev., 31. maja.
Angelina, 21. jul.
Angelus, spozn., 12. apr.
Angelus, 30. okt.
Anicet, papež, 17. apr.
Antia, muč., 18. apr.
Anton, pušč., 17. jan.
Anton Padovanski, 13. jun.
Anton M. Caharija, spozn., 5. jul.
Antonija, dev., muč., 29. apr.
Antonija, muč., 4. maja.
Antonija, dev., 27. okt.
Antonin, škof, 10. maja.
Antonin, muč., 22. avg.
Antonin, muč., 2. sept.
Antonina, muč., 1. marca.
Antuza, muč., 27. avg.
Anzelm, škof, c. uč., 21. apr.
Apolinarij, škof, 23. jul.
Apolonij, muč., 18. apr.
Apolonija, dev., muč., 9. febr.
Arkadij, muč., 12. jan.
Atanzij, škof, c. uč., 2. maja.
Atanzija, vdova, 14. avg.
Avguštin, šk., ap. angl., 28. maja.
Avguštin, škof, c. uč., 28. avg.
Avrea (Zlata), dev., muč., 19. jul.
Avrelj, škof, 12. nov.
Avrelija, dev., muč., 15. okt.
- ## B.
- Baldomir, spozn., 27. febr.
Baltazar (Boltežar), kralj, 6. jan.
Barbara, dev., muč., 4. dec.
Barbea, muč., 29. jan.
Barnaba, apostol, 11. jun.
Bazilij, škof, c. uč., 14. jun.
Bazilisa (in Julijan), m., 9. jan.
Beatrika, muč., 29. jul.
Beda (Veda) Č., c. uč., 27. maja.
Benedikt, opat, 21. marca.
Benedikt Niger, spozn., 4. apr.
Benedikt Jožef, spozn., 16. apr.
Benedikta, muč., 4. jan.
Benedikta, dev., 6. maja.
Benedikta, dev., muč., 8. okt.
Benigen, muč., 13. febr.
Benigen, muč., 1. nov.
Benjamin, muč., 31. marca.
Benon, škof, 26. jun.
Benvard (s tov.), škof, 25. okt.
Benvenut, škof, 22. marca.
Berard, muč., 16. jan.
Bernard, škof, 12. marca.
Bernard, opat, 20. avg.
Bernard Ofiški, spozn., 26. avg.
Bernardin Foški, 27. nov.
Bernardin Sienski, sp., 20. maja.
Berta, dev., 4. jul.
Bertold, spozn., 29. marca.
Bertram, škof, 3. jul.
Bertrand, patr. oglejski, 6. jun.
Bibijana, dev., muč., 2. dec.
Birgita, vdova, 8. okt.
Blaž, škof, muč., 3. febr.
Blaženko glej Makarij.
Bogdan glej Deodat.
Bogdan glej Matija
Bogo glej Bogomir.
Bogoljub glej Teofil.
Bogomil, škof, 10. jun.
Bogomila, 6. jul.
Bogomir (Bogo, Božo), šk., 8. nov.
Bojan glej Mohor.
Bonaventura, šk., c. uč., 14. jul.
Bonifacij, muč., 14. maja.
Bonifacij, papež, 25. maja.
Bonifacij, škof, muč., 5. jun.
Bonifacij, papež, 25. okt.
Boris, kralj, 2. maja.
Boštjan glej Sebastijan.
Božena glej Natalija.
Božidar glej Teodor.
Branimir glej Frančišek.
Branko glej Frančišek.
Breda glej Friderika.
Brezm. spočetje M. D., 8. dec.
Brigita, dev., 1. febr.
Bronislava, nuna, 7. sept.
Brunon, škof, 17. maja.
Brunon, spozn., 6. okt.

C.

Caharija, papež, 15. marca.
 Caharija, prerok, 6. sept.
 Caharija (in Elizabeta), 5. nov.
 Cecilija, dev., muč., 22. nov.
 Cefirin, papež, 26. avg.
 Celestin, papež, 6. marca.
 Celestin, papež, 19. maja.
 Cenon, muč., 5. apr.
 Ciprijan, škof, muč., 14. sept.
 Ciprijan (in Justina), m., 26. sept.
 Ciriak (Larg in Smaragd), muč., 8. avg.
 Ciril Aleksandrijski, šk., 9. febr.
 Ciril Jeruzalemski, šk., cerkveni uč., 18. marca.
 Ciril, škof, 29. marca.
 Ciril (in Metod), slovanska ap., 5. julija.
 Cirila, muč., 5. julija.
 Cirila, dev., muč., 28. okt.
 Cita, dev., 27. apr.
 Cvetka glej Terezija D. Jezusa

D.

Damaz, papež, 11. dec.
 Daniel (Dana, Danica, Danilo), prerok, 21. jul.
 Daniel (in tov.), muč., 10. okt.
 Darij, muč., 19. dec.
 Darinka glej Darija ali Martina.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Demeter, muč., 9. apr.
 Deodat (Bogdan), muč., 8. nov.
 Deziderij (Željko), šk., 23. maja.
 Didak Jožef, bl., 21. marca.
 Dinko glej Dominik.
 Dionizij, škof, muč., 9. okt.
 Dizma, desni razbojnik, 25. marca.
 Dobrega sveta D. Marija, 26. apr.
 Dominik (Vladimil), sp., 4. avg.
 Dominika, muč., 6. jul.
 Donat, škof, muč., 7. avg.
 Donat, spozn., 29. okt.
 Doroslava glej Agata.
 Doroteja (Dora), d., m., 6. febr.
 Doroteja (in tov.), d., m., 3. sept.
 Dragica glej Karel.
 Drago, spozn., 16. apr.
 Dragotin glej Karel Bor.
 Dula, muč., 25. marca.
 Dušan glej Spiridion.

E.

Eberhard, škof, 8. jan.
 Eberhard, škof, 23. jun.
 Eberhard, škof, 28. nov.
 Ecehiel, prerok, 10. apr.
 Edita, dev., 16. sept.
 Edmund, škof, 16. nov.
 Edmund (in tov.), muč., 1. dec.
 Edvard, kralj, muč., 18. marca.
 Edvard, kralj angl., 13. okt.
 Efram, cerkv. uč., 18. jun.
 Egidij (Roger in Odorik), 28. jan.
 Egidij od sv. Jožefa, 7. febr.

Egidij (Ilij, Tilen), opat, 1. sept.
 Eleonora, dev., 21. febr.
 Elevation, škof, muč., 20. febr.
 Elevation, papež, muč., 26. maja.
 Elija, prerok, 20. jul.
 Elizabeta (Špela), kraljica, 8. jul.
 Elizabeta, kraljica, 19. nov.
 Elizej, prerok, 14. jun.
 Emà, vdova, 19. apr.
 Emanuel, muč., 26. marca.
 Emeram, škof, muč., 22. sept.
 Emerencijana, dev., m., 23. jan.
 Emerik, vojvoda, spozn., 5. nov.
 Emigdij, škof, muč., 9. avg.
 Emil (Milan), muč., 22. maja.
 Emilija (Milica), dev., 17. avg.
 Emilijan (Milan), škof, 11. sept.
 Emilijana (Milena), dev., 5. jan.
 Engelbert, škof, 7. nov.
 Epigmeni, muč., 24. marca.
 Erazem, škof, muč., 2. jun.
 Erazma (s tov.), muč., 3. sept.
 Erik, kralj, 18. maja.
 Ernest, škof, 12. jan.
 Erntruda (Erna), dev., 11. sept.
 Etbin, opat, 19. okt.
 Etelbert, kralj, 25. febr.
 Evald, muč., 3. okt.
 Evarist I., papež, muč., 26. okt.
 Evfemija (in tov.), d., m., 3. sept.
 Evfrazija, dev., 13. marca.
 Evgenij, muč., 24. jan.
 Evgenij, papež, 8. jul.
 Evgenij (in Makarij), m., 20. dec.
 Evgenij, škof, 30. dec.
 Evgenija, dev., 25. dec.
 Evlaliya, dev., muč., 12. febr.
 Evstahij (in tov.), muč., 20. sept.
 Evstohija, dev., 13. febr.
 Evstohija, dev., muč., 2. nov.
 Evstihij, m. iz Mezop., 14. marca.
 Evtihij, muč. iz Tracije, 29. sept.
 Evtihijan, papež, muč., 8. dec.
 Evzebij, muč., 6. marca.
 Evzebij, duh. spozn., 14. avg.
 Evzebij, škof, muč., 16. dec.

F.

Fabij, muč., 31. jul.
 Fabijan (in Sebastijan), muč., 20. jan.
 Fabiola, vdova, 27. dec.
 Favsta, vdova, 19. dec.
 Favstin (in Jovita), m., 15. febr.
 Felicijan (in Primož), m., 9. jun.
 Felicijan, škof, muč., 20. okt.
 Felicita, muč., 7. marca.
 Felicita s 7 sinovi, muč., 10. jul.
 Felicita, muč., 23. nov.
 Feliks (Srečko), duh., m., 14. jan.
 Feliks, škof, 21. febr.
 Feliks Kantal, spozn., 21. maja.
 Feliks (in Fortunat), 18. jun.
 Feliks (in Nabor), muč., 12. jul.
 Feliks Val., spozn., 30. nov.
 Ferdinand, kralj, 30. maja.
 Fides (Vera), dev., muč., 1. avg.

Filemon (in Apolonij), muč., 8. marca.
 Filip (in Jakob), apost., 1. maja.
 Filip Nerij, spozn., 26. maja.
 Filip (Zdenko) Benicij, spozn., 23. avgusta.
 Filemona, dev., 11. avg.
 Firmin, škof, muč., 25. sept.
 Firmin, škof, 11. okt.
 Flavijan, muč. (v Rimu), 28. jan.
 Flora (Cvetka, Cvetana), dev., 12. junija.
 Flora, dev., muč., 24. okt.
 Florentin, škof, 16. okt.
 Florentina, dev., 20. jun.
 Florian (Cvetko), muč., 4. maja.
 Fortunat, spozn., 1. jun.
 Francišek (Branimir, Branko) Saleški, šk., cerkv. uč., 29. jan.
 Francišek Kle, muč., 17. febr.
 Francišek Pavl., spozn., 2. apr.
 Francišek Hier., 17. maja.
 Francišek Kar., spozn., 4. jun.
 Francišek Regis, spozn., 16. jun.
 Francišek Solan., spozn., 24. jul.
 Francišek Kald., spozn., 13. sept.
 Francišek Seraf., spozn., 4. okt.
 Francišek Borgia, sp., 10. okt.
 Francišek Ksaverij, sp., 3. dec.
 Franciška Rimska, vd., 9. marca.
 Franciška Šantalska, vd., 21. avg.
 Friderik (Mirko, Miroslav), škof, muč., 18. jul.
 Fridolin, opat, 6. marca.
 Frumencij, škof, 27. okt.

G.

Gabriel Žal. M. B., 27. febr.
 Gabriel, nadangel, 24. marca.
 Gal, opat, 16. okt.
 Gala, vdova, 5. okt.
 Gaspar (Gašpar), kralj, 6. jan.
 Gaudencij (Veseljko), šk., 25. okt.
 Genovefa, dev., 3. jan.
 Gentilij, muč., 5. sept.
 Gerard, muč., 8. marca.
 Gerard, škof, muč., 24. sept.
 Gerard Majela, 16. okt.
 Germana, dev., 15. jun.
 Gervazij (in Protazij), muč., 19. jun.
 Gizela, kraljica, opatinja, 7. maja.
 Godfrid (Božomir), škof, 8. nov.
 Godhard, škof, 5. maja.
 Gorgonij, muč., 9. sept.
 Gracijan, škof, 18. dec.
 Gregorij, papež, 13. febr.
 Gregorij, papež, 17. febr.
 Gregorij N. (Budisl.), škof, 9. marca.
 Gregorij Vel., papež, 12. marca.
 Gregorij Nacijan, škof, 9. maja.
 Gregorij, papež, 25. maja.
 Gregorij Čudodel., šk., 17. nov.
 Gregorij, papež, 28. nov.
 Gvido, spozn., 12. sept.
 Gvidon, opat, 31. marca.

H.

Habakuk, prerok, 15. jun.
 Hadrijan, muč., 8. sept.
 Hedviga (Vika), 17. okt.
 Helena (Jelena, Jelka), kr.,
 15. aprila.
 Helena, dev., 22. maja.
 Helena, mati Konst. Vel., 1. avg.
 Hema, vdova, 27. jun.
 Henrik Suzo, spozn., 2. marca.
 Henrik, cesar, spozn., 15. jul.
 Herman Jožef, spozn., 7. apr.
 Hermenegild, muč., 13. apr.
 Heribert, škof, 16. marca.
 Hiacint, spozn., 17. avg.
 Hiacint (in Prot), muč., 11. sept.
 Hiacinta, dev., 30. jan.
 Hiacinta, dev., 6. febr.
 Hieronim Emil, spozn., 20. jul.
 Hieronim, cerkv. uč., 30. sept.
 Higín, papež, muč., 11. jan.
 Hilarij (Radovan), c. uč., 14. jan.
 Hilarij (in Tacijan), muč.,
 16. marca.
 Hilarija, muč., 12. avg.
 Hilda, 18. novembra.
 Hildegarda, opatinja, 17. sept.
 Hipolit (in Kasijan), m., 13. avg.
 Hipolit, škof, muč., 22. avg.
 Honorij, škof, 30. sept.
 Hozana, bl., 27. aprila.
 Hrizogon, muč., 24. nov.
 Hugolin (in tov.), muč., 13. okt.
 Hugon, škof, 1. apr.
 Hugon, škof, 10. avg.

I.

Ida, dev., 13. apr.
 Ida, grofinja, 4. sept.
 Ida, devica, 29. okt.
 Ignacij (Igo, Ognjeslav), škof,
 mučenec, 1. februarja.
 Ignacij Lojola, spozn., 31. jul.
 Ime Marijino, 12. sept.
 Inocencij, papež, 22. jun.
 Inocencij, papež, 28. jul.
 Irena (Miroslava), dev., 21. febr.
 Irena, dev., muč., 5. apr.
 Irena (s tov.), muč., 18. sept.
 Irenej, škof, 5. maja.
 Irenej, spozn., 28. jun.
 Irenej, škof, muč., 4. jul.
 Irenej, škof, muč., 15. dec.
 Irmína, dev., 24. dec.
 Ivana (Jana, Joana) Val., vdova,
 4. februarja.
 Ivana (Orleanska), dev., 30. maja.
 Ivana Franciška Šantalska,
 21. avgusta.
 Ivo, spozn., 19. maja.
 Izabela, kraljica, 4. jan.
 Izabela, devica, 31. avg.
 Izaija, prerok, 6. jul.
 Izak, menih, 11. apr.
 Izidor, škof, muč., 2. jan.
 Izidor, škof, cerkv. uč., 4. apr.
 Izidor, kmet, spozn., 15. maja.

J.

Jakob (Radoslav) ml., ap.,
 1. maja.
 Jakob st., apostol, 25. jul.
 Jakob, pušč., 6. avg.
 Jakob iz Marke, spozn., 28. nov.
 Janez Zlatousti, škof, c. uč.,
 27. januarja.
 Janez Miloščinar, škof, 30. jan.
 Janez Bosko, spozn., 31. jan.
 Janez Matajski, spozn., 8. febr.
 Janez Jožef od Kr., opat,
 5. marca.
 Janez od Boga, sp., 8. marca.
 Janez Sarkander, bl., 17. marca.
 Janez Damaščan, cerkv. uč.,
 27. marca.
 Janez Kapistran, sp., 28. marca.
 Janez Klimak, opat, 30. marca.
 Janez Ev. pred Lat. vrati,
 6. maja.
 Janez Krstn. de la Salle,
 15. maja.
 Janez Nepomučan, sp., 16. maja.
 Janez de Rosi, spozn., 23. maja.
 Janez, papež, muč., 27. maja.
 Janez Fakund, spozn., 12. jun.
 Janez Franc, spozn., 16. jun.
 Janez Krstnik, rojstvo, 24. jun.,
 obglavljenje, 29. avg.
 Janez (in Pavel), muč., 26. jun.
 Janez Gvalbert, opat, 12. jul.
 Janez Kolumbin, bl., 31. jul.
 Janez Viannej, 9. avg.
 Janez Berhmans, spozn., 13. avg.
 Janez Eudes (Ed), sp., 19. avg.
 Janez Kancijan, spozn., 20. okt.
 Janez Gabriel Perb., m., 7. nov.
 Janez od Križa, spozn., 24. nov.
 Janez Evangelist, 27. dec.
 Januarij, škof, muč., 19. sept.
 Jedert Brab., dev., 17. marca.
 Jedert, dev., 15. nov.
 Jelislava glej Elizabeta.
 Jernej, apostol, 24. avg.
 Jernej, škof, bl., 19. okt.
 Joahim, oče Marije, 16. avgusta.
 Jolanda, bl., 16. junija.
 Jona, prerok, 21. sept.
 Jordan, spozn., 15. febr.
 Jošt, opat, 16. jun.
 Jozafat Kunčević, škof, muč.,
 14. novembra.
 Jožef, ženin M. D., 19. marca.
 Jožef Oriol, 23. marca.
 Jožef Kal., spozn., 27. avg.
 Jožef Kupertin, spozn., 18. sept.
 Judita, muč., 6. maja.
 Jukund, škof, 14. nov.
 Jukunda, dev., muč., 27. jul.
 Julij, spozn., 31. jan.
 Julij, papež, 12. apr.
 Julij, senator, muč., 19. avg.
 Julij, muč., 1. jul.
 Julij, muč., 20. dec.
 Julija, dev., 22. maja.
 Julija, dev., muč., 10. dec.

Julijan (in Basilisa), muč., 9. jan.
 Julijan, škof, 28. jan. (in 8. febr.)
 Julijan, muč., 19. febr.
 Julijana, vdova, 7. febr.
 Julijana, dev., muč., 16. febr.
 Julijana Falk., dev., 19. jun.
 Julijana, dev., muč., 17. avg.
 Jurij, muč., 24. apr.
 Just, škof, 28. maja.
 Just, muč., 14. julija.
 Just, muč., 18. okt.
 Just, muč., 2. novembra.
 Justin, muč., 14. apr.
 Justina, dev., muč., 26. sept.

K.

Kajetan, spozn., 7. avg.
 Kalist, papež, muč., 14. okt.
 Kamil Leljiški, spozn., 18. jul.
 Kamil (in tov.), muč., 25. sept.
 Kandid, muč., 3. okt.
 Kanut, kralj, muč., 19. jan.
 Karel (Dragotin) Bor., šk., 4. nov.
 Karmelska Mati božja, 16. jul.
 Kastor, muč., 28. marca.
 Katarina Rici, dev., 13. febr.
 Katarina Gen., 22. marca.
 Katarina Švedska, 22. marca.
 Katarina Sienska, dev., 30. apr.
 Katarina, dev., muč., 25. nov.
 Kazimir, spozn., 4. marca.
 Kilijan, škof, 8. jul.
 Klara, devica, 12. avg.
 Klavdij, muč., 30. okt.
 Klavdij (in Simforijan), muč.,
 8. novembra.
 Klemen M. Dvořak, spozn.,
 15. marca.
 Klemen, papež, muč., 23. nov.
 Klet (in Marcellin), škof, muč.,
 26. aprila.
 Klotilda, kraljica, 3. jun.
 Klotilda, dev., muč., 23. okt.
 Kocijan (in tov.), muč., 31. maja.
 Koloman, muč., 13. okt.
 Konrad Plac., pušč., 19. febr.
 Konrad, škof, 26. nov.
 Konstancija, dev., m., 19. sept.
 Konstantin, muč., 29. jan.
 Kordula, dev., muč., 22. okt.
 Kornelij (in Ciprijan), muč.,
 16. septembra.
 Korona, muč., 14. maja.
 Kozma (in Damijan), m., 27. sept.
 Krispin, škof, 19. nov.
 Krispin, muč., 5. dec.
 Kristijian, muč., 17. febr.
 Kristina, dev., muč., 24. jul.
 Kristina, dekla, 15. dec.
 Krištof Milanski, 11. marca.
 Krištof, muč., 25. jul.
 Krištof, 31. oktobra.
 Krizant (in Darija), m., 25. okt.
 Ksikst glej Sikst.
 Ksnigunda, cesarica, 3. marca.
 Kutbert, škof, 20. marca.
 Kvirin, muč., 30. marca.

L.

Ladislav, kralj, 27. jun.
 Lambert, škof, muč., 17. sept.
 Larg (Ciriak in Sm.), m., 8. avg.
 Lavra, nuna, 17. jun.
 Lavrencij (Lovro), m., 10. avg.
 Lavrencij Just., škof, 5. sept.
 Lavretanska Mati božja, 10. dec.
 Lazar, škof, 17. decembra.
 Lea, 22. marca.
 Leon I., papež, cerkv. uč.,
 11. aprila.
 Leon IX., papež, 19. apr.
 Leon, škof, 22. apr.
 Leon II., papež, 28. jun.
 Leon, papež, 3. julija.
 Leonard (Lenart), opat, 6. nov.
 Leonard Portom., sp., 17. nov.
 Leopold Gaj., 2. apr.
 Leopold, vojvoda, sp., 15. nov.
 Lidija, vdova, 3. avg.
 Lin, papež, muč., 23. avg.
 Ljudmila, vdova, 16. sept.
 Lucij, papež, muč., 4. marca.
 Lucija, dev., muč., 13. dec.
 Lucijan, muč., 7. jan.
 Ludger, 26. marca.
 Ludovik Tol., škof, 19. avg.
 Ludovik, kralj, 25. avg.
 Ludovik Bert., spozn., 10. okt.
 Luka, evangelist, 18. okt.

M.

Magdalena (Majda), P., d.,
 29. maja.
 Magdalena, spokornica, 22. jul.
 Makarij (Blaženko) A., op.,
 2. januarja.
 Makarij, škof, 10. marca.
 Makarij (in Evgenij), m., 20. dec.
 Maksencij, muč., 12. dec.
 Maksim, škof, muč., 29. maja.
 Maksima, muč., 26. marca.
 Maksimijan, škof, 21. febr.
 Maksimijan, škof, muč., 3. okt.
 Maksimilijan, škof, muč., 12. okt.
 Mamert, škof, 11. maja.
 Marcel, papež, muč., 16. jan.
 Marcela, vdova, 31. jan.
 Marcelijan (in Marko), muč.,
 18. junija.
 Marij (in tov.), muč., 19. jan.
 Marije bl. Device godovi:
 Zaroka z Jožefom, 23. jan.
 Očiščevanje (svečnica),
 2. februarja.
 Lurška M. B., 11. febr.
 Oznanjenje M. D., 25. marca.
 M. B. dobrega sveta, 26. apr.
 Pomočnica kristj., 24. maja.
 Srednica vseh milosti,
 31. maja.
 Obiskanje Marijino, 2. jul.
 Karmelska M. B., 16. jul.
 Marija Snežnica, 5. avg.
 Vnebovzetje M. D., 15. avg.
 Srce Marijino, 23. avg.

Rojstvo Marije Dev., 8. sept.
 Ime Marija, 12. sept.
 Marija 7 žalosti, petek po
 tih nedelji in 15. sept.
 Rešiteljica ujetnikov, 24. sept.
 Rožnovenska Kraljica, prvo
 ned. v oktobru in 7. okt.
 Materinstvo, 11. oktobra.
 Darovanje Marijino, 21. nov.
 Brezmadežno spočetje, 8. dec.
 Lavretanska M. B., 10. dec.

Marija Kleofova, 9. apr.
 Marija Magd. (Majda), 22. jul.
 Marija Magd. Pazzi, d., 29. maja.
 Marijan, muč., 17. jan.
 Marijan, spozn., 19. avg.
 Marin, muč., 26. dec.
 Marjeta (Marg., Meta), dev.,
 28. januarja.
 Marjeta Kort., spok., 22. febr.
 Marjeta, kraljica, 10. jun.
 Marjeta, dev., muč., 20. jul.
 Marjeta Alakok, dev., 17. okt.
 Marko, evangelist, 25. apr.
 Marko (in Marcelijan), muč.,
 18. junija.
 Marko (in tov.), muč., 7. sept.
 Marta (in tov.), muč., 19. jan.
 Marta, dev., 29. jul.
 Martin (Davorin), škof, 11. nov.
 Martin, papež, muč., 12. nov.
 Martina, dev., muč., 30. jan.
 Matej, apostol, 21. sept.
 Matija (Bogdan), ap., 24. febr.
 Matilda, devica, 26. febr.
 Matilda, kraljica, 14. marca.
 Maver, opat, 15. jan.
 Mavricij (in tov.), muč., 22. sept.
 Medard, škof, 8. jun.
 Mehtilda, devica, 10. apr.
 Melanij, škof, 6. jan.
 Melhijad, papež, muč., 10. dec.
 Melhior, kralj, 6. jan.
 Mihael, nadangel, 29. sept.:
 njegova prikazen, 8. maja.
 Miro, škof, 8. avg.
 Modest, škof krški, 31. marca.
 Mohor (in Fortunat), m., 12. jul.
 Monika, vdova, 4. maja.

N.

Nada, 24. sept.
 Narcis, škof, 29. okt.
 Natalija (Božena), muč., 27. jul.
 Natalija, spozn., 1. dec.
 Nazarij, muč., 12. jun.
 Neža (Janja), dev., muč., 21. jan.
 Neža Praška, 2. marca.
 Neža (Montep.), dev., 20. apr.
 Nicefor, patriarh, 13. marca.
 Nikolaj (in tov.), muč., 9. jul.
 Nikolaj Tol., spozn., 10. sept.
 Nikolaj (Miklavž), škof, 6. dec.
 Nikomed, muč., 15. sept.
 Norbert, škof, 6. jun.
 Notburga, dev., 13. sept.

O.

Obglavljenje Jan. Krst., 29. avg.
 Obiskanje Marijino, 2. jul.
 Očiščevanje Marijino, 2. febr.
 Odilo, opat, 1. jan.
 Odon, opat, 18. nov.
 Odorik (Roger in Egidij), 28. jan.
 Ognjeslav glej Ignacij.
 Olga, 11. julija.
 Onezim, muč., 16. febr.
 Orest, muč., 9. nov.
 Oskar, škof, 3. febr.
 Otilija, dev., 13. dec.
 Otmar, opat, 16. nov.
 Oznanjenje Marijino, 25. marca.
 Ožbolt, kralj, muč., 5. avg.

P.

Pankracij, muč., 12. maja.
 Panteleon, muč., 27. jul.
 Pashal, spozn., 17. maja.
 Pastor, spozn., 26. jul.
 Patricij (Patrik), šk., 17. marca.
 Pavel, prvi puščavnik, 10. jan.
 Pavel od Križa, spozn., 28. apr.
 Pavel, škof, 7. jun.
 Pavla, vdova, 26. jan.
 Pavla, dev., muč., 3. jun.
 Pavlin, oglejski škof, 11. jan.
 Pavlin Nol., škof, 22. jun.
 Pavlina, 14. marca.
 Pavlina, muč., 6. jun.
 Pavlina, dev., 2. dec.
 Pavlina, muč., 31. dec.
 Pelagija, muč., 23. marca.
 Pelagija, spozn., 17. dec.
 Peregrin, spozn., 27. apr.
 Peregrin, spozn., 28. jul.
 Perpetua (in Felicita), muč.,
 6. marca.
 Peter, škof, 9. jan.
 Peter Nol., spozn., 31. jan.
 Peter Dam., šk., c. uč., 23. febr.
 Peter Kanizij, 27. apr.
 Peter, muč., 29. apr.
 Peter Regalat, spozn., 13. maja.
 Peter Celestin, papež, 19. maja.
 Peter (in tov.), muč., 2. jun.
 Peter (in Pavel), apost., 29. jun.
 njegovo spreobrnjenje, 25. jan.
 Peter Klaver, spozn., 9. sept.
 Peter Alkantara, sp., 19. okt.
 Peter Zlatoslov, c. uč., 4. dec.
 Peter Fourier, škof, 9. dec.
 Petra stol (v Rimu), 18. jan.
 Petra stol (v Antioh.), 22. febr.
 Petra vezi, 1. avg.
 Petronij, škof, 6. sept.
 Petronila, dev., 31. maja.
 Pij V., papež, 5. maja.
 Pij I., papež, 11. jul.
 Placid (in tov.), muč., 5. okt.
 Placida, dev., 11. okt.
 Platon, menih, 4. apr.
 Polikarp, škof, muč., 26. jan.
 Pomočnica kristjanov, 24. maja.
 Poncijan, papež, muč., 19. nov.

Prakseda, dev., 21. jul.
Priska, dev., muč., 18. jan.
Prokopij, spozn., 27. febr.
Prot (in Hiacint), muč., 11. sept.
Protazij (in Gervazij), m., 19. jun.
Pudencijana, dev., 19. maja.
Pulherija, kraljica, 7. julija.

R

Radegunda, kraljica, 13. avg.
Rafael, nadangel, 24. okt.
Rajmund Penjaforški, 23. jan.
Rajmund, spozn., 31. avg.
Rane sv. Franciška, 17. sept.
Regina, dev., muč., 7. sept.
Remigij, škof, 1. okt.
Rihard, kralj, 7. febr.
Rihard, škof, 3. apr.
Robert, opat, 29. apr.
Robert Bel., c. uč., 13. maja.
Robert, opat, 7. jun.
Roderik, muč., 13. marca.
Rojstvo Marijino, 8. sept.
Rok, spozn., 16. avg.
Roman, opat, 28. febr.
Roman, muč., 9. avg.
Romana, dev., 23. febr.
Romuald, opat, 7. febr.
Roza Limanska, dev., 30. avg.
Rozalija, dev., 4. sept.
Rozina, vdova, 13. marca.
Rožnov. Kr., 1. ned. v okt. in 7. okt.

Rudolf, škof, 26. jan.
Rudolf, muč., 17. apr.
Rudolf (in tov.), muč., 27. jul.
Rupert, škof, 27. marca.

S

Saba (Sava), muč., 12. apr.
Saba, opat, 5. dec.
Sabina, muč., 29. avg.
Sadot, šk. (in tov.), m., 20. febr.
Saloma Mar., 22. okt.
Salvator, spozn., 18. marca
Saturnin, muč., 29. nov.
Savin, muč., 11. jul.
Sekunda, dev., muč., 10. jul.
Senen (in Abdon), muč., 30. jul.
Serafin, spozn., 12. okt.
Serápión, škof, 21. marca.
Sergij, muč., 7. okt.
Servacij, škof, 13. maja.
Severin, opat, 8. jan.
Severin, škof, 23. okt.
Severin, škof, 21. dec.
Sholastika, dev., 10. febr.
Sibila, dev., 17. avg.
Sidonij (Zdenko), škof, 23. avg.
Sigmund (Žiga), 11. maja.
Sikst, papež, 28. marca.
Sikst I., papež, 6. apr.
Sikst II., papež, 6. avg.
Silverij, papež, 20. jun.
Silvester, opat, 26. nov.
Silvester, papež, 31. dec.
Simeon, škof, muč., 18. febr.
Simeon, muč., 24. marca.

Simeon, škof, 21. apr.
Simeon, starček, 8. okt.
Simforijan (in Klavdij), muč., 8. nov.
Simforoza, muč., 18. jul.
Simon (in Juda), apost., 28. okt.
Simon-otrok, muč., 24. marca.
Simplicij, papež, 2. marca.
Slavka (Slavko) glej Alojzij.
Smaragd (Cir. in Lag.), muč., 8. avg.
Snežnica Marija, 5. avg.
Sofronij, škof, 11. marca.
Sonja glej Zofija.
Soter (in Gaj), pap., m., 22. apr.
Sotéra, dev., muč., 10. febr.
Spiridion (Dušan), opat, 14. dec.
Spočetje brezmadežno, 8. dec.
Spomin sv. Pavla, 30. jun.
Stanislav (Stanko, Stana), šk., 7. maja.
Stanislav Kostka, sp., 13. nov.
Suzana, dev., (in Tiburcij), m., 11. avg.

Š

Štefan, opat, 17. apr.
Štefan, papež, muč., 2. avg.
Štefan, kralj ogrski, 2. sept.
Štefan, prvi mučenec, 26. dec., najdenje njegovo, 3. avg.

T

Tarbula, dev., muč., 22. apr.
Tarzicij, muč., 15. avg.
Tarzila, dev., 24. dec.
Tekla, dev., muč., 23. sept.
Telesfor, papež, muč., 5. jan.
Teobald, pušč., 1. jul.
Teodor (Božidar), spozn., 7. jan.
Teodor, muč., 15. apr.
Teodor, muč., 9. nov.
Teodora, muč., 13. marca.
Teodozija, dev., 2. apr.
Teofil (Bogoljub), muč., 8. jan.
Teotim (in tov.), muč., 18. dec.
Terezija Deteta Jez., 3. okt.
Terezija, dev., 15. okt.
Tiburcij (in tov.), muč., 14. apr.
Tiburcij (in Suzana), m., 11. avg.
Ticijan, škof, 3. marca.
Tilen glej Egidij.
Timotej, škof, 24. jan.
Timotej, muč., 22. avg.
Tit, škof, 4. jan.
Tomaž Akv., spozn., c. uč., 7. marca.
Tomaž Tol., muč., 9. apr.
Tomaž Vilan., škof, 22. sept.
Tomaž, škof, 3. okt.
Tomaž (Tomislav), ap., 21. dec.
Tomaž, škof, muč., 29. dec.
Trifon, muč., 10. nov.
Turibij, škof, 24. marca.

U

Ubald, škof, 16. maja.
Udalrik glej Urh.

Urban I., papež, 25. maja.
Urban, škof, 7. dec.
Urban, papež, 19. dec.
Urh, škof, 4. julija.
Uršula (in tov.), d., m., 21. okt.

V

Valburga, dev., 25. febr.
Valentin (Zdravko), škof, 7. jan.
Valentin, muč., 14. febr.
Valentina, dev., 25. jul.
Valerija, muč., 5. jun.
Valerijan (in tov.), m., 14. apr.
Valerijan, spozn., 12. sept.
Vekoslav glej Alojzij.
Venancij, škof, muč., 1. apr.
Venancij, muč., 18. maja.
Venčeslav, kralj, 28. sept.
Vendelin, spozn., 20. okt.
Venefrida, dev., muč., 3. nov.
Vera glej Fides.
Veronika, dev., 13. jan.
Veronika Jul., dev., 9. jul.
Veselko glej Gavdencij.
Vid, muč., 15. jun.
Vigilij, škof, muč., 26. jan.
Vika glej Hedviga.
Viktor (Zmagoslav), sp., 26. febr.
Viktor, muč., 10. marca.
Viktor, muč., 20. apr.
Viktor, papež, muč., 28. jul.
Viktor, škof, 23. avg.
Viktorija, dev., muč., 11. febr.
Viktorija, muč., 17. nov.
Viktorija, dev., 23. dec.
Viktorin, muč., 25. febr.
Viktorin, škof, muč., 3. nov.
Vilibald, škof, 7. jul.
Vilibrord, škof, 7. nov.
Viljem, pušč., 10. febr.
Viljem, opat, 6. apr.
Viljem, škof, 8. jun.
Viljem, opat, 25. jun.
Vincencij (Vinko), muč., 22. jan.
Vincencij Fer., spozn., 5. apr.
Vincencij Pavl., spozn., 19. jul.
Virgilij, muč., 13. sept.
Virgilij, škof, 27. nov.
Vital, muč., 28. apr.
Vital, muč., 4. nov.
Vivina, dev., 17. dec.
Vladimir, kralj, 15. jul.
Vnebovzetje Marijino, 15. avg.
Vojslava, dev., 27. maja.
Vojteh (Adalbert), škof, 23. apr.
Volbenk (Volfgang), šk., 31. okt.

Z

Zaroka Marijina, 23. jan.
Zdenko glej Sidonij, Filip
Zofija, 15. maja.
Zofija (in tov.), muč., 18. sept.
Zofija, vdova, 30. sept.
Zofronij glej Sofronij.

Ž

Žalostna Mati božja, petek po tihi nedelji in 15. sept.

Josip Broz - Tita
maršal Jugoslavije

Družba sv. Mohorja oživljena

Najstarejša naša slovenska knjižna družba, ki je bila prvič ustanovljena na pobudo škofa Slomska kot Društvo sv. Mohorja leta 1852., preosnovana pa leta 1859. v Družbo sv. Mohorja, je prehodila marsikak križev pot skozi svoje dolgo življenje, dokler ji ni v Celju leta 1941. zagrozila Golgota — smrt.

Takoj ob ustanovitvi je imela borbo in težave s tedanjo nemško vlado v Celovcu in v Ljubljani. Ko bi ji ne bili ob ustanovitvi v pomoč tedanji najboljši slovenski možje na Koroškem: škof Slomšek, Andrej Einspieler, Anton Janežič in drugi, ko bi ji ne bili v podporo slovenski izobraženci z delom in pristopom v Družbo in ko bi se ji ne bilo pridružilo tedaj že mnogo narodno prebujenega ljudstva, bi bila morala omagati in bi se ne bila razcvela v knjižno družbo, »ki je Slovence naučila brati, ljubiti knjigo, umno gospodariti in v pravem krščanskem duhu živeti«. Rasla je od leta do leta, zajela Slovence doma in po vsem svetu raztresene ter jih družila v vse-slovensko občestvo.

Po prvi svetovni vojski ji je kljub njenemu razmahu od sovražnikov pretela resna poguba. Skrb generala Maistra ji je narekovala, da si je s hitrim begom iz Celovca otela vsaj tiskarske stroje in knjigovoznico. V poletju 1919 je pribežala na Prevalje, kjer si je v zapuščenih tovarniških barakah za silo postavila svoj tiskarniški obrat. Na Prevaljah je ostala in čakala do Koroškega plebiscita v rahlem upanju, da se povrne nazaj v Celovec v svoj Mohorjev dom. Upanje jo je varalo in morala je ostati v zasilnih prostorih do leta 1927. Tedaj se je preselila v Celje in zaživela vnovič živahno življenje. Sezidala si je novo tiskarno, uredila si knjigovoznico in knjigarno. Svoj knjižni načrt je razširila. Začela je izdajati družinski mesečnik Mladiko, Mohorjevo knjižnico, Znanstveno knjižnico, nadaljevala Grudnovo zgodovino Slovencev (dr. Mal), začela izdajati Cvetje iz domačih in tujih logov, važnejša dela cerkvenih očetov in začela izdajati obširno svetovno zgodovino (Grki, II. zv.). Dne 4. novembra 1940 je lahko pomirjena svečano obhajala svojo osemdesetletnico.

Ob tem načrtnem in za narod tako koristnem delu je leta 1941. prihrumela na zeleno Štajersko nacistična vojska. Zasedla je takoj tiskarno, izropala trgovino, knjižno zalogo (12 vagonov!) pa odpeljala v Radeče, da v tovarni za papir ves ta zaklad slovenskih knjig uničijo in zmeljejo za lepenko. Tako kulturno divjanje nacistov nam razloži edino le spoznanje, da so imeli ti naši najhujši sovražniki trden namen, slovenski narod uničiti in zatreti. Štiri strašna leta suženjstva, ko so se narodu zvesti Slovenci borili in prelivali kri za svobodo, umirali v izgnanstvu in po taboriščih ali padali kot talci v stotinah pod kroglami okupatorja, je nacizem bljuval iz Mohorjeve tiskarne najgrše propagandne laži, hujskanje in grožnje slovenskemu narodu.

Leta 1945. sta hišo Mohorjeve zadeli dve bombi. Sama božja pravica pa je škode obvarovala tiskarno in knjigovoznico. Kolesa tiskarne se zopet vrtijo in izpod njih teče slovensko časopisje in slovenske knjige. Bog je dober in pravičen! Po zaslugi naše zmagovalne osvobodilne vojske in ob pomoči Rdeče armade je zelena Štajerska svobodna in očiščena nacističnih zločincev.

Kako je sedaj z Mohorjevo?

Bratovščina Družbe sv. Mohorja je, kakor je bila, cerkvena bratovščina s starimi neizpremenjenimi pravili in z vsemi duhovnimi koristmi za družnikovernike.

Poleg nje pa je bila ustanovljena za druga za vso Slovenijo. Pripomniti moramo, da je bila Mohorjeva tiskarna že prej tudi zadruga do leta 1940., ko se je na ukaz vlade morala preosnovati v družbo z omejeno zavezo. Ta družba se je sedaj razšla in dne 27. novembra 1945 je bil v Ljubljani ustanovni občni zbor zadruge, ki je sprejela nova pravila in je registrirana z naslovom: Tiskarna Družbe sv. Mohorja, tiskovna in produktivna zadruga v Celju, registrirana zadruga z o. j.

Ta zadruga bo tiskala razen različnih knjig in tiskovin vse knjige bratovščine Družbe sv. Mohorja za redno letno izdanje in vse njene priložnostne knjige, zlasti na-

božne in verske vsebine. Delokrog nove zadruga pa zajema prav vso Slovenijo.

Ko je Mohorjeva spet oživiljena, je njena dolžnost, da se ob izidu prvega koledarja za leto 1946, zopet v svobodi zahvali naši narodni vladi za njeno uvidevnost, zlasti še predsedniku Borisu Kidriču. Predsednik sam se je izrazil, da je vesel in posebno ponosen, da bo najstarejša slovenska knjižna družba spet zaživela. Zahvala gre pa tudi pisatelju Lovrencu Kuharju, ki si je odlično prizadeval za ohranitev Družbe, češ »ako bi ne bilo Mohorjeve, ko sem njene knjige prebiral že kot deček na paši, bi ne bil

nikoli postal pisatelj.« Da je pa slovensko ljudstvo Mohorjevo ljubilo in si je želelo, je najboljši dokaz ta, ker se je takoj oglasilo za naročnike na tisoče ljudi.

Vse naročnike pa prosimo, naj uvažujejo, da v kratkem mesecu ni bilo mogoče zbrati rokopisov za tisk in se je izdanje nekoliko zakasnilo. Tudi bo prvi dar bolj skromen. Vemo tudi, da se utegne temu ali onemu bralcu zdeti kak stvaren članek v koledarju oster. Toda zavedati se moramo, da kolesa zgodovine ne moremo zasukati nazaj in je treba marsikateri zgodovinski resnici pogledati v obraz.

Besede katoliškega duhovnika Venčeslav Winkler

Monsignor dr. Svetozar Ritig, župnik cerkve sv. Marka v Zagrebu, se je kmalu priključil osvobodilnemu gibanju. Odšel je na osvobojeno ozemlje, kjer je sodeloval pri organizaciji ljudske oblasti ter je bil spomladi 1944 izvoljen v Topuski tudi v predsedništvo ZAVNOH-a (Osvobodilni svet za Hrvaško). Obiskal je tudi I. kongres OF v Ljubljani v juliju 1945. Njegove besede so napravile na vse globok vtis.

»Rad bi spregovoril nekaj besed o zamisli, o kateri so govorili na zasedanju. Gre za zamisel nekake federacije katoliških držav v Podonavju in v srednji Evropi. Ta zamisel spada v srednji vek. Danes se je to preživelo. Katoliška cerkev kot versko občestvo najširših narodnih področij vrši poslanstvo, ko oznanja bratstvo med narodi, a blok katoliških narodov v osrednji Evropi bi pomenil za sosedne države bolj izzivanje kakor občutje pomirjenja.

Sicer pa hrvatski narod že vnaprej odbija vstop v tak blok, ki bi njegovo jedro tvorili Madžarska in Avstrija, torej dve državi in narodnosti, ki sta stoletja tlačili hrvatski narod...«

Iz govora na zasedanju v Topuski spomladi 1944.

»Tovariši in tovarišice! Mi smo priče novega časa. Mar ne čutite iz teh govorov, da veje nov duh, da udarja ura nove zgodovine ne samo za našo Jugoslavijo, ampak za vse človeštvo. Mar ne čutite, da iz

teh govorov veje nova moč in modrost? Tovariši in tovarišice! V zadnjih dneh sem s posebnim občudovanjem poslušal govore maršala Tita, ki je bil zmagovalec v tej vojni. Spoznal in občutil sem, da bo on zmagovalec tudi pri ustvarjanju novih jugoslovanskih narodov, da bo zmagovalec pri izgradnji miru in pomirjenja vseh naših narodov, da bo zmagovalec pri uresničenju najvišjega ideala človeštva, namreč v ustvaritvi boljšega človeka in boljših časov. Hočem vam popolnoma odkrito in iskreno povedati, da ni dovolj, da našega Tita slavimo in mu plöskamo, marveč je treba njegove zamisli širiti in uresničevati.

Hočemo prinesti svobodo vsem tistim, ki so po njej hrepeneli in so je vredni. Zelo mi je žal, da se moram spomniti neke stvari, in to je, da mnogi bratje duhovniki niso našli prave poti v času narodno osvobodilnega boja. Zelo mi je žal, da so zablodili, in postavljam vprašanje: Ali narod greši, kadar se bori za svoj obstanek in za svojo svobodo? Rečem vam, to ni greh. Vi veste, da imamo že desetletja v cerkvah za svetnico veliko Francozinjo Ivano Orleanško — junakinjo, ki se je borila proti Angležem. Ni bila proglašena samo za svetnico, bila je vzor patriotizma. A kaj smo mi storili drugega proti Nemcem kakor to, da smo se borili za svoj narod.«

Iz govora na kongresu OF v Ljubljani dne 15. 7. 1945.

Kidrič Boris,
predsednik NV Slovenije

Kardelj Edvard,
podpredsednik vlade
in minister za konstituanto
v Beogradu

Vidmar Josip,
predsednik SNOS-a

Kocbek Edvard,
minister za Slovenijo
v Beogradu

Rus Jože,
minister

Dr. Breclj Marjan,
podpredsednik NV Slovenije
in predsednik Tiskarne
Družbe sv. Mohorja,
tiskovne in produktivne
zadruga

Leskošek Franc,
minister za industrijo
in rudarstvo

Hribar Janez,
minister za gozdarstvo
in kmetijstvo

Polič Zoran, minister
za notranje zadeve

Dr. Bebler Aleš,
minister za finance

Fajfar Tone,
minister za trgovino
in preskrbo

Tomšič Vida,
minister
za socialno politiko

Kozak Ferdo,
minister za prosveto

Dr. Pokorn Jože,
minister za pravosodje

Dr. Ahčin Marjan,
minister
za narodno zdravje

Snoj Franc,
minister
za lokalni promet

Kambič Miha,
minister za gradnje

»Spregovoril vam bom nekaj besed tudi jaz kot hrvatski duhovnik; saj ta beseda velja enako za vse katoliške duhovnike, naj bodo Hrvatje in Slovenci. Ta beseda je tista, ki pravi, kako mora biti vsak katoliški duhovnik zvest in veren sin svoje Cerkve, prav tako kot mora biti zvest in veren sin svojega naroda. Nam katoliškim duhovnikom se ni treba sramovati svojih dedov, ki so vedno visoko dvigali načelo svobode in pravice. Spomnil vas bom samo za hrvatski narod velikih imen Strossmayerja in Račkega, dobrega in velikega rodoljuba Pavlinoviča, ki so pred petdesetimi, šestdesetimi leti nosili na svojih praporih kot poslanstvo svojega življenja osvobojenje vseh jugoslovanskih narodov, slovenskega in hrvatskega, bratstvo in enotnost s Srbi in Bolgari. Naši veliki panslavisti iz sedemnajstega stoletja so vedno govorili o Rusiji kot o velikih poti vstajenja vseh slovanskih narodov, in to smo danes tudi dočakali.

Vedite vi, ki ste zgrešili pot, da gremo mi partizanski duhovniki v pravo smer, da gremo po stopnjah svojih dedov.

Tudi vi Slovenci ste imeli velikega duhovnika, in to je bil dr. Janez Krek. Ko sem se leta 1910. z njim sešel in ko je stopil pred ljudstvo, je bila njegova prva beseda: Bodočnost naroda in narodna država se gradita na ljudski demokraciji. Dejal je: 'Ni svobode, če svobode ne uživa ljudstvo. Ljudska demokracija in svoboda se ne gradita od zgoraj, ampak od spodaj navzgor.'

Tovariši in tovarišice! Reči vam moram še eno besedo, da to, kar so storili mnogi vaši duhovniki, nasprotuje tudi cerkvenemu zakonu, nasprotuje kanonu. Obstoji kanon, ki pravi, da duhovnik, ki preliva kri svojega naroda, ne more več službovati kot duhovnik, roke, ki so morale lastno ljudstvo, ne morejo več krstiti. Isto, o čemer je govoril na tem mestu tov. Kidrič o duhovnikih, ki so zabredli, prav isto je pisano v cerkvenih kanonih in tako tega vprašanja ne bo težko urediti. Tisti duhovnik, ki je sin svoje zemlje, bo prišel in stopil v narodno osvobodilno fronto, bo delal zanjo. Preradovič je dejal, da, če hočemo, da bo naša domovina velika, svetla in sijajna, mo-

ramo zanjo goreti. Jaz pa vam rečem: Delajte, delajte vsi udarniško, da bo naša Titova Jugoslavija slavna in srečna!«

Iz govora na kongresu OF v Ljubljani dne 16. 7. 1945.

»To leto je prineslo končno zmago naši osvobodilni partizanski vojski in jugoslovanski armadi pod vodstvom silnega narodnega junaka maršala Tita nad stoletnimi sovražniki slovanskih narodov na Balkanu. Končal se je tisočletni boj z nemštvo in zavaroval je našim narodom naravne in narodopisne meje.

V strahovitem svetovnem klanju se je rodil novi človek, novi svet. Rodil se je tudi v Jugoslaviji. Nastaja nova doba ljudske zgodovine. Vsem so znana nova etična, socialna in politična načela, ki so zmagala in ki bodo oblikovala boljši svet, boljši politični in socialni red, kakor je bil doseđani. Pri izgradnji novega sveta sta se spopadli dve nasprotni sili. Stari in novi nazori in načela. Stari morajo razumeti, da tisto, kar je bilo slabo in staro, ne bo nikdar več vstalo. To je zgodovinski zakon razvoja in napredka človeštva. Že se je pričelo socialno in gospodarsko preoblikovanje v zapadnem svetu. Naša generacija mora spoznati, da ne morejo obstajati, a kaj šele cveteti države, v katerih ne vlada socialna pravičnost in v katerih niso uresničena načela enakopravnosti, bratstva, pravice in svobode za vse ljudi, za vse narode. Pravica zahteva, da se stari grehi popravijo. Pravica zahteva, naj se prizna novi ljudski oblasti, da se neumorno trudi, da bi postavila naše ljudsko družbeno življenje na pravičnejše osnove. Bodite dobrohotni pri svojem gledanju na ljudsko oblast, ker boste s tem močno olajšali pretresljaje, ki nastajajo pri velikih političnih in socialnih spremembah. Majhen narod postane velikan, ko napiše na svojo zastavo veliko idejo narodne in politične vzajemnosti z velikanskim slovanskim svetom, ki obsega četrtno zemeljske oble.«

Iz svečanega govora pri polnočnici v cerkvi sv. Marka v Zagrebu 31. decembra 1945.

1300 let za tem, kar so se pojavili Slovenci na svojem sedanjem ozemlju, je nastopila za njihov obstanek največja nevarnost v zgodovini. Nadnje se je zgrnila uničevalna sila nemškega, italijanskega in madžarskega imperializma z odločnim namenom, da izbriše vsako sled za njimi. Ti soč let se je naš narod trdoživo upiral germanskim, romanskim in ogrskim kličem, ki so ga potiskale z obsežnih meja na čedalje ožje ozemlje. Teh tisoč let je bilo potreba, da se je vsa osvajalna in uničevalna sila sosedov strnila in zgostila v najtemnejšem pojavu zgodovine, v fašizmu in nacizmu. Sosedni narodi so se spremenili v zveri, ki so jih dotlej častili kot svoje simbole: slovenski človek je stal brez obrambe pred podivjanim germanskim veprom ter krvoločno rimsko volkuljo. Slovenskemu narodu so zazvonili zadnje uro.

Zazvonili so nam zadnje uro, toda odzvonili je niso. Ob pogledu na smrtno nevarnost so se v našem ljudstvu zbudile življenjske sile, ki so spale že stoletja. Mali, miroljubni, nevojaški in goloroki narod se je uprl. Šel je v borbo proti tisočkratni premoči. To je prvo čudo, ki ga redko moremo najti v zgodovini človeštva. Toda prvo čudo je povzročilo drugo, neprimerno večje: slovensko ljudstvo je v bratski povezanosti z narodi Jugoslavije v neenaki borbi uspelo. Glas mrtvaškega zvona se je spremenil v praznično pritrkavanje.

To veliko čudo v zgodovini slovenskega naroda bo od današnjih dni naprej nosilo ime, pod katerim smo šli v borbo: »Osvobodilna fronta slovenskega naroda«. To ime nam pomeni življenjsko silo ljudstva, ki se je prebudilo; pomeni nam ogenj, ki uničuje vse, kar je bilo slabega, in očiščuje in plemeniti vse, kar je v nas dobrega in plemenitega; to ime je ločnica v slovenskem narodnem življenju, črta med malodušjem in junaštvom, med nezaupanjem in veliko vero vase, med hlapčevskim duhom in ponosnim svobodoljubjem. Osvobodilna fronta slovenskega naroda pomeni tudi ostro ločnico med staro miselnostjo in novo življenjsko vsebino slovenskega človeka. Pojav Osvobodilne fronte pomeni

rojstvo pravega, dovršenega in živega slovenskega narodnega občestva. Osvobodilna fronta pomeni odslej slovenski narod.

Nemogoče nam je že danes nakazati globino in silo, ki jo Osvobodilna fronta prinaša v življenje našega ljudstva. Zaklade, ki smo si jih Slovenci nabrali v teku osvobodilne borbe, bodo mogli v celoti črpati in ocenjevati šele naši potomci. Toda že danes vemo, da bodo še pozni slovenski rodovi ugotavljali, da je naše ljudstvo ostalo živo in življenja vredno edino po zaslugi Osvobodilne fronte.

Zgodovinski pregled osvobodilne borbe

1941. Na cvetno nedeljo, 6. aprila, je fašistična Nemčija napadla Jugoslavijo. Oblastniki ali bežijo v varno tujino ali izdajalsko prodajajo domovino napadalcem. Stari politiki vseh taborov se poklanjajo okupatorju ter se mu ponujajo v izdajalsko službo. Na-

Fašisti med žrtvami talcev

Štiri leta je sovražnik požigal naše slovenske vasi (Prizor iz velike italijanske ofenzive v poletju 1942)

tlačen se na čelu slovenskih kapitulantov in petokolonašev pokloni Mussoliniju. — 27. aprila ustanovni sestanek Osvobodilne fronte. Udeležili so se ga Josip Vidmar, Boris Kidrič, Jože Rus, Tone Fajfar, dr. Al. Bebler, Boris Ziherl, dr. Ferdo Kozak, Fran Albreht in dr. Šturm. Na pobudo in predlog Komunistične partije sklenjena ustanovitev Protiimperialistične fronte, oborožen odpor in postavljene prve organizacijske osnove. Osvobodilna fronta prične s povezovanjem vseh zdravih slovenskih sil. OF se bliskovito širi po mestu in deželi. — 22. junija napade Nemčija Sovjetsko zvezo. Slovenci nismo več sami. Naša borba dobi upapoln pogled v bodočnost. — Ta dan v Ljubljani ustanovljen Glavni štab slovenskih narodno-osvobodilnih partizanskih čet. S tem so dane vse možnosti in potrebni pogoji, da se preide k neposredni oboroženi akciji, kajti na vzhodu se je pojavila orjaška sila — Sovjetska zveza — ki je do kraja pričela zaposlovati in uničevati fašistično Nemčijo. Partizanska borba se razplameni zlasti na Gorenjskem, nato na Štajerskem, proti jeseni tudi na Notranjskem in Dolenjskem. Osvobodilno gibanje poraja prve zametke nove oblasti, nastaja država v državi. Jeseni postavljen njen Vrhovni plenum, ki izdaja prve zakone. (Slovenska partizanska vojska se tesno poveže z borbo združenih bratskih jugoslovanskih narodov in dobi z ustanovitvijo Vrhovnega štaba partizanskih odredov Jugoslavije pod vodstvom tov. Tita svojo vojaško, organizacijsko in politično vodstvo. — Nemški in italijanski okupator začneta z nezaslišanim nasiljem. Vse leto množična preseljevanja Slovencev, streljanje talcev, prve slovenske vasi v plamenih. Narodni izdajalci se začenjajo organizirati

ter pomagati okupatorju v borbi proti raščočemu osvobodilnemu gibanju. — Pozno jeseni sprejme Vrhovni plenum OF program pod imenom »Temeljne točke«.

1942. To leto se začne z besnim italijanskim terorjem proti slovenskemu ljudstvu. Velike racije in odganjanja v internacijo. Partizansko gibanje doživlja po trdi in težki zimi veličasten polet. Konec aprila se začne osvobajanje velikih delov slovenskega ozemlja. Prvo osvobojeno ozemlje na Dolenjskem in Notranjskem. Oblast prevzemajo Narodno-osvobodilni odbori. Izvršni odbor OF in Glavni štab se preselita iz Ljubljane na Dolenjsko. Okupator potisnjen na železnice in v mesta. Besnost sovražnika dosega višek: desettisoči gredo v internacijo, na procese, talci padajo dan za dnev. — 15. julija se začne velika italijanska ofenziva proti osvobojenemu ozemlju, ki se konča šele sredi septembra. Pokolji civilnega prebivalstva, desettisoči poslani v smrt, na Rab in drugam. Celi predeli požgani. Toda partizanska vojska ni uničena. Ustanovijo se brigade, ki proti koncu leta že prehajajo v odločne napade. — Izdajalci nastopijo v italijanski ofenzivi že z oboroženimi oddelki, ki dobijo ime »bela garda«. Glavni organizatorji propadli politiki iz katoliškega in liberalnega tabora ter dobršen del duhovščine s škofom Rožmanom na čelu. Ehrlicha in Natlačena zadene pravična kazen za izdajo. — 26. novembra v Bihacu v Bosni ustanovljen Proti-fašistični svet narodnega osvobojenja Jugoslavije (AVNOJ), na čelu z dr. Ivanom Ribarjem. To je bilo prvotno skupno predstavništvo osvobodilnih gibanj vseh jugoslovanskih narodov. V oboroženi borbi proti okupatorju in vsem mogočim izdajalcem kujejo narodi Jugoslavije tesno bratsko vez, uničujejo vse one, ki so v

Prostovoljci iz Štajerske prihajajo na osvobojeno ozemlje Dolenjske (Črnomelj 1944)

preteklosti sejali med njih mržnjo in sovražstvo. Duh novega ljudskega patriotizma preveva ljudstvu, ki se bori na življenje in smrt, zbližuje ljudske množice naših narodov in tako ustvarja temelje njihovi bodoči svobodi, sreči in blagostanju. — O božiču 1942 v Ljubljani velike belogardistične akcije, kjer nastopi bela garda »v imenu Kristusovem« proti vsem zavednim Slovincem ter jih goni v zapore.

1943. V februarju izdajo predstavniki Komunistične partije, krščanskih socialistov in Sokolov »Izjavo«, s katero je dobila v ljudstvu ustvarjena enotnost svoje krepko potrdilo tudi v samih vrhovih OF. Konec aprila prvi zbor aktivistov OF na Kočevskem Rogu. Slovenske brigade se krepijo in zadajajo sovražniku najtežje udarce. Plamen narodno-osvobodilne borbe je zajel vso Jugoslavijo. Partizansko gibanje dobi novega poleta na Štajerskem in posebno na Primorskem. — Julija pride k slovenskim partizanom prva zavezniška vojna misija z majorjem Jonesom na čelu. — 8. septembra kapitulacija Italije. Dolenjska, Notranjska in skoraj vsa Primorska osvobojena. Štiri italijanske divizije razorožene. Bela garda razbita. Zavzet Turjak. Ostanke bele garde pobežno k Nemcem. Rupnik organizira »slov. domobranstvo«. — Od 1. do 3. oktobra zaseda v Kočevju zbor odposlancev slovenskega naroda. Izvoljen Slovenski narodni osvobodilni svet (SNOS) in njegovo predsedstvo ter delegati za AVNOJ. Potrjeno dotedanje delo OF in njenega Izvršnega odbora. — Oktobra v Kočevju sodni proces proti vodilnim belim in plavim izdajalcem. — Novembra velika nemška ofenziva proti osvobojenemu ozemlju v sodelovanju z izdajalskimi domobranci. Ostala pa je brezuspešna. Sovraž-

Na ramah prenašajo partizani svoje ranjene tovariše v oddaljene bolnice (Koč. Rog 1944)

niku nikdar več ne uspe uničiti osvobojenega ozemlja, ljudske oblasti ter zadržati zmagovitega poleta naše vojske. — 29. novembra drugo zasedanje AVNOJa v Jajcu ob udeležbi številnega slovenskega zastopstva. Sprejeti zgodovinski sklepi: AVNOJ postani vrhovni zakonodajni, in izvršni predstavniški organ Jugoslavije, ustanovi se Nacionalni komitet osvoboditve Jugoslavije kot začasna narodna vlada, izdajalski ubežni vladi se odvzamejo vse pravice vladanja in predstavljanja Jugoslavije, kralju se prepove povratak v domovino, dokler se o njegovi usodi po osvobojenju ne izjavijo naši narodi. Kot temelj bodoči ureditvi Jugoslavije se postavi načelo federacije in enakopravnosti narodov. Na predlog slovenske delegacije je vrhovni komandant Tito imenovan za maršala Jugoslavije. 29. november je rojstni dan demokratične federativne Jugoslavije. —

1944. Dne 19. in 20. februarja v Črnomlju prvo zasedanje SNOSA, kjer so bili sprejeti važni sklepi, med njimi zlasti odlok o razpisu volitev v Narodno-osvobodilne odbore. — Narodno-osvobodilna vojska vodi vse leto težke borbe po vseh predelih Jugoslavije. Vojaški udarci NOV Jugoslavije proti fašističnim armadam naraščajo iz dneva v dan. Jugoslavija postaja pomemben vojaški činitelj v sklopu borbe združenih narodov proti hitlerjevski Nemčiji. Ugled Jugoslavije v svetu narašča. V Sloveniji so poleg osvobojenega ozemlja na Dolenjskem in Notranjskem prosti veliki predeli na Primorskem ter po prihodu slavne 14. divizije tudi na Štajerskem. Osvobaja se slovenska Koroška. — Zunanjepolitični položaj Jugoslavije se krepi. 16. junija sklenjen sporazum Tito-Šubašić,

Partizanski napad na sovražnika (Prizor iz borb l. 1944)

maršal Tito se sestane s Churchillom. — 4. septembra v Črnomlju drugi zbor aktivistov OF. — Osvobodilna Rdeča armada doseže jugoslovansko mejo. 2. oktobra osvobojena prestolnica nove ljudske Jugoslavije Beograd. — Nasilje domobrskih izdajalcev narašča z vso besnostjo. »Črna roka« mori vsevprek. — Novembra objavljena amnestija AVNOJ-a za vse zapeljance z rokom do 31. decembra.

1945. Jugoslovanska armada prehaja v odločilno ofenzivo. Štiri naše armade v odločujočem boju z Rdečo armado potiskajo sovražnika iz naše domovine. V silovitem zaletu osvobodi 4. armada pod poveljstvom generala Petra Drapšina Dalmacijo, Hrvatsko Primorje, Reko. 1. maja osvobojen Trst in vsa ostala Primorska. 9. maja osvobojena prestolnica Slovenije. Sovražnik zajet, izdajalci divje bežijo na Koroško. Dne 5. maja proglašena v Ajdovščini narodna vlada Slovenije. Osvobodilna vojna je zmagovito končana.

To so na kratko označene glavne poteze največjega razdobja slovenske zgodovine. Toda te poteze skrivajo v sebi mnogo več kot zgolj zunanji uspeh. To je zgodba nezaslišane borbe majhnega, na smrt obsojenega naroda. Kdo si more zamisliti obseg in globino trpljenja, mučeništva, žrtev in smrtnih muk, ki jih je moral doprinesiti naš slovenski človek v teh kratkih štirih letih? Kar poznamo zgodbo o junaštvu, požrtvovalnosti, mučeništvu in neomajni veri, pa naj si bo iz posvetne ali cerkvene zgodovine, težko najdemo katero, ki je ne bi v teh zadnjih letih doživelo slovensko ljudstvo.

Danes še zdaleč ne moremo doumeti vsega veličastja in globoke demokratične vsebine osvobodilne borbe narodov Jugoslavije.

Narodno izdajstvo

Osvobodilno borbo junaškega in trpečega ljudstva je spremljal pojav narodnega izdajstva, ki se je izoblikoval v belo in plavo gardo.

Pogoji za nastop izdajalcev so bili podani že v razvrstitvi sil ob polomu Jugoslavije. Aprilski »Narodni svet« je takoj spočetka nastopil izrazito izdajalsko: zaviral je narodno-obrambna prizadevanja ter pripravljajl kapitulacijo, še preden je prvi sovražnik stopil na slovensko zemljo. Ob

prihodu italijanskih okupatorjev se je Narodni svet takoj poklonil novim gospodarjem. Ko je Mussolini 3. maja 1941 razglasil zasužnjevalni odlok o ustanovitvi »avtonomne Ljubljanske pokrajine«, se mu je Narodni svet zahvalil s posebno vdanostno poslanico. 5. maja je 105 županov poslalo Mussoliniju poslanico, v kateri si v imenu prebivalstva dovoljujejo znova izreči »svoje veselje in ponos, ker so bili slovenski kraji priključeni kraljevini Italiji«.

Nekdanji »narodni voditelji« so se takoj sramotno dali na razpolago okupatorju. Pripravljeni so mu služiti za vsako ceno, samo da ostanejo na krmilu in da pred ljudstvom zaščitijo svoje sebične interese. Okupator se je z veseljem poslužil njihove suženjske pripravljenosti. Mussolini je 27. maja izbral izmed te kapitulantske oblastizeljne družbe »sosvet za Ljubljansko pokrajino«, kjer so sodelovali: dr. M. Natlačén, Iv. Pucelj, dr. M. Slavič, Fr. Heinriher, dr. Iv. Slokar, K. Kavka, ing. M. Pirkmajer, dr. J. Lavrič, Alb. Smerkolj, dr. J. Basaj, dr. VI. Valenčič, R. Krušec in K. Rogina.

Uslužnost novih okupatorskih podrepnikov ni poznala meja. Odpotovali so v Rim in se 8. junija poklonili Mussoliniju. Takoj spočetka so torej krenili poznejši organizatorji bele garde in zasnovatelji bratomorilskega klanja na pot narodnega izdajstva. Korak za korakom so bredli vedno globlje. Od prvotnega kapitulantstva so prešli k organiziranju denuncijanstva, nato pa nujno do očitnega nastopa proti osvobodilnemu gibanju in k organizaciji vojaških oddelkov bele garde.

Prav tako kakor okupatorje, je osupnil nezaslišan razvoj osvobodilnega gibanja tudi dotedanje »narodne voditelje«. Ljudstvo, ki so ga poprej poznali kot vdano in ponižno čredo, je nenadoma zavrglo starega duha, se obrnilo od politikov, ki so se sramotno uklonili fašizmu, ter se odločilo za novo narodno vodstvo, ki je izšlo iz ljudskih množic ter vodilo narod v borbo. Kapitulantski politiki so takoj zaslutili nevarnost, da so svoje položaje in voditeljske vloge zaigrali. Z okupacijo je bil zlomljen njihov strankarski in policijski aparat, množice so se jim odtuževale in edini izhod so videli v tem, da se čim tesneje naslonijo na novega gospodarja. Sami so bili preslabi, da bi krotili ljudske množice. Okupator jim je postal dobrodošel pomočnik. Zato

Podružnica sv. Urha,
V njeni bližini morišče žalostnega spomina.

vidimo, da so se nekaj vladajoči oblastniki in okrog njih zbrana sodrga protiljudskih, protidemokratskih, korupcioniranih itd. elementov v celoti zbrali pri vseh narodih Jugoslavije na strani okupatorja in mu po pasje hlapčevali.

Izdajalsko delavnost belogardističnih sil smo začutili že v poletju 1941. Najbolj fašistične skupine v katoliškem taboru (akad. društvo »Straža« in »Mladci«) so začele z organizacijo vohunstva proti OF. Obenem so prišli prvi nastopi proti OF v raznih cerkvenih društvih. Začeli so padati očitki komunizma in nevarnosti za vero. Iz mesta se je delavnost porajajoče se bele garde prenesla na deželo. Pričelo se je zbiranje fantov in mož, govorilo se je o potrebi pripravljenosti proti prihajajoči nevarnosti za vero in Cerkev. Za spopad z OF reakcija še ni bila pripravljena. Previdno in premišljeno je razprezala svoje mreže ter se skušala krepiti, da o pravem času nastopi.

Vodstvo OF je kmalu prišlo na sled sovražni delavnosti. Zavedalo se je nevarnosti bratomorilskega klanja, če pravočasno ne ukrene vsega, da tak razvoj prepreči. Ker so niti sovražnih priprav vodile v glavnem v duhovniške kroge in katoliške organizacije, se je Izvršni odbor obrnil na tiste-

ga, čigar vpliv je bil v teh krogih najveljavnejši, na ljubljanskega škofa dr. Rožmana. Konec poletja 1941 mu je poslal daljšo spomenico, v kateri mu je razložil cilje in namene OF. Izjavil mu je svoje načelno stališče o svobodi vere in prepričanja, kakor ga je pozneje še v javnih izjavah ponovno podkrepil. Izrazil mu je željo, da bi v osvobodilnem gibanju sodelovala tudi duhovščina ali pa vsaj ostala nevtralna. Pri tem ga je opozoril na nevarne pojave med duhovščino in v verskih organizacijah s prošnjo, naj jih škof s svojo avtoriteto prepreči, da tako odvrne velike nesreče. Končno mu je Izvršni odbor predlagal sestanek, na katerem bi v osebnem razgovoru pretresli vsa vprašanja. Škof na pismo ni odgovoril, prav tako ni pokazal zanimanja za predlagani razgovor.

Pozimi 1942 je vodstvo OF zaradi naraščajoče preračunane propagande, da je osvobodilno gibanje naperjeno proti veri in Cerkvi, objavilo tole izjavo:

»Osvobodilna fronta se pravno in moralno zavezuje, da bo vedno in povsod spoštovala verska čustva katoličanov in dosledno dopuščala svobodo izpovedovanja krščanskega prepričanja ter praktično izvrševanje verskih in cerkvenih dolžnosti. Zato pa želi, da se v skladu s potrebami novega narodnega življenja katoliška Cerkev na Slovenskem nasloni na svoje lastne sile ter svobodno in popolno zaživi iz njih. Kristjani in nekristjani v Osvobodilni fronti so prepričani, da bo na ta način najbolje zavarovana svoboda verskega in cerkvenega življenja kakor svoboda izpovedovanja svetovnih nazorov sploh.«

Ker so sovražniki osvobodilnega gibanja kazali predvsem na komuniste kot na najnevarnejše nasprotnike vere in Cerkve, je bila izdana 1. maja 1942 objava Centralnega komiteta Komunistične partije Slovenije o svobodi svetovnega nazora in verskega delovanja:

»Kakor vse temeljne skupine v OF, tako je tudi Komunistična partija Slovenije v sporazumu Osvobodilne fronte slovenskega naroda zajamčila Slovencem v splošnem, slovenskim katoličanom posebej svobodo svetovnega nazora in verskega udeleževanja za sedanjost in bodočnost. Čeprav je tako stališče že v programu Komunistične partije Jugoslavije in vseh kompartij, kar klevetniki najbrž dobro vedo,

ponavlja CK KPS to svoje jamstvo, izraženo v sporazumu Osvobodilne fronte, tem potom še kot posebno izjavo Partije o svobodi svetovnega nazora in verskega udejstvovanja.«

Tako stališče je vodstvo OF zastopalo in poudarjalo vse od začetka ter pozneje še mnogokrat ponovilo. Znano je bilo uradni cerkveni oblasti kakor tudi vernikom. Prav tako so bili o tem dobro poučeni narodni izdajalci, ki so pa propagando za »obrambo ogrožene vere« vedno huje stopnjevali.

Medtem so se začele v tako zvanem katoliškem taboru že zbirati prve skupine, ki so si nadele nalogo, da prično z odkritim izdajalskim delovanjem. Voditelj ene prvih skupin je bil Emmer, ki ga je 4. decembra doletela pravična kazen kot prvega organizatorja bele garde. Ehrlichovi »Stražarji« so prvič odkrito nastopili proti OF 29. oktobra, posebno pa 1. decembra 1941, hoteč motiti od OF odrejeno praznovanje narodnih praznikov. Sicer so pa organizatorji bele garde v letu 1941. pred javnostjo še skrivali svoje zveze z okupatorjem. Javno so začeli nastopati z novim letom 1942., ko je »Slovenec« prvič pozval na boj proti osvobodilnemu gibanju. Dne 15. februarja 1942 — kakor navajajo uradni italijanski dokumenti — se je sestal pri škofu Rožmanu »forum« vodilnih belogardistov ter zahteval od italijanskih oblasti, naj dovolijo organizirati mladino, ki naj bi stopila v boj proti osvobodilnemu gibanju. Nekaj dni zatem so začeli z racijami in splošnim nasiljem. Bela garda je odvrгла krinko. Časopisje je začelo z besnimi napadi, začelo se je izrabljanje prižnic in celo spovednic za borbo proti osvobodilnemu gibanju. Bela garda se je organizirala, in to dolgo poprej, preden je padel prvi duhovnik, kaznovan za izdajstvo. Potrebno je, da to dejstvo posebno pribijemo, ker je izdajalska bela garda skušala vedno dokazovati, da je nastala zaradi samoobrambe pred partizanskim »nasiljem« ob času prvega svobodnega ozemlja. Vsakemu Slovencu je danes dobro znano, da bela garda ni nastala iz samoobrambnih namenov, ampak se je od vsega početka, od pomladi 1941, organizirala z določnim namenom, odločilno se spopasti z OF in za vselej zlomiti v ljudstvu njegovo voljo do življenja, do borbe za lepšo bodočnost.

Škof Rožman je prvič javno nastopil

proti OF ob pogrebu s smrtjo kaznovanih organizatorjev fašističnih društev, Župca in Kiklja. Z njegovim nastopom je bilo uradno vrženo v borbo geslo, ki se je do nerazumljivih skrajnosti izrabljalo do današnjega dne: boj za Boga, vero in Cerkev, ki da je ogrožena od OF. Pod tem geslom so se čez nekaj mescev začeli zbirati izdajalski oddelki bele garde, pod tem geslom so aretirali, preganjali in morili zavedne Slovence, pot tem geslom so polagali čez dve leti judеževsko prisego zvestobe poganu Hitlerju.

Vodstvo OF je naslednja leta še ponovno napravilo vse, da bi odvrnilo škofa Rožmana od njegovega nerazumljivega delovanja. Pisali smo mu spomenice, vabili ga na osvobodeno ozemlje, prepričevali smo duhovnike in kazali na neizmerno škodo, ki bo nastala, če se bratomorno klanje ne zadrži. Naša prizadevanja niso rodila uspeha. Stvar je šla svojo pot: skozi protikomunistično milico, slovensko domobranstvo, plavo gardo in črno roko. Ena sama krvava sled zločinsko prelite slovenske krvi, prelite za fašizem, za Mussolinija in Hitlerja.

Ni potreba opisovati nadaljnega divjanja narodnih izdajalcev. Za večne čase je zapisano po vsej slovenski zemlji: povsod, koder leže grobovi znanih in neznanih žrtev, po samotah, koder so zamirali smrtni kriki naših mož in žena, na Rabu, pri sv. Urhu, po nemških taboriščih. Morje trpljenja je oblilo slovenski narod po krivdi ljudi, ki so svoje zločinsko delo oskrunili z božjim imenom na ustnicah.

Vse te strahote so za nami in odločeni smo, da se nikdar več ne bodo povrnila. V teh letih je naše ljudstvo napravilo obračun s preteklostjo. V svoje roke je vzelo lastno usodo. Strmoglavilo je oblast izkoriščevalcev, ki so v stari Jugoslaviji zatirali, sramotili, obsojali in izkoriščali ljudi, ki so v letih okupacije nadaljevali in stopnjevali svoje protiljudsko delo t. j. izdajali, morili, trpinčili naše može, žene, otroke. Pravično je, da danes zaradi resnice in pravice napravimo tudi katoličani obračun z vsem, kar je bilo med nami nekrščanskega. Korist naroda in korist vere nam to velevala.

Potrebni zaključki

Desetletja so sovražniki ljudstva pripravljali tla za narodno izdajstvo, ki se je razbohotilo v prestanih letih vojne. Za-

strupljevali so zlasti verno ljudstvo z lažmi o Sovjetski zvezi, z blatenjem slavne Komunistične partije in vseh naprednih ter svobodoljubnih stremljenj na svetu. Zadnja štiri težka leta so postavila lažnike na laž. Dejstva so dokazala, da je bilo njihovo zaslepljevanje v škodo ljudstvu, Sovjetska zveza, o kateri so pisali vse najgrše, je s svojo Rdečo armado rešila človeštvo največje nevarnosti v zgodovini, rešila Jugoslavijo in tudi nas Slovence. Komunistična partija — v kateri so nam slikali največjega sovražnika človeštva in posebej našega naroda — je v najtežjih urah naroda dvignila zastavo rešilnega upora in povezala v Osvobodilni fronti vse zdrave ljudske sile. Brez Komunistične partije pri nas ne bi bilo Osvobodilne fronte — in danes najbrž ne več slovenskega naroda. Brez Komunistične partije, ki je na čelu s tovarišem Titom organizirala osvobodilno borbo jugoslovanskih narodov, bi danes ne bilo Jugoslavije ne ljudske demokracije ne enakopravnosti narodov, ampak bi ostala od naših narodov zgolj razvalina, tvarna in duhovna.

Te ugotovitve moramo v celoti sprejeti zlasti mi katoličani. To ni potrebno Komunistični partiji — saj zgodovinska dejstva sama potrjujejo njeno veliko delo in neizmerno zaslugo; to spoznanje je potrebno predvsem nam katoličanom, ki smo bili desetletja žrtve zagrizene lažnive propagande. Naša vera nam veleva iskati resnico v življenju, naša vera nam ukazuje boriti se proti vsakršni laži in prevari. In zato moramo zlasti mi spoznati

Prihod partizanov v slovensko prestolnico
9. maja 1945

in pripoznati zgodovinsko resnico našega sedanjega narodnega življenja.

K prednjim dejstvom dodamo še naslednje resnice:

1. Osvobodilna fronta je rešila slovenski narod pogina. Z njeno zmago se uveljavljata narodna in socialna pravica. Nobena drugačna pot bi ne uspela.

2. Pod vodstvom Osvobodilne fronte je bila ustvarjena enotnost slovenskega ljudstva. Nikdar več ne sme naš človek postati plen strankarskih razprtij.

3. V Osvobodilni fronti se je borila tudi velika večina slovenskega katoliškega ljudstva, ki je sledila glasu svoje vesti. To je bil pravičen boj, ki je bil edino v skladu z resničnimi načeli krščanstva.

4. Nova Jugoslavija, ki je najbolj dragocen sad naporov, trpljenja in krvi jugoslovanskih narodov, uresničuje najvišje zamisli našega narodnega duha ter edina izpolnjuje socialna in demokratična stremljenja zlasti kmečkega in delovnega ljudstva. Delo za njen plodonosen razvoj, socialno pravico in polno življenje vsakega njenega naroda posebej mora biti tudi za nas katoličane najvišja naloga. Povezani v svobodnem narodu, vključeni v demokratično ljudsko republiko Jugoslavijo, bomo lahko v polni meri tako svobodno zaživelj versko življenje, ki ne sme biti več obremenjeno s strankarskim jarmom. Brez nove Jugoslavije bi bilo slovensko ljudstvo obsojeno na propast. Zato je krepitev in utrjevanje republike Jugoslavije najvišja moralna zapoved za vsakega poštenega Slovenca.

5. Narodni izdajalci se v službi sovražnika niso ustrašili nobenega zločina. Razumljivo je, da se zaradi tega niso ustavili tudi pred bogoskrunskim izrabljanjem vere in Cerkve. Sledili so Judi Iškarijotu, ki ga apostolska čast ni zadržala, da ne bi izdal svojega učenika, sledili so Kajnu bratomorilcu. Pribijamo enkrat za vselej, da belogardisti — in zlasti duhovniki med njimi — niso postali samo izdajalci svojega naroda,

ampak tudi izdajalci krščanskih načel, izdajalci vere, skrnilci božjega imena.

Ti zaključki so potrebni. Dolžni smo jih svojemu narodu, v katerem živimo in v

katerem bodo srečno živeli naši potomci, dolžni smo jih svoji vesti, ki nas vodi po pravi poti, dolžni smo jih tudi svoji veri, katere načela morajo dobiti pravo in živo uresničenje v našem življenju.

Kako so se borile naše žene za svobodo domovine

Asta Žnidarčič

Borba za svobodo in pravico, za kruh, za delo, za enakopravnost vseh narodov, vseh ljudi, obeh spolov se ni začela z vojno, začela se je davno prej. Pri nas se je vodila vsa leta stare Jugoslavije.

Toda takrat so se borili le najbolj razgledani in najbolj borbeni izmed nas. Zaveš, da si je treba pravice priboriti, še ni prodrla do širokih množic. Tisti pa, ki so državo vodili, so usmerjali njeno pot vedno bolj v fašizem, kar je našo borbo na eni strani utesnjevalo, na drugi pa jo delalo vedno bolj nujno. Prišla je vojna in okupacija. Prav od blizu smo spoznali, kaj je fašizem, in tedaj so se dvignile tudi slovenske žene, ker so do kraja doumele, kar so vedele Korošice in Primorke že nekaj let: da so prav fašisti, naj bodo kakršne koli narodnosti že, tisti, ki najbolj brezvestno uničujejo domove, mučijo in morijo, ki dušijo vse ljudske in s temi vred vse ženske pravice, da je fašizem glavni krivec vojne in da ga moremo samo v neizprosнем boju pokončati, vrniti svetu mir in ljudem osebno srečo, da moremo le v težkem boju priboriti sebi pravice, tiste pravice, ki tudi ženam omogočajo preprečevati vesoljne pokolje in ustvarjalno sodelovati v javnem življenju. Komunistična partija Slovenije je že prve dni okupacije poklicala vse stranke in vsakega posameznika v Osvobodilno fronto, organizacijo, ki je poslej vodila odločen boj proti okupatorju za pravico in svobodo.

Množično sodelovanje žena v Fronti je bilo važen pogoj naše zmage. Toda mnoge, ki bi bile rade delale in bile stvari popolnoma predane, so se sramovale stopiti čez prag svojega doma, ki je bil doslej njihovo edino polje dela in življenja. Sramovale so se spregovoriti koristno, pametno besedo v širšem krogu, ker jih je prejšnja družba vzgojila v zavesti, da žene niso

dovolj sposobne in ne primerne za javno delo. S tem je ta družba omalovaževala tudi žensko delo in to je bil tudi njen pravi namen: tako je prejšnja družba ženo lahko slabše plačevala in dobiček od tega je šel v žepe tistih, ki so vse to vodili. Na silo privzgojene predsodke o svoji manjvrednosti je morala večina naših žena preboleti in treba je bilo pomagati pri prvih korakih v javno življenje, vzgojiti jih na poseben, ženam primernejši način. Žene, ki so se z aktivnim delom vraščale v delo Osvobodilne fronte, so morale dobivati od nje obsežnejša navodila, ker do zdaj niso nikdar delale podobnih stvari. Za Osvobodilno fronto se je izkazalo, da bi bilo samo v korist vsemu njenemu delu, ko bi se v okviru Osvobodilne fronte organizirala protifašistična ženska zveza. In tako je tudi nastala kot del Osvobodilne fronte, kot del vsega osvobodilnega gibanja vseh jugoslovanskih narodov.

Antifašistična fronta žena je dala mnogo zlasti ženam po vaseh in zaostalim ženam mest in jim odprla nove poglede v življenje. Laže je bilo organizirati žene v predelih osvobojenega ozemlja, v večjih mestih in industrijskih krajih. Mnogo pa je bilo celih pokrajin in samotnih naselij, kamor je zaradi težkih vojnih razmer organizacija prodrla zelo pozno. V teh predelih so žene popolnoma iz lastne potrebe začutile, da morajo delati za našo vojsko.

— Moj mož je partizan kakor tvoj sin in njen fant. Zakaj ne bi nesle nekaj priboljškov v hosto. —

— Jaz sicer nimam nikogar več tam, ker so mi že vse pobili, a prav zato hočem tudi jaz poslati nekaj v goščo. —

In tako je prišel iz doline prvi koš tople obleke in živil k partizanom. Težka in nevarna je bila pot po snegu navzgor in žena, ki je nesla jerbas, je morala sproti zabri-

sovati sled za seboj. Toda prvi jerbas ni bil zadnji. Kmalu je tiho potrkalo na okno: — Je res, da si nesla gor, k našim? Tudi jaz bi imela nekaj in naša Minka pravi, da bi rada nosila tudi ona. —

Tako je šlo po vsej vasi, po vseh krajih. Žene so obveščevale partizane o premikih sovražnika, šivale, pletle, prale in kuhale za našo vojsko, nudile so izmučenim partizanom v svojih domovih toplja in varna počivališča. Tudi same so postale borke in kurirke. To dokazuje, da je borba zrasla iz iskrene nujnosti iz ljudstva za ljudstvo. Isto dokazuje dejstvo, da so delale v vojski in na terenu žene in dekleta vseh slojev. Poleg delavk kot sta Ančka Hafnerjeva iz Kranja, Pepca Kardeljeva in Angela Ocep-kova, dijakinje Majda Šilčeva in Tatjana Sajevčeva, umetnice Marta Paulinova, ki je v večni nevarnosti za življenje prehodila slavno pot XIV. divizije od Jadrana do Savinjske doline, Erna Muserjeva, ki je zaradi svojega ilegalnega dela v Ljubljani morala trpeti v nemškem taborišču; kmečka pastirica Albinca Malijeva, uradnica Olga Družina, »Šercerjeva« in predvsem naše voditeljice Vida Tomšičeva in Lidija Šentjurčeva. Večina teh se je borila za svobodo že v stari Jugoslaviji. Bilo je še tisoč in tisoč neznanih junakinj, za katere morda nikdar ne bomo zvedeli, kako jim je ime. Vemo, da so bile partizanske perice, ki so prej zaradi težkih razmer morale zasovražiti svoje delo in so se v času domovinske vojne same ponudile za še težje delo. Prale so v ledenih gorskih potokih partizanom, od prve zarje do noči, prihajale z zamrzlimi, oteklimi rokami in odhajale drugo jutro spet na potok. Po končani vojni so odšle tako tiho in skromno, kakor so prišle, spet na svoje domove. Videli smo bolničarko, ki je po bitki hitela reševati ranjene tovariše. Med njimi je našla tudi svojega fanta. To je bil proletarski pisatelj Kljusov Joža. Ležal je tam hudo ranjen. Pregledala ga je in mu obvezala rano. Videla je, da ga čaka samo smrt. Toda te poslednje minute ni smela ostati pri njem. Čakalo jo je nekaj drugega: delati za druge, ki še niso obvezani in še ne na varnem. Marsikoga od njih mora rešiti ženi, dekletu, domovini! Da, domovini! Ni več pogledala nazaj in ni hotela poslušati, kako ji srce bije neprestano: Joža, Joža...

To so naši najtišji, pa tudi naši največji junaki borbe in dela.

Druge žene so delale po mestih in po vsej deželi, tesno povezane z vojsko. Delale so z zavestjo, da je to njihovo delo potrebno in nujno zaradi velikih smotrov. Če niso odšle v težko partizansko življenje, ni skoraj niti ena teh aktivistk ušla aretaciji, mučenju ali usmrtitvi. V mnogih krajih so žene v množicah protestirale zaradi fašističnega režima, ki jih je zatiral in jim jemal može in otroke. Nekoč so zahtevale, da jim škof Rožman, ki je vedno govoril o svetosti družinskega življenja, pove, koliko je storil, da vrne slovenskim družinam njihove očete. Toda škof Rožman ni odgovoril. Kadar je bilo najbolj hudo, so množice žena odšle na grobove talcev, pele tam partizanske pesmi in obljublale mrtvim, da jih bodo maščevale. In čeprav so jih pri vsaki taki akciji mnogo zaprli, so vendar čutile v sebi toliko sile, da so vedno znova prirajale demonstracije, se borile in delale še bolj predano. Ko je po propadu Italije šlo veliko naših ljudi v narodno osvobodilno vojsko, so prevzele skoraj vse politično delo na neosvobojenem ozemlju žene in mladina.

Na varnem, zdaj pod italijansko zdaj pod nemško zaščito, so narodni izdajalci blatili našo borbo, najbolj besno pa so se zaganjali v partizanke. Hoteli so jih prikazati kot žene brez čustev, žene, ki so zavrgle materinstvo in ženski ponos, žene, ki zanemarjajo družino. To so lagali o tistih, ki so se šle borit prav zato, da bi bilo nekoč delo žene in matere pravično cenjeno, da bi naše družine, naši otroci srečno živeli, čeprav so vedele, da mnoge od njih tega časa ne bodo dočakale.

Vedno več ljudi se je, organizirano ali neorganizirano, borilo proti okupatorju. Spoznali smo, da moremo le z načrtnim delom uporabiti najbolj uspešno vse te moči. Zato je bilo treba pritegniti v organizacijo tudi tiste, ki so delali v dobri veri, pa so večkrat nezavedno metali svoje sile v nič. Treba je bilo dokazati, kako potrebna je organizacija, ženskam pa še posebej dokazati, kako nujno je, da se njih delo ne izživlja zgolj v dobrodelnosti. Anti-fašistična fronta žena je tako postala po svojih uspehih tudi važen političen činitelj. Žene so se zavedale, da bi ne bilo partizanskih ranjencev, katerim so pomagale,

ko bi ne bilo zaostalosti in fašizma. Spoznale so, da je vsakemu človeku, torej tudi ženi, potrebna politična izgradnja, ker brez nje ne moremo voditi načrtnega boja proti reakciji in njeni najhujši obliki, fašizmu.

Čas je hitel, dogodke, ki so se dogajali v svetu, pa smo videli kot v zrcalu tudi pri nas doma. Nemci so začeli propadati pri Stalingradu, fašizem v Italiji je omahnil. Tako se je moralo izpremeniti tudi delo naših žena. Na večjih in manjših sestankih smo se dogovarjale, kako se bomo lotile novih nalog. Kar pa nas je ves čas družilo, je bil naš svobodni tisk. Žene smo imele za svoje posebne naloge svoje časopise. Osrednja lista sta bila »Naša žena«, ki je izhajal nekaj časa v Ljubljani, nekaj časa pa na partizanskem ozemlju, in ki ga ves čas urejuje tov. Zima Vrščaj-Holyjeva, in »Našim ženam«, ki je začel izhajati na Rogu kot prvo glasilo osvobojenih slovenskih žena. Prva urednica je bila tov. Mara Rupena-Osolnikova. Korošice so dobivale nekaj časa od Gorenjk »Slovenko pod Karavankami«, nekaj časa od Štajerk »Borbeno Slovenko«, Primorke so izdajale svojo »Slovenko«. Da je bilo toliko ženskih časopisov, so bile krive vojne razmere: iz enega samega kraja bi se ne bil mogel prebiti naš list preko vseh sovražnikovih straž v sleherno slovensko hišo. Tiskali smo te časopise v partizanskih tiskarnah, skritih daleč v hosti, tiskali pa smo jih tudi v Ljubljani, prav pred nosom okupatorskih močotcev.

Vsa zborovanja, tako tudi zborovanja protifašistk med dobo osvobodilnega boja in poslej, v svobodi, so bila važni mejniki pri našem delu. Na njih smo ugotavljale svoje dotedanje uspehe, pa tudi napake, ki jih moramo v bodoče popraviti, na njih smo pregledale naloge, ki nas čakajo. Zborovale so žene na Primorskem, na Štajerskem, na Koroškem, v Beli Krajini, toda prvi kongres protifašističnih Slovenk se je vršil v majhnem osvobojenem kraju, v Dobrniču na Dolenjskem, jeseni leta 1943. Na ta kongres so prišle žene iz vseh pokrajin Slovenije. Šle so mimo sovražnih straž, plazile so se ponoči čez zastražene in razsvetljene proge, preplavale so Sočo, Savo in Krko, mnoge kar z nahrbtniki na rami — in vendar so prišle. Drugi kongres Slovenk protifašistk pa se je vršil že v svobodi, v

Ljubljani junija 1945. Samo Korošice in Primorke so morale tudi takrat še skrivaj prehoditi mejo in mnoge so ob vrnitvi s kongresa doma zaprli.

Slovenska žena se je v svojem osvobodilnem delu nujno morala srečati in tesno povezati s sestrami protifašistkami vse Jugoslavije, saj so bile težave povsod iste, isto je bilo delo in isti so bili načrti. Povezale smo se tudi s protifašistkami vsega sveta, toda z nobenimi ne tako prisrčno in trdno kot s tovarišicami iz Sovjetske zveze, ki so nam v borbi in svobodi s svojimi junaškimi zgledi in z dejansko podporo največ pomagale.

Prve svobodne volitve na osvobojenem ozemlju so bile velik dogodek za žene. Prvič v zgodovini so pri nas žene lahko volile in bile voljene. Toda teh volitev se je moglo udeležiti le malo Slovenk. 11. novembra 1945 pa smo razen Primork in Korošic pri svobodnih volitvah volile vse Slovenke. Razen v Sovjetski zvezi niso doslej žene še nikjer, tudi tam ne, kjer so že pred vojno imele volilno pravico, dosegle tako popolno priznanje enakovrednosti in enakopravnosti kakor pri nas, v Titovi Jugoslaviji. Toda tudi nikjer drugje se žene niso tako zavestno in vztrajno borile proti okupatorju in si tako požrtvovalno priborile svoje pravice. Ko je lani jeseni zasedal v Parizu Mednarodni ženski kongres, so bile zato sovjetske žene in Jugoslovanke najbolj navdušeno pozdravljene. Žene vsega sveta so nam priznale naše napore in bodo odslej usmerjale svoje delo tudi po našem zgledu. Toda Jugoslovanke se zavedamo, da kljub našim žrtvam pravici še ni zadoščeno. Zato zahtevamo Primorsko in Koroško, zahtevamo, da dobe tudi Primorke in Korošice, tiste izmed nas, ki so zaradi fašizma največ trpele, svoje družbene in narodnostne pravice. Zahtevamo, da ves svet spozna in onemogoči zločine tistim, ki so morili in mučili in ki so krivi vojne. In ker vemo, da bo svet dokončno mirno zaživel, da bodo rešena vsa moreča in nerešena vprašanja takrat, ko bo poginil poslednji fašist, ko bodo izbrisani vsi sledovi fašizma z obličja zemlje, se bomo Slovenke trdno, složno z ostalimi Jugoslovankami in vsemi naprednimi ženami sveta borile do konca proti največjemu zlu sedanjosti — proti fašizmu.

Jugoslavija, ki je nastala leta 1918. po zlomu osrednjih velesil, je postala plen fašističnih napadalcev, ki so 6. aprila 1941 vdrl v slabo oboroženo in nepripravljeno, od znotraj razjedeno državo. V nekaj dneh je nemški in italijanski fašizem s pomočjo domačih izdajalcev pohodil Jugoslavijo in jo razbil. Slovenijo sta si razdelila italijanski in nemški fašizem. Iz Hrvaške so napravili tako imenovano neodvisno državo, v resnici pa kolonijo obeh fašizmov, ki so jo upravljali hrvaški fašisti, Srbijo pa sta si lastila zopet nemški in bolgarski fašizem. Tak je bil konec države, ki je imela vse pogoje za lep razvoj, ki bi lahko postala lep dom srečnih narodov, če ne bi v državi vladala samopašna kratkovidna klika ljudi z monarhijo na čelu, ki ni imela druge skrbi kakor te, kako bi držalo ljudstvo v temi in sužnosti in kako bi ga razdvojevala, da bi laže nemoteno vladala. Zato narodi Jugoslavije do take vlade niso imeli nobenega zaupanja. Od leta 1918. je vrsta jugoslovanskih vlad tekmovala v tem, kako bi državo na znotraj oslabile, zadnje vlade pa so pripravile izdajstvo s tako imenovano dunajsko pogodbo na koncu marca 1941, s katero so hotele Jugoslavijo vkleniti v trojni pakt.

Jugoslovanski narodi pa niso hoteli prodati svoje svobode fašizmu, zato so sami iz svoje moči, zapuščeni in izdani od svojih starih voditeljev, začeli že leta 1941. braniti svojo domovino. Dotlej skoraj neznan človek, hrvaški delavec z imenom Tito, je ob zasedbi fašizma proglasil geslo:

S m r t f a š i z m u , s v o b o d o n a r o d u !

To pomembno geslo je vžgalo tisočera srca vseh narodov Jugoslavije, okrog tega prapora so se združili kmetje, delavci, obrtniki in pošteno razumništvo. Goloroki ali pa z orožjem, ki so ga iztrgali iz rok okupatorju, so naskočili že leta 1941. sovražnika in začeli pravo ljudsko vstajo proti nasilnemu tujcu. In začela se je velika borba, ki je trajala cela štiri leta, neenaka borba, ki je naše narode stala veliko žrtev, a ki je bila nazadnje kronana z veliko zmago, s popolnim porazom krvoločnega fašizma.

Slovensko ljudstvo je prvič v svoji zgodovini napravilo veličastno vstajo. Slovenci se v zgodovini svojega obstoja menda še

nismo bojevali z orožjem v roki sami zase, ampak smo vedno prelivali kri za tujce, za tlačitelje. Kmečki panti v srednjem veku so bili edina izjema take žalostne preteklosti. Sedaj pa je naš narod našel samega sebe — naše ljudstvo je vstalo v obrambo svojega obstanka, svojih najsvetejših pravic.

Fašizem je s tanki in s kopiti preoral našo lepo deželo, rušil in požigal domove, selil, ubijal. Vse, kar je bilo našemu ljudstvu sveto, družina, vera, stare šege, težko pridelano imetje, vse je tujec hotel pomandrat v tla. Sam Hitler je naročil svojemu strankinemu vodstvu za Spodnje Štajersko, eksekutorju Steindlu: »Napravi mi deželo v 4 letih nemško«. Dal mu je tako naročilo, ker je vedel, da na Slovenskem ne bo miru, da se bo Slovenec, pa naj si bo Kranjec, Štajerec, Korošec ali Primorec, upiral takemu suženjstvu, dokler bo govoril v svojem materinem jeziku, dokler bo njegovo srce utripalo za svoj rodni kraj.

In zato ga je bilo treba hitro potujčevati z nasiljem, s podkupovanjem in z vabo. Kjer pa to ni pomagalo, ga je bilo treba izseliti ali iztrebiti. Slovenci pa se nismo dali iztrebiti. V zvezi z drugimi narodi Jugoslavije in vsega sveta smo se častno branili. Žrtvovali smo množice naših sinov in naših hčera, žrtvovali smo ogromno svojih človeških dobrin, a ohranili smo si našo čast, naše čisto ime. Nismo se bali groženj in nasilja. Nismo poslušali prišepetavanja naših domačih izdajalcev, ki so nam prigovarjali, da naj bomo mirni, da nas bodo rešili zavezniki in da se bomo končno zmenili tudi z okupatorji.

Slovensko ljudstvo je šlo preko vsega tega pekla fašizma, ker je začutilo svoje zgodovinsko poslanstvo, ker je vedelo, da se mora za svobodo boriti, ako hoče, da bo svobode vredno. Zgodovina nas uči, da še noben narod ni propadel, ki se je boril za svoj obstanek, da so pa propadli in izginili veliki narodi, ki se niso hoteli boriti za svojo svobodo. Vedeli smo, da ni boja brez žrtev in da brez žrtev zmage ne more biti.

In potem smo dočakali to, kar smo upali v najtežjih dneh naše zgodovine, v kar smo verovali. Prišla je pomlad leta 1945. Hitlerja, Mussolinija, Steindla, Reinerja, Rupnika in drugih naših krvnikov

in izdajalcev ni več, z naših gora, iz naših gozdov so prikorakale naše hrabre partizanske trume. Po naši z dimom zakajeni, okrvavljeni domovini je hkrati posijalo sonce tako lepo, tako žarko, kakor še nikdar dosihmal. Izginil je Hitler, izginil Mussolini, Rupnik je v rokah pravice, izginili so vsi naši zatiralci, tuji in domači. Mi pa živimo in bomo večno živeli zato, ker smo ostali zvesti sami sebi.

In živeli bomo lepše, kakor smo v preteklosti. Da, lepše bomo živeli. Stari ljudje so nam prerokovali, da bodo prišli tedaj lepši časi, ko se bosta združila kmet in delavec. Sedaj so ti časi prišli. Kmet in delavec sta združena, pridružilo se jima je tudi pošteno razumništvo. Vsi ti trije so se združili v Osvobodilni fronti. Glejte, v preteklosti se nismo mogli združiti. Vedno so se našli kaki krivi preroki, kaki politični voditelji, ki so nas razdruževali, ki so med kmete in delavce sejali seme razdora, češ da ima vsak svoje posebne interese in da je potrebno, da smo drug proti drugemu. To pa je ta gospoda delala zategadelj, ker se je bala take združitve delovnega ljudstva. Bala se je te združitve zato, ker je vedela, da bi pomenila zanjo konec dobrih časov, kajti, kadar ljudstvo samo vzame oblast v svoje roke, potem so taki zdrahljivci in krivi preroki nepotrebni.

Združiti se nismo mogli tedaj, ko je bilo življenje bolj enakomerno, kakor je danes, ali združili smo se, ko je prišla huda, največja stiska med nas. To je dokaz, da nas Bog ni zapustil in da smo res zrelo ljudstvo.

Kar smo si priborili s krvjo in žrtvami, to je potrebno zavarovati navzven in navznoter z volitvami, ki so se vršile 11. novembra 1945 po vsej državi. Na Slovenskem je volilo 92 % volilcev, od teh pa je volilo 85 % listo Osvobodilne fronte in le 15 % je glasovalo proti njej. To je jasen dokaz kako naše ljudstvo danes misli. Volitve so dokazale, da naše ljudstvo ne misli izpustiti iz rok doseženih pridobitev, da noče izpustiti iz rok oblasti, da hoče samo korakati dalje, da čimprej dovrši potrebno obnovo na novi gospodarski podlagi, ki bo našim narodom mogla prinesiti boljše življenje.

Slovenija je izvolila 55 poslancev v Ustavotvorno skupščino, od tega 30 v Zvezno skupščino in 25 v Dom narodov. Oba doma sta bila sklicana za 29. november

1945, prav na obletnico, ko je bila v Jajcu v Bosni izvoljena prva oblast jugoslovanskih narodov, Antifašistični svet z imenom AVNOJ. Takrat je še okupator divjal po naših krajih, a naša ljudstva so si že postavljala svojo prvo ljudsko oblast.

Slovenski poslanci smo odšli iz naše prestolnice, iz bele Ljubljane, že dne 27. novembra. Z izjemo dveh poslancev, ki sta bila bolna, smo se zbrali vsi slovenski poslanci k odhodu. Ob dveh popoldne je bilo na kolodvoru v Ljubljani vse črno ljudstva, ki je pozdravljalo svoje poslance, ko so odhajali na pot, da izvrše v imenu Slovenije v Beogradu veliko zgodovinsko dejanje. Na obrazih ljudi in poslancev se je bralo, da vse pričakuje velikega in važnega dogodka. Ob odhodu vlaka je zaigrala godba slovensko himno.

Slovenski poslanci smo prevozili s posebnim vlakom v petnajstih urah Hrvaško in Slavonijo in dospeli v Beograd, v glavno mesto nove Jugoslavije. Beograd je v vojni hudo trpel, mnogo je porušenega in razbitega. Trajalo bo še precej časa, preden bodo zaceljene vse vojne rane. Toda takoj, ko stopiš na beograjska tla, spoznaš, da je to prestolnica velike države z novim življenjem. Po ulicah vlada živahen promet, ljudje so živahni, vidi se, da utriplje v tem mestu srce petnajstmilijonske države, ki bo jutri štela že 20 milijonov in več. Beograd je od narave izbran za veliko središče, za mogočno prestolnico. Tu se stekata dve veliki reki in malo je mest v Evropi s tako veličastno lego. Sava in Donava se združujeta pod beograjskim obzidjem, vsa srednja Evropa se valj tod mimo. Naš narod je tej prestolnici s staro pesmijo o boju s Turki postavil prelep in večern spomenik:

Stoji, stoji tam Beligrad.
Pod gradom teče rdeča kri,
da bi gnala mlinske kamne tri.

Beograd je našemu ljudstvu ostal v slabem spominu iz časov prejšnje Jugoslavije. Tu so dvajset let v prejšnji Jugoslaviji krojili našemu slovenskemu narodu krivico. Beograd je bil središče tuje, protiljudske vladavine, ki jo je tam opravljala pohlepna velesrbska gospoda.

Takoj ko stopiš na današnja beograjska tla, vidiš in začutiš, da današnji Beograd ni stari Beograd. Tistih starih čaršijskih obra-

zov ne vidiš več, ti obrazi ne obvladajo več ulic, ne uradov in ne javnih lokalov. Vidiš jih, da se skrivajo še kje v sencah temnih kotov. Ceste obvlada ljudstvo, v uradih sedi ljudska oblast, javni lokali so prazni, ker tisti, ki so danes tukaj na oblasti, nimajo časa posedati po njih. To je novi Beograd, to je naš Beograd!

Poslanci obeh domov smo se zbrali k prvem sejama točno o polnoči dne 29. 11. 1945. Prva seja se je porabila za to, da so na njej izbrali začasno predsedstvo obeh domov. Posle predsednika Zvezne skupščine je prevzel najstarejši poslanec, hrvaški republikanec Toma Balič, posle predsednika v Domu narodov pa najstarejši poslanec, stari srbski republikanec Jaša Rodanovič. Seji prve skupščine je prisostvoval tudi sam maršal Tito z vsemi člani zvezne vlade. Seji so prisostvovali tudi diplomatični predstavniki Sovjetske zveze, Anglije, Združenih držav, Francije, Češko-slovaške, Bolgarije itd. Predlanskim, dne 29. 11. 1943, se je ravno o polnoči začela seja AVNOJa v Jajcu. Kako veličasten spomin, kako veličastna počastitev poslancev svobodne domovine poslancem, ki so se pred letom dni zbrali k zarotniškemu zasedanju v Jajcu!

Istega dne sta se oba doma zopet zbrala k zasedanju ob 13.50. Najprej sta zborovala oba doma v ločenih dvoranah in opravila verifikacijske posle, to je potrditev pravilne izvolitve vseh poslancev. Vsak poslanec je moral odnesti pravilno podpisano izvolitveno listino k tajniški mizi. Nato se je izvršila skupna prisega poslancev. Vsi poslanci so vstali in glasno ponavljali prisego, katero je narekoval predsednik:

Za prisega:

Prisegam pri svoji časti in časti svojega naroda, da bom kot narodni poslanec pri delu Ustavodajne skupščine zvesto zastopal svoj narod in da bom neutrudno čuval in branil pridobitve narodne borbe, demokratične pravice in svobodo ljudstva.

Po zaprisegi je bila izvolitev predsedništva. Za predsednika je bil soglasno izvoljen poslanec Vlado Simič iz Srbije, star borec za demokratične pravice, za podpredsednika pa Hrvat Franjo Gaži in Bosanec Sulejman Filipovič.

Kuhar Lovro — Prežihov Voranc govori na festivalu v Guštanju

Po izvolitvi predsednika je 115 poslancev po svojem zastopniku Neškoviču predlagalo zvezni skupščini, da odstavi kralja Petra II. Karadjordjeviča in da Jugoslavijo proglasi za republiko. Ta predlog je povzročil odobravanje vseh poslancev, ki so vstali s svojih sedežev in navdušeno ploskali republiko. Za tem predlogom so govorili poslanci, prvi Andrej Hebrang iz Hrvaške, drugi je govoril poslanec Zečević, tretji je govoril predsednik slovenske vlade Boris Kidrič in zadnji je govoril Hrvat Franjo Gaži, vsi so pozdravili predlog srbskih poslancev.

Predsednik Narodne vlade Slovenije Boris Kidrič je med drugim dejal:

»Slovenski narod je bil 1300 let pod tujim suženjstvom. Njegovo trpljenje, njegova neenakopravnost je bila vedno vezana na tujca in na monarhije. V imenu narodnih poslancev lahko izjavim, da to, za kar se je boril slovenski narod v nerazdružljivi

skupnosti vseh jugoslovanskih narodov, ne bi dobilo svojega sijajnega potrdila, če ne bi dobili republike.»

Izid glasovanja so pozdravili vsi poslanci z burnim dolgotrajnim odobravanjem, z vzkliki republikli in maršalu Titu. Vsi poslanci so vstali s sedežev.

Prvi je glasoval maršal Tito, ki je stopil k mizi, kjer je ležal zgodovinski dokument, kamor se je moral vsak poslanec lastno-ročno podpisati, za ali proti predlogu. Za njim so pristopali vsi ostali poslanci, ki jih je predsednik Simič zaporedoma klical. Skoraj dve uri je trajalo to glasovanje. Potem je predsednik naznanil, da je od 344 prisotnih poslancev glasovalo vseh 344 za odpravo monarhije in za proglasitev ljudske republike Jugoslavije.

Seja Doma narodov.

Dom narodov je imel tudi sejo ob 13.30. Za predsednika Doma narodov je bil izvoljen predsednik SNOSA — narodni poslanec Josip Vidmar, ki se je Domu zahvalil s sledečimi besedami:

»Ko prevzemam predsedstvo tega visokega doma, se zahvaljujem vam vsem za pozornost in čast, ki ste jo izkazali, ne toliko meni osebno, kakor slovenskemu narodu, ki se je tako odločno boril v osvobodilni borbi.«

Kakor v Zvezni skupščini, tako so storiili srbski poslanci v Domu narodov. 25 poslancev iz Srbije je predložilo predlog o proglasitvi federativne ljudske republike. Med raznimi poslanci, ki so se k temu predlogu zglasili k besedi, je bil tudi poslanec Edvard Kocbek, zvezni minister za Slovenijo. Ta je med burnim odobravanjem vsega doma rekel:

»Menda noben narod Jugoslavije ne podpisuje te izjave s tako odločnostjo in jasnostjo kakor mi Slovenci. Mi s tem odstranjujemo neko tuje telo, še več, ono slabo oblast, ki je stala nad vsemi pojavi in dogodki našega političnega življenja. Mi kličemo navdušeno: Naj živi nova državna suverenost naših narodov!«

Nato se je vršilo poimensko glasovanje poslancev. Prisotnih je bilo 166 narodnih poslancev tega doma. Vsi navzoči poslanci so javno glasovali za predlog srbskih poslancev, to je za republiko. Nato je sledilo podpisovanje glasovalnega dokumenta.

Ko je predsednik Josip Vidmar naznanil domu rezultat, so vsi poslanci vstali in navdušeno pozdravljali mlado republiko Jugoslavijo.

Skupna seja obeh domov.

Koj nato se je vršila skupna seja obeh domov. Predsednik Vlada Simič je dal besedo srbskemu poslancu Siniši Stankoviču, ki je prebral predlog srbskih poslancev pred obema domovoma. Predlog se glasi:

»1. Demokratična federativna Jugoslavija se proglašaja za ljudsko republiko pod imenom: Federativna ljudska republika Jugoslavija. Federativna ljudska republika Jugoslavija je zvezna ljudska država republikanske oblike, skupnost enakopravnih narodov, ki so svobodno izrazili svojo voljo, da ostanejo zedinjeni v Jugoslaviji.

2. S to odločbo se v imenu vseh narodov Jugoslavije končno ukine monarhija v Jugoslaviji, Petru II. Karadjordjeviču odvzemajo vse pravice, ki so pripadale njemu in dinastiji Karadjordjevičev.«

Ob branju deklaracije in sklepa se je vsa skupščina dvignila in s ploskanjem, ki je trajalo več minut, pozdravila zadnje besede ter vzklikala proglasitvi federalne ljudske republike Jugoslavije. Tej navdušeni manifestaciji se pridružila tudi galerija.

Predsednik je sporočil, da je bila deklaracija o proglasitvi rezultata soglasno sprejeta v obeh Domovih in pozval poslance, da se še enkrat na skupni seji izjavijo. Vsi poslanci so vstali in glasno izjavili: »Sprejmemo.«

Federativna ljudska republika Jugoslavija je bila s tem sprejeta in uzakonjena. Velikansko navdušenje je zavladovalo po obširni dvorani, ki se dolgo ni moglo poleči. Poslanci niso nehali ploskati in vzklikati republikli. Ganljivo je bilo videti stare sivolase borce iz vseh krajev Jugoslavije, ki si niso mogli kaj, da ne bi prihajali k vladnim klopem stiskati roke maršalu Titu in mu čestitali, da je njegova velika in dolgoletna borba končana s sijajnim uspehom. Maršalu Titu so čestitali vsi zvezni ministri, vsi predsedniki federalnih narodnih vlad in še mnogi drugi poslanci.

Poslanci so si čestitali tudi med seboj. Vse je vzklikalo: »Živela republika!« Teh trenutkov ni mogoče pozabiti. Slehernemu bodo ostali v neizbrisnem spominu. Dvorana je bila razkošno razsvetljena z mo-

gočnimi reflektorji, morje luči je razsvetljevalo poslance. Res, veliki zgodovinski trenutki, verni zaključek dolgotrajne borbe za veliki cilj, za najsvetejši cilj v zgodovini naših narodov.

Ko se je navdušenje poleglo, je predsednik zaključil sejo obeh domov Ustavodajne skupščine. Zunaj pred skupščino je poslance čakalo novo presenečenje. Na širokem prostoru pred njo jih je čakala desetisočglava množica Beograjčanov, ki jih je navdušeno pozdravljala in vzklikala: »Živela republika!« Po cestah se je orilo vzklikanje in veselje množice. Topovske salve so spremljale ljudstvo in ga navduševale. Neštevilne in raznobarvne rakete ter umetni ogenj so razsvetljevale zimsko nebo. Dolgo v noč je trajala ta ljudska slovesnost in še dolgo je hodila tisočglava množica po ulicah ter neutrudno dajala duška svojemu veselju.

Federativna ljudska republika je proglašena. Naši narodi so svojo svobodo kronali z najmodernejšo obliko nove države. Toda ta republika ne bo republika navadnega kova, kakor smo jih imeli n. pr. v Avstriji in Nemčiji, kjer je iz teh republik zrastel fašizem. Take republike nismo proglasili v Beogradu. Proglasili smo ljudsko republiko,

republiko, v kateri vlada ljudska oblast, v kateri bo vsa oblast izhajala iz ljudstva samega. Mi smo najnaprednejša država, ki sega v osrčje Srednje Evrope, in mi smo predhodniki napredka in človečanstva na tem odseku Evrope. Mi smo lahko ponosni na naš uspeh, ki je uspeh ljudske borbe za pravico in svobodo.

Mi Slovenci smo lahko še posebno zadovoljni s tem uspehom. V taki ljudski državi bomo začeli živeti življenje svobodnega naroda prvič v zgodovini. Nemški in italijanski imperializem sta nas ogrožala cele vekove. Zdaj je tega konec. Z našo borbo bomo dosegli še to, da se bodo k naši federativni ljudski republiki Jugoslaviji pridružili tudi naši Primorci in naši Korošci. Dosežen bo naš stari sen: Združena Slovenija.

To združeno Slovenijo bomo mi Slovenci znali braniti proti vsakemu tujemu in notranjemu sovražniku, proti vsakemu staremu ničvrednemu imperializmu. Svobodni bomo, imeli bomo to, kar je pogoj, da si res lahko ustvarimo domovino in boljšo, lepšo bodočnost za naše ljudstvo.

Živela federativna ljudska republika Jugoslavija!

Ksaver Meško

Žalost vojakove neveste

V tihí noči mislim nate,
k tebi hrepenim,
sanjam sanje mračno-zlate
in trpim, trpim.

Vsako noč za te pozdrave
zvezdam sporočim,
naj ponese jih v daljave.
vetru naročim.

Zvezde čez ves svet gorijo —
»Kje je?« — Vse molče.
Vetri iz daljav hitijo —
»Kje je?« — Odhite.

V belem dnevu, v mračni noči
mislim le na te
in v ljubezni čakam vroči.
kdaj oko te uzre.

Pridi, dragi, iz daljave!
Morda tam že spiš?
V tihem lesu, sred dobrave
v grobu že trohniš?

Jaz pa čakam, jaz pa čakam
v boli noč in dan,
za teboj solze pretakam.
čakam te zaman.

Da pozabnost bi prepregla
vso me s plaščem sanj,
v grob bi hladni k tebi legla,
če bi znala zanj.

Kam bi šla, kje bi iskala,
saj ne vem, ne vem.
Pa vse dni bom žalovala,
smrti šla v objem.

Smrt šele me bo združila,
ženin moj, s teboj.
Venec zvesto bom hranila.
saj je tvoj, le tvoj!

Štirinajst noči. Noči brez spanja. Za uro, za dve morda, me obide spanec. Ni spanec. To je le omotica, povzročena po strupih. In spet sem buden in nisem buden. Po sekundnem kazalcu vidim, da ura poleg mojega vzglavja tiktaka. Ušesa pa so gluha, po silnem bombnem udarcu kakor zabita. Slapovi šumijo v njih, nenehno, ki se za hip sprevržejo v hrup viharja. V glavi na peterih mestih kljuje, vrta, zbada. Petero gnojnih studenčkov si išče pota na dan. Kakor konice ostrih nožev so, a še niso dovolj nabrušeni, da bi prebili steno. Pikajo, zbadajo. V nogi izklesana kost deluje in skuša zaliti votlino, ki jo je izvrtal jekleni odkršek bombe. Tudi zdravnikovi noži, ki so posegli v boj zoper ta tujek v kosti, so si morali poiskati pot do zastrupljalca, da ga izvlečejo. In vse te okvare naj ureja in celi moja starost. Težko breme!

Ob vsem tem je moj duh živ, čeprav je telo razvalina. Prav jasno se zavedam, da leživa dva na postelji: telo in nanj še priklenjena duša. Ta se upira z vso silo in voljo, premišlja, preudarja in se skuša nekam oprijeti. Toda kam? Veselilo bi jo, če bi v tej gluhi noči kaj zaropotalo, če bi vrata zaškrpala, če bi slišal petelinji klic ranemu jutru. Tudi tega ni. In če je, za ubiti sluh ne biva. Edinole oko vidi živo. rahlo brlečo lučko. Toda tudi oko se trudno zapira pred lučjo. Zdi se mi, da to zničeno telo tudi luč boli. Ko mežim, pritapa v sobo usmiljena sestra, vsa v belo oblečena. Ne slišim je. Ko se dotakne postelje, da mi popravi odejo, spregledam. »Smrt!« mi šine skozi možgane. Vsega me pretrese. Sestra neslišno odide. Nasmehnem se sam sebi.

Duša spet išče, kam bi se oprla. Tedaj se ustavi ob Križanem, ki visi na steni. Oči so mi trdno uprte vanj. Ob rahli svetlobi se mi zazdi, da telo Križanega spretetava trepet, da ves drhti v strahotnih poslednjih bolečinah, v predsmrtni muki.

Oči sem spet zatisnil, groza me je obšla. Živo sem se zamislil v noč in jutro od velikega četrtega na veliki petek. Zveličarja so zvezanega prignali z Oljske gore. Surovi biriči so ga suvali, da se je na brvi čez potok Cedron opotekel in omahnil v potok. Prignali so ga pred Ano, ga vlačili do

Kajfa, spet nazaj in od tam še k Herodu in Pilatu. Pred sodno hišo se nabira publična drhal. Kriči, divje tuli in zahteva svobodo za razbojnika, za Odrešenika križ. Pilat ugotavlja Njegovo nedolžnost, a ga kljub temu veli prebičati z rimskimi biči. ki so imeli na koncu jermenčkov svinčene želodke. Mrzlo jutro je. Vojaki in Peter si grejejo ob ognju premrle roke, drugi zasmejujejo obsojenca, prebičanega, krvavega. in ga ogrnejo z raztrganim vojaškim plaščem, okronajo ga s trnjevo krono, bijejo ga v obraz, zasramujejo ga, pljujejo vanj. . . Nepopisne muke! V prah ponižani Bogčlovek molči in trpi. Brez krivde, proustvoljno. Zakaj? Zakaj?

Odgovarja Kristus sam:

»Bog je svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina« (Jan 3, 16). Oče žrtvuje Sina, »da bi se svet po Njem zveličal.« Sin prevzame nalogo odrešenja iz ljubezni do vesoljnega človeštva. »To je moja zapoved, da se ljubite med seboj! — Večje ljubezni nima nihče, kakor je ta, da kdo da življenje za svoje prijatelje.«

Vse te muke iz ljubezni do človeštva.

Iz ljubezni — sem šepetal in odprl oči. Pogledal sem na križ. Zazdelo se mi je, da mu telo nič več ne trepetja. Smrtni boj je dobojevan. Dopolnjeno je. Tam visi njegovo telo, kakor visi na milijonih križev po vsem svetu in bo viselo kot simbol ljubezni do tle, da se križ dvigne nad svetom v žaru poslednjega dne. Pod križem On — sodnik. ki bo tehtal našo ljubezen do Boga in do bližnjega s pravično svojo tehtnico.

Rahlo je trkal prvi svit na okno, ko sem dočustvoval. Bolečine niso odogle, a zdele so se mi le senčica, kar je pretrpela križana ljubezen za nas. Vse učene knjige, vsi dolgi nizi lepih besed so le cingljajoči zvončki, ki ne sežejo v globino naših src. če tam ne zbudijo speče ljubezni. Brez te smo ljudje puhli blebetači, celo demonske zveri. V svoji silni bolečini sem prvič v življenju zares doživel božjo ljubezen do nas. Sram me je bilo hladu, ki je vel iz prebranih knjig. Morda samo zame — hlad?

Zato, ljubi Bog, tisočkrat zahvaljen za vse bolečine, da sem vsaj rahlo, kolikor je dodeljeno revnemu zemljanu, dojel odsev

brezmejne Kristusove ljubezni do nas vseh, do vsakega človeka brez izjeme.

In človek? Vsak je ničevost in vendar veličastvo, vsak skrivnost in svet zase, vsakega pot skozi življenje uganika. Vsakemu je dano srce in v njem sedež ljubezni. A prav v tem srcu večni šepet kačjega misterija iz raja: Boš kakor Bog! Za tem klicem so šli vsi, ki so se odtrgali od Boga, dvignili nad človeka - sobrata v napuhu, da so sami bogovi. Tedaj je v takih srcih ugasnila ljubezen. Umišljali so si, da ubijajo le zlo, ko so pognali milijone v smrt. Zla niso ubili, zlo je bilo v njih. Zato je zlo ubilo nje same.

Od Babilona do danes — vedno in vselej tako. Toda vse te bolečine in vsa prelita

kri je še vselej v človeštvu razžarila ganečo iskro ljubezni do Boga in do bližnjega. Po bolečinah bo človek tudi danes v spoznanju pritaval tja, kjer je njegova sreča:

»Jaz sem Gospod, tvoj Bog! — Ne imej drugih bogov poleg mene. Spoštuj zapovedi in boš živel. — Bog je ljubezen; kdor ne ljubi, ostane v smrti!«

Dne 9. marca 1945 je zadela bomba hišo F. S. Finžgarja v polno. Polovico hiše je razrušila in pisatelja pokopala pod ruševinami. Hudo poškodovanega so odkopali in je nato dva meseca ležal v bolnici, preden so se rane na glavi in na nogah toliko ozdravile, da je mogel ob palici domov. Eno takih noči je v tem članku opisal.

Odhod iz Rajhenburga 5. julija 1941 Alojzij Remec

Visoko vrh skalnatega griča se pno v nebo sive stene starinskega ogromnega gradu, samostana trapistov. Koničast stolp vrta v sinjino, dolga vrsta oken zre v globino, obokani hodniki pokojno molče okrog dvorišča sredi mrke zgradbe. Usahnil je vodnjak na sredi, spomin minulih dni, postovke krožijo okrog zvonika v prvem soncu, zastava s kljukastim križem plahuta v jutranji sapi. Kakor privid iz srednjega veka pridrsa izza vogala star menih s sivo brado, z globoko čez glavo poveznjeno kapuco, z usnatim pasom krog ledij. Neslišno stopica po hodnikih, se ustavlja pred vrati v sobe, bere mistične napise po stenah in odpre vrata v sobo, kjer so nagradeni kipi svetnikov z zlomljenimi rokami in odbitimi glavami, kjer na prašnih oltarjih stoje v strahovitem neredu cvetlični lonci, slike, zavitki, posušeno cvetje in druga šara iz opustošene kapele. Sredi vsega tega žaluje Madona, še vedno lepa in božanska, čeprav se zdi, da bi se utegnila hip za hip utrniti iz njenih oči grenka solza nad opustošenjem krog nje.

Zunaj pa se poraja poletno jutro. Gozdovi dehte v jutranji svežini, in smaragdne sijaju se iskre prostrani travniki in livade, žitna polja valove po obronkih, bele hišice po naseljih mežikajo, kakor da se bude iz sna. In nekeje v gosti krošnji v drevoredu,

ki pelje k tihemu samostanskemu pokopališču, vprašuje vuga — pernati nagajivec —: »Kje si pa bil? Kje si pa bil?« Iz vrst nemih grobov ni odgovora. Na lesenih križih samo mrtva imena in številke rojstva in smrti preminulih nekdanjih prebivalcev te zgradbe

Da — kje si pa bil? — vprašuje neumorni ptič in ne čaka odgovora. Vedno sama vprašanja, vprašanja, vprašanja. Morebiti je odgovor skrit v krutih črnih črkah na močeradastožolti tabli »Umsiedlungslager« . . . Morebiti je odgovor na črni mrtvaški zastavi z dvema strelama, ki ličita na številko 44. Morebiti.

Na grajski pristavi, kjer stoje prostrani hlev, seniki in nekaj barak, brlzigga piščalka straže, da gre skozi ušesa. »Auf! Auf!« se slišijo odurni rezki klici. »Morgenstunde hat Gold im Mund!« se dere stražnik, ki je prišel v velikanski prostor nad živinskim hlevom, kjer vstaja nekaj stotin ljudi, izgancev iz vseh krajev slovenske zelene Štajerske.

Nemirno vrvenje zažubori vsepovsod. Iz pregrajenih prekatov pod debelim tramovjem vstajajo z ležišč na senu vsemogoči liki. Stari, mladi, otroci, žene, dekleta, očete, matere, deca. Pospravljajo svoja borna ležišča in se hite umivat čez leseni most preko gnojišča k dolgemu koritu iz cementa, nad katerim škrope iz dolge cevi drobni

vodni curki. Izgnanci se češejo, brijejo, opletajo, pripravljajo na pot. Danes ne bo več treba na delo v skupinah: Strassenbau, Barackenbau, Wasserbau, Schlosserei, Tischlerei — vsega tega je konec.

Zakaj tam doli v novi baraki, ki je prošlo noč dobila prve stanovalce, tam doli so matere, žene, sestre, očetje, bratje. Tam doli so otročiči, ki so jih odtrgali od družinskih ognjišč po vsej severni Sloveniji in jih skozi noč in temo v divji naglici pripeljali sem v Umsiedlungslager k očetom, možem ali materam, da se odpeljejo z njimi dalje na jug.

Tam v baraki med gomilami svežnjev, košar, kovčegov in cul bije premnogo src v strahu in negotovosti. Poleg sivolasega starčka, izdelane priletne ženice se dvigajo kodrolase glavice malčkov, gledajo plahe otroške oči po tem tujem pustem prostoru in iščejo očetovega lica. Žena, vsa v skrbeh, do globine duše žalostna, išče moža, da mu po dolgih mesecih robotanja v lagerju stisne roko, da se privije k njemu in ga pogleda z vprašujočimi očmi: »Ali je res, da moramo iti na tuje?«

In jih pečejo kot sveže rane trenutki, ki so se tako živo vžgali v dušo, kakor da so jih pravkar odtrgali od doma s surovo roko, jih natrpali v razdrapane tovarne avtomobile in jih odpeljali. In pred očmi jim lebdi slika opustošenega doma. Tam je vas, tam je hiša, kjer je umrlo domače ognjišče, okrog katerega so živela, se rodila in umirala skozi stoletja pokolenja našega kmeta. V osamljeni kuhinji se plazi domača muca, vsa začudena nad mirom, ki je v hiši, vse je mrtvaško tiho, kakor da so odnesli poslednjega mrliča iz teh prostorov. Na dvorišču zaman čaka pernata družina, da pride gospodinja in jo nakrmi; v hlevu muka živina, ker ni gospodarja, da ji napolni jaslji. Nemo vise v lopki kose, grablje in drugo orodje, pozabljena ležita plug in brana na skednju, domači pes trga verigo in turbobno zavija, kakor da je videl smrt.

Tako žalujejo domovi na naši zemlji.

Jutranje sonce pa sije tudi v mesta in trge, kjer so zapečatili stanovanja vseh, ki so jih izgnali. Skozi polzaprte oknice se je prikradel zlat žarek na mizo v kuhinji in poljubil kos kruha na mizi, ki ga je pozabil mali izgnanček poslednji trenutek pred odhodom v nepojmljivem strahu pred črnimi osornimi možmi, ki so prišli po mamo, bratce in sestrice, da jih odženejo.

Leseni konjiček se je zvrnil pod mizo in tam žalostno ždi ob lutki, ki široko razprtih oči strmi v tišino opustošenega doma. In v sobi leži na mizi odprta knjiga z belimi stranmi in z apokaliptično grozo se vrste v njej besede:

— Vse to, ker tako se glasil je ukaz...

Cigav ukaz, kakšen ukaz? Ali se šteješ za boga, ki si to zapovedal? Nemo molči knjiga, na strehi grulijo golobje, potoček šumlja pred hišo za ograjo, visoko v zraku grmi avijon nad bedno, opustošeno zemljo.

Ah, pa saj vse to ni res!...

Danes je jutro na praznik svetega Cirila in Metoda v letu Gospodovem 1941. In tu je Umsiedlungslager Rajhenburg, ograjen z bodečo žico. Pred hlevom je gizdavi pav razprostrl mavrično pahljačo svojega repa in jo obrača k soncu.

Končano je razdobje taborjenja v izseljenskem zaprtju. Nič več ne bodo šklepetale puške stražnikov na dvorišču v jutranji uri, ko vlagajo vanje naboje pred očmi oddelkov, razvrščenih za delo na cesti, pri barakah, pri vodovodu. Nikdar več nas ne bo vrglo kvišku povelje: »Antreten!«. ne bomo več korakali po cesti v dolino na ovinek razstreljevat pečine, vozit gramoz, postavljat drogove za električno napeljavo. Nič več ne bo vznemirjalo robotov tajno geslo »fufzehne«, ko se bliža kdo izmed višjih bogov in zletijo ogorki cigaret v gramoz in dvigne trudna roka zopet kramp ali lopato ali mirnodušno vzdigne samokolnico po zapovedi dela, ki je samo sebi namen.

In ne bo več ob lepih večerih donela iz sredine taborišča naša slovenska pesem, se dvigala k trepetajočim zvezdam — uteha užaljenim srcem in napoj upanja vsem tistim, ki jo slišijo.

Tam doli tečeta vzporedno dve ozki svetlokovinasto blesteči se črti proti jugovzhodu. Premnogi transport iz Slovenije smo pozdravljali mi roboti na cesti, ko je brzel po dolini in nosil cvet naše domovine v druge kraje.

Danes pojde naš transport. Ali ga bo kdo pozdravljal?

. . .

Z višine se vije v dolino procesija izgnancev. Zdi se mi, da je to vizija, vredna da bi jo opisal Ivan Cankar, ko je pisal svoje nesmrtho delo Za križem. Stari in

mladi, ženske in moški, delavec, kmet, industrijalec, učitelj, zdravnik, duhovnik — vse to je šlo s svojo prtljago na Ciril-Metodov dan leta 1941. skozi Rajhenburg na postajo. Drobne nožice otrok se opotekajo po gramozu, večji so oprtali svoje mlajše bratce kar štiporamo, matere so nosile svoje nebogljence na rokah. Ceste zastražene, dohodi zaprti. Rajhenburžani mahajo od daleč v slovo tej bedni procesiji, zgnani skupaj od vseh vetrov iz slovenske zemlje. Premnogo oko se solzi, srca se krčijo v bolesti ob tem pogledu.

Teman, mrk, ves mrtvaški pripolzi na postajo dolg vlak vagonov, ki nas bo peljal na jug.

Povelja, vzkliki z važnostjo, za katero se skriva zadrega.

»Družine z majhnimi otroki gredo v drugi razred!« se dela važnega komandant transporta, gestapovec, mlada tipična fašistična

zver, in že je s spremljajočim stražniškim osebjem oblastno sedel sam v edini vagon drugega razreda. Družine z majhnimi otroki pa so se vozile v tretjem razredu in, kdor ni imel komolcev, od Bosanskega Broda dalje v živinskih vagonih...

Pod večer, ki je bil jasen in lep, se je vlak premaknil in hitreje in hitreje brzel svojo pot po Savskem polju neznankam. V tesnem oddelku smo ena sama družina. Prvič, da se razgovorimo po teh dolgih bridkih mesecih negotovosti, ločitve, strahu in upanja. Še enkrat gledamo slovensko zemljo v zlatu zahajočega sonca in se poslavljammo od nje, izgnanci, berači. Kakor da nam polze težke kaplje krvi iz globoko ranjenega srca, nas peče v prsih. Kolesa pa udarjajo pod nami ob tračnice v taktu grenkega slovesa: Zbogom dom, zbogom dom, zbogom doml...

Sveča

Konstantin Simonov

Iz »Jugoslovanskega zvezka«

Prevedel Ivan Vouk

Pričujoča zgodba se je godila devetnajstega septembra tisoč devet sto štiri in štiridesetega leta.

Beograd je bil tedaj prav za prav že zavzet. Nemci so imeli v rokah samo most čez Savo in majhno krpjo zemlje ob njenem bregu.

Ob zori tega dne, devetnajstega, se je pet rdečearmejcev odločilo, da se neopazno prikradejo do mosta. Pot je držala prek majhne planje (ravnice), kjer je stalo nekaj zgorelih tankov in oklopnih voz, naših in nemških, in kjer ni bilo ne enega celega drevesa; kvišku so štrlela samo odkrhnjena debla, kakor da jih je groba roka velikana prelomila v višini človeške postave.

Ko so rdečearmejci prispeli do polovice planjave, jih je presenetilo z onstran brega streljanje minometov, ki je trajalo pol ure. Pol ure so preležali pod ognjem in, ko je končno ogenj nekoliko ponehal, se je dvojica lahko ranjenih splazila nazaj, obremenjena z dvema hudo ranjenima. Peti, ki je bil mrtev, je obležal na ravnici.

Nič ne vem o njem kakor to, da mu je po spisku njegove čete bilo ime Čekulajev in da je padel devetnajstega v mesecu septembru na bregu reke Save.

Očividno pa je Nemce vznemiril poskus rdečearmejcev, da bi se neopazno prikradli k mostu, zakaj ves dan so nato z manjšimi presledki obstreljevali z minometi planjavo in nanjo meječo ulico.

Poveljnik čete, ki je vkljub temu prejel ukaz, naj naslednjega dne pred svitom vnovič poskusi prodreti k mostu, je rekel, naj Čekulajevu truplo puste, kjer leži, pokopali ga bodo pozneje, ko bo most zavzet.

Nemci pa so še vedno streljali: podnevi, ob zahodu in o mraku.

Poleg ravnice so štrlele v nekoliki razdalji od ostalih hiš kamnite razvaline, iz katerih bi bilo težko dognati, kaj je bila prav za prav poprej ta stavba. Nikomur bi ne prišlo na misel, da utegne tu kdo prebivati.

Toda pod razvalinami, v kleti, kamor si prišel skozi z opeko napol zasuto odprtino, je živela starka Marija Džokičeva. Prej je imela sobo v drugem nadstropju, ki ji je ostala po pokojnem možu, mestnem stražniku. Ko pa so izstrelki raznesli drugo nadstropje, se je preselila v sobo v prvem nadstropju. Razen nje so vsi zapustili hišo. Ko je razbilo tudi prvo nadstropje, se je preselila v klet.

Devetnajstega je bil že četrti dan, odkar je prebivala v kleti. Zjutraj je dobro videla, kako se je splazila petorica rdečearmejcev na ravnico, ki je bila oddaljena od nje samo z raztrgano železno ograjo. Videla je, kako so jih Nemci obstreljevali, kako so krog in krog padale mine. Starka se je celo na pol vzpela iz svojega podzemlja in že hotela poklicati Ruse, naj se splazijo do nje. Bila je prepričana, da je tam, kjer ona stanuje, manj nevarno. Toda v tem hipu se je mina razpočila tik razvalin. Tresk je starko oglušil, da je padla vznask, udarila z glavo ob zid in izgubila zavest.

Ko se je zavedela in pogledala skozi okno, je videla, da je od vseh Rusov ostal na ravnici samo eden. Ležal je na boku, eno roko je iztegnil, a drugo položil pod glavo, kakor da se je hotel udobno pripraviti na spanje. Nekajkrat ga je poklicala, toda on se ni nič odzval. In tedaj je razumela, da je ubit.

Nemci so zopet streljali in na planjavi so še dalje pokale mine, dvigajoč v zrak črne stebre zemlje in drobeč v iveri zadnje veje z drevja. Ubiti Rus je osamljen ležal na golih tleh, z roko, podloženo pod glavo, ko je okrog njega padalo razkosano železje in mrtvo drevje.

Starka Džokičeva je dolgo gledala na ubitega in razmišljala. Ako bi bilo poleg nje vsaj eno živo bitje, tedaj bi mu bržkone razodela svoje misli; toda nikogar ni bilo v njeni bližini. Celo mačko, ki je živela z njo štiri dni v podzemlju, so ubili drobci opeke pri zadnji eksploziji. Starka je dolgo razmišljala, nato pa je začela brskati po svoji edini culi in izvlekla iz nje nekaj, kar je bilo zavito v črno vdovsko ruto, ter počasi zlezla iz kleti.

Ona se ni mogla plaziti in pretikati; zato je hodila s svojim naravnim, počasnim starčevskim korakom, ko se je napotila na ravnico. Ako je med potjo zadela na kos ograje, ki je po naključju ostal cel, ga ni prelezla, za to je bila prestara. Počasi je šla vzdolž ograje, jo obšla in prišla na plano.

Nemci so še vedno obstreljevali ravnico z minometi, toda niti ena mina ni padla blizu starke.

Šla je prek planje in prispela do tistega mesta, kjer je ležal ubiti ruski rdečearmejec. Trudoma ga je obrnila z obrazom nazgor in videla, da je njegov obraz mlad in

silno blede. Poravnala mu je lase, z naporom sklenila njegove že otrdele roke na prsih ter sedla na tla poleg njega.

Nemci so še vedno streljali, toda mine so kakor poprej padale daleč od nje.

Sedela je tako poleg njega morda eno uro, morda dve in molčala.

Bilo je mrzlo in tiho, prav tiho, razen v tistih trenutkih, ko se je kakšna mina razpočila.

Končno je starka vstala, se oddaljila od mrliča in napravila nekaj korakov po ravnici. Kmalu je našla, kar je iskala: velik lijak, ki ga je izkopal težak izstrelek pred nekaj dnevi in ki se je v njem začela nabirati voda.

Starka se je spustila na kolena in začela z rokami črpati vodo, ki se je nabrala na dnu. Nekajkrat je počivala in nato zopet nadaljevala delo. Ko v lijaku ni bilo več vode, se je starka vrnila k mrtvemu Rusu. Prijela ga je za pazduhe in povlekla.

Vleči ga je bilo treba samo deset korakov daleč, toda ona je bila zelo stara; zato je med tem časom trikrat sedla in počivala. Končno ga je privlekla do lijaka in ga spustila vanj. Ko je to napravila, je bila docela izčrpana in sedela in počivala je morda celo uro.

Nemci pa so še vedno streljali in kakor poprej so se mine razletavale daleč od nje.

Ko se je odpočila, se je dvignila na kolena, pokrižala mrtvega Rusa in ga poljubila na ustne in na čelo.

Potem ga je začela tihoma zasipati z zemljo, ki je bilo mnogo na robovih lijaka. Kmalu ga je toliko zasula, da se ni videl nič iz zemlje. Toda to ji ni zadostovalo. Hotela je napraviti pravi grob. Ko si je zopet nekoliko odpočila, je začela vnovič nasipavati zemljo na grob. Tako je čez nekaj ur nasula z rokami majhno gomilo nad mrličem.

Nemci pa so še vedno streljali in kakor doslej so mine padale daleč od nje.

Ko je nasula gomilo, je izvlekla iz svoje črne vdovske rute to, kar je bila prinesla s seboj iz kleti. Bila je velika voščena sveča. ena izmed dveh poročnih sveč, ki jih je pet in štirideset let hranila od dneva, ko se je poročila.

Iz žepa svoje obleke je potegnila vžigalice, nataknila svečo pri vzglavju groba in jo prižgala. Sveča je rada zagorela. Noč je

bila tiha in plamen se je dvigal naravnost kvišku, ne da bi se nagibal postrani. Ko je prižgala svečo, je obsedela pri grobu s sklenjenimi rokami pod ruto na kolenih.

Kadar se je kakšna mina daleč razpočila, je plamen sveče samo zganiło, ako pa so se mine razstreljevale bliže, je sveča ugasnila, enkrat je celo padla. Starka Džokičeva je vsakikrat molče vzela vžigalice iz žepa in molče znova potrpežljivo prižgala svečo.

Bilo je že blizu jutra. Sveča je dogorela do sredine. Starka je pobrskala po zemlji okrog sebe in našla kos pregorele, porjavele pločevine. Trudoma jo je upognila s svojimi starimi rokami, jo zasadila v zemljo zraven sveče, da je pločevinasti polkrog zavaroval skoraj tri četrtine sveče pred vetrom. Ko je to opravila, je starka vstala in prehodila ravnico prav tako počasi, kakor je prišla do nje, obšla kos cele ograje in se vrnila v klet.

Pred razsvitom je stotnija, v kateri je služil padli rdečearmejec Čekulajev, pod močnim minometnim ognjem prešla v napad čez ravnico in zavzela most.

Čez uro ali dve se je popolnoma zdanilo. Takoj za pehoto so prešli na drugi breg naši tanki. Boj se je zdaj vršil tam in nihče ni več obstreljeval z minometi ravnice.

Poveljnik stotnije se je spomnil Čekulajeva, ki je včeraj padel, ukazal ga poiskati in pokopati v skupnem grobu s tovariši, ki so padli to jutro.

Truplo Čekulajeva so dolgo zaman iskali. Eden izmed bojnikov se je ustavil na robu ravnice, začudeno vzdiknil in začel klicati ostale. Pridružili so se mu nekateri tovariši.

»Glejte!« je rekel rdečearmejec.

In vsi so pogledali tja, kamor je kazal.

Zraven razbite ograje, ki je obdajala ravnico nad zasuto zemljo, ki jo je pred kratkim razril izstrelek, se je dvigala majhna gomila. Pri zgledu je bil zataknjen pločevinasti polkrog, znotraj pa je mirno gorela sveča. Dogorela je skoraj vsa, ogorek je bil oblít z voskom, toda plamenček ni ugasnil, temveč je še vedno trepetal nad njo.

Vsi, ki so prišli h grobu, so se skoraj na en mah odkrili. Molče so stali okrog groba in gledali v dogorevajočo svečo, prevzeti od tako silnega čustva, ki jim ni dalo govoriti.

In prav v tistem trenutku se je prikazala na ravnici visoka starka, starka s črno

ruto na glavi, ki je do zdaj niso videli. Molče, s tihimi starčevskimi koraki je šla mimo rdečearmejcev, molče se je spustila na kolena poleg gomile, vzela izpod rute voščeno svečo, prav takšno, kakor je bila tista, katere ogorek je gorel na grobu. Vzela je v roke ogorek, prižgala z njim novo svečo in jo vtaknila v zemljo na prejšnje mesto. Nato je začela vstajati. To pa se ji ni takoj posrečilo, rdečearmejec, ki ji je bil najbližji, jo je oprl pod roko in ji pomagal vstati.

Niti zdaj ni nič izpregovorila. Pogledala je okoli stoječe razoglave rdečearmejce, se jim molče poklonila, zavezala s strogo kretnjo vogla svoje črne rute, se obrnila in odšla, ne da bi se ozrla na sveče in nanje.

Rdečearmejci so jo spremljali s pogledi, se tiho pogovarjali, kakor bi se bali skaliti tišino, se podali na drugo stran, k mostu čez Savo, kjer se je vršil boj, da bi dohitieli svojo stotnijo.

Na grobni gomili sredi od smodnika počrnele zemlje, razbitega železa in mrtvega drevja, je dogoreval zadnji vdovin zaklad — poročna sveča, ki jo je jugoslovanska mati postavila na grob ruskega sina.

A njen plamen ni ugasnil, zdelo se je, da je večer, kakor so večne materine solze in junaštvo sinov.

Janko Obločnik

V spominsko knjigo

Ne odgrinaj nepotrpežljiva,
kar bodočnost ti neznana skriva —
vse imeti hoče pravi čas.

Za vse, draga, treba potrpeti:
sámo mora, ko je čas, vzcveteti,
sámo dozoreti, kar je v nas.

Janko Obločnik

Pesem o rasti

Kadar dež na polje gre,
takrat žito rase:
z neba kapljice šume,
kakor v zlate kelihe
zbirajo se v klase.

Kakor v kelih zlat v srce
skrij bol, hude čase!
Kadar dež na polje gre,
takrat žito rase.

»prost kmet« iz Remšenika pri Železni Kapli in sotrudnik Bleiweisovih Novic.*

V marsikateri slovenski hiši, kjer so že od nekdaj spoštovali slovensko besedo in prebirali slovenske knjige, je najti še danes kje v podstrešju ali drugod med staro šaro slovenski list, imenovan »Kmetijske in rokodelske Novice«. Ta list je začel izhajati leta 1843 v Ljubljani in je bil dolgo časa, zlasti pa do leta 1858, ko se je v Celovcu pojavil Janežičev Glasnik, edini slovenski list, ki je poleg strokovnih gospodarskih člankov priobčeval tudi prispevke leposlovne vsebine. Urejeval ga je znani Janez Bleiweis, tajnik Kmetijske družbe, do svoje smrti leta 1881.

Ker so Bleiweisove Novice pisale v lepi, vsem razumljivi slovenščini, so si kmalu utrle pot v vsako slovensko hišo ne samo po Kranjskem, Štajerskem in Goriškem, temveč tudi na Koroškem. Od vseh strani so se oglašali marljivi dopisniki, ki so poročali o važnejših krajevnih dogodkih in razpravljali o narodnih in gospodarskih težnjah Slovencev.

V letih 1864—1866 so Novice večkrat prinašale krajše in daljše članke iz Železne Kaple. Pisal jih je Ožbalt Dular, preprost kmet samouk iz Remšenika pri Železni Kapli. Ker je ta mož za omenjeno dobo vsakakor zanimiv pojav, ne bo odveč, če ga s tem člankom otmemo pozabljenju.

Leta 1864. je izšel v Novicah na str. 200 in naslednji prvi njegov spis: »Železna Kapla in njena okolica, spisal Ožbalt Dular, prost kmet v Remšeniku.« Da se predstavi uredniku, mu je Dular poslal še spremno pisemce z naslednjo vsebino:

»Da milost najde moj slabi spisek, naj Vam na kratko povem svoj življenjepis. Rodil sem se leta 1836 pri 'Jezeru'. Moji starši niso bili premožni; ni mi bilo mogoče v mladosti šole obiskovati; moje opravilo je bilo čedo pasti; le sam po sebi sem se nekoliko brati naučil. V moji doraslosti mi je bil vojaški stan določen. Le tri leta sem služil; tu mi je bila dana lepa priložnost, da sem se pisati naučil; hvala za to! Ne nosim ne visokega cilindra in ne oguljenega fraka, ampak le v kmečki klofeti polje obdelujem, v srcu pa živo ljubezen do domovine imam. Zatorej, kolikor mi kmečka

opravila dopuščajo, jemljem pero v roke. Tako sem tudi oni sestavek spisal. Večkrat bi Novicam, katerim se imam zahvaliti za vse, kar znam, rad kaj pisal; samo nauka sem potreben, ker sem samouk, da ne vem, kako bi pisal. Kar pak vem in znam, to vem po Novicah.«

To skromno pismo priča, da je Dular res pridno prebiral Novice ne samo za zabavo, marveč tudi v poučne namene. Da je ta cilj tudi dosegel, nam dokazuje njegovo pismo, kakor tudi vsi ostali njegovi članki, ki so vsi pisani v čisti in lepi slovenščini. Marsikdo bi bil vesel, če bi danes, ko imamo knjig na kupe, mogel pisati tako gladko in brez napak.

Članek »Železna Kapla in njena okolica« je prav za prav potopis, ki nas vodi od Sinče vasi po državni cesti preko Dobrle vasi, Miklavca, Rebrce, Železne Kaple, Bele in čez Jezerski vrh na Jezersko. Vse, kar vidi desno in levo od glavne ceste, ga zanima. Govori o Kompošovem plavžu, kjer »svinčeno rudo spuščajo«, o »Tabrih«, kjer so leta 1483 Turke zadržali, o postanku Železne Kaple, o sv. Lenartu, o sv. Krištofu, ki so ga ondotni kmetje »malati dali«, o toplicah v Beli, ki jih je leta 1821 postavil Mihael Pesjak iz Ljubljane, ozira se na okoliške vrhove ter nas popelje končno še na Jezersko k cerkvi sv. Ožbalta, ki »so jo leta 1855 posvetili knezoškof Slomšek«. Nato razpravlja še o noši in hrani prebivalstva. Nekoč so nosili obleko, ki je bila doma narejena, sedaj (1864!) pa se oblačijo v svilo in pavolo. Glede hrane pa pravi dobesedno takole: »Zavživali so črn kruh, vinca so malo pili, kave pa še poznali niso. Sedaj je vse drugače: kava je v vsaki hiši doma in vendar jim zemlja le to rodi, kar je rodila njihovim pradedom. Resnica, da so se časi zboljšali, kupčinstvo jim donša več dohodkov, v obrtništvu so tudi bolj izurjeni. Pradedje so se pečali večjidel le z živinorejo in poljedelstvom. Večji posestniki so imeli po 15 do 18 krav in so na cente maslo prodajali, sedaj pa večina masla v kavi utone.«

Pred 20 leti je bilo v tej gorati okolici še mnogo gozda, a v dvajsetletni dobi je

»nemila sekira ljuto gospódarila«, tako da ima marsikateri kmet zdaj gozda komaj za svojo potrebo.

Zanimivo je tudi, kar pravi o značaju in narodnostnem čutu prebivalstva.

»Tukajšnji prebivavci so dobrodelnega značaja, za izobraževanje in napredek narodnosti jim je malo mar; proslavil bi jih, ako bi rekel, da dremljejo, zakaj kdor dremlje, še vendar kaj sliši in čuti, toda oni še trdno spijo. Ne bero nobenih časnikov, izgovarjajo se, da »ne zastopijo hrvaščine«; kajpada, ker se nočejo učiti čistega materinega jezika — mile slovenščine naše. Največ je krivo to, da so prebivalci razdvojeni v kmete in tržane. Kmetje so po rodu vsi Slovenci, pa tudi tržani so slovenskega rodu, pa zanemarjajo mater svojo. Šola je le nemška, zatorej kmetiški otroci šolo malo obiskujejo, in še ta, kateri je v prvi razred hodil, ne vidi koristi od nje.«

Dne 10. julija 1864. leta prinesó Novice iz Kaple krasno vremensko in sejsmsko poročilo, 18. avgusta pa poročá naš dopisnik o volitvah novega župana, kjer še omenja, da je bila večina odbornikov te lepe misli, da se morajó v prihodnje srenjske (občinske) zadeve obravnavati v slovenskem jeziku.

Isti letnik Novic ima še več poročil iz Železne Kaple. 10. oktobra piše O. D. o letini. To priliko porablja, da pokaže na veliko zaostalost slovenskega kmeta, ker se le-ta noče prilagoditi novim razmeram in se ne mara učiti umnega kmetijstva.

O tem vprašanju razpravlja takole:

»Ako bi tudi letine dobre bile, bo vendar kmetijstvo zmiraj hiralo, dokler kmetje, mali in veliki, ne spoznajo tega, kar ves ostali svet pozna: da se je treba kmetijstva učiti in poizvedeti, kaj po svetu kmetovavci skušajo. Kako daleč pred nami sô Angleži, Francozi, Nemci in drugi narodi v kmetijstvu, v živinoreji itd. Pa zakaj? Zato, ker bero bukke in časnike in posnemajo, kar je dobrega. Pri nas pa ne manjka slamnatih glav, ki se norca delajo iz tega, kar je drugod po svetu živa potreba, ki obrekujejo človeka, kdor gospodarske Novice in druge gospodarske bukke bere, češ, da ni za pavra, da bi v papir gledal in študiral; paver naj se svojega grunta ahta! V zabiti svoji nevednosti mislijo, da jim ni treba več znati, kar je Adam znal o kmetijstvu in Eva o sadjereji; sicer pa v gostivnici pri bokalu

besedujejo čez slabe čase in tožijo, da jim ni več živeti.«

Leta 1865. se je Dular oglasil takoj v 1. številki Novic. Ponosno naznanja, da si je kapelška občina priborila nov uspeh s tem, da je dobila kot druga občina na Koroškem deželni zakonik v slovenskem jeziku. Ob koncu tega dopisa še pristavlja, da je želeti, »da bi se ljudske šole zboljšale v tem oziru, da bi se bolj v materinem jeziku učilo.«

V 3. številki istega leta pa priobčuje zanimivo narodopisno gradivo. Te »vražne navade« se nanašajo zlasti na praznovanje božičnega večera, sv. treh kraljev, pusta, kresne noči i. dr.

Praznovanje božičnega večera opisuje takole:

»Ko pride sveti večer, preveseli čas spomina rojstva našega Odréšenika, se mu na čast »jaslice« stavijo. Al tukaj malokje najdeš jaslic; v mnogih hišah vidiš le, da v ta spomin pogrnejo mizo z belim prtom, na sred mize pa polože po dva ali tri hlebe kruha, in potem ga zopet s prtom pogrnejo. Zraven postavijo Božjo martro in kolikor imajo svetih kipov ali podob v hiši.

Nekateri nastavijo na mizo polno kmetijskega orodja, kakor sekir, ketin, jizes (igo), od vse čede zvonce, pinjo, potem neko posodo, v kateri se nahaja žito vseh plemen, da ga spomladi k semenu primešajo. Slišal sem tudi, da v starih časih so še oralo ali drevo za mizo privlekli. — Nekteri tudi pod mizo prav čisto pometejo, in potem, ko odmoliijo, grejo iskat, in če najdejo kakošno zrno žita, imajo vero, da bo tisto pleme prihodnjo leto najbolje plodilo. — Drugi stavijo pod mizo »žehtar«, posodo, v katero se krave molzejo, poln vode, v ta namen, da bi bil potem celo leto poln mleka. Nekteri pa le zato, da se voda pogreje, da se umijejo, kadar opolnoči v cerkev grejo. Nahajajo se tudi nekteri kmečki gospodarji, ki na sveti večer celo noč nič ne zaspijo, ampak stražijo, da bi jim sovražnik ljulike med žito ne prisejal. — Nekteri blagoslovljeno kadilo, s katerim kadijo vse tri večere: sveti večer, pred novim letom in pred sv. tremi kralji, postavijo v hram ali v kak drug zatišen kraj; potem pa pazijo, od ktere večera bolj kosmato, to je, več pepela na oglju ostane. Tako bo setva, zgodnja, srednja ali pozna, najbogatejša. Gledajo pa tudi, od ktere strani je pepel najbolj pome-

ten; od tiste strani in tisti veter bo prihodnje leto vladal. — Nekteri imajo tudi to vero, da na sveti večer, preden jih od kadila dim obleti, se odstranijo na kakošni skrivni kraj; tam molijo in na vse strani ušesa nastavljajo, kaj bi kaj slišali. In zares pravijo, da slišijo spomine: kaj se bo posebnega prihodnje leto godilo v tisti hiši ali tuđi v vsi soseski: ali bo jok ali kreg, godba ženitovanja itd.

Še mnogo takih in enakih ver in vraž se med ljudstvom nahaja, katero ne pomisli, da s tem svetemu času veliko nečast dela; ali moj popis bi bil preobširen, ako bi hotel na drobno vse to opisati.»

Še enkrat v naslednjem letu (1866) se javlja Dular kot dopisnik Novic, in sicer 10. junija, ko sporoča o ustanovitvi bralnega društva v Železni Kapli. Takrat so se namreč začela ustanavljati po Sloveniji bralna društva ali čitalnice. Pred kratkim sta se ustanovili čitalnici v Mariboru in Celovcu, zato tudi Železna Kapla ni hotela zaostati. Ne motimo se, če trdimo, da je imel glavno zaslugo za ustanovitev kapelške čitalnice Ožbalt Dular. O tej zadevi piše Dular Novicam takole:

»Naj sledeče vrstice pričajo, da narodni duh iz Koroškega še nikakor ni tako pobegnil, kakor je celovski deželni zbor mislil. Pri nas v Železni Kapli, kjer so milemu našemu jeziku še pred nekaterimi leti trdili: memento mori (misli na smrt) — kjer so ga pri sobotnih pridigah celo iz božje hiše izgnali, je letošnji vigred lepa cvetličica pognala. 'Slovensko bralno društvo' se imenuje. Njegov namen je, ljubezen do branja buditi, omiko in izobraževanje vsestransko po našem okraju širiti, v jeziku materinem se učiti pa pošteno se kratkočasiti in vse to izključno na narodni podlagi. Z blago mislijo o bralnem društvu se je sicer že marsikateri rodoljub ponašal, ali prav oživel je šele 8. septembra 1865. leta, ko so gospodje Dular, Globočnik, Male, Perne in učitelj Prunč več kot 50 raznovrstnih knjig skupaj spravili. Že 26. omenjenega meseca se je združilo blizu 14 članov s tem namenom, da zloži toliko denarjev, da se morajo naročiti vsi slovenski časniki. In zopet so se člani dne 6. maja zbrali in pri tej priložnosti 'Slovensko bralno društvo' osnovali. Pravila, katera so sestavljena po pravilih celovške čitalnice, so menda že od c. k. okraj. predstojništva potovala do vis.

dež. vlade. Nadejamo se, da se nam kmalu dovoli koristna in potrebna naprava. Voliti se je v ta namen že tudi odbor, ki bo po dovoljenih pravilih upravljal društvo. Po večini glasov je bil izvoljen za predsednika g. A. Gobanc, za tajnika g. P. Müller, za denarničarja g. J. Karničar, za odbornika pa gospoda Dular in Prunč. Se ve, da tudi brez veselice ni bilo. Število članov je precej naraslo. Kar pa mora vsacega domoljuba še posebno veseliti, je to, da se bo društva iz okolice udeležilo mnogo kmetov, izmed katerih marsikateri še šole ni videl, ampak se le sam po sebi brati naučil. Društvo pa ne misli samo časnikov si naročiti, temuč si sčasoma napraviti tudi knjižnico, iz katere se bode po pravilih, ako bi se društvo utegnulo kdaj razrušiti, šolska knjižnica osnovala. Bog daj srečo!»

To je bil zadnji dopis, ki ga je poslal Dular Novicam. Zakaj se pozneje ni več oglasil, je težko reči.

O njegovem poznejšem življenju je šeznano, da se je dne 22. avgusta 1870. leta poročil z Marjeto Štularjevo, pd. Halerjevo v Lobniku, in ob tej priliki pozakonil tudi 14 dni pred poroko rojenega sina Ožbalta.

Pozneje, bržkone po okupaciji 1878, je z družino vred odšel v Bosansko Blatnico pri Tesliču, od koder se ni več vrnil. Njegova kmetija, vulgo Karjon v Remšeniku, pa je danes v posesti grofa Thurna.

Iz Blatnice v Bosni sem dobil od sina Ožbalta Dularja, ki mu je bilo leta 1929. že 59 let, pismo, v katerem mi je poročal, da živi oče tamkaj kot tesar. Leta 1900 je bil zadnjič v Železni Kapli. V letih 1894—1896 je dopisoval v celovski »Mir«.

Tako se je Ožbalt Dular, ki je sam zrasel iz revne kmečke hiše, že pred 80 leti boril za vse tiste osnovne pravice, ki jih šele današnja doba nudi človeku v polni meri: za narodno osamosvojitve, za gospodarski in kulturni dvig malega človeka.

Stopal je po stopinjah ljudskih pesnikov Andreja Drabosnjaka, Mihe Andreaša, Lesičjaka, ki so bili preprosti ljudje, pa vendar niso videli pred seboj zgolj gmotnih potreb, ampak so skušali zadostiti tudi težnjam po notranji duhovni izpopolnitvi.

Ta članek je bil l. 1929. priobčen v Koroškem Slovencu; le-tu ga podajamo v nekoliko spremenjeni in dopolnjeni obliki.

Narodni običaji pri Sv. Marku niže Ptuja

Iz kronike zgodovinarja M. Slekovca. — Priobčil Anton Smodič.

Kakor slovi ptujska okolica po svoji prirodni lepoti, tako pestri in pisani so tudi narodni običaji ondotnega ljudstva. Mnogo, žal premnogo jih je razgrizel zob časa, a kar je še ostalo, je le medel odsev nekdanjih lepih običajev. K sreči se je našla kroaika župnije Sv. Marka niže Ptuja iz leta 1897., ki so jo Nemci med okupacijo ukradli. Spisal jo je s čudovito vestnostjo in pridnostjo župnik in znani slovenski zgodovinar Matija Slekovec. Na strani 14 do 19 je opisal pustne in druge narodne običaje svoje župnije.

Kakor drugod po Slovenskem, je razširjenih tudi tukaj mnogo praznih ver, posebno med ženskim spolom. Nekatero osebo, celo možje, se teh tako močno držijo, da jih boš težko o nasprotnem prepričal. Nekatero prazno navado gredo od roda do roda in preteklo bo še precej časa, preden se bodo popolnoma pozabile in porazgubile.

Zelo razširjena je še tudi vera v coprnice. Te so posebno na sveto noč nevarne. Kdor jih hoče takrat videti, mora začeti na dan sv. Lucije delati majhen stolček. Tega mora delati dvanajst dni, vsikdar le pred sončnim vzhodom tako, da na njem vsak dan iz druge vrste lesa kaj napravi. Na ta stolček mora pri polnočnicah poklekniti in videl bo pri povzdigovanju vse coprnice z obrazom nazaj obrnjene. Toda potem mora pač skrbeti, da še pred zadnjim blagoslovom pride pod svojo streho ali vsaj pod kak kap, kajti če bi ga coprnice na prostem dobile, bilo bi hudo zanj; iztrgale bi mu jezik, da bi jih ne mogel izdati.

Tudi o rojenicah in divjem možu si ljudstvo marsikaj pripoveduje, zlasti pa s slednjim strašijo otroke.

Mnogovrstne so v tej okolici tudi navade; nekaterih običajev ne boš nikjer drugod zasledil, kakor le pri Sv. Marku in v bližnjih vaseh minoritske župnije.

Koledniki hodijo na večer pred sv. Stefanom, novim letom, svetimi tremi kralji in svečnico popevat. V pesmi (kolednici) se navadno opisujejo svetniki tistega praznika, kateri se drugi dan obhaja. H koncu sledi še »darovanje«, ki se navadno glasi:

»Zdaj, oče, še slišite in možnjo poište.
Če prazna je ona, saj flaša je polna,

Le za njo pogledjte, saj dobro že vete,
Da vino bo grlo pa ložej odprlo!«

Zjutraj na dan nedolžnih otročičev gredo otroci »tepežkat« ali, kakor tukaj pravijo, »po pametovi«. S šibami hodijo od hiše do hiše ter vse prebivalce našeškajo. Zato dobijo razne darove v denarjih ali sadju.

Na dan sv. Barbare (4. decembra) hodijo otroci »po mali pametovi« ali »po Barbarinem«. V hišo stopijo s klicem: »Dobro jutro vam Bog daj in sv. Barbara«, za kar dobijo iste darove.

Pustni običaji.

V predpustu se vršijo gostije več ali manj z istimi običaji, kakor v ljutomerski okolici.

Neka posebnost so pustni običaji Markovčanov.

Že štirinajst dni pred pustom si eden ali drug fant v vasi priveže na palico kos

Skupina kurentov
Spuhlje pri Sv. Martinu niže Ptuja

vrvi, na katero splete nekaj niti svile. S tem bičem zamahuje v večernem mraku z veliko silo in pok, kateri nastane, se razlega daleč čez domačo vas. To je tako imenovano »pokanje fašenka«. Sicer se vidi semtertje že na pustni ponedeljek kaj o fašenku, a glavna slavnost se obhaja v torek, ki se slavi kot ljudski praznik.

V torek na vse zgodaj se razlega po vsej okolici »pokanje fašenka«. Semtertje se prikaže že kak »vandracev« s krošnjo na strani, ki hodi od hiše do hiše.

Ne dolgo za tem pribežijo in prikrčijo od enega konca vasi »orači«. Ti so lepo oblečeni fantje do 20 let. Na hrbtu imajo navzkriž privezane svilnate robce, klobuk je pa ves preprežen s svilnatimi trakovi, ki vihrajo po zraku. Kakih šest ali osem tako opravljenih fantov vleče majhen plug. Spremlja jih mož, ki je preoblečen v grdega šepavega dedca s košem na hrbtu, v katerega pobira darove. Čez ramo nosi majhne grablje. Za obrambo oračev spremlja vsa četa po eden »Kurent«.

Orači vlečejo plug na vsako dvorišče, bežijo tam z njim nekaterikrat okrog, pri tem kričijo kako pesem, Kurent pa pluži, to je: on drži plug za ročaja ter orje po dvorišču okrogle brazde. V te brazde vseje »poberač« »repno seme«, — navadno pesek —, pograblja z grabljami ter laže in pripoveduje gospodinji, da ji bo zrastle iz tega semena debela repa, ako bodo zvečer za debelo repo plesali. Za ta posel dobijo orači v dar kako klobaso ali jajca.

Svojevrstni, prava spaka, je Kurent. Kurent je preoblečen fant, ki ima kožuh iz ovčjih kož naopak oblečen tako, da je kosmati del zunaj. Na glavi ima »Kurentovo kapo«. Ta je zadaj kosmata, spredaj na obrazu je pa iz starega usnja, ki je navadno belo pobarvano. Na usnju so izrezane oči in usta, nos pa je prišit. Tudi v ustih je prišit dolg jezik iz rdečega sukna. Zgoraj ima kapa dolge rogove iz usnja ali klobučevine, na koncu rogov pa še po eno gosje pero. S tako kapo na glavi je Kurent videti, kakor bi ravnokar bil iz pekla pobegnul. Da se že od daleč naznanja, ima na hrbtu privezan kravji zvonec. Za obrambo ima v rokah močan drog, na čigar koncu je pribita cela ježeva koža. Tako napravljen koraka mogočno po vasi, cepeta in skače, kakor bi se bil s samim luciferjem pobratil. Otroci se ga seveda bojijo, ježevice še bolj kot

njega, pa vendar bežijo vsi za njim. Ako se pa za katerim zaleti, je krik in beg, da je joj.

Popoldne prijašejo navadno »maškori«. To so v lepo žensko obleko oblečeni fantje, ki so si praznjo obleko izposodili od deklet. Jašejo pa iz ene vasi v drugo, ter gredo potem kam plesat. Večkrat se tam napijejo in stepejo, tako da pridejo z raztrgano in umazano obleko domov.

Za »maškori« prikolovrati »gambela«. To predstavljata dva moža drug za drugim. ki nosita čez ramo nekako streho, čez katero je pokrita rjuha. Prednji drži v rokah s platnom obšit drog, na katerem je napravljena lesena glava. Z vrvo se da spodnja čeljust premikati. Na hrbtu te živali čepi iz cap napravljen jahač. Gambelo goni smešno oblečen človek od hiše do hiše, drugi pa pobira darove.

Ako se v tistem pustu ni nobena deklina iz vasi omožila, privlečejo v žensko oblečeni fantje velik ploh, »korito« imenovan, ter se grozno jokajo. Ako se pa noben fant ni oženil, se običaj vrši v moški obleki.

Zvečer je pri vsaki hiši domač praznik. Nakuha, napeče in napraži se vsega, kar hiša premore. Vsak gospodar povabi svoje ljudi, znance in gostače, ki si doma ne morejo kaj posebnega privoščiti. Posebno v hišah, kjer je katera hči v istem pustu na možitev čakala, pa »na drenu obsedela«, se napravi cela gostija, češ, to smo za gostijo pripravili in na jezo vsemu moškemu spolu se mora danes pojediti in popiti.

Med jedjo pridejo še različni nepovabljeni gostje. Semtertje se pritepe kak prodajalec s »staro kramo«, ki jo razpoloži po klopeh. Ta prodaja ptičje mleko, oni žabje pirje, drugi zopet kaj drugega. Vsak hvali svojo robo. Ta še ni zaprl duri dobro za petami, ko se izbine dveri zopet mahoma odprejo in v hišo se pripodi cela gruča vaških otrok. Pa ko bi mignil, izginejo vsi. Eni posmukajo pod posteljo, drugi pod klopi, tretji pod mizo in zopet drugi na peč. Sedaj ve vsakdo, da pride »rusa«.

»Rusa« je človek, ki ima čez glavo vrženo rjuho, v rokah pa drži ovito palico z glavo, kakor pri »gambeli«. Razloček med obema je ta, da je v »rusi« le eden človek, v »gambeli« pa dva.

»Rusa« ne gre takoj v hišo, nego pride najprej gonjač sam ter vpraša gospodarja, ne bi li hotel kupiti neke stvari, katero je

Orači iz Pristave na Ptujskem polju

dobil v šumi. Gospodar preudarja z resnim obrazom, poudarja to in ono ter odgovori, da ne bo kupil. A ko mu gonjač zopet prigo-varja, se slednjič vda ter obljubi, da bo kupil stvar, če ne bo predraga, a vsekakor jo mora prej videti. Zdaj pokliče gonjač ruso v hišo, a ker se brani vstopiti, jo mora večkrat prositi, preden to stori. Po vstopu se začne anatomska preiskava. Gonjač ji odpre lesena usta, kaže gospodarju, da ima stvar dobre zobe ter da zaradi tega more prav dobro meso »ručati«. Ker se pa gospodarju še vedno ne zdi vredno, da bi jo kupil, mu pokaže gonjač, kako je urna. Reče ji: »Rusa, išči cukce!« Na ta klic skače stvar po hiši okrog, se spenja pod postelje, klopi in mizo po poskritih otrocih ter jih obdeluje z žrebeljnatimi zobmi in ježevo kožo na gobcu, da je stok in krik. Pa ravno to se gospodarju ne dopade, češ, da je prehuda ter bi mu vso deco poklala. Razen tega je še cena previsoka, in s kupčijo ni nič. Gonjač, kakor tudi mož v »rusi« dobita kupico vina in potem se ista komedija ponavlja pri drugi hiši.

V hiši se pa še pojedja in popiva, dokler zvon v zvoniku ne naznani, da je pusta konec ter se začnejo resni postni dnevi. Pust z vsemi norčijami in veseljem izdihne o polnoči s polnim želodcem pa prazno možnjo svojo grešno dušo.

Drugi običaji.

Na Jurjevo (23. aprila) hodijo po vaseh »jurači ali zeleni Jurji«. Jurač je fant, v zelene veje povit, z rdečo zastavo na glavi, ki mu eden piska na piščal, drugi bobna, »zeleni Jurij« pa pleše. Ta navada na Polju že precej pojema, a v Halozah je še zelo razširjena.

Na velikonočno nedeljo zarana prižigajo »vuzmenice«, zvečer pred Ivanovim (23. junija) pa kurijo »kres«. To noč letajo tudi fantje z gorečo slamo na drogih po poljih in »kresijo«. Na polju, holmcih in hribih se pa zažgejo grmade. V novjšem času prižigajo kresove tudi na večer pred sv. Cirilom in Metodom (4. julija).

Prebivalci župnije sv. Marka govorijo slovenski jezik še precej pravilno, a vse-

kakor imajo nekatere posebnosti. Namesto »u« rabijo navadno »ü«, n. pr. krüh, düša, müha. Pri nekaterih besedah izgovarjajo »a« kot »ô«, n. pr. namesto mast, pravijo môst. »Kaj praviš?« izgovarjajo: »Kaj prôviš?« itd.

Glede naglasa se od drugih razločujejo Stojnci, ki zadnjo slovko besedi zategnejo.

Obleka Markovčanov je od svoje nekdanje preprostosti že precej izgubila, zato pa je narodna noša zelo redka. Posebno praznja obleka je napravljena že celo po modernem kroju. Poleti nosijo možje le »robačo« (srajco), »proslík« (têlovnik) in »brguše«. Pa tega oblačila se držijo navadno le še otroci in starci. Srednja starost nosi pa že v poletni vročini tudi hlače in čevlje, celo ob delavnikih. Pozimi imajo na glavi navadno kosmato kapo ter nosijo široki

»burmos«. Pa tudi »burmos« se že čedalje bolj umika moderni suknji. Semtertje še nosi kak dedek starinski »šmis«.

Ženske nosijo »kiklje« in »klade«, pozimi pa še »kocmajnko« počez ali pa široko volнено ruto čez rame. Na nogah imajo v poletnem času »punčuhe« in nogavice, pozimi pa navadno čevlje.

Žene, zlasti stare, nosijo pozimi namesto »kocmajnke« čez drugo obleko kožuhe iz ovčjih kož.

Kar pa Poljanca že od daleč označuje, je njegov predpasnik. Tega ima v petek in svetek, h gnoju in k božji službi vsak deček, mož in starec. Ker namesto »prejgovorijo« »prle«, jih imajo tudi za »Prleke«. kakor vobče vse prebivalce med Muro in Dravo.

Košuta

Odloemek iz zbirke: V starih šegah utrjene postave. — Priobčil Francè Lipičnik.

Na Zlaki in v vaseh pod Goro je že skopnel prvi sneg. V Kotiču in Gmajni pa so že vzklike norice. Za svoj god je Kuni-gunda privabila že kar lepo število romarjev iz vseh dolin izpod vzhodja.

Tudi v vasi pod Zlako je imel sneg vsak dan manj obstanka. »Sonce v sušcu ima že moč,« so ljudje dobro vedeli. Pustni torek je rodil kaj lep popoldan. Pri Kreženovih so pripravljali za pustni večer. Ivanka je bila mami že desna roka. Mama se je zanesla nanjo ko sama nase. Bolj kot na moža, ki je kaj rad pogledal v kozarec. Tudi ponosna je bila nanjo. Saj je marsikak fant obstal ob njej in poskušal srečo, da ga ni končno z nagajivim smehom odslovila. Pa tudi Ivanka se je zavedala, da je edinka daleč na okrog znane in spoštovane gostilničarke.

»Da bo došti jedače, Ivanka,« je mati opozorila sicer še malo izkušeno kuharico. »Fantov ne pozabi vračunati in stalnih gostov, ki nas vse leto obiskujejo. Saj veš, danes bodo napis, ki je nad vrati, narobe obrnili. Danes zastonj, jutri za denarce.«

»Koliko naj jih računam? — Jih bo osemdeset dosti?«

»Računaj za sto, saj še potem kdo pride, ki nanj nismo mislili.«

Dolge mize, pogrjnene z domačimi rjuhami, so čakale željnih gostov. Hišo, kot, hosco, pa še štiblc, ki so ga pripravili za vsak primer, so dobro zakurili. Še dva natakarja in nekaj deklet je bilo treba naprositi, da bodo pomagali pri postrežbi zvečer.

Sonce se je bližalo Kuničundji. Pri Šmarčanu so se zbrali fantje.

»Kdo bo šel za košuto?« je vprašal Cenek. »Kar vidva, Vanček in Lojz. Imata najbolj namazane jezike.« Prinesli so dolg in močan kol ter pritrdili ob koncih dve volovski glavi, ki ju je čez leto hranil Cenek doma. Na spodnje čeljusti so pritrdili precej močno vrv in jo napeljali čez goltanec tako, da je mogel za glavo odpreti odnóso zapreti volovski gobec. Dolgo belo rjuho so potegnili iz omare in jo vrgli čez kol, da sta volovski glavi gledali izpod rjuhe na obeh koncih. Pod rjuho sta se sklonila Vanček in Lojz.

»Ne tako, Lojz. Kdo bo kozarec jemal iz gobca košuti, če boš tako stal?« Prvič je bil za košuto in ni vedel, da se mora tako skloniti pod rjuho, da bo obrnjen z glavo proti košutini glavi.

»Vsak nekaj časa bova ritenski hodila, Lojz. Sicer bo košuta nazadnje po delu opešala,« ga je Vanček že vnaprej opozoril.

Orači iz Pristave v Popovcih pri Sv. Trojici v Halozah

Se okrog vratu je Cenek privezal dva foržlja, ki jih je snel v hlevu junčkoma; in že je udarila godba pred hišo. Po dolgem obotavljanju se je privabila košuta na cesto. Otroci so bušnili v smeh in nagajali Ceneku, ki je priganjal nerodno žival, da se jih je komaj otepal. Ob oglih so stali starejši in tiho upali, kdaj bodo k njim zavili. Mize so bile že pogrnjene, tudi pletar s krapči za košuto in buča za godce je že stala na peči. Spredej so stopali godci; Jožek s harmoniko, Tonček z basom, Vinko s klarinetom in z rompompomom, kot so ga imenovali, Tinček.

»Počasi gre, počasi. Utrujena je že od dolge poti,« je Cenek odgovarjal ljudem, ki so jih dražili s pragov.

»Počiti bo treba, počiti, sicer se vam bo sesedla.«

»Muu, muuu« je zadonelo, ko so hoteli godci mimo domov.

»Mu.« Cenek jo je prijel za roge, da bi jo pomagal dvigniti, pa ni šlo.

»Muuu, muuu,« je žalostno mukala in pogledovala okoli sebe.

»Morda je pa žejna tako«, se je ljudem smilila.

»Žejna bo, kajpak,« se je Šmarčan pri-mejal z bučo.

»Veste, oče, ta živalca je strašno ‚nobel‘, samo iz kozarca pije.«

»Glej čisto sem pozabil. Čuj, mama, daj mi no še kozarce s peči.«

Nalil je kozarec in ga postavil košuti v gobec, ki ga je prav na široko odpirala. Ni še dobro izvlekel roke, že je zaprla čeljusti in kozarec je bil prazen.

»Muuu, muuu.«

»Še je žejna.« — »Muu, muu!« — »Oho, pa lačna tudi.« Vsi so bušnili v smeh, ko je Šmarčenca stala s pletarjem krapčev pred vrati...

Na dvorišču pri Kreženovih pa so se zbirali ljudje, kot ob nedeljah pred cerkvijo. Stari vinski bratci so dobro vedeli, da je danes edini večer, ko se drugi del napisa nad gostilniškimi vrati uresniči. »Danes za gnarce, jutri zastonj.« Pa tudi »zija lov«, kot so stari gostje imenovali te izredne mlade prišleke, ni manjkalo. Godba, ki so jo kdaj

pa kdaj prevpili otroci, je naznanila prihod košute. Na prag je stopila majhna, precej obaltna gostilničarka. Med dedci pa se je smejal Miha z nenavadno rdečim nosom. Dekleta so že kar mencala z nogami, tako jih je kmetiška godba prevzela. »Oh, nocoj bo pa fletno.« — Tudi Ivanka ni mogla več vzdržati v kuhinji. Kreženca je povzela besedo in jih povabila v svojo hišo. Otroci so skakljali okoli košute in jo venomer dražili. Lojzka jih je vse povabila: »Nocoj ste moji gostje. Vse leto vas pozdravlja napis nad vrati, ko vstopate: ‚Danes za gnarce — jutri zastonj.‘ Nocoj ga pa obracam narobe: ‚Danes zastonj — jutri za gnarce.‘«

Cenek je potegnil košuto čez prag že vdručič, pa ni šla. Enkrat mu je spredaj padla na tla in ko so jo dobili spredaj pokoncu, se je že zadaj zgrudila. Kreženca pa jih je dobro pogruntala. »Malo žganja, pa bo zdrava.«

Dolga vrsta je posedla okoli miz. Dekleta in fantje okoli najdaljše; možje, stalni gostje pa k svoji mizi v kot.

Središče vsega je bil Cenek s košuto. Medtem ko so nosili vino, je košuta pobirala z dolgim, na koncu ostrim jezikom krapce zdaj z ene, zdaj z druge mize. Najbolj so ji dišali oni, kjer so sedela dekleta.

»Ta žival je pa res brihtna. Sama je; pa kako pije. Res, ne bi je dal za nobeno ceno na svetu. Taka živalca je zlata vredna pri hiši.«

»Nocoj še posebno,« se je oglasil Miha iz kota. »He, he. — No, pa jo boš vseeno prodal. Za tako družbo kot je danes zbrana. Kajne, Lojzka?« se je hotel prikupiti Kreženci.

»Koliko je vredna, Miha?« je vprašala Lojzka.

»I, koliko bi rekel...« pogledal je Ceneka, ki mu je mežiknil. »Veš kaj Lojzka, kar s Cenekom udarita, — se bosta že z bogala.«

»Sto rajniš, bo dosti?«

»Če je vam prav, bo meni tudi. Pa še kak liter, tistega iz brajde, boste primaknili.«

»Naj bol Samo ti jo boš ubil... in meso mi boš pomagal razprodati.«

»O, to pa kar. Če hočete vsak dan.«

Fantje so se nasmehnili, dekleta pa so pogruntale, da mu Ivanka diši.

»Bog daj srečo pa repo rdečo.« Udarila sta, kot bi šlo za volovski kup.

Na sredo hiše je privalil hlapec veliko klado in zasekal vanjo težko mesarico. Iz kuhinje je pa prinesel Cenek star, že povečan svinjak. »To bo pa za kri,« in ga je spretno potisnil pod rjuho Lojzu, ki je bil pri sprednji glavi. Slekkel je suknjič in si zavihal rokave kot poleti, ko je šel seno nalagat. Zamahnil je z mesarico, da so dekleta kar jeknile. A v zadnjem trenutku je košuta odmaknila glavo. Poskusi v drugo, v tretje, a nikoli je ni mogel zadeti. »Žal mi je že, da sem jo prodal; smrti se boji.«

»Oh, kaj še, pil še nisi nič, pa ti moči primanjkuje,« so ga možje vabili k svoji mizi.

Pljunil si je v roke in zamahnil s tako silo, kot bi šel nad vola. Ljudje so se smejali, le dekletom je zastalo srce, ko je mahnil. Za Lojza so se bale. »Kaj, če bi Ceneku le kdaj spodletelo? Nesreča nikoli ne počiva,« so si prišepetavale zdaj v skrbi, pa drugič v smehu.

»Če je pa zdaj ne boš zadel, potem te pa tudi nobena ne bo marala,« ga je spet Miha, a zdaj stoje, podražil.

»Ni šment, da je ne bi zadel.«

Zamahnil je, da je mesarica priletel naravnost na svinjak, ki ga je Lojz spretno držal za košutino glavo. Pa je zagrmelo, kot bi se strop podrl. Najprej je padla spredaj, potem pa še zadaj. Nazadnje je še luč ugasnila, da sta mogla Lojz in Vanček izrabiti priliko in zlesti izpod rjuhe. — Ko je Krežan spet privil petrolejko, je bila košuta že odrta. Stari koši, kripjeki in celjšeki, ki so jih nasekali, so služili za meso. Vsakemu, ki ga je hotel imeti, je nasekal na kladi Cenek sam »meso«, Kreženca pa je pobirala denar z belim predpasnikom. Ljudje so se nasmejali, da se jim še piti ni dalo.

»Kaj takega pa še mi nismo spravili skupaj,« je čestital Miha v imenu stalne svoje družbe Ceneku. »Zdaj pa vsi za mize, da zapijemo to nocojšnjo kupčijo. Godci, vi pograbitte svoja plečeta. Danes bom še jaz plesal, ju hu hu...«

Obnova našega prometa

Franc Snoj, minister za lokalni promet.

Za pretekle vojne se je jasno pokazalo, kako velikanskega in odločilnega pomena za dosego zmage je organizacija prometa. Zato so bili tudi velikanski napor zaveznikov, da bi zrušili nemški prometni sestav in tako pospešili konec vojne. Zdelo se je nekaj časa, da bosta avtomobil in letalo popolnoma prevladala in da bo v prihodnjem sodobnem prometu železnica potisnjena v ozadje. Izkušnja pa je dokazala, da je kljub neslutnemu prometu in napredku letalstva in kljub milijonom vsakovrstnih avtomobilov, ki so jih rabile bojujoče armade, ostala vendar železnica tista, ki je nosila glavno breme prometa na večje razdalje. Železnica je v razmerju do motorizacije in avijacije svojo preizkušnjo dobro prestala, tako da je še vedno ona hrbtnica vsega prometa.

Prav tako kakor v času vojne, je uredba prometa važna v dobi miru, predvsem v tej prehodni dobi obnove. Ne moremo si misliti obnove, ne urejene prehrane in tudi ne obratovanja industrije, če promet ni prej urejen.

Sedaj, po osmih mesecih osvoboditve, so glavne težave obnove našega prometa sicer že za nami. Vendar ne bo odveč, če malo pogledamo, kaj se je v teh preteklih mesecih storilo.

Če govorimo o prometu splošno, mislimo pri tem na vse panoge prometa. Te so naslednje: železnice, cestni promet, vodni promet, zračni promet kakor tudi pošta, telegraf in telefon ter radio. V tem članku se hočemo baviti predvsem s tistimi panogami prometa, ki so za nas v Sloveniji, vsaj v tej prvi povojni dobi, najvažnejše. Torej z železnicami, cestnim in letalskim prometom ter pošto, telegrafom in telefonom.

ŽELEZNICE.

Na ozemlju Slovenije brez Primorske smo imeli pred vojno 1131,63 km železniških prog. Razen zveze Laze — Črnuče — Vižmarje — Št. Vid niso okupatorji med vojno zgradili nobene nove proge. Poprej enotno, po ljubljanski železniški direkciji vojeno območje pa so okupatorji razdelili na štiri dele. Te so prikrojili štirim različnim železniškim sestavom: nemškemu,

italijanskemu, madžarskemu in hrvatskemu. Železniški uslužbenci so bili ali pregnani ali pa pozneje premeščeni daleč izven Slovenije. Le razmeroma majhen del starega kadra je ostal v službi v mejah Slovenije. Značilno je, da so okupatorji poslali izredno mnogo železniških uslužbencev v razna koncentracijska taborišča. Okupatorji so uničili tudi vse upravne pripomočke, pravilnike, tarife itd., da smo ob zlomu, ko je bilo treba navedene štiri sestave zopet združiti v enoten jugoslovanski sestav, bili skoraj praznih rok.

Rušenje prometnih naprav in zgradb se je dejansko pričelo že takoj ob napadu na Jugoslavijo. Takrat so umikajoče se jugoslovanske čete razstrelile nekaj mostov na gorenjski progi in pognale v zrak most pri Borovnici. V teku osvobodilne borbe pa glede na to jasno vidimo tri dobe. V prvi dobi so partizani osredotočili svoje delo predvsem na uničevanje prometnih zvez, ki so služile okupatorju. V drugi dobi se je pa tem partizanskim akcijam pridružilo letalstvo. To je bombardiralo zgradbe ter uničevalo vozni park. Tretja doba pa spada v tiste dni ob zlomu, ko so umikajoči se Nemci rušili za seboj vse, kar so dosegli. Posebno temeljito so Nemci zrušili mostove okoli Ljubljane, prav tako tudi železniško progo in mostove od Ptuja proti Čakovcu ter od Ormoža do Gornje Radgone. Razen razrušenih prog, postajnih zgradb ter porušenih telefonskih, telegrafskih in signalnih naprav so bili pač največja ovira porušeni mostovi. Samo v okolici Ljubljane so bili porušeni tile mostovi: borovniški most, 550 m — most pri Preserju, 60 m — preko Ljubljanice pri Založu, 72 m — pri Štepanji vasi, 60 m — preko Sore pri Mednem, 49 m — preko Save pri Črnučah, 145 m — preko Save v Lazah, 200 m — preko Save pri Litiji, 148 m. Na ta način so bile vse proge, ki vodijo v Ljubljano, pretrgane. Porušen je bil nadalje most v Zidanem mostu, prav tako mnogo mostov na mari-borski progi, v tem ko je bilo na progi Pragersko—Čakovec porušeni celó preko 30 večjih in manjših mostov. Razdejanje je bilo torej popolno. Nič bolje ni bilo z voznim parkom. Ljubljanska železniška direk-

Porušena carinarnica na glavnem kolodvoru v Ljubljani

cija je imela pred vojno na voljo nad 400 lokomotiv. Ob osvoboditvi pa smo na tem ozemlju našli le okrog 50 uporabljivih lokomotiv, nekaj sto pa jih je stalo v raznih delavnicah preluknjanih in brez temeljitega popravila neuporabnih. Isto je bilo tudi z vozovi. Sicer jih je bilo dovolj, celó vse postaje so bile prenatrpane z njimi, toda uporabnih je bil le majhen odstotek. Velika večina teh voz je že morala in bo še morala v popravilo.

Naše železničarje so torej ob osvoboditvi čakale silne naloge. Lotili so se posla z vnemo in vztrajnostjo — res udarniško. Prva naloga je bila, vzpostaviti promet na progah Ljubljana—Trst, Ljubljana—Maribor in Ljubljana—Zagreb. Zaradi porušeni^h mostov v Borovnici in Preserju ni bilo mogoče niti misliti na takojšnjo nepretrgano zvezo s Trstom, zato se je 24. maja začel sestavljen promet preko Vrhnike. Iz Ljubljane do Vrhnike smo vozili z železnico, od Vrhnike do Verda s tovornimi avtomobili in avtobusi, od Verda do Trsta pa je bila s tem dnevem železnica že v redu. Istočasno se je popravljala proga proti Mariboru in Zagrebu. Za silo sta bila popravljena mostova v Zalo^{gu} in Litiji in dne 28. maja je

bil že odprt promet z Zagrebom in Mariborom. Samo 5 dni nato, dne 3. junija, je bil vzpostavljen promet na progah Maribor—Dravograd—Meža, Celje—Velenje, Grobelno—Rogatec in Sevnica—Novo mesto. Dne 5. junija na progah Ljubljana—Rateče Planica, Jesenice—Bistrica, Kranj—Tržič, dne 11. junija Dravograd—Prevalje ter Maribor—Št. Ilj. Dne 14. junija pa je bil vzpostavljen promet tudi na progi Ljubljana—Borovnica—Verd s pešpotjo v Borovnici, ki so jo deloma zgradili Nemci. Tako je Ljubljana dobila direktno zvezo s Trstom. Prej ko v 30 dneh so bili torej popravljene vsi večji mostovi in je Ljubljana bila že zvezana s Trstom, Zagrebom in na severu z Gradcem.

Primanjkovalo je hrane. UNRRA še ni dobavljala. Z vlakom smo mogli le do Zagreba, dalje proti jugu pa nikakor, ker so bile tam proge popolnoma uničene. Preko Ptuja in Čakovca do madžarske meje nismo mogli zaradi porušenega mostu v Ptuj^u vse do 15. julija. Pa vendar je že 12. junija prispel iz Banata prvi vlak žita v Slovenijo. Ta vlak je prišel iz Banata skozi Madžarsko in preko Gradca. Po takih ovinkih je prihajala hrana v Slovenijo še tedne in tedne, dokler ni stekla proga Zagreb—Beograd.

Postopoma so se nato popravljale in odpirale še ostale proge, tako da so danes vse proge v Sloveniji razen proge Novo mesto—Črnomelj sposobne za promet. Popravljen le še ni most pri Žalni na Dolenskem in most pri Veržeju.

Železniški promet v Sloveniji je bil torej razmeroma zelo hitro vzpostavljen. Toda vprašanje obnove prometa s tem še z daleka ni rešen. Dosedanje delo je le začasno, ki omogoča samo promet in ustvarja možnost, da se dejanska obnova šele prične. Za tako obnovo pa čaka železnico še ogromno delo. Nabava novih mostovnih konstrukcij, izmenjava tračnic in pragov, zgradba poslopij, popravilo in obnova voznega parka itd., vse to predstavlja program, načrt in naloge, ki jih bo možno izvesti le postopoma. Zavedati se moramo, da izvršitev tega programa ne zavisi samo od resne volje, ampak v veliki meri tudi od vprašanja, kdaj in kako nabaviti potrebni material in konstrukcije.

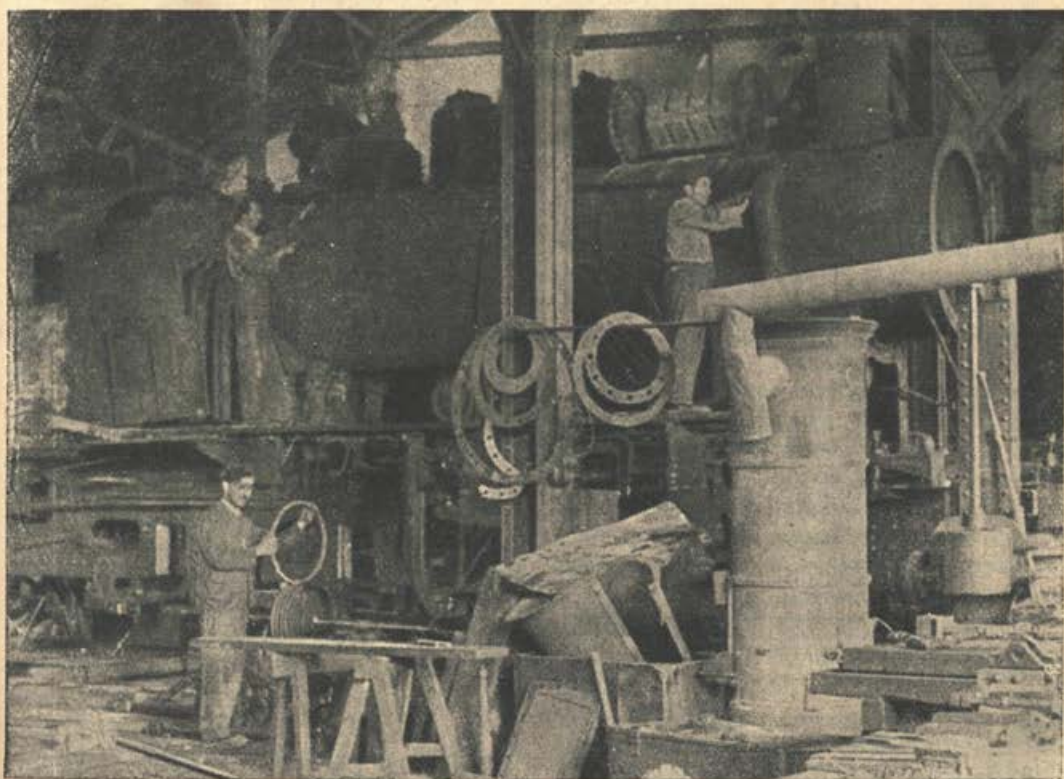
Opozoriti moramo tudi na dejstvo, da se pri Borovnici gradi okrog 11 km dolga nova železniška proga. Ta naj nadomesti

porušeni borovniški most. Da omogočijo promet, so že Nemci tu zgradili okrog 3 km proge. Toda vzponi so tako veliki, da je taka rešitev le zasilna in za pravšno obratovanje nezadostna. Gradnja 11 km nove proge pa bo dokončno rešila »borovniški problem«. Dela, ki bodo stala preko 50 milijonov dinarjev, so v teku in utegnejo biti končana že v maju leta 1946.

CESTNI PROMET.

Tudi na naših cestah so okupatorji napravili veliko razdejanja. Porušili so 120 lesenih, 170 kamnitih in železobetonskih in 36 železnih mostov. Skupno torej 326 mostov, katerih skupna dolžina je znašala preko 7 km. Porušeni je bilo tudi preko 700 propustov ter mnogo opornih in podpornih zidov. Dolžina prekopanih cestišč je znašala preko 4 km. Odstranili so 25.300 smernih kamnov in odriščev ter preko 30.000 varnostnih in krajevnih znakov.

Prav pri obnavljanju cest in cestnih mostov se je pokazala velika podjetnost iz samopobude ljudstva. Že v nekaj dneh so

10. 9. 1945 Obnovitvena dela na ljubljanskem kolodvoru

bili napravljeni zasilni mostovi in zasuta prekopana cestišča. Tako je bil že takoj v prvih dneh omogočen prevoz. Samo za zasipanje prekopanih cestišč je bilo potrebnih preko 30.000 m³ zasipnega materiala.

Ministrstvo za gradnje je medtem že pričelo graditi tudi mostove ter bodo tako vsi zasilni mostovi postopoma nadomeščeni z novimi, stalnimi. Ceste same je okupator izrabil do kraja in jih zapustil v obupnem stanju. Ministrstvo za gradnje se trudi, da še letos uredi najnujnejše. V ta namen je bilo v prvih šestih mesecih po osvoboditvi posutega po cestah preko 45.000 m³ gramoza ter zvaljanega preko 10.000 m² cestišča. Potrebna pa je modernizacija vsega našega cestnega omrežja, kar pa predstavlja načrt, ki se bo dal izvesti le skozi daljšo dobo let.

V zvezi s cestnim prometom je avtobusni promet.

Pred vojno smo imeli v Sloveniji nekaj nad 100 avtobusnih prog v skupni dolžini prog 2400 km. Na teh progah je vozilo 152 avtobusov. Domala ves avtobusni promet je bil v rokah zasebnikov. Saj je bilo v Sloveniji 82 podjetnikov, ki so imeli dovoljenje za posamezne avtobusne proge. Izjeme so tvorile le mestne občine v Mariboru, Ptujju in Celju, ki so tako za mesta kakor za okolico uredile svoj lastni avtobusni promet. Prav tako je tudi direkcija pošte imela v svoji upravi 6 avtobusnih prog.

Ob umiku so Nemci odpeljali s seboj skoro vse avtobuse, posebno na Štajerskem in Gorenjskem. Kolikor je avtobusov še ostalo, jih je zasegla vojska, za civilni promet pa ni ostalo ničesar.

Ministrstvo za lokalni promet je takoj prve dni po osvoboditvi pričelo z organizacijo avtobusnega prometa. Organiziralo je svojo lastno mehanično delavnico ter pričelo iz razbitin, ki so ostale, sestavljati prve avtobuse. Pozneje je tudi vojska odstopila nekaj voz, da je bila tako že sredi junija obnovljena prva proga Ljubljana—Črnomelj.

Razvoj in obratovanje avtobusnih prog kaže naslednjo sliko:

Mesec	Število prog	Dolžina vseh prog v km	Mesečno prevoženo:	
			km	potnikov
julij	8	416	23.631	19.984
avgust	18	823	65.270	51.646
september	29	1096	103.711	101.652
oktober	35	1380	130.780	151.868
v 4 mesecih skupaj	35	1380	323.330	325.150

V novembru je bilo odprtih zopet 8 novih avtobusnih prog, tako da imamo že 43 prog v skupni dolžini 1750 km.

Kako potreben je avtobusni promet, je razvidno iz naslednjega: Na kratki progi Ljubljana—Ježica se prevozi mesečno preko 15.000 potnikov, na progi Maribor—Celje preko 14.000, na progi Črnomelj—Novo mesto preko 6000, na progi Maribor—Murska Sobota pa preko 7000. Samo na progi Grosuplje—Stična, kjer zaradi podrtega mostu pri Žalni še ni železniškega prometa, je bilo v mesecu oktobru prepeljanih 29.916 potnikov.

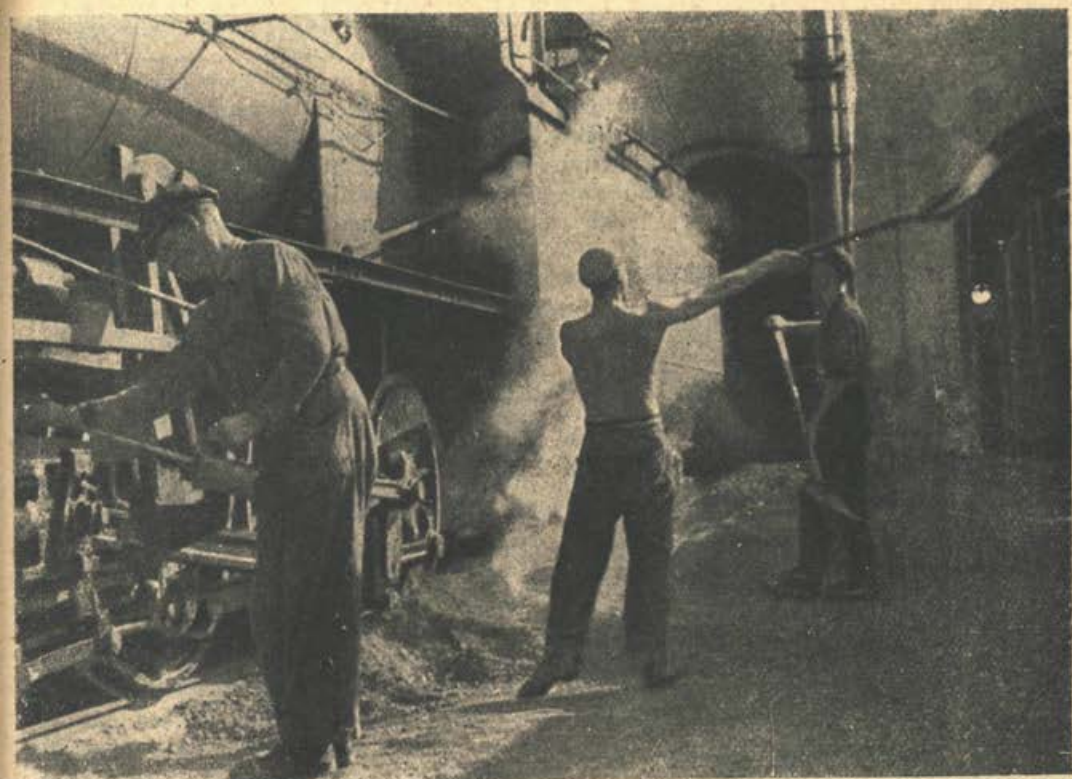
Nujno bi bilo potrebno odpreti še vsaj 40 novih avtobusnih prog in povečati število avtobusov za že obstoječe proge. To pa bo možno le postopoma. Ministrstvo za lokalni promet ima trenutno na razpolago le 54 avtobusov ter vzdržuje z njimi 1750 kilometrov avtobusnih prog. Pred vojno pa jih je bilo za 2400 km prog na uporabo 152. Razlika je očitna. Upoštevati je tudi treba, da so sedanji vozovi stari in obrabljeni in morajo zato pogosto v popravilo. Primanjkuje tudi gum, nadomestnih delov itd.

Kljub vsem tem težavam pa je določenih za promet do konca decembra še okrog 20 avtobusov, kar bo omogočilo, da se bo odprlo zopet 15 novih prog. V tem času se bo pričelo tudi s krajevnim avtobusnim prometom v Mariboru.

Zavedati pa se je treba, da ne bo mogoče zadovoljiti vseh potreb in odpraviti vse nedostatke, dokler ne bo omogočena nabava novih avtobusov iz inozemstva.

V Ljubljani sami pa je poleg tega še pereče vprašanje o centralni garaži in avtobusnem kolodvoru. Že sedaj vodi iz Ljubljane 12 avtobusnih linij. Ko bo na uporabo dovolj avtobusov, se bo to število še znatno povečalo. Za vse te čakajoče in prihajajoče potnike bo treba primernih prostorov, čakalnic, shrambe za prtljago itd. Načrti za to so že izdelani ter je upravičeno upanje, da bo ta nedostatek odpravljen že prihodnje leto.

V cestni promet spada tudi organizacija prometa s tovornimi avtomobili. Tovorni avtomobil zavzema vedno večji pomen pri prevozu tovorov na kratke razdalje do 100 kilometrov. Prevoz na velike razdalje pa je in bo ostal naloga železnice. V organizaciji tovornega prometa s avtomobili še nismo tako daleč, kakor smo z organizacijo avtobusnega prometa. Smo pa glede tega že

Vse za obnovo Delo na ljubljanskem kolodvoru

tudi preko začetnih težav ter bo v prihodnjih mesecih tudi to urejeno.

Glede osebnih avtomobilov je pripomniti samo to, da jih je danes v Sloveniji znatno manj, kakor jih je bilo pred vojno. Leta 1938. je bilo v Sloveniji 2780 osebnih avtomobilov; toda konec oktobra 1945 je bilo registriranih le 931. To je komaj 32% tega, kar smo imeli pred vojno. Vojaški avtomobili seveda v tem številu niso upoštevani.

LETALSKI PROMET

Pred vojno je bil letalski promet pri nas šele v povojih. Naše ljubljansko letališče je služilo le za notranji promet in ni bilo vključeno v sestav inozemskih letalskih zvez. Upravičeno upamo, da se bo glede tega marsikaj spremenilo, posebno če upoštevamo velikanski razmah in napredek letalstva v teku zadnje vojne. Pravočasno bo treba zagotoviti vključitev Jugoslavije in s tem tudi Slovenije v sestav mednarodnih letalskih zvez. Taka vključitev pa bo možna le, če bomo imeli res primerna in moderna letališča. Vsa naša letališča so namreč za-

starela, premajhna in za moderne letalske stroje neuporabna. Čim večja je namreč hitrost letala, tem večje mora biti vzletišče. Pred vojno so zadostovala vzletišča dolga 500 do 700 m, danes pa so potrebna vzletišča do 2000 m dolžine.

Prvi pogoj za moderno ureditev letalskega prometa pri nas so torej nova in dovolj velika letališča, opremljena z vsemi modernimi signalnimi napravami. To je naloga, ki se tiče vse Jugoslavije, posebno pa še nas v Sloveniji. Svoječasno se je mnogo pisalo o ljubljanskem letališču. Komaj da je urejeno, niti razlastitvene zadeve še niso vse končane, pa že stojimo pred dejstvom, da je to letališče zastarelo, premajhno in za moderni letalski promet neuporabno.

Slovenija nujno potrebuje centralno letališče, ki naj bi služilo za naš notranji promet, istočasno pa tudi kot odhodno in dohodno carinsko letališče na sever naše države. Strokovnjaki so se odločili, da bi se tako letališče zgradilo pri Jeperci, med glavno cesto, ki vodi proti Kranju, in železnico. Prostor bi bil primeren, ker je dovolj velik, brez megle in leži blizu Ljubljane.

Težava bo le, ker bo treba razlastiti okrog 800 ha večinoma orne zemlje.

Do sedaj civilnega letalskega prometa še nismo obnovili, iz preprostega razloga, ker nismo imeli letal. Zvezno ministrstvo za promet pa je že nabavilo nekaj letal ter vrši vse priprave, da se začne civilni letalski promet že spomladi.

POŠTA, TELEGRAF IN TELEFON

Glede našega poštnega prometa pred vojno je treba poudariti dve značilnosti. Na eni strani gosto razpredena mreža pošt, urejena pišemska dostava in sploh urejena in dobra organizacija, na drugi strani pa popolna zastarelost vseh tehničnih naprav, posebno telefona in telegrafa. Za modernizacijo teh naprav ni bilo nikoli potrebnih kreditov. V teku vojne se je stanje teh naprav še znatno poslabšalo. V mnogih predelih Slovenije, predvsem na Dolenjskem, v Prekmurju, v Savinjski dolini itd. so bile telefonske in telegrafске naprave popolnoma uničene. Porušenih je bilo preko 5000 drogov in izginilo je na tisoče kilometrov žice. Na vodu Ljubljana—Zagreb n. pr. v vsej dolžini 150 km ni bilo niti en kilometer žice. Okupator je odnesel tudi preko tisoč telefonskih aparatov iz central ter skoro vse telegrafске aparate.

V upravnem pogledu je bilo območje poštne direkcije razkosano in vključeno v štiri različne sestave — podobno kakor pri železnici.

Vzpostavitev poštnega prometa je bistveno vezana na železniški in cestni promet. Dokler ni bil vzpostavljen železniški in avtobusni promet, tudi prevoz pošte ni bil mogoč.

Zasebni pisemski promet je bil odprt dne 7. junija. Odpošiljanje vrednostnih pisem je bilo možno od 7. julija dalje, odpošiljanje paketov pa šele od 25. septembra dalje.

Šest mesecev po osvoboditvi je bilo na ozemlju Slovenije odprtih 359 pošt, neodprtih pa jih je ostalo 42. V istem času so bile odprte 103 pomožne pošte, a 76 pomožnih pošt še vedno ni bilo odprtih. Iz navedenega sledi, da smo se v tem prvem razdobju že precej približali predvojnemu stanju.

Še večji korak k napredku pa je bil storjen glede telegrafa in telefona. Ne samo, da se je popravilo zunanje omrežje, isto-

časno se je začelo z obširno modernizacijo vseh tehničnih naprav.

Pred vojno je imela Ljubljana n. pr. samo eno visokofrekvenčno aparaturo z enim kanalom za zvezo z Beogradom. Sedaj so že montirane aparature za skupno 30 kanalov. Tudi Maribor in Celje sta vključena na visokofrekvenčne kanale. Povečanje telefonske centrale v Ljubljani bo tudi v kratkem času izvršeno.

Še večje spremembe so se izvršile v telegrafiji. Odstranjeni so vsi stari Morzejevi aparati in nadomeščeni z modernimi »daljnopisniki«. V ta namen je bilo treba preurediti celotne naprave in predvsem v Ljubljani izvršiti vse instalacije popolnoma na novo.

Uspešno je nabaviti in se že montira najmodernejša radiotelegrafska postaja, ki bo služila za brzozavno zvezo z vsemi večjimi kraji Jugoslavije in tudi z inozemstvom.

Direkciji pošte se je v dokaj kratkem času posrečilo, da se je otrešla stare navlake in izvedla obširno modernizacijo telegrafsko-telefonskih naprav. To je tem bolj hvalevredno, ker je bilo izvršeno na lastno pobudo.

ZAKLJUČEK

Iz vsega navedenega sledi, da je bil promet v Sloveniji v vseh svojih panogah razmeroma hitro vzpostavljen. To dejstvo je bistveno pripomoglo k hitrejši normalizaciji splošnega položaja pri nas. Moramo pa se istočasno zavedati, da je do resnične obnove prometa še zelo daleč. Šele, ko bomo postavili stanovitne mostove, izmenjali pragove in tračnice, zgradili porušene zgradbe, nadomestili manjkajoči vozni park z novimi itd., bomo smeli govoriti o resnični obnovi.

K s a v e r M e š k o

Pesnikovo pismo

Umr! bom skoraj. Vem, da prej ko ti.
Kot veter nam življenje odbeži
in, kar se hrupno danes še baha,
je senca, ki bo brez sledu prešla.
A glej, besede, ki jih tiho pišem,
ko joka in ko poje mi srce,
podobe, ki jim jaz življenje vdišem,
te naju, rod ves živi prežive.

Štiriletna vojna je na vsem našem slovenskem ozemlju, zasedenem po okupatorju, napravila velikansko škodo, prav posebno pa še naši živinoreji. Saj znaša škoda 5 in pol milijard dinarjev. Prva naloga ljudske oblasti je zato bila, čim prej to škodo popraviti in na ta način omogočiti zdrav razvoj našemu slovenskemu kmetu. Brez živine ni obdelanih polj, ni pridelkov na negnojenih njivah in travnikih in ni cvenka v kmetovem žepu. Porazdelilo se je mnogo vojaških konj za najnujnejša dela in mnogo živine je bilo nakupljene in odposlane prizadetim kmetovalcem.

Vendar je treba doseči, da pridemo letos tako daleč, da bo vsak kmetovalec v Sloveniji imel privezana v svojem hlevu vsaj dva repa. Mnogi kmetje v bogatih in neprizadetih krajih le prečesto pozabljajo, da imamo predele pri nas, kjer je ostalo le 20 odstotkov živine, tako da je v vsej vasi le par kravic, katere ne dajejo niti najpotrebnejšega mleka za dojenčke. Tu bo treba več razumevanja in pomoči živinorejcev samih med seboj.

Obstoja uredba o prepovedi klanja telet. Marsikomu se zdi, da to ne bi bilo potrebno. Vendar le na ta način bo mogoče številčno dvigniti našo živino, ako bomo vzredili res več naraščaja in odprodali za zakol le najslabše. Iz zavesti stanovske povezanosti s svojimi prizadetimi tovariši se moramo odreči klanju in govejemu mesu, saj nam ljudska oblast širokogrudno pusti proste roke pri klanju prašičev in perutnine. Tako si kmet vendar lahko po svoji strani pomaga, industrijski in mestni delavec sta pa navezana izključno na oni obrok, kateri jima je dodeljen.

Nujno je torej potrebno, da ves kolikor toliko sposobni naraščaj vzgajamo, ker bomo dobili za njega, ako ga prodamo kot plemensko telico, kravo ali doraslega vola več za njega, kakor nam pa vrže mladič, zaklan s precejšnjim rizikom. Res je, da kakovost živine potem ne bo najboljša, kajti ne bo nam mogoče izbirati najboljša teleta za pleme. Vendar nas to ne sme motiti — povečati je treba v prvi vrsti številčno stanje živine.

Tudi oblast bo po svoji strani skrbela, da bo dovolj dobrih plemenjakov na razpo-

lago. Vsi vemo, da le z odličnimi biki in merjasci lahko dvignemo našo živinorejo v kakovostnem oziru. Rejci bikov pa morajo skrbeti, da bo ostal tak plemenjak čim dalje časa v razplodni sposobnosti, s tem, da ga bodo uporabljali za vožnjo ali mu pa dovoljevali prosto kretanje v izpustu. Prispevki oblasti pri nakupu plemenjakov, kakor tudi vzdrževalne nagrade bodo pobuda takemu ravnanju.

Z razširitvijo našega slovenskega ozemlja in povečano industrijalizacijo se veča tudi zahteva delovnih množic po zdravem mleku. Zato bo morala biti prva skrb nas vseh, da dvignemo njegovo proizvodnjo. Pri današnjem stanju goveje živine, pri njeni slabi kakovosti in slabem krmljenju tega ne bomo mogli doseči. Ko bo kdaj vsaka krava dajala po 2500 l mleka letno, bomo šele lahko zadovoljni. Krivda nizki molznosti naše goveje živine leži v glavnem v njenem slabem krmljenju in nezadostni hrani. Največji greh živinorejcev je v tem, da pustijo v svojem hlevu stradati preveč živine, kajti krma, kolikor je pridelamo na naših slabo oskrbovanih travnikih, ne more zadoščati za dobro molznost. V bodoče naj velja pravilo, spraviti iz hleva vso jalovo in nesposobno živino, rajši imeti nekaj manj živine, pa to dobro krmiti. Vedno še velja staro pravilo, da »krava pri gobcu molze«. Saj jo lahko smatramo kakor stroj, v katerega devljemo dobre surovine in dobimo ven zlahkno blago v obliki mleka. Ta stroj moramo vedno čistiti in skrbeti za njega. Ako to vemo za stroje, tem bolj bi se morali zavedati tega pri naši goveji živini.

Pri povezanosti vseh delovnih slojev naših ljudi si morajo naši živinorejci biti v svesti, da bodo le takrat dobili od industrijskih delavcev dovolj orodja in strojev, ako bodo tudi oni sami izpolnili do njih svojo dolžnost. Zato ne smatramo oddajanje mleka za nujno zlo, temveč za potrebo, katero smo dolžni izpolniti zaradi tega, da bo tudi nam samim bolje!

Naša živinoreja je uživala že od nekdaj dober sloves v vsej Jugoslaviji. Ker smo v Zvezni ljudski republiki ozko povezani z ostalimi edinicami, pričakujejo vsi prizadeti rejci v ostalih pokrajinah, da jim bomo z dobrim plemenskim materialom priskočili

na pomoč. Vemo, da je opustošenje tam še mnogo hujše, kakor pri nas. S tem bomo dokazali ozko povezanost vseh naših narodov, obenem bo pa prodaja plemenske živine po višjih cenah prinesla tudi nam boljši prospeh.

Vidimo torej, da čakajo naše živinorejce velike naloge v bodočnosti, kajti kmetijstvo republike Slovenije bo v bodočem gospodarskem načrtu slonelo vprav na naši živinoreji. Ko bo zagotovljen nakup ostalih življenjskih potrebščin iz drugih delov države, bo naša glavna skrb pač posvečena živinoreji in njenemu napredku. Iz nje bomo dogradili Slovenijo lepšo in bogatejšo, kakor bi mogla biti kdaj koli poprej.

Vendar živinoreje ne moremo dvigniti na zadovoljivo višino, ako načrtno ne začnemo z organizacijo vzgoje. Država bo po svoji strani na vzornih državnih posevstvih vzgajala ves plemenski material in ga odajala zadrugam in rejcem. Na drugi strani je v teku akcija za ustanavljanje živinorejskih zadrug. S temi zadrugami hočemo zajeti vso živinorejo v Sloveniji, tako konjerejo, posebno pa govedorejo, svinjerejo, perutninarstvo in ovčjerejo. Povsod tam, kjer so živinorejci s svojim delom že pokazali potrebno voljo in smisel in kjer so za to dani gospodarski pogoji, se bodo že to zimo in v teku leta osnovali živinorejske zadruge. Sprejemanje krav, najboljših v telesnih oblikah in v molznosti, za rodovniško knjigo se je izvršilo že povsod in priznati moramo, da je živinorejcem kljub vojni vihri uspelo zadržati plemenski material, iz katerega se bo dal vzgojiti dober na-

raščaj. Naloge teh novih živinorejskih zadrug so obširne, ne bodo se bavile kakor pred vojno samo z odbiranjem ali selekcijo gospodarskih živali, ampak bodo poskrbele, da se vsa mlada živina vzgaja na tekališčih in zadrughih pašnikih. Vsaka zadruga naj bi imela svoj pašnik za mlado živino, kajti le paša in gibanje na svežem zraku lahko vzgojijo dobro okostje, iz katerega se razvije zdrava in mlečna živina. Mislite že sedaj na pridobitev potrebnih zemljišč, ko se izvaja agrarna reforma! Tudi delo mlekarjskih zadrug bo vključeno v živinorejski zadrugi, prav tako zbiranje mleka in njegovo vnovčevanje. Obenem spada ves nakup in prodaja plemenske živine k nalogam zadruga. Zaenkrat bomo osnovali le v najnaprednejših živinorejskih središčih take zadruge, pozneje pa po vsej Sloveniji. Enkrat za vselej se mora naš slovenski živinorejec otresti vseh posredovalcev, mešetarjev in prekupcev, in izkupiček, ki je doslej ostal v njihovih žepih, mora obdržati sam. Goveja živina je bila doslej glavni predmet dela v živinorejskih organizacijah. Vemo pa, da je obnova v svinjereji in perutninarstvu mogoča mnogo hitreje, kakor pa v govedoreji. Zato bomo tema dvema panogama posvečali v bodoče še več pozornosti. Ovčarstvo je v zadnjih letih pri nas popolnoma propadlo, kljub temu, da so ravno ovčarstvu dani vsi pogoji za njegov dober prospeh. S povečanjem tekstilne industrije v Sloveniji se bo večala tudi potreba po volni. Saj so veliki predeli slovenske zemlje ustvarjeni za razvoj ovčarstva.

Ksaver Meško

Molitev v noči

Vsa vas že spi. Mir božji nad njo.
Po morju neba plove blede ščip.
Tišina, da slišim srca utrip
in slišim, ko vzdihne pred hišo drevo.

Stojim pri oknu. V noč sluša srce.
Ves dan bil truda je poln in pekoč,
hladeče zdaj čelo boža mi noč
in misli, molitve, nad zvezde kipe:

»Ohrani to zemljo v miru, Gospod,
da kmet brez strahu jo bode oral,
po trudu zvečer brez skrbi bo zaspal,
ne v strahu za novega dne prihod.

Ohrani to zemljo v miru, Gospod,
svoj blagoslov nam na polja lij!
Iz polj pa vsakdanji naš kruhek nam kljij,
dobrota presladka vseh božjih dobrot!«

Vsa vas že spi. In zdaj tudi jaz
enkrat se še v božje roke izročim —
in ležem in v miru božjem zaspim —
Gospod varoval bo mene in vas.

Otrokova prva daljša pot vodi od doma v gozd. V gozdu nabira jagode, borovnice, maline. Po gozdu išče gob in kostaanja. Razposajenci zalezujejo ptice. Kmečka deca hodi s starejšimi v gozd po drva in steljo, z učiteljstvom sadi smrekce. In slehernik se pozneje v mladeniških in moških letih spet rad vrača v gozd — na delo, na lov, na razvedrilo. Romantika gozda blaži tegobe človeškega življenja. Njegova rast je nekaj veličastnega, silnega. V las vseh živi prepričanje, da je v naših gozdovih neizmerno bogastvo. Zato ob vseh nesrečah, ki so se zgrnile nad nas, mislimo, da nam bodo pomagali vprav naši gozdovi.

Ko naše gozdove ljubimo, ko spoštujemo njihovo razsežnost in neizčrpnost, pa ne smemo pretiravati svojih zahtev do njih in ne smemo zanemarjati gospodarskih načel pri uživanju njihovega bogastva. Zaradi bodočih rodov smemo izrabljati le njihov letni prirastek. To tembolj sedaj, ko smo dozoreli v gozdarje svoje domovine.

Od gozdov živi ena petina Slovencev

Kaj predstavljata gozd in les za nas? Življenje in kruh za eno petino Slovencev. Nad 30 odstotkov vsega narodnega dohodka imamo iz gozda in od lesa. Letni donos našega lesnega gospodarstva je znašal pred vojsko 600 do 700 milijonov dinarjev.

Tako je pač popolnoma jasno, da je naš gozd eden izmed najvažnejših činiteljev našega gospodarstva. Od njega v znatni meri zavisi blagostanje ali uboštvo našega naroda. Zato nas mora močno zanimati, kakšno je naše gospodarstvo z gozdovi in z lesom. O lesnem gospodarstvu se pri nas do najnovejšega časa sploh ni razpravljalo. Saj tudi ni bilo potrebe za to.

Gozd v prvih časih

Pred tisoč leti so bile njive in travniki le majhne jase sredi sklenjenih, neprodirnih gozdov. Le najboljša poljedelska zemlja je bila, obdelana in naseljena. V gozdovih je neovirano gospodarila divjačina, ki je tedanjim oblastnikom predstavljala tudi edino vrednost gozda. Zato so bile pravice do lova prva stopnja pri pridobivanju pravice

do gozdov. Kolikor se je pridelalo živeža, toliko ljudi je lahko živel po naselbinah. Borba za obstanek je silila naseljence, da so večali površino obdelane zemlje in zato prodirali v gozd. Sekali so orjaška debla, trebili grmovje, izkopavali štore in skale. Krčenje gozdov je spremljala stalna nevarnost — na delavce so prežale zveri pragozda. Koliko truda je veljal naše prednike vsak novi mernik žita letno! Ko so potrebili ravnice in doline, so začeli trebiti pobočja naših gorá. Najprej so se lotili sončnih leg, potem osoj do 800 m visoko. Šli so pa tudi više, do 1300 m in še dlje v planine, da bi živini pripravili dobro pašo. Graščine so potrebovale delovnih rok in vojakov, zato so krčenje podpirale, posebno benediktinski samostani, ki so od drugod uvažali strokovno krčenje gozdov tudi po naši deželi. Bogastvo graščin je raslo, čim več so podložniki odrajtovali desetine, zato je bilo treba pospeševati čim večji pridelek žita.

Ko so jeli nastajati trgi in mesta, se je pojavila tudi večja potreba po lesu in drveh. Začelo se je redno izkoriščanje najbližjih gozdov. V 15. stoletju so ob naših potokih nastale prve žage na vodni pogon. Njihova zmogljivost je bila za današnje pojme še majhna, postajajo pa že kmalu večji odjemalec iz gozdov. V gozd brez privoljenja graščinskih poslej že nisi več mogel. Žage so narezale tudi več lesa kot ga je bilo treba doma. Zato si je začel utirati pot čez Kras k morski obali. Dobro razvito plavžarstvo je potrebovalo pomembne količine oglja, ki so z njim topili rudo. Plavži so si jeli pridobivati prvenstvene pravice pri izrabljanju nekaterih gozdov. Drvarji in oglarji so morali že globlje v gozd, les iz takih gozdov se je smel uporabljati v druge namene šele tedaj, če so si plavži oskrbeli dovolj oglja za svojo potrebo in če so se pridobljeni prvenstveni pravici izrečno odpovedali.

Ves tedanji promet z lesom pa je ostajal še vedno malenkosten v primeri s sedanjo. Glavnim cestam odmaknjeni gozd človeku še vedno ni potreben in ostaja nedotaknjena narava. V zemljiški knjigi, ki služi — kakor znano — kot podlaga za odmero davkov, so pred približno 120 leti

najnižje ocenili gozdno zemljišče. Donos planinskih pašnikov je bil tedaj višji od donosa gozda v ugodni legi.

Gozdovi v novejši dobi

Umno gozdarstvo se prične šele potem, ko začne rasti železniška mreža. Novi promet omogoča prevažanje tovorov na velike daljave. K rednemu izkoriščanju se pritegne čezdalje več gozdov. Vodne žage žagajo noč in dan, pa ne zmorejo zadostnih količin. Tujec prihaja v deželo. Pobudo ima in kapital. Postavlja parne žage. Drvarji prodirajo s sekirami v dotlej neizkoriščene gozdne parcele. Trst postaja glavno tržišče naše lesne trgovine. Vagon za vagonom naših desak in tramov drdra proti Jadranu. Skoraj neomejene količine lesa gredo za stavbno gradivo. Približno tisoč preprostih žagam, ki smo jih imeli že od prej, se pridruži nadaljnjih tisoč novih. Njihova skupna zmogljivost pa se petkratno poveča. Postavljali so jih brez načrta, saj je prihajala vsa pobuda zgolj iz lova za dobičkom. Glavno besedo je imel tuji kapital, predvsem tisti, ki mu je najbolj šlo za naš les. Šele tedaj se je začelo redno izkoriščanje vseh naših gozdov, tudi tistih, ki so od prometa najbolj oddaljeni.

Stopnja, ki jo je dosegla naša lesna industrija nekako do leta 1930., kaže naslednje značilnosti:

1. Imeli smo 2008 žag. Med njimi je bila ena tretjina popolnoma preprostih, skozi nekaj stoletij bistveno nespremenjenih. Komaj nekaj desetnih žag je bilo zares modernih.

2. Do 80 odstotkov vsega našega lesa smo samo razžagali v deske ali otesali ter že odpravili na trg; šlo je v notranjost države in v Sredozemlje. Kupec iz Italije je bil glavni preprodajalec našega lesa. Sorazmerno majhne količine smo izvažali neposredno v namembna pristanišča čez morje.

3. Med izdelki, ki smo jih izdelovali iz ostalega lesa, so bili najvažnejši: ladijski pod, leseni zaboji, sodi, leseni klinci, lesna volna, kopita, pete, vžigalice, parketi, furnir, ležalni stoli, športne potrebščine, merila, igrače, suha roba, orodje in držaji, dalje izdelki stavbnega in pohištvenega mizarstva, kolarstva, modelnega mizarstva, lesne hišice, barake ter celuloza, lepenka, papir itd.

Metali smo denar skozi okno

Že samo zato, ker smo tako malo lesa predelovali doma, smo izkupili zanj vsako leto nad 100 milijonov manj kot bi sicer iztržili brez težave. V naši lesni trgovini je vladala brezglavost, njene posledice je v največji meri občutil kmečki gozdni posestnik, nosil jih je ob krizah in konjunkturah. Kolikšna je bila izguba zaradi te brezglavosti, sploh ni mogoče neposredno dognati. Manjkajo nam namreč vsi računski podatki. Znane so le posledice. Med njimi je posebno značilna sledeča: Samo v letih 1922 do 1939 se zniža skupna gozdna površina malih gozdnih posestev, ki znašajo posamič manj kot 5 ha gozda, od 235.495 ha na 217.355 ha. Večji posestniki so kupovali gozdove od malih posestnikov. Število posestnikov takih manjših gozdov se namreč zniža v tem času od 133.798 ha na 109.659. Če pa bi hoteli preračunati izgubo našega gozdarstva v primeri z naprednejšimi srednjeevropskimi deželami, bi dognali, da je znašala naša letna izguba gotovo nad 200 milijonov dinarjev.

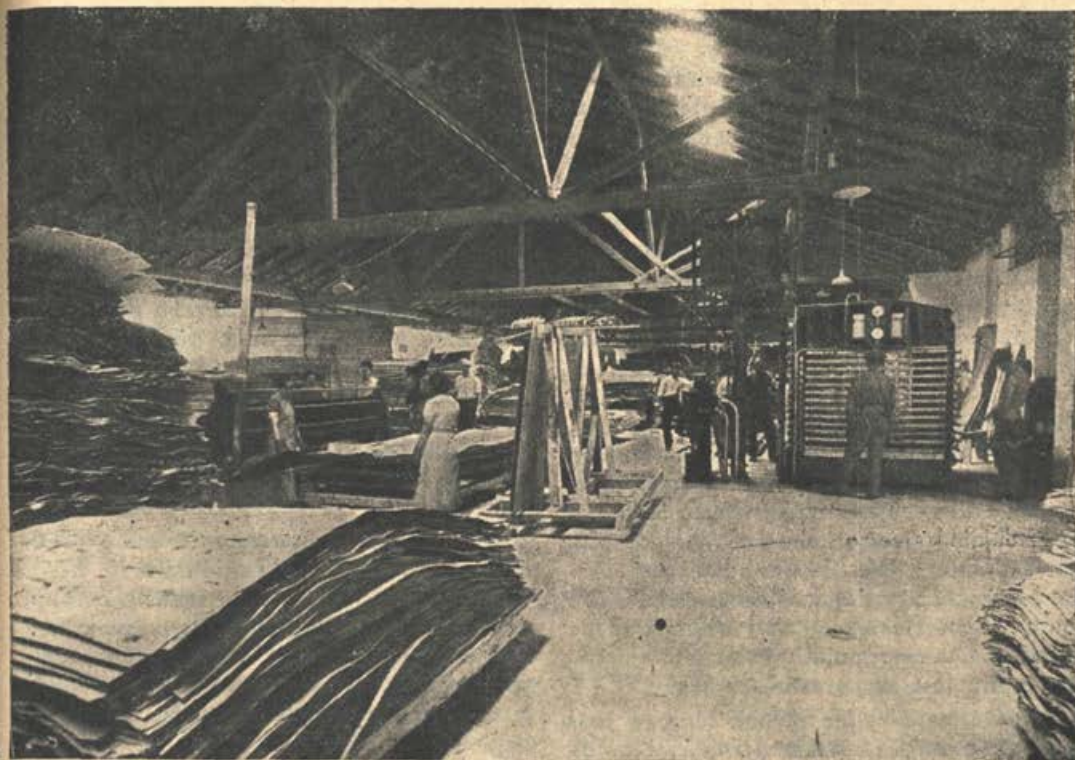
Zakaj smo v gozdarstvu tako zaostali

Na kratko ni mogoče razčleniti vseh vzrokov, ki smo zaradi njih v gozdarstvu tako zaostali. Naše splošno gospodarstvo je kazalo vendar pomemben napredek! Dve glavni hibi sta bili nemara naslednji:

Gozdno gospodarstvo zahteva dolge obratovne dobe. Dva do trije rodovi oskrbujejo in gojijo gozdni nasad, preden dozori pridelek, da ga je mogoče vnovčiti. Na drugi strani zahteva vsak količjak tehnično popolni obrat velikih denarnih naložb. Oboje pa ne more izhajati brez načrtnega dela, ki računa z daljšimi razdobji. Tako uspeva v lesni proizvodnji samo gospodarjenje na velikih prostorih in ima industrija prednost pred obrtjo! V nasprotju s temi tendencami tehnike in gospodarstva smo poznali v preteklosti predvsem razdrobljeno in nepovezano gozdno posest ter na mnogo delov razcepljeno vas, ki je imela pogosto toliko žag in lesnih trgovin, kolikor strank je štela.

Les je v svoji naravni obliki predvsem najvažnejše stavbno gradivo. V najnovejšem času ga je spremenila tehnika v eno izmed najvažnejših industrijskih surovin. Kot takemu njegova vrednost stalno raste. Ta

Tvornica vezanih plošč v št. Petru na Krasu

njegov razvoj je šele v začetkih. V svetovnem gospodarstvu gre poleg premoga, železa, petroleja lesu čedalje važnejše mesto; priroda nam ga daje v omejenih množinah, potrebe po lesu pa stalno rastejo. Danes ne gre več toliko za kakovost lesa, gre za množino, ki naj jo proizvedejo naši gozdovi. Zdaj so potrebni načrti, ki bodo urejali, v katere namene naj se naš les uporablja, da bo splošnemu gospodarstvu v prid. Določali bodo, kako ga bo treba predelovati in katerim industrijam ga bomo oddajali kot surovino.

Treba nam je razumnega lesnega gospodarstva

Kako naj z lesom varčujemo, v kakšne namene ga uporabljamo — to določa lesno gospodarstvo. Lesnega gospodarstva pri nas tako rekoč nimamo, čeprav je Slovenija že po naravi zainteresirana na njem. Potrebe po lesu so ogromne ne samo pri nas, ampak tudi drugod. Samo za obnovo vojnih ruševin v Sloveniji en milijon kubičnih metrov stavbnega lesa ne bo dovolj. Napačno bi bilo tudi misliti, da bodo za-

hteve po lesu popustile — pa bodisi na domačem trgu bodisi v izvozni trgovini —, ko bo škoda, ki jo je povzročila vojna, v glavnem popravljena.

Ali vemo, koliko lesa porabimo pri nas letno na osebo in koliko ga izvažamo? Ker je bila pri nas statistika centralizirana, za preteklost ne moremo točno ugotoviti, koliko lesa in lesnih izdelkov smo izvažali iz Slovenije.

Najprej nam je potrebna lesna bilanca. Koliko znaša letni pridelek na prebivalca in kolikšna je letna poraba? Nekatere statistike navajajo za Jugoslavijo donos na osebo 0.89 prm., porabo 0.67 prm. Za Slovenijo si bomo morali te številke šele zbrati. Zaradi preglednosti navajam številke za nekatere značilne dežele:

Finska	. donos	11.16	prm.,	poraba	6.66	prm.
Evr. Rusija	»	1.15	»	»	1.08	»
Italija	»	0.31	»	»	0.40	»
Anglija	»	0.04	»	»	0.60	»

Šele potem, ko bomo videli, kakšna je naša lesna bilanca, nam bo mogoče načrtno določiti količino lesa, ki jo bomo kot de-

žela z izrazitim presežkom lesa smeli odati za izvoz.

Ne moremo trditi, da je prirastek lesa v naših gozdovih zadovoljiv. Manjka nam še mnogo pogojev, da bomo na naše gozdarstvo lahko ponosni. A tudi glede porabe lesa bo še treba določiti, kakšen postopek bo gospodarsko najugodnejši. Že vprašanje ogrevanja prostorov je v najtesnejši zvezi s proizvodnjo in porabo drv. Ko so naši predniki zidali peči, niso premišljali, ali bo pogorelo v njih mnogo ali malo drv. Danes je stvar bistveno drugačna, ker vemo, da moramo z lesom varčevati. Polno je vprašanj, ki so povezana drugo z drugim: kakšen les uporabljamo za kurivo, ali delamo drva tako, da puščamo čim več odpadkov v gozdu ali ne, ali jih pripravljamo tedaj, ko nam dajejo največjo kalorično vrednost itd. Že sedaj je jasno, da se bomo morali v gospodinjstvu v večjem obsegu posluževati pare, plina, elekrike, zakaj trajno* pač ne bomo mogli pripravljati vsako leto po 750 tisoč prn. lesa za ogrevanje!

Druga neposredna naloga lesnega gospodarstva bo v stalnem prizadevanju, da se omogoči čim večji gozdni pridelek in čim sodobnejše izkoriščanje tega pridelka. Koliko narodnega gospodarstva propade v zanemarjenih gozdovih, iz katerih kdaj pa kdaj odvléčejo samo tisti les, ki je visoko vreden! Več rodov bo imelo obilo dela že samo s tem, da bodo zgradili po naših gozdovih dobro cestno mrežo, vzpenjače, železnice itd. Tako bomo naše gozdove lahko intenzivno gojili in pravilno izkoriščali. Pri izbiri vrst lesa bomo morali stremeti za tem, da pridelamo čim več zdrave lesne količine. Zato pa ne bomo smeli zanemarjati posebnih ugodnosti, ki nam jih daje narava sama — omenjam samo mecesen in njegovo stalno rastočo vrednost v industriji. Ker le s težavo spravljamo les iz naših gozdov, ne gre drugače, ko da nam les dolgo v gozdu leži in da pride pozimi ves hkrati k žagam. Narobe je tudi, da se 90 odstotkov lesa razreže na 4 metersko dolžino. Če se oglasi kak trg, ki hoče drugačne dolžine, mu ne moremo ustreči. Vsa priprava lesa v gozdu pa mora računati z vsemi najraznovrstnejšimi potrebami gospodarstva. Samo potem je gospodarski učinek zagotovljen.

Varčevanje z lesom se mora začeti v gozdu. Pri nas znašajo odpadki v gozdu

(štori, korenine, veje, vrhovi, zaradi slabega gojenja izločeni les) povprečno 32 odstotkov. Z drugimi besedami povedano se to pravi, da pustimo pri letnem poseku 2 in pol milijona prn. lesa v gozdu propasti letno 800.000 prn. — torej več, kot potrebujemo v celoti za kurjavo! Odpadki so sicer neizogibni, njihov količinski delež pa ravno priča o stopnji gozdnega gospodarstva. Tu naj samo navedem, da izkoriščajo v naprednih deželah že do 40 odstotkov odpadkov v industrijske namene. Mi pa s tem poglavjem sistematično še začeli nismo!

Naša velika naloga — naša lesna industrija

Naše lesno gospodarstvo si mora predvsem urediti, načrtno razporediti in tehnično spopolniti svojo lesno industrijo. Tudi ustroj vse dosedanje industrije po nemškem vzorcu je enostranski. Uporabljajo se namreč sami polnojarmeniki, kar je za dobro izkoriščanje lesa pogosto kvarno. Niti v tej najbolj domači stroki industrije nimamo dovolj dobro izvežbanega kadra delavcev. Na drugi strani pa v nobeni stroki danes delavci in tehniki niso tako edini v enem: da je treba ves les predelati doma! Ta jasna misel in odločna volja podeželja bo, upajmo, rodila kmalu tudi dobre uspehe. Če bomo stalno večali in kakovostno izpopolnjevali predelavo lesa, si bomo zaslužili nove in boljše stroje in tako tisto, kar je šlo doslej v zgubo, spremenili v dobiček.

Naše žage so nažagale letno do 1.800.000 prn. Po šestmesečnih obnovitvenih naporih dosežajo zdaj 1.400.000 prn. Tudi na žagah in ostalih lesnih obratih gre v odpadke do 35 odstotkov, to je do 600.000 prn. lesa. Lesni odpadki imajo nizko ceno. Mnogo jih pokurijo že v obratih, da dajo pogonsko silo. So pa tudi brez cene ali celo v škodo, ker je združeno s stroški, če jih hočemo uničiti ali odstraniti. Tudi v tem oziru bo treba čimprej poskrbeti, da se bo z lesom pravilno varčevalo in da se bo množina odpadkov znižala. Če bomo za vsak sortiment skrbno izbirali primerni les — kar se prične že v gozdu —, če bomo pravilno preračunali izdelek, če bomo izbirali najboljše orodje in strojne naprave, če bomo stalno boljšali delovni postopek, če bomo upoštevali pri vsakem izdelku, kako ga bo

mogoče popraviti, če bomo šolali strokovni delavski kader, nam bo varčevanje z lesom uspevalo in bomo dosegli zmanjšanje odpadkov.

Kako bomo gospodarili z lesnimi odpadki

Naloge lesnega gospodarstva se ne nehajo s tem, da les bolje predelujemo in da količino odpadkov zmanjšamo. Nasprotno, lotiti se moramo nove, precej težke naloge — gospodarstva z lesnimi odpadki, načrtnega izkoriščanja odpadkov v industriji, ki jo bomo morali zasnovati.

Ugotovili smo že, da se nad 30 odstotkov skupnega prirastka naših gozdov, ki pomeni toliko kakor letni posek, izgubi v odpadkih, za katere tako rekoč nimamo nobene protivrednosti. Novodobna industrija za izkoriščanje lesnih odpadkov pa uporablja lesno snov kot surovino, ki ji dodaja razne vezne snovi organskega ali rudninskega izvora. Tako proizvajajo čisto novo gradivo. Pri tem je zanjo zdrava lesna snov odpadkov enakovredna tistemu lesu, ki ga izvažamo kot koristni les iz gozda ali ga obdelujemo na žagah. V praksi imamo mnogo raznovrstnih postopkov za proizvodnjo novega lesnega gradiva, ki se pomembno drug od drugega ne oddaljujejo. V glavnem jih delimo v fizikalno-tehnično in v kemično-tehnološko skupino. Pri tej proizvodnji izgubi lesna snov nekatere svoje posebne lastnosti, zato pa pridobi novih, koristnejših. Novo gradivo je povečini negorljivo, trdnjše, odpornejše in trajnejše od lesa. Preden lesno snov zmešajo in spoje z dodatnimi in veznimi snovmi, jo je treba razkosati, razdrobiti, zmleti v lesno moko ali razrezati v lesno volno, očistiti itd.

Glavni izdelki fizikalno-tehnične proizvodnje, ki jih izdelujejo v množinah, so sledeči: heraklit, lesni cement, lesni beton, lesni vlitki, ksilolit, umetni les, lesni marmor, linolej, lesni kit (za popravilo predmetov iz lesa), lahke gradbene plošče, trde plošče, fibroplast in mnogo podobnih izdelkov. — Naj navedem samo en primer, kako je napredovala proizvodnja lahkih gradbenih plošč v zadnjem času v Ameriki (vodilni znamki sta Insulite in Masonite):

v letu 1924 . . .	164.000 kvm.
v letu 1931 . . .	1.600.000 kvm.
v letu 1936 . . .	27.800.000 kvm.

Pri vseh omenjenih izdelkih ni važno samo

to, da so boljši od naravnega lesa. Njihova prednost je tudi v tem, da si jih lahko hitro nabavimo, da je njihov prevoz lažji in cenejši, da se stavbna dela z njimi pocenijo in pospešijo in da služijo mnogim industrijskim panogam kot pomožno gradivo.

Pri kemično-tehnološki uporabi odpadkov pridobivajo sledeče glavne izdelke: barvila, oksalne kisline, lesovino, sladkor; iz destilacije odpadkov se pridobiva očetna kislina, metilni alkohol, aceton, oglje in ter.

Končno omenjam še ekstrakte iz lesa, ki jih tudi dobivamo iz lesnih odpadkov: strojila, eterična olja in smolo.

Naravno in za organski napredek našega lesnega gospodarstva neizogibno potrebno je torej, da čimprej ustvarimo industrijo za izkoriščanje lesnih odpadkov. Če gre pri našem sedanjem preprostem gozdarstvu in zaostali lesni industriji letno nad 1,300.000 prm. lesa v odpadke, čez noč izboljšanja ni mogoče pričarati. Saj nam manjka nešteto pogojev, da takšno stanje popravimo. Bomo pa to dosegli v treh smereh:

1. ako delež lesne množine, ki gre zlasti pri gozdarstvu v odpadke, zmanjšamo;
2. ako s tehnično spopolnitvijo in načrtno ureditvijo lesne industrije uporabo odpadkov povečamo; in
3. ako osnujemo novo lesno industrijo za uporabo odpadne lesne množine ter tako začnemo z načrtnim izkoriščanjem odpadkov.

Vseh odpadkov pač nikoli ne bomo mogli izkoristiti. V deželah, kjer so glede gospodarjenja z lesnimi odpadki najnaprednejši, pa že izkoriščajo nad 40 odstotkov vse množine, ki je pri njih v razmerju s celotnim letnim posekom precej manjša kot pri nas. Recimo, da bomo znali v nekaj letih industrijsko izkoristiti vsaj 10 odstotkov odpadne lesne količine, pa bomo že rešili brezkoristnega propadanja letno nad 50 milijonov dinarjev vrednosti.

*

Naša zemlja ni bogata s surovinami, zato pa moramo ob danih surovinah iskati vse možnosti, da jih obdelamo doma vse do tehnično najpopolnejših izdelkov. Vsa industrijalizacija naše domovine bo zgrajena na trdnih temeljih, če bomo gospodarske probleme lastnih prirodnih surovin sistematično, pravilno pa tudi dosledno rešili. Eden izmed najvažnejših problemov pa tiči prav gotovo v gozdarstvu z lesom.

Javna uprava v Sloveniji, sodstvo in javno tožilstvo

A. Javna uprava.

Javno upravo vrše temeljni organi ljudske oblasti, ljudski odbori.

Ob času narodno-osvobodilne borbe so jih zavoljo njihove glavne naloge, vsestransko podpirati to borbo, nazivali narodno-osvobodilne odbore (NOO). Teh ljudskih odborov je troje vrst, in sicer: krajevni ljudski odbori, okrajni ljudski odbori in okrožni ljudski odbori. Vsak kraj, t. j. večje naselje, vas, trg ali mesto je posebna upravna enota, ki se upravlja sama po svojem izvoljenem krajevnem odboru. Večje število zemljepisno, gospodarsko, prometno in socialno povezanih krajev združuje okraj kot neposredno višja upravna enota. Okraj se zopet upravlja sam po svojem izvoljenem okrajnem odboru. Več med seboj zemljepisno, gospodarsko in prometno povezanih okrajev je združenih v okrožje. Le-to je torej upravna enota, višja od okraja. Tudi okrožje se upravlja samo po izvoljenem okrožnem odboru.

Krajevni narodni odbor skrbi za potrebe svojega kraja. Pri tem je vezan na zakone in odloke zvezne državne oblasti in na zakone in odloke Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta ter njegovega predsedstva. Vezan pa je tudi na uredbe in navodila, ki jih izdaja Zvezna vlada odnosno njeni ministri, Narodna vlada Slovenije odnosno njeni ministri, a prav tako tudi na uredbe in navodila nadrejenega okrožnega in okrajnega ljudskega odbora. Čim više stopamo na lestvici ljudskih odborov, tem manjša je njihova vezanost, a večje so naloge, katere morajo opravljati. Da bi bili kos različnemu obsegu nalog, so posamezni ljudski odbori tudi različno urejeni. Krajevni ljudski odbor ima na deželi predsednika, tajnika in 5 do 9 članov, v mestih, ki nimajo značaja okrajnega ali celo okrožnega mesta, pa poleg predsednika in tajnika 9 do 15 članov. Člani odbora si razdele upravno delo med seboj in ga praviloma opravijo sami. Skrbeti morajo predvsem za pravilno sodelovanje z vojsko, za javni red in varnost, za ugotavljanje zločinov in škode, povzročenih po okupatorju in njih pomagačih, za gospodarstvo, obnovo, promet, soc. skrbstvo, prosveto in zdravstvo.

Okrajni ljudski odbor ima iste naloge za ves okraj, poleg tega pa mora še skrbeti za trgovino, po potrebi tudi za industrijo, in pravilno upravljanje krajev po krajevnih ljudskih odborih. Okrajni ljudski odbor je sestavljen iz okrajne skupščine in iz okrajnega izvršnega odbora, katerega izvoli okrajna skupščina iz svoje srede. V okrajno skupščino voli vsak kraj, ki ima do 500 prebivalcev, po enega odposlanca, kraji s preko 500 do 1500 prebivalcev dva, kraji s preko 1500 do 3000 prebivalcev tri, in kraji z več kot 3000 prebivalci na vsakih nadaljnjih 1000 prebivalcev po enega odposlanca več, tudi če število 1000 ni doseženo.

Okrožni ljudski odbori opravljajo za vse okrožje posle, katere opravljajo okrajni odbori za svoj okraj, poleg tega pa skrbe vedno še za industrijo ter nadzirajo in vodijo javno upravo v vsem okrožju. Organizirani so na isti način kot okrajni odbori. Sestavljeni so iz okrožne skupščine in izvršnega okrožnega odbora. Člane okrožne skupščine volijo vsi volivni upravičenci okrožja. Okrožna skupščina izvoli iz svoje srede izvršni okrožni odbor. Pri okrajnih in okrožnih odborih so za posamezne panoge uprave organizirani posebni odseki. Za delo v teh odsekih so nastavljene strokovne moči. Načeluje pa vsakemu odseku tisti član izvršnega odbora, ki je bil od njega določen kot odgovorni poročevalec za tisto panogo dela.

Krajevni ljudski odbori ter izvršni okrajni in okrožni odbori sklepajo ter odločajo na sejah. O poteku vsake seje se mora sproti voditi zapisnik. Sklepe morajo takoj po seji sporočiti višjemu izvršnemu odboru odnosno Narodni vladi Slovenije in okrožnemu javnemu tožilcu, o katerem bomo še govorili. To naj v smislu enotnosti in povezanosti demokratske oblasti omogoči čim hitrejšo presojo zakonitosti in pravilnosti sklepov ter odločb nižjega odbora po neposredno višjem izvršnem organu ljudske oblasti, kateremu so za svoje poslovanje odgovorni. A tudi vsak volivni upravičenec s področja ljudskega odbora ima pravico, pregledati zapisnike o odborovih javnih sejah. To je v skladu z zahtevo, da morajo biti člani vseh ljudskih odborov

UPRAVNA RAZDELITEV SLOVENIJE

(po stanju 1. novembra, 1945)

LEGENDA

Meja sed. Slovenije

Meja okrajev

Meja okrajev

Meja cone B na

Primerak

Sedež sed. vnele

Sedež okraja izpadlitan

Sedež okraja izpadlitan

za svoje poslovanje neposredno odgovorni tudi volivcem svojega področja. Zato jih morajo od časa do časa sklicati (krajevni ljudski odbori najmanj enkrat na mesec) in jim o svojem delu poročati. Volivci smejo posameznega člana ljudskega odbora odpoklicati, če namerno ali iz malomarnosti ne izpolnjuje svojih dolžnosti.

Najvišji organ ljudske državne oblasti v Sloveniji je njena ljudska skupščina, imenovana Slovenski narodno-osvobodilni svet. V času, ko ni zbran, izvršuje njegove pravice predsedstvo. Slovenski narodno-osvobodilni svet izdaja zakone, veljavne za območje Slovenije, samostojno ali v okviru zakonov ljudske skupščine Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Ti zvezni zakoni obravnavajo tiste panoge in zadeve, ki so za vso skupno državno zvezo pomembne, zaradi česar jih ni mogoče prepustiti v urejanje vsaki ljudski republiki posebej.

Dokler vsa Slovenija ni bila osvobojena, je predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta s pomočjo ustreznih odsekov upravljalo tudi vse izvršne in upravne posle. Čim pa je bila vsa Slovenija osvobojena, so ti posli tako narasli, da je bilo treba posebnega organa, ki bo vodil in nadziral vso javno upravo po vsej Sloveniji. Zato je predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta na pragu svobode, dne 5. maja 1945, imenovalo v Ajdovščini prvo Narodno vlado Slovenije (NVS) s tov. Borisom Kidričem kot predsednikom. Ona je najvišji izvršni in naredbodajni organ državne oblasti v Sloveniji. Za svoje poslovanje odgovarja Slovenskemu narodno-osvobodilnemu svetu oziroma njegovemu predsedstvu. Sestavljena je iz predsednika, enega ali dveh podpredsednikov ter ministrov: za notranje zadeve, za pravosodje, za prosveto, za finance, za industrijo in rudarstvo, za trgovino in oskrbo, za poljedelstvo, za gozdarstvo, za socialno politiko, za narodno zdravje in za lokalni promet. Vlada ima svoje predsedstvo, kateremu načeluje predsednik. Če je odsoten, ga nadomešča podpredsednik. Predsedstvo Narodne vlade Slovenije in ministri vodijo posle posameznih panog državne uprave, kolikor ne spadajo v pristojnost zvezne vlade oziroma njenih ministrov.

V izključno pristojnost zvezne državne oblasti spada zavoljo pomembnosti za vso državno skupnost skrb za zunanje zadeve,

za narodno obrambo in državno varnost, za promet po vsem državnem ozemlju, za pošto, telegraf in telefon, za informacije in za finance, kolikor gre za kritje stroškov teh in še drugih panog javne uprave. Ker je namreč tudi ostalo javno upravo treba spraviti v sklad po poedinih ljudskih republikah, tako da ne bo nasprotna splošnim državnim smotrom, so ustanovljena tudi za vse ostale panoge javne uprave zvezna ministrstva. Le-ta pripravljajo potrebne zvezne zakone za svoje panoge in dajejo navodila istoimenskim ministrstvom ljudskih republik. Zvezna vlada ima seveda tudi svoje predsedstvo, ki daje splošne smernice državne politike in skrbi, da se delo v okviru teh smernic po posameznih zveznih ministrstvih ujema. Obenem daje navodila v vprašanih splošne državne politike tudi predsedstvom vlad ljudskih republik.

Ozemlje ljudske republike Slovenije je razdeljeno na 5 okrožij. Ljubljana tvori kot posebno okrožno mesto prvo okrožje. Razdeljeno je na 10 mestnih četrti. Ljubljana ima svojo okrožno mestno skupščino, ki voli iz svoje srede mestni ljudski izvršni odbor. Vsaka četrta ima svoj krajevni četrtinski ljudski odbor. — Drugo okrožje je celjsko in obsega 7 okrajev: Celje-mesto, Celje-okolica, Gornji grad, Slovenske Konjice, Šmarje pri Jelšah, Šoštanj in Trbovlje. — Tretje okrožje je ljubljansko, razdeljeno na 7 okrajev, in sicer: Grosuplje, Jesenice, Kamnik, Kranj, Ljubljana-okolica, Rakek, Škofja Loka. — Četrto okrožje je mariborsko z 9 okraji: Dolnja Lendava, Ljutomer, Maribor-mesto, Maribor-desni breg, Maribor-levi breg, Murska Sobota, Prevalje, Ptuj, Radgona. — Peto okrožje je novo-meško s 5 okraji: Crnomelj, Kočevje, Krško, Novo mesto, Trebnje.

Organom ljudske oblasti, ki vrše javno upravo, t. j. ljudskim odborom raznih stopenj in Narodni vladi Slovenije stoji ob strani kot njihov izvršni organ Narodna milica. Njena naloga je skrbeti za javni red, varnost in javni mir. Ona preprečuje kršitve postavnih odredb in ugotavlja dejanski stan takih kršitev. Končno izvršuje ukrepe in odloke ljudskih oblastev.

B. Sodstvo.

Kakor zakonodaja in uprava, tako je tudi sodstvo del ljudske oblasti. Sodstvo izvršujejo ljudska sodišča. To so okrajna

sodišča, okrožna sodišča, vrhovna sodišča republik (tudi Vojvodina ima svoje vrhovno sodišče) in vrhovno sodišče Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Kakor vsi organi ljudske oblasti, so tudi ljudska sodišča sestavljena po volivnem načelu. Sodišča sodijo v zborih treh sodnikov. Kadar sodijo na prvi stopnji, je zbor sestavljen iz poklicnega sodnika in dveh sodnikov-prisednikov. Kadar sodišča odločajo o pritožbah zoper odločbe prvostopnih sodišč, sodijo v zborih poklicnih sodnikov. Sodniki so osebe, ki opravljajo sodniško dolžnost poklicno ves čas, za katerega so izvoljeni, sodniki-prisedniki se pa le od časa do časa pozovejo na sodišče k opravljanju sodniške dolžnosti. Kadar sodelujejo pri sojenju, so polnopravni sodniki. Pri vsakem sodišču je seznan izvoljenih prisednikov. Po tem seznamu se praviloma vsak prisednik pozove k sojenju največ 15 dni v letu. V času opravljanja sodniške dolžnosti imajo prisedniki pravico do odškodnine za zgubljeni zaslužek (plača itd.). Vedno imajo tudi pravico na povračilo morebitnih potnih stroškov. Vsak državljan, ki ima volivno pravico, je lahko izvoljen za sodnika ali prisednika, vendar naj bodo poklicni sodniki učeni pravniki. Predsednike, sodnike in prisednike okrajnih sodišč volijo krajevno pristojne skupščine okrajnih ljudskih odborov, one okrožnih sodišč skupščine okrožnih ljudskih odborov, tiste vrhovnih sodišč republik njihove ljudske skupščine in one vrhovnega sodišča Zvezne ljudske republike Jugoslavije njena ljudska skupščina. Ti predstavniški zbori lahko sodnike in prisednike, katere so izvolili, tudi odpokličejo pred potekom časa, za katerega so izvoljeni, če so za to podani zakoniti razlogi. Sodniki in prisedniki okrajnih sodišč so izvoljeni za dobo treh, vsi ostali za dobo petih let. Sodniki okrajnih sodišč morajo tudi od časa do časa poročati o svojem delu in o delu sodišča pred skupščino okrajnega ljudskega odbora, ki jih je izbral.

Glavne naloge sodišč pri izvrševanju pravosodja so zaščita demokratskih pridobitev narodno-osvobodilne borbe; zaščita pravic in z zakonom zavarovanih koristi ustanov, podjetij in organizacij javnega in zasebnega značaja; zaščita osebnih in imovinskih pravic in z zakonom zavarovanih koristi državljanov Jugoslavije; zagotovitev natančnega izpolnjevanja zakonov in pred-

pisov z zakonsko močjo po vseh ustanovah, podjetjih, organizacijah, uradih, osebah in državljanih Jugoslavije; vzgajanje državljanov v duhu vdanosti domovini, v duhu pravičnega izpolnjevanja zakonov in poštenega opravljanja državljanskih pravic.

Vsi državljanji brez razlike so pred sodišči enaki. Vsak toženec ima zajamčeno pravico do obrambe. Sodišča izrekajo sodbe »v imenu naroda«. Kadar sodijo, so sodniki neodvisni, to se pravi, da svojo razsodbo izrečejo samo na temelju zakona in da jim nobeno drugo ljudsko oblastvo ne sme dati navodil, kako naj v posameznem primeru razsodijo.

V pristojnost okrajnih sodišč spada večina kazenskih stvari, in sicer kazniva dejanja zoper življenje, telo, prostost, čast, imovino zasebnikov, zdravje, javno moralo in rodbino. Prav tako razsojajo okrajna sodišča večino zasebnopravnih sporov ne glede na vrednost, če ima tožena stranka zasebni značaj.

Okrožna sodišča odločajo kot prvostopna sodišča o kaznivih dejanjih zoper domovino, zoper državo in njeno ureditev, zoper ljudsko oblast, zoper ljudsko imovino, zoper pravosodje; zoper splošno varnost ljudi, imovine in javnega prometa; zoper uradno dolžnost, ponarejanje mer in denarja. Dalje razsojajo imovinskopravne spore, v katerih je tožena stranka, ustanova, podjetje ali organizacija javnega značaja; o sporih o povračilu škode, ki jo stori državljanom javni uslužbenci z nepravilnim opravljanjem službe; o sporih, ki izvirajo iz vzajemnega razmerja zakoncev in se ne tičejo samo imovinskopravnih zahtevkov (n. pr. ločitev zakoncev, razveza zakona itd.). Poleg tega odločajo okrožna sodišča o rednih pritožbah, vloženih zoper odločbe okrajnih sodišč.

Vrhovno sodišče ljudske republike (n. pr. vrhovno sodišče ljudske republike Slovenije) sodi na prvi stopnji samo posebne primere. Dalje odloča o rednih pritožbah zoper prvostopne odločbe okrožnih sodišč. Odloča pa tudi o izrednih, tako zvanih nadzorstvenih pritožbah zoper pravnomočne pritožbe okrajnih in okrožnih sodišč. Take izredne pritožbe more vložiti samo javni tožilec ljudske republike (n. pr. javni tožilec ljudske republike Slovenije), javni tožilec Zvezne ljudske republike Jugoslavije ali pa tudi predsednik vrhovnega sodišča posa-

mezne ljudske republike ali vrhovnega sodišča Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Vrhovno sodišče posamezne ljudske republike rešuje dalje pristojnostne spore med okrožnimi in okrajnimi sodišči ter med sodišči in drugimi ljudskimi oblastmi na svojem območju. Končno daje obvezna navodila, kako naj sodišča tolmačijo zakone svoje ljudske republike (pri nas v Sloveniji zakone Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta).

Podobna je pristojnost vrhovnega sodišča Zvezne ljudske republike Jugoslavije, ki se razteza na vse državno ozemlje. Ono tudi odloča o nadzorstvenih pritožbah, vloženih zoper odločbe vrhovnih ljudskih republik, ter daje obvezna navodila, kako naj sodišča tolmačijo zvezne zakone.

Krajevna območja okrajnih sodišč se praviloma ujemajo z upravnimi okraji, območja okrožnih sodišč pa z upravnimi okrožji. V Sloveniji je 29 okrajev, okrajnih sodišč pa samo 25. To zato, ker posluje okrajno sodišče v Celju razen za okraj Celje-mesto tudi za okraj Celje-okolica, okrajno sodišče v Ljubljani za okrožno mesto Ljubljana in okraj Ljubljana-okolica, okrajno sodišče v Mariboru pa za okraje Maribor-mesto, Maribor desni breg in Maribor levi breg. Okrožna sodišča so samo štiri, ker posluje okrožno sodišče v Ljubljani za okrožno mesto Ljubljano in za ljubljansko okrožje. Sedanji okraji so mnogo večji od prejšnjih. Da bi bil omogočen kljub temu lažji dostop do sodišča, bodo v krajih, ki so dosti oddaljeni od sedeža sodišča, a vendar važni po svojem prometu, uvedeni stalni sodni dnevi. To bodo predvsem tisti kraji, ki so bili doslej sedeži okrajnih sodišč, a so to prenehali biti po novi razporeditvi. V teh krajih nameravajo ustanoviti po potrebi tudi stalne zemljiško-knjižne urade.

C. Javni tožilec.

Jugoslovansko ljudstvo je v štiriletni narodno-osvobodilni borbi na nedvoumen način izrazilo svojo voljo, da hoče ustvariti pravičnejši družbeni red, kakor je bil tisti, katerega je ščitila stara Jugoslavija. Ker izhaja vse pravo iz suverene volje ljudstva in ker je to ljudstvo prelomilo s starim družbenim, državnim in pravnim redom, zato je tudi staro pravo le toliko uporabljivo, kolikor ne nasprotuje pridobitvam narodno-osvobodilne borbe. Poleg tega so

poklicani zakonodajni organi ljudske oblasti že izdali in izdajajo še dalje celo vrsto zakonov in odlokov z zakonsko veljavo, v skladu s njimi pa zopet izdajajo druga ljudska oblastva splošne pravne zapovedi in prepovedi v obliki uredb, naredb ter odlokov splošnega značaja. Teh pravnih pravil se morajo držati vse osebe, katerih se tičejo. Tako ravnanje imenujemo zakonito. Ljudska oblast zahteva brezizjemno zakonito ravnanje vseh prizadetih oseb, ne glede na to, ali same kot njeni organi izvajajo javno oblast ali so le navadni državljani. V splošnih pravnih pravilih prihaja do izraza suverena ljudska volja. Njo morajo vsi spoštovati brez ozira na svoj položaj. Za nadzor, da se ta suverena ljudska volja, izražena v splošnih pravnih pravilih, t. j. v raznih postavah, dejansko spoštuje, torej za nadzor zakonitega ravnanja, je postavljen poseben organ ljudske oblasti, javni tožilec.

Vrhovni javni tožilec je tožilec Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Njega imenuje zvezna ljudska skupščina. Javnega tožilca posamezne ljudske republike (n. pr. Slovenije) je doslej imenoval na predlog federalne ljudske skupščine (pri nas torej Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta) javni tožilec Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Okrožne javne tožilce (na sedežu okrožij) postavlja javni tožilec ljudske republike, a potrditi jih mora še javni tožilec Zvezne ljudske republike Jugoslavije. Javni tožilci izvršujejo službo neodvisno od vseh krajevnih ljudskih oblastev. Podrejen pa je vsak javni tožilec nižje stopnje javnemu tožilcu višje stopnje.

Javni tožilec vodi kazenske preiskave, odreja preiskovalni zapor, zastopa kazensko obtožbo pred sodišči. Poleg tega ima pravico, posredovati v smislu zakonitih predpisov v vsakem postopanju pred sodišči in upravnimi oblastmi. Vedno ima pravico redne pritožbe. Ali tudi glede pravnomočnih odločitev, to so take, proti katerim ni več dana redna pritožba, ima pravico izredne, tako zvane nadzorstvene pritožbe. To velja za upravne kakor za sodne odločbe.

Dejanja, naperjena zoper zunanjo in notranjo varnost države, zoper njen ljudski ustroj, zoper njen ljudski družabni red, skratka dejanja, ki imajo namen, nasilno oškodovati ali celo uničiti pridobitve narodno-osvobodilne borbe, zasle-

duje poseben organ narodne oblasti; on je v sestavi zveznega ministrstva narodne obrambe in se imenuje Odsek za zaščito naroda (OZNA). Ta organ vodi sam glede takih dejanj preiskave, stavlja osumljence v pripor in jih po končani preiskavi izroči pristojnemu sodišču v sojenje ali pa jih izpusti, če se prepriča o neutemeljenosti njihovega osumljenja.

Č. Pravica do pritožbe proti oblastvenim odločbam.

V zaščito svojih pravic in pravno priznanih koristi imajo državljani možnost, pritožiti se zoper take odločbe in razsodbe, katere smatrajo za nezakonite. Proti odločbam ljudskih odborov se sme prizadeta oseba v roku 30 dni po prejemu pismene odločbe pritožiti na neposredno višji ljudski izvršni odbor, torej proti odločbi krajevnega odbora na okrajni, proti odločbi okrajnega na okrožni izvršni odbor, proti odločbi okrožnega izvršnega odbora na pristojno ministrstvo Narodne vlade Slovenije. Vsakdo pa se sme pritožiti samo na eno višje oblastvo. Isto velja za sodišča. Le proti odločbam vrhovnih sodišč ni redne pritožbe. Proti razsodbam okrajnih sodišč gre redna pritožba navadno v roku 15 dni na okrožno sodišče, proti prvostopnim odločbam okrožnih sodišč na vrhovno sodišče ljudske republike Slovenije. Proti pravnomočnim odločbam, proti katerim ni več redne pritožbe, se more pritožiti javni tožilec. Če torej kdo smatra, da je tudi drugostopna odločba nezakonita, naj se obrne na pristojnega javnega tožilca. Če povzroče javni uslužbenci z nepravilnim izvrševanjem službe škodo, jih sme oškodovanec klicati na odgovornost pred pristojnim okrožnim sodiščem in od njega zahtevati povračilo. Končno je pri predsedstvu Slovenskega narodno osvobodilnega sveta še ustanovljen odbor za prošnje in pritožbe. Pri njem se lahko prošnje in pritožbe vložijo takrat, kadar je redna pritožbena pot izčrpana ali kadar se zadeva zaradi pomanjkanja ustreznih predpisov ne more rešiti pred drugimi organi narodne oblasti. Vloge morajo biti pismene, podpisi vlagateljev pa overljeni po katerem koli organu narodne oblasti. Odbor sporoča svoje sklepe predsedstvu Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta, da jih ono potrdi in objavi. Po njegovem nalogu izvrše te sklepe pristojna oblastva.

Leopold Stanek

Sen

In z materjo na božjo pot sva šla ...
Pred mano drobna je hodila
in v rosnih travah si noge hladila,
poljubljajoč z očmi domača tla,
noseč v robcu kruh in hlebce sira.
A jaz stopical sem za njo —
klobuček nov, obutev sem imel novo,
moj šopek dišal je ko mira.

Na klancu prvič sva obstala
in zadnjič sva objela kočo našo —
starejši brat je ravno gnal na pašo.
Lovila sapo mati je in počivala,
jaz plesal sem po strmcu neugnanec —
zdaj vrača to mi slednji klanec!

Potem po poljskih stezah sva zavila.
Poznala skrita pota je povsod,
poznala bližnjice in slednji kot,
ovinke vse sva prihranila:
med slivjem, kočami in po mejicah,
po tratih, ob potočkih, po goricah,
skoz les, kjer stara je mogila —
povsod, povsod bila je kot doma.
Cenila sad je, rž, pšenico,
kramljala z meni tujo govorico
(le kmečka mati jo pozna!)
in pogovarjala se je s seboj,
z domovi, s trto, znamenji ob poti
in s soncem, ki vabilo jo je iz osov,
in z vetrom, ki ji je pihljaj naproti —

kramljala je s težaki in trpini,
besedo dala je pastirjem in živini,
ženam, ki so nosile težki plod —
blagoslovljena sama je bila,
kot Romarica je v obiskovanje šla —

Z menoj srce je njeno govorilo
in milosti otroštva name je rosilo,
z menoj, ki šel sem z njo na božjo pot ...

Noge so me bolele, moral sem obstati,
počival sem, spet jagode iskal
in daleč zadaj zaostal.
Čakála me je, čakála in klicala,
zaman sem klical jaz ji: »Matil! Matil!«
Vse bolj se je oddaljevala,
v gluho bil je vsak moj klic zgubljen,
odšla je — kot šel je mojega detinstva sen ...

Od kdaj smo na morju, Krasu in Soči

Dr. Milko Kos

Kdaj in kako smo prišli v kraje ob Soči in Nadiži, od kdaj je Istra naša, od kdaj stanuje od Triglava pa do morja in od morja notri na Kras naš rod? Ali smo res že v teh krajih nad trinajst sto let? Danes bolj kot kdaj poprej nas taka vprašanja zanimajo. Posebno, ker ne manjka tudi glasov, ki pravijo, da so se Slovenci naselili semkaj šele v sorazmerno poznem času, da so jih na Sočo in Kras poklicali šele tuji oblastniki, t. j. Avstrija, Benečani in drugi, ki so nad našim narodom v preteklosti gospodovali.

Začnimo s suhoparnim zgodovinskim podatkom. Svet je štel leto 600, ko je pisal papež Gregor I. — zgodovina mu je dala pridevek Veliki — nekemu škofu v Dalmaciji pismo, v katerem pravi med drugim tudi tole: »Močno sem potr in vznemirjen zaradi naroda Slovanov, ki vam hudo grozi. Potr sem zato, ker že z vami trpim, vznemirjen, ker so skozi istrski vhod že začeli stopati v Italijo.« To je po času prvo poročilo, staro blizu trinajst in pol stoletja, o navzočnosti Slovencev v Primorju. Skozi Istro, ki je takrat širila svoje meje na sever do Postojne in Nanosa, so začeli v tistih časih Slovenci siliti v Italijo in v samem Rimu so se zaradi naših prednikov močno vznemirjali. Hkrati s Slovenci so pa pritiskali na morje tudi Hrvatje na jugu in ogražali škofa v dalmatinskem Primorju, kakor o tem govori papeževo pismo.

Pot Slovincem na morje in na meje Italije ni bila lahka. Izkrčiti so si jo morali in zasesti zemljo, ki jim je postajala nova domovina, z orožjem v roki in v trdih bojih s sosedi in dotakratnimi ondotnimi gospodarji. V Istri so v onih časih, misli na leta okoli 600, imeli oblast naseljniki vzhodnega Rima — Bizantinci, v sosednji Furlaniji pa Langobardi. V dolgi vrsti narodov, ki so po propadu zahodnega rimskega cesarstva zagospodovali nad Italijo, so bili zadnji germanski Langobardi. Ti so se leta 568. odselili iz podonavskih dežel preko današnje slovenske zemlje v Italijo in so v skrajnem severovzhodnem koncu zgornjeitalijanske ravnine, v Furlaniji, uredili eno izmed najvažnejših pokrajin svoje države, furlansko vojvodino.

Na bizantinske gospodarje v Istri, na Langobarde pa v Furlaniji so trčili torej Slovenci, ko so po odhodu Langobardov iz podonavskih dežel v Italijo, po letu 568., začeli skupaj z neslovanskim narodom Obrov napadati, sami pa naseljevati pokrajine v zaledju severnega Jadranskega morja. Pisci in pisma onih časov nam pripovedujejo o bojih naših prednikov v Istri in na furlanskih mejah. Napadi Slovencev in Obrov v langobardsko Furlanijo in boji zanjo trajajo poldrugsto let, od začetka 7. pa do srede 8. stoletja. Slovenci, včasih v družbi z Obri, še večkrat pa sami, kažejo znatno napadalno silo. Ogražajo in napadajo takratno glavno mesto Furlanije Čedad in se bojujejo celo južno od Vidma, današnjega glavnega mesta dežele. Uspehi na bojnem polju so Slovincem omogočili, da so v teku 7. in 8. stoletja z mirno naselitvijo prepregli gore in brda v današnji Beneški Sloveniji, v goriških brdih, ob Soči in Nadiži, kjer prebivajo še danes.

Sklenjena naselitev Furlanske ravnine se pa Slovincem, kljub večkratnim vojnim pohodom, ni posrečila. Bila je to njihova sreča. Kajti iz zgodovine dobro vemo, kako so v zadnjih stoletjih rimskega cesarstva in potem, ko je to propadlo, številni narodi, ki jih je mikalo sonce, bogastvo in plodna zemlja Italije, silili v to obljubljeno deželo, ustanavljali v njej svoje države, toda so po vrsti s svojim jezikom vred zginili med staroprebivalci. Slovencev ta usoda, lahko rečemo da na srečo njihovega narodnega obstanka, ni dohitela. Saj bi jih, če bi se jim bila pot v Italijo posrečila, brez dvoma zbrisala z obličja zemlje.

Ni dvoma, da je bilo v Furlaniji staro prebivalstvo tako močno in v tako velikem številu naseljeno, da se je z uspehom moglo upirati strnjeni slovenski naselitvi. Toda glavna ovira, ki je Slovincem branila trajno zasedbo Furlanske ravnine in z njo vstop v Italijo, je bila na poseben način urejena vojaška obrambna organizacija, ki so jo Langobardi, podobno kot ob drugih mejah svoje države, izgradili tudi ob njenih severovzhodnih mejah proti Slovincem in Obrom. Pred napravami te langobardske vojaško - obrambne ureditve, obstoječe iz

utrjenih gradov, gradišč, sotesk in vojaških posadk, so se v 7. in 8. stoletju ustavili naselitveni tokovi Slovencev in se do črte, ki v glavnem poteka na robu med ravnino po eni strani, gorami in višinami pa po drugi strani, obdržali do današnjih dni.

Zaledje za to mejo, pokrajine ob Soči in njenih pritokih, na Krasu in ob morju, so od 7. stoletja dalje naseljevali in naselili naši predniki. Če izvzamemo nekdanjo nemško kmečko naselitev okoli Nemškega ruta na severnem Goriškem, ki pa je v teku časa tudi postal slovenski, je na celotnem ozemlju, ki mu delajo na severu in severovzhodu mejo grebeni visokih snežnikov, ki je na vzhodu omejeno po kraških vrhovih in prehodih okoli Nanosa in Snežnika in ki se na zahodu razprostira do robov Furlanske ravnine in do morja, v sklenjenem obsegu prebivalo in prebiva zgolj slovensko kmečko prebivalstvo. Edina izjema so bila in so mesta ob robu tega ozemlja, mislim na prebivalstvo v Gorici, Trstu in v nekaterih manjših mestih ob severozahodni istrski obali.

Gorica se imenuje prvič v zgodovini leta 1001., in sicer kot »vas, ki se v jeziku Slovencev imenuje Gorica«. Skraja je bila to skromna slovenska vas, postavljena vrh gorice, po kateri je dobila ime. Odkar je pa kraj v 11. stoletju prišel pod oblast nemškega plemiškega rodu, ki se je po njem začel imenovati grofje goriški, in so ti zgradili vrh gorice svoj grad, je dobila Gorica mnogo neslovenskega dotoka. Vendar predstavljajo Slovenci stalno velik odstotek prebivalcev in doseljencev, ki prihajajo največ iz bližnje slovenske okolice, mnogi pa tudi iz Kranjske in drugih slovenskih pokrajin. Drugorodni živelj postaja v Gorici močnejši od 13. stoletja dalje, ko se začno v večjem številu naseljevati plemstvo, bankirji, trgovci, obrtniki in judje iz raznih delov Italije. Močni so bili v Gorici v starejših časih tudi Nemci. Prišli so v mesto največ z dotokom nemškega plemstva, predvsem iz Koroške, skupaj z goriškimi grofi kot njihovi uradniki, vitezi, služinčad in drugo. Vendar so bile in ostale v Gorici prevladujoče govornice slovenska, furlanska in italijanska, a le manjšina je bila nemška. To narodnostno stanje nam že za starejšo dobo izpričujejo razni pisci. Omenjam le enega, ki pravi o Gorici leta 1571., da govore tamkaj ljudje slovensko,

italijansko in nemško, pridiga pa se samo slovensko in italijansko.

Izven Gorice je na Goriškem bila in ostala meja med Slovenci po eni strani in Furlani oziroma Italijani po drugi strani skozi stoletja skoraj povsem neizpremenjena. Le nekatere slovenske vasi sredi drugorodnih v Furlanski ravnini in ob njenem robu, ki pa ne spadajo v dobo prve slovenske naselitve in so bile šele v 10. stoletju in kasneje po slovenskih kmetih naseljene, so v teku stoletij postale furlanske. Toda število teh je sorazmerno majhno. V celoti je bila in ostala razporeditev obeh narodnosti jasno začrtana. Slovenci so omejeni na Kras, Gore in Brda, Furlani oziroma Italijani pa v glavnem na ravnino. Kjer se Kras približa morju, se hkrati z njim približajo morju tudi Slovenci. Od Štivanja pri Trziču pa do Trsta segajo Slovenci v dolžini 20 kilometrov prav do morja.

V Trstu se zopet sreča slovenski živelj z drugorodnim. Zaradi velikega pomena, ki je šel Trstu in njegovim luki nekdanj in mu gre prav tako tudi danes, naj posvetim nekaj več besed preteklosti tega mesta.

Trst je bil v preteklosti, do pred stoipetdesetimi leti, sorazmerno majhen kraj. V starem veku, ko se je imenoval Tergeste, se pojavi v zgodovini kot skromno naselje tamkajšnjega rodu Karnov. Tudi v dobi rimskega gospostva Trst ni bil veliko mesto. V srednjem veku, tudi v času največjega procvita v 14. stoletju, ni število prebivalstva presežilo 10.000, pada pa v sledečih stoletjih in doseže v prvi polovici 17. stoletja celó samo 3000 prebivalcev. Tudi v začetku 18. stoletja je štel Trst komaj 5000 ljudi. Šele v tem stoletju je mesto začelo rasti, se širiti izven oklepa svojega srednjeveškega obzidja, večati se po številu prebivalstva, ki se od srede 18. stoletja neprestano množi, doseže v začetku 19. stoletja skoraj 100.000, zraste okoli 1900 na blizu 180.000, pride leta 1910., ko je mesto pod Avstrijo doseglo višek svojega razmaha, na 230.000 prebivalcev in poraste tudi še pod italijansko oblastjo, ki je 1918. leta sledila avstrijski, na okroglo 250.000 prebivalcev na celokupnem svojem občinskem ozemlju.

Potrebno se mi je zdelo navesti te številke, kajti iz njih je razvidna sorazmerna majhnost tržaškega mesta do še vse pred 150 leti, ko ni bilo, niti ni moglo biti taka privlačna točka, da bi se vanj že v starej-

ših časih zlivale večje množice zunanjih priseljencev. Vendar Trst že od nekaj ni bil brez ljudskega dotoka od zunaj, ki se v njem naseljuje in tako dovaja meščanstvu svežih življenjskih sokov. Od kod je ta dotok prihajal, je bilo odvisno od političnih, gospodarskih in geografskih sil, ki so mestu ob skrajnem severnem zalivu Jadranskega morja usmerjala njegovo zgodovino in razvoj.

V starem veku, kot povedano, Trst ni bilo veliko in pomembno mesto. Mogočna Akvileja je bila preblizu, da bi dopuščala razmah dveh velikih gospodarskih, kulturnih in političnih središč v bližnji soseščini. Drugič se je to pokazalo v srednjem veku, ko so Benetke na drugem bregu Jadrana vidno postajale znatno pomembnejše gospodarsko, politično in kulturno središče od mesta, stisnjene pod rob Krasa. Zopet ni bilo v istem gospodarskem in političnem območju prostora za dvoje velikih središč.

Ker so mu razmah na zahodno stran in preko morja ovirale Benetke, je Trst začel obračati svoje poglede v druge smeri. Pot na vzhod je Trstu v srednjem veku prva nakazala cerkev. Tržaški škof, ki je pred 1000 leti postal in nad 300 let ostal tudi svetni gospod nad mestom in okolico, je stal na čelu škofije, ki je potegnila svoje meje preko ozemlja, po veliki večini slovanskega. Meje stare tržaške škofije gredo do Nanosa, Postojne, Sneznika in globoko noter v Istro. Krščanstvo je temu ozemlju v veliki meri posređoval Trst; na tem ozemlju je tržaška škofija uredila prve fare za svoje slovansko prebivalstvo. Tržaška škofija, ki je svoje daleč noter na Kranjsko segajoče meje obdržala do 19. stoletja, je bila in je še danes po večini svojega prebivalstva slovanska.

Cerkveni povezanosti Trsta z zaledjem je sledila politična. S silno naraščajočo premočjo Benetk na drugem bregu Jadrana Trst ni mogel tekMOVATI, čeprav se je vztrajno branil beneškega političnega in gospodarskega varuštva. A ubraniti se ga ni mogel. Benetke so si znale s spretno politiko pridobiti gospodarsko premoč v severnem Jadranu, ki so ji manjša mesta in luke morale podleči. Kdor ni podlegel, je bil njihov nasprotnik. Ne le, da so Benetke ovirale tržaško pomorsko trgovino, kjer so mogle, tudi trgovino po suhem so odvrčale od tržaškega pristanišča. Tako so

vztrajno skušale trgovino s Kranjsko speljati na svoj Koper in s tem škodovati Trstu. Strah, da bi Benetke postale trajen političen gospodar Trsta in s tem tudi gospodar, ali bolje povedano rušitelj njegove trgovine in prometa, je 1382. leta tržaško občino pripeljal do sklepa, da se dokončno podvrže avstrijskim Habsburžanom, ki so s svojo zemljo oklepali takrat tržaško ozemlje že skoraj od vseh strani in bili gospodarji zaledja, ki je segalo do Dunaja. Ugodne gospodarske posledice so se pokazale. Promet Trsta v notranjost je začel naraščati, trgovske zveze posebno s slovenskimi deželami v neposrednem tržaškem zaledju močno ožive.

Tržčanani so se gospodarskega in političnega pomena svojega novega zaledja dobro zavedali. Za krajši čas je prišlo celo do tesnejše politične povezanosti Trsta s Kranjsko. Bilo je v začetku 16. stoletja, ko so Tržčanani pošiljali svoje poslance na kranjski deželni zbor v Ljubljano. Ta ožja politična povezanost Trsta s Kranjsko se sicer ni obdržala, čeprav je tudi bližnja okolica Trsta, na primer Devin, spadala še naprej v političnem oziru pod Kranjsko; pač pa je gospodarska povezanost Trsta z zaledjem ostala trajna tudi v novem veku. Dvakrat je dosegla svoj višek. Prvič v 18. stoletju, ko postane Trst l. 1719 svobodna luka, in drugič v drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja, ko se zaledje Trsta z železniškimi zvezami raztegne do Sudetov in Karpatov in ko postane tržaška luka najvažnejša pomorska uvozna in izvozna točka velike države. Od 1382. do 1918. leta Trst politično in gospodarsko ni del Italije; bil je to šele zadnjega četrta stoletja.

Slovenci niso prihajali v Trst šele v novejši dobi Avstrije; tudi ni bila Avstrija, od 18. stoletja naprej tista, ki bi bila v Trstu v večjem številu naseljevala svoje uradnike in pospeševala tjakaj dotok trgovcev iz slovanskega in drugega zaledja; ni bila šele leta 1382 ustvarjena politična pripadnost Trsta pod gospodarje, ki jim je šla oblast tudi nad zaledjem, ki bi povzročila večji dotok Slovencev v tržaško mesto. Slovenci prebivajo v Trstu in v njegovi najbližji okolici že dolgo pred tem. S kraških višin, ki so jih dosegli že okoli leta 600, se Slovenci čim dalje bolj približujejo morju in naseljujejo tudi širšo in bližnjo tržaško okolico, da, pojavljajo se tudi v samem,

tedaj še sorazmerno majhnem Trstu. V vseh nekdanje tržaške okolice, ki pa so postale danes sestaven del tržaškega mesta ali pa spadajo v njegovo najbližjo okolico, se že zgodaj pojavljajo imena oseb, ki so lepo slovenska in moremo njihove nosilce šteti za Slovence. Včasih so kot taki celo navedeni. V seznamih tržaških meščanov iz srednjega veka najdemo znatne skupine takih, ki imajo slovenska imena in primke ali pa so naravnost kot Slovenci označeni. Ti sezname kažejo, da je bil odstotek Slovencev tudi v ožjem obzidanem srednjeveškem Trstu (danes je to v glavnem tržaško staro mesto) skoraj enak odstotku Slovencev, kakršnega so v tem delu mesta ugotovila štetja 19. stoletja.

Do posebno močnega dotoka slovenskega življa na ozemlje tržaškega mesta je prišlo po letu 1382, ko se je Trst podal pod oblast avstrijskih Habsburžanov in se s tem v političnem in gospodarskem oziru tesno povezal z zaledjem, ki je bilo v dobršni meri slovensko. Seveda se je po drugi strani slovenski dotok v Trst tudi do neke mere vtopljal v romanskem življu, prevladujočem po številu. V mesto prihajajo in se v njem naseljujejo številni naši Kraševci in Istrani, v nekoliko manjšem številu Kranjci in Štajerci. Mnogi med njimi dobe tudi dostop v tržaško mestno svetovalstvo. Novi prišleci osvežujejo s svojim prihodom široke plasti prebivalcev tržaškega mesta, ki bi bilo brez dotoka od zunaj propadalo v hiranju. Tudi turški navali so pripeljali v Trst in njegovo okolico nove naseljence, begunce pred Turki.

Tako pomenja konec srednjega veka porast dotoka slovenskega življa v Trst, ki odslej v sledečih stoletjih ni nikdar prenehal, pač pa se je z rastjo mesta in njegovega pomena v gospodarstvu še povečal. Posebno v drugi polovici 18. stoletja se je priseljevanje v Trst močno okrepiło. V pisani družbi novih doseljencev je odstotek Slovencev vedno znaten. Ko so v novi dobi padle tesne vezi starega mestnega obzidja, se je pisana družba starih prebivalcev in novih doseljencev razširila tudi v predmestja, ki so nastala ob nekdanjih solinah, ob morju in na mestu nekdanjih vrtov in vinogradov. Prebivalstvo mesta je v novejši dobi bolj kot kdaj poprej različno po izvoru, domovinstvu in jeziku. Za okolico pa velja to, kar je že pred 250 leti zapisal za tedanjo dobo zgodovinar mesta Trsta: »Danes najdemo mesto Trst obdano od vseh strani od Slovencev, ko takoj izven njegovega obzidja vsi prebivalci vasi in posestev tržaškega okraja ne govore drugega jezika kot slovenskega.«

Sledili smo našim prednikom pred davnimi stoletji, kako so prišli in zazrli s kraških vrhov morje, z goriških gora in brd pa Furlansko ravnino. Ustavili so se, postavili si med vrhovi snežnikov in morjem svoja selišča in vasi, približali in naselili so se pa tudi ob samem morju. Priborili so si najprej z orožjem, potem pa v znojno svojega obraza z delom to zemljo, do katere imajo zato od davnih časov sem, izza trinajstih stoletij, polno pravico, ki jim od takrat pa skozi vsa stoletja do današnjega dne gre in jim bo šla, dokler se bo na Soči, Krasu in ob morju glasila slovenska beseda.

Trst

Ing. D. Gustinčič

Dve trditvi skušata uveljaviti italijanski imperialistični liberalizem in mussolinijevski imperialistični fašizem. To zapeljuje tudi mnoge italijanske demokrate, glede na tržaško vprašanje: prvič, da je tako imenovana Julijska krajina mešano ozemlje, do katerega ima Italija, če že ne v celoti, pa vsaj deloma nacionalne pravice; drugič pa, da je Trst, če že ni z Italijo gospodarsko naravno povezan, vsaj pod Italijo enako dobro gospodarsko uspeval ka-

kor prej, ko je bil gospodarsko in zemljepisno naravno povezan s svojim gospodarskim zaledjem.

Da bi dokazali te dve tezi, delajo najrazličnejša sklepanja z raznimi statističnimi številkami. Zato ne bo odveč, če pokažemo najprej pravo vrednost teh statističnih števil, vsaj kolikor se tičejo razdelitve narodnosti v tej pokrajini.

Dve statistiki navajajo raziskovalci narodnih odnosov na Primorskem: prva je

avstrijski popis prebivalstva iz leta 1910., druga italijanski popis prebivalstva iz leta 1921. Nobeden teh dveh popisov ni registriral prebivalstva po narodnosti, temveč le po »občevalnem jeziku« (lingua parlata, Umgangssprache), kar je seveda zelo raztezljiv pojem. Ker so popisovalce dodeljevale navadno občine, je jasno, da so občine tudi lahko vplivale na presojanje, kdo se v svojem občevanju poslužuje tega ali onega jezika, posebno tam, kjer je šlo za nepismene, malopismene ali gospodarsko podrejene popisance. Že samo dejstvo, da so avstrijski kakor italijanski oblastniki popisovali prebivalstvo po »občevalnem jeziku« in ne po svobodno izpovedani narodnosti, nam kaže, da se je hotelo namerno vplivati na izid štetja in torej potvrditi statistične podatke o narodnostih. Naravno je torej, da so italijanske občine vplivale na izid štetja po občevalnem jeziku v italijanskem smislu in slovanske v slovanskem. Razlika je samo ta, da so slovanske občine z italijansko manjšino zelo redke in da so zaradi tega potvorbe štetja na italijanski strani pogostejše.

Do kakšnih neresnic je tako popisovanje dovedlo v nekaterih krajih, naj nam pokažejo sledeči primeri. V vasi Krmada, v občini Bale v Istri, so leta 1900. našli 257 prebivalcev s hrvaškim občevalnim jezikom in 3 z italijanskim. Deset let pozneje, t. j. leta 1910., so v isti vasi zapisali 296 prebivalcev z italijanskim in 6 s hrvaškim občevalnim jezikom. V vasi Ližnjan, v občini Pulj, so leta 1910. našli 59 oseb z italijanskim občevalnim jezikom, čeprav ni bilo tam niti enega Italijana. V Trstu so našli l. 1910. pri prvem štetju 37.403 osebe s slovenskim in hrvaškim občevalnim jezikom. Proti tej očitni potvorbi so se Slovenci in Hrvatje pritožili, nakar se je odredilo novo štetje, ki je dalo 56.916 oseb s slovenskim in hrvaškim občevalnim jezikom. V tako imenovani Slovenski Benečiji, t. j. v onem delu slovenskega ozemlja, ki je bilo že pred prvo svetovno vojno pod Italijo, je italijanska statistika iz leta 1910. izkazala 52.003 Slovence; italijanska statistika iz leta 1921. ni našla na tem ozemlju nobene osebe več s slovenskim občevalnim jezikom. Popolnoma hrvaška občina Moščenice v Istri je našla leta 1921. samo še 13 Hrvatov, 3 Slovence in 3060 oseb z italijanskim občevalnim jezikom. V Trstu, kjer

obstoji stara srbska cerkvena občina, niso našli leta 1921. nobenega Srba več.

Taki so torej ti narodnostni popisi v Primorski krajini in zato je italijanski fašizem postopal samo dosledno, če je pri svojem popisovanju leta 1931. kratko in malo razglasil, da v Italiji ni več drugojezičnih narodov, da žive v Italiji samo Italijani in če odtlej ni več prijavljajl podatkov o slovanskem prebivalstvu v Italiji. Smisel te odredbe je priznanje, da se tudi z najbolj grobimi potvorbami statističnih podatkov o narodnostih na Primorskem ne da prikazati ta pokrajina kot italijanska in da je zato edino pametno priznati njeno nasilno prisvojitvev.

Italijanski znanstveniki in politiki od fašizma pa do skrajnega krila italijanske demokracije govorijo o Primorski krajini kot narodnostno mešanem ozemlju. Oni predstavljajo stvar n. pr. takole: »Leta 1910. je štela Gorica 16.000 prebivalcev, od katerih je bilo 11.000 Italijanov; toda v Vipavi, Kanalu, Ajdovščini, ki leže takoj zunaj Gorice, prebivajo po večini Slovani (podčrtal D. G.)«. Taka priznanja se zde na zunaj zelo demokratična, v resnici pa so pri liberalcih in fašistih nečedna politična zlobna špekulacija, pri italijanski demokraciji pa nekritično sprejemanje liberalnih in fašističnih imperialističnih potvorb. Kaka je v resnici ta mešanost narodnosti v Primorski krajini, naj nam pokažejo naslednje številke. Začnemo z Istro, ki je vsekakor narodnostno najbolj zapletena, če je sploh na mestu, da govorimo tu o kaki zapletenosti.

Slika, ki jo nedvomno potrjujeta tako avstrijska statistika iz l. 1910., kakor tudi italijanska statistika iz l. 1921. je: Od 161.886 Neitalijanov, temveč italijansko govorečih ljudi, jih po avstrijski statistiki stanuje v 15 mestih, 2 trgih, 3 malih občinah in 1 vasi, ki leže z eno samo izjemo neposredno na morski obali, ali vsaj ne daleč od morja, to je v mestih in trgih: Milje, Koper, Izola, Piran, Umag (občina), Buje (občina), Oprtalj (občina), Novigrad, Vižinada, Višnjan, Poreč, Vršar, Rovinj, Bale, Vodnjan, Prlj, Labin, Plomin, Pazin, Cres, Lošinj Mali, Lošinj Veliki — 100.829 in samo 61.057 izven teh malih istrskih trgovskih središč. Če pa vzamemo občine, katerim načeljujejo ta mala trgovska središča, potem pa najdemo v njih za leto 1910.

132.703 italijansko govorečih prebivalcev. Tako torej odpade na vso ostalo Istro, t. j. na ostalih 30 občin 29.730 prebivalcev z italijanskim občevalnim jezikom.

O kakih mešanih narodnostih ne moremo torej govoriti v Istri. Italijanski govorijo torej obrežna mala trgovska mesta in, kar je čisto naravno, prebivalstvo v neposredni bližini teh mest, ki so gospodarsko odvisna od njih.

Toda tako govori avstrijska statistika, ki je v očeh italijanskih piscev italijanskemu ljudstvu zelo krivična. Zato vzemimo sedaj še italijansko iz leta 1921., ki je bila torej sestavljena v dobi italijanskega liberalizma in proti kateri se italijanski pisci menda ne morejo pritoževati, da je krivična. Po tej statistiki imamo v Istri vsega, leta 1921. prisotnega prebivalstva, ki govori italijanski — 199.942 duš, v zgoraj navedenih mestih pa 134.726 duš. Na vse prebivalstvo izven navedenih mest odpade torej 65.216 italijanski govorečih prebivalcev. Razlika med to številko in številko, ki jo daje avstrijska statistika, je torej neznatna, vsega dobrih 4000.

Skoraj isto razliko dobimo tudi, če primerjamo štetje l. 1921. po občinah. Po tej statistiki je v občinah, ki jim načelujejo zgoraj navedena obalna trgovska mesta, 164.800 italijanski govorečih prebivalcev. Na vseh ostalih 30 istrskih občin odpade torej tudi po italijanski statistiki samo 35.138 duš. Razlika med avstrijsko in italijansko statistiko je torej tudi tukaj popolnoma neznatna, 5400 duš.

Italijani, v kolikor so resnično italijansko praprebivalstvo v Istri in ne po državnih imperialističnih statistikah sfabricirani Italijani, živijo torej skoraj izključno v posameznih narodno ločenih trgovskih središčih ob morski obali in le v neznatni meri kot koloni (najemniki) ali kmetje v neposredni bližini teh mest.

Ali pa morejo dati mesta narodnostni značaj kaki deželi? Neki italijanski demokrat je nedavno trdil, da morejo. Navajal je v svojem članku, da so mesta in vse izobraženstvo na Primorskem italijanska, to pa daje deželi italijanski značaj. Priznati moramo, da nas je ta trditev iz ust italijanskega demokrata začudila, posebno zato, ker se ta demokrat ni niti z besedico dotaknil vprašanja, s kakšnimi sredstvi je Mussolini dosegel, da od prihoda

fašizma na vlado v Italiji pa do današnje osvoboditve te dežele na Primorskem res ni bilo slovenskega in hrvaškega izobraženstva. Tu moramo vendarle resnici na ljubo pripomniti, da druga italijanska demokracija priznava, da je imela ta dežela do italijanske okupacije svoje izobraženstvo in živela svoje kulturno življenje, ki ni v ničemer zaostajalo za kulturnim življenjem ostale srednje Evrope.

Toda, kaj bi nam spoštovani italijanski demokrati, ki mislijo, da dajejo mesta narodnostni pečat deželi, rekli, če bi mi uporabili njihovo trditev n. pr. za Finsko? Dognano je, da so na Finskem, na obali Botniškega zaliva, skoraj vsa mesta po veliki večini švedska. Kaj bi nam rekli ti demokratje, če bi mi trdili, da ima Finska ali vsaj severozahodna Finska švedski značaj, da se mora torej razdeliti in da mora zahodna Finska pripasti Švedski?

Nekaj podobnega smo imeli do te svetovne vojne, dokler ni Hitler preselil baltičkih Nemcev, tudi v pribaltskih državah. Mesta Riga, Libava in druga so bila nemška. Poleg tega je bila Riga glavno mesto, prestolnica Letonske. Kaj bi nam rekli italijanski demokratje, če bi mi trdili, da dajejo nemška mesta v pribaltskih državah tem deželam nemški značaj in da morajo zaradi tega te dežele pripasti imperialistični Nemčiji, ali pa da mora biti vsaj Riga v prekrasnem Riškem zalivu — nemška luka?

Toda, če ni dovolj Riga, pojdemo v Odeso in Solun. Odesa po veliki večini prebivalstva tudi ni ukrajinsko mesto, kakor ne Solun makedonsko. Kaj bi nam rekli italijanski demokratje, če bi mi trdili, da daje Odesa kakemu delu južne Ukrajine neukrajinski pečat in da jo je treba zaradi tega s kakim kosom Ukrajine odtrgati od Ukrajine, ali prav tako izročiti Solun Španiji, ker se v Solunu še danes govori po večini v španskem jeziku?

To bi bili čedni narodnostni nazori!

Zdi se pa, da se je večina italijanskih politikov, razen zagriženih pseudofašistov, ki zahtevajo sedaj, da se naredi iz Primorske nekak corpus separatum (posebno ozemlje), v katerega naj bi bila vključena tudi Reka, že tiho odrekla Istri. Istra je izgubila zanje pomen v tem trenutku, ko so izgubili vsako nado, da dobe Reko, pri kateri je

bila Istra samo potrebni zvezni člen, in zato govorijo samo še o Trstu in Gorici. Zato pa čutijo tem večjo potrebo, da dokažejo, da je vsaj velik del ostalega ozemlja Primorske krajine narodnostno mešan in zato pišejo o njem tako, kakor smo že zgoraj omenili nekega demokrata. Pod videzom nekake pravične spravljivosti sicer priznavajo, da ozemlje ni italijansko, namigavajo pa, da prebiva na njem krepka italijanska manjšina. Kako je v resnici s to stvarjo?

Splošno znana stvar je, da je narodnostna meja med Slovenci in Italijani ob Soči že stoletja prav ostro začrtana. Ona sledi tu zemljepisni med Krasom, oz. poslednjimi južnimi odrastki Alp (v Brdih). Kar je Krasa in Alp, to je, kar je vzvišenega terena, tega naseljujejo Slovenci, kar je nižine (Furlanska ravnica), je italijanska, odnosno furlanska. Težko, da stoji katera furlanska vasica na Krasu ali v Brdih in le popolnoma neznatni ostanki Slovencev se nahajajo še v sami Furlanski ravnici. Vzhodno od te črte sta samo dve popolnoma po Slovincih obdani mesti z znatno italijansko večino, ki sta sporni, t. j. Trst in Gorica. Sporno utegne postati tudi malo italijansko mesto Tržič s 16.000 prebivalci, ki sicer leži nesporno v italijanskem narodnostnem ozemlju, ki pa je s Trstom tako ozko gospodarsko povezano, da bi nedvomno takoj propadlo, če ga odtrgamo od njegove gospodarske matice, Trsta. Izven tržaškega ozemlja in mesta Gorice nismo imeli pred prvo svetovno vojno ne samo nobene italijanske manjšine, temveč sploh nobenega italijanskega prebivalca, izvzemši kakega slučajnega italijanskega delavca ali obrtnika. Po prvi svetovni vojni, t. j. po priključitvi tega ozemlja k Italiji, pa smo seveda imeli tam italijanske uradnike, podestate (občinske predstojnike) v občinah, karabinerje, učitelje in nekoliko drugih fašističnih priganjancev, katerim se je po večjih krajih pridružil tudi kak italijanski hotelir, trgovčič in pa zdravnik ter notarji. Ves ta aparat italijanskega fašističnega nasilja pa se je umaknil sam, ko je primorsko ljudstvo osvobodilo svojo deželo.

V kolikor bi utegnila biti ob določevanju mej na tem ozemlju še ta ali ona furlanska ali slovenska vas, bi bilo to samo vprašanje neizogibnih popravkov, ki bi jih zahtevale prometne zveze. Ti popravki pa

bi bili tako neznatni, da jih ni vredno niti omenjati.

Vsi tisti, ki torej govorijo ali namigavajo, da obstoja na tem ozemlju kaka italijanska narodna manjšina, delajo to ali zlohotno, ker skrivajo za to namišljeno italijansko narodno manjšino druge cilje, ali pa iz nepoučenosti in nekritičnosti proti fašističnim avtorjem in njihovi politiki.

Tako torej stoji vprašanje narodnosti na tem ozemlju. Če pa hoče kdo trditi še kaj drugega o tem ozemlju, tedaj mora napraviti to na podlagi statističnih podatkov, četudi tako nezanesljivih, kakor so avstrijski iz leta 1910. in italijanski iz leta 1921. Takega poskusa pa do sedaj še ni bilo.

Trst in Gorica sta torej dve mesti na slovenskem narodnostnem ozemlju, osamljeni popolnoma od italijanske etnografske celine in o njima velja v še večji meri vse to, kar smo zgoraj povedali o osamljenih italijanskih trgih in mestecih v Istri. Ozemeljsko spadata k slovenskemu zaledju tako, kakor Riga k Letoniji ali bivše velikorusko mesto Kijev ali Odesa k Ukrajini ali Solun k Makedoniji. Noben resen in vesten demokrat ne more trditi, da določujejo mesta, katerih prebivalstvo se stalno spreminja, in mestno izobraženstvo narodni značaj kake dežele, ne pa njeno stalno podeželsko prebivalstvo. Noben resen in vesten demokrat ne more zahtevati, da naj se narodnostno podjarmi kaka dežela zato, da se narodnostno osvobodi prebivalstvo kakega posameznega izoliranega mesta. Kdor tako gleda na reševanje narodnega vprašanja, je narodni šovinist-zagrizenec, ne pa demokrat.

Torej k mestom ne spada dežela, temveč mesta k deželi — vsaj to bi moralo biti vsakemu resnemu demokratu jasno.

S tem pa seveda nočemo reči, da na Primorskem sploh ni slovensko-italijanskega narodnega vprašanja in da ga jugoslovanski in italijanski demokraciji ni treba sporazumno reševati. To vprašanje je in za nas mora biti zelo važno in resno vprašanje.

Vse ozemlje do utrjene slovensko-italijanske meje ob Furlanski ravnici je strnjeno slovensko ali hrvaško. Na jadranskem obrežju ob robu tega ozemlja pa je razpoloženih nekoliko narodnostno osamljenih trgov in mest, med katerimi sta znamenita jadranska luka Trst in zgodovinsko zani-

mivo mesto Gorica, ki sta bila od XV. stoletja dalje vedno zvezani s svojim naravnim zaledjem. Obe te dve mesti imata znatno slovensko manjšino in naravno težita k svojemu zaledju, od katerega sta tudi gospodarsko odvisni.

Alojzij Remec

Silvestrovo 1941

Silvestrovo... V samotni gluhi noči zvezde trepečejo in svojo vekovito pot gredo.

Vse tiho... Toda čuj, kot da mu ni pomoči zajokal kakor beden otrok je nekdo.

In videl sem: Krog glave trnjevenec, čez lice blede so polzele grenke mu solzé. To bil je Človek, to je bil Slovenec, izgnan, iztrgan iz očetovske zemlje. Kot da pod težkim križem je omagal, pal, globoko skrušen je na grobu svojih nad klečal.

Za njim postaje križevega pota: slovo od doma, ječa, udarci, taborišče, steptana v tla pravica in dobrotá, verige suženjstva, pot na morišče.

Umrla naša je svoboda, ugasnilo veselje, ostale so nam samo grenke bolečine. Krvava pot križevega pota pelje v tujino iz osirotele domovine.

Tam v daljni Poljski, v Šleziji, v Sudetih, med brati Srbi in med sosedi Hrvati — povsod vas slišim bridko žalovati Slovence kakor dečico po umrlih materah, očetih.

Kje naše ljube, sončne ste vasice, kje naša polja, gozdi, njive in gorice, kje naši trgi, naših mest veselje: naš Bled, naš Kranj, Ptuj, Maribor in Celje?

Do vas beseda naša več ne more, ne do palače mestne, ne do gorske koče,

Dokaz za pravilnost te trditve pa imamo predvsem v odločni vstaji vsega primorskega ljudstva na vsem tem ozemlju proti fašizmu, vstaji, ki je trajala skoraj od začetka sedanje vojne pa do končne osvoboditve te pokrajine.

le Mati Božja z Brezij, s Ptujске gore kot mamica nad mrtvo deco joče.

* * *

A čudo! Človek je znad groba vstal, visoko k zvezdam razprostrl roké, odtrgal se od mrzlih tujih tal, usahnile so pekoče mu solzé. Pod krono zlato poveličano obličje obliva mu bodočnosti odsev, prestan je križev pot in zlomljen bič je. ki je pod njim veliki teden pretrpel.

Velika noč bo domovini zasijala, ki bo v vstajenja zarji jutranji pričakovala vso svojo deco kakor mati, da od vseh strani v naročje njeno toplo prihiti. In v cvetju bodo naša polja in gorice, v zastavah pestrih naša mesta, trgi in vasice, besede naše sladke melodije bodo pele vstajenja, zmagoslavja himne prevesele. In Mati božja plašč bo svoj razpela in v svoje varstvo ves slovenski rod sprejela.

* * *

Silvestrovo... Dvanajst udarcev v gluho noč brni

in v nepovratnost tone leto bolečine, zapisano v anale zgodovine slovenske s črtami krvavimi.

A novo leto vstaja... Kakor v zibki spi v njem dan vstajenja naših težkih dni, ko v zlato krono bo prelil se trnjevenec in vstal bo novi človek — naš Slovenec.

Opomba: Ta pesem je nastala ob zatonu nesrečnega leta 1941, leta izseljevanja, mučenja, poniževanja in ubijanja slovenskega naroda, ko je oktobra v Kraljevem v Srbiji močila bratska srbska tla kri slovenskih izseljencev obenem s krvjo srbskih domačinov, ki so jih Nemci streljali po sto za enega svojih. Na Silvestrovo 1941 o polnoči je ta pesem prvič v živi besedi ob spremljanju Čajkovskega Molitve za Rusijo bodrila in tolažila slovenske

izseljence v Vrnjački Banji v Srbiji, ki so priedili svoj Silvestrov večer v skupnem domu Sv. Djordja. Nato je pesem nastopila pot med naše ljudi od Pomoravlja do Banata in vsako leto na Silvestrovo družila spomine in voščila naših izgnancev. V Vrnjački Banji je pesem recitiral tov. Drago Predan, učitelj iz Mozirja, v Trsteniku pa tov. Fleretova, medicinka iz Dobrne.

Z nemškim napadom na Jugoslavijo aprila 1941 se je spet odprlo vprašanje naše severne meje. V teku štiriletne vojske, ki je temu napadu sledila, pa so se kljub ogromni nemški premoči koroški Slovenci v narodno-osvobodilnem boju že dejansko združili s svojim maternim, slovenskim narodom. Meja na Karavankah, ki je od leta 1920 naprej živo zarezala v slovensko narodno telo, je izginila, naši partizani so jo prestavili na slovensko narodno mejo na Ziljskih Alpah, Osojskih Turah in Svinji planini. Materna zemlja Mohorjeve družbe je postala sestavni del zedinjene Slovenije. To se je zgodilo v času, ko so stale nemške čete še pri El-Alameinu, poldruugo leto preden so prvi Angleži in Amerikanci stopili na francoska tla.

Koroški fašisti so med vojsko trdno verjeli v nemško zmagó in so se odločno lotili dokončne »rešitve« slovenskega vprašanja. Maier-Kaibitsch, ki je to delo vodil, je izjavil: »Kdor tu še verjame na vzpostavitev jugoslovanske države ali na zmagó Sovjetske zveze, zanj v tem obmejnem prostoru ni več mesta... Z uporabo slovenskega občevalnega jezika je treba enkrat narediti konec, in sicer tudi v zasebnem občeivanju. V ozemlju severno od Karavank je treba govoriti nemško, to je treba izpeljati z vsemi sredstvi.« Od poletja 1942 naprej je bilo iz dežele izseljenih 700 najzavednejših slovenskih družin.

Ko so v maju 1945. nacistične vojske morale kapitulirati pod udarci slavne Rdeče armade in ko so koroški partizani po treh letih krutih bojev mogli stopiti v največja središča in so obenem z Angleži osvobodili slovensko Koroško izpod nacističnega jarma, so koroški nemški fašisti vendarle morali spoznati, da spet grozi nevarnost, da se koroški Slovenci le izvijajo izpod njihovega nasilja in ponemčevanja, da se njihova združitev s Slovenci tudi mednarodnopravno potrdi in da bodo koroški fašisti tako le izgubili boj, ki se je začel jeseni 1918. Zato danes toliko bolj poskušajo zavrteti uro nazaj, v čas pred priključitvijo Avstrije k Nemčiji, pred oboženim uporom koroških Slovencev proti nacistom in pred njihovo pridružitvijo k

zedinjeni Sloveniji, ki se je izvršila med tem uporom.

Prav zadnje avstrijske volitve, v katerih je dobila reakcionarna zagovornica nacistov, lažnjiva »ljudska stranka«, v državi absolutno večino poslancev, prav tako vsememško usmerjena socialistična stranka, stranka social-šovinistov, pa skoraj vse druge, jasno kažejo, da se je večina Avstrijcev pustila vpreči v staro, reakcionarno smer, in se bori proti uvedbi demokracije. Že od maja naprej se koroškememške politične stranke razen komunistične postavljajo na stališče »nerazdeljene Koroške«; po njihovem mnenju je plebiscit 1920. za vselej odločil o južni avstrijski meji, vsa Koroška mora ostati v novi Avstriji, ki je pravni dedič saintgermainske Avstrije.

Najbistvenejša značilnost stališča koroške deželne vlade, kakor tudi stališča avstrijskih reakcionarnih nemških strank, razen napredne komunistične, je v tem, da postavljajo gospodarske teze proti narodnostnim, da torej cenijo mrtvo materijo više od človeka. S svojim zgodovinskim legitimizmom pa so se te laži-»napredne, demokratske« stranke zatele celo nazaj pred francosko revolucijo. Za nas pa stoji na prvem mestu človek, ljudstvo. V znamenju borbe za njegovo svobodo stoji ves evropski razvoj zadnjih stoletij, bistven del te svobode pa je tudi narodnostna svoboda, kot je tudi bistvena značilnost propadajoče dobe imperializma prav gospodarsko zasužnjevanje in kulturno zatiranje posameznih narodov. Najjasnejše se je to pokazalo prav v fašistični dobi. Prav za uspešno organizacijo svetovne skupnosti je treba odstraniti te nevarnosti z osvoboditvijo posameznih narodov in priznanjem njihove suverenosti. Bodoča svetovna ureditev mora biti postavljena na naravne osnove, med katerimi sta človek in narod na prvem mestu. Na teh osnovah je slonel tudi ves, ne le naš osvobodilni boj proti fašističnim silam v sedanji vojski. Zato tudi v prepričanju, da mora biti človek in njegova vsestranska svoboda osnovni namen bodoče ureditve sveta, zahtevamo, da se morajo bodoče meje potegniti čim bolj v skladu z

Ženitovanjski sprevod na festivalu v Guštanju
14. oktobra 1945

narodnostnimi mejami. Zlasti pa se morajo na vsak način osvoboditi vsi tisti narodi, ki bi sicer prišli pod gospodarje, ki so s svojim načinom vlade v bližnji preteklosti pokazali, da grozi nevarnost, da se bo naradostno zatiranje še nadaljevalo. Pogojno ugodnejše gospodarske in prirodne razmere namreč niso za današnjo dobo nikjer nepremagljive zapreke, zato ne sme biti gospodarstvo nikjer izgovor za preprečevanje človekovega osvobojenja, marveč sredstvo za utrjevanje njegove svobode in blagostanja.

Stališče koroške deželne vlade, socialistične in ljudske stranke nosi vse značilnosti imperialističnega nasilja. Za nas pa je bistvo vsega koroškega vprašanja v tem, da je treba osvoboditi človeka, koroškega Slovenca, izpod narodnostnega, gospodarskega in socialnega zatiranja in da je treba tej nalogi podrediti vsa druga stranska vprašanja. Zato je osnovnega pomena pri rešitvi koroškega vprašanja narodnostno stanje na Koroškem in njegov zgodovinski razvoj.

Sredi prejšnjega stoletja še okoli 2500 km² obsegajoče popolnoma slovensko ozemlje, danes okoli 2300 km² obsegajoče, deloma že mešano slovensko ozemlje v okviru avstrijske meje iz l. 1920. na Koroškem je poslednji ostanek okoli 38.000 km² obsegajočega slovenskega ozemlja severno od sedanje južne avstrijske meje iz začetka srednjega veka.

Po pričevanju vseh pisanih poročil in krajevnih imen so do konca 6. stoletja naselili Slovenci že vso Koroško. V deželo so prišli pod vodstvom in v zavezništvu z mongolskimi Obri. Karantanija je bila v tem času osrednja slovenska pokrajina. Pod obrsko vrhovno oblastjo je bila le do nastopa kralja Sama (623—659), ki je združil v svoji državi del Slovanov ob Labi, Čehe in alpske Slovane. Tudi po razpadu Samove države je kot edina slovenska pokrajina ohranila svojo samostojnost. Pri Krnskem gradu na Gosposvetškem polju nad Celovcem, kjer je bilo središče njihove države, so slovenski svobodnjaki izbirali in umeščali svojega kneza. Okrog leta 730. so karantanski Slovenci osvobodili izpod Langobardov tudi dolino Ziljice, ki je bila kot »slovenski okraj« od 620 do 730 del langobardske države.

V letu 744. ali 745. pa je zaradi obrske nevarnosti Karantanija izgubila svojo samostojnost. Po določbah zavezniške pogodbe so ji morali Bavarci ob tej priliki priskočiti na pomoč, a frankovski vladarji, ki so l. 743. pridružili Bavarsko k svoji državi, so zahtevali, da se mora pridružiti k tej tudi dotlej svobodna Karantanija. Tako je prišla sredi 8. stoletja Koroška v območje nemške države. Pridružena pa ji je bila kot samostojna pokrajina: o njenih vladarjih je poleg frankovskih kraljev še vedno odločala večja — zbor — karantanskih kosezov. Še skoraj sto let, do l. 820., je ostala tudi v novem državnem okviru popolnoma slovenska pokrajina, ki so ji vladali slovenski knezi. Nemci se v deželi v tem času še niso naseljevali.

Doba fevdalnega reda

Sele upor južnoslovanskih plemen pod vodstvom Ljudevita Posavskega (819—822), ki so se ga udeležili tudi karantanski Slovenci, je ta položaj spremenil. V letu 820. je bil upor v Karantaciji zlomljen. Posledice tega brezuspešnega upora so presekale naravni razvoj slovenskega naroda v njegovi

osrednji pokrajini: slovenske kneze so zamenjali frankovski kralji kot lastniki vsega neposeljenega zemljišča in posesti vseh upornikov, a frankovski grofje kot upravitelji pokrajine. Po tej poti je prišla v deželo plast nemških zemljiških posestnikov, ki so poslej gospodarili slovenskim podložnikom. Razvoj domačega plemstva je bil poslej nemogoč. Tako je povzročil ta upor usodno socialno okrnjenost slovenskega naroda, ki seveda ni mogla ostati brez posledic v celotnem narodnem življenju.

Frankovski kralji in pozneje nemški vladarji so podeljevali obsežne dele svoje kronске posesti nemškim cerkvenim in svetnim velikašem. Ti pa so začeli dovajati v deželo nemške naselnike. Tako je socialna nesreča povzročila tudi narodno. Množile so se nemške nasebine v širokem območju Celovške kotline, na istem ozemlju, ki so ga najgosteje poselili tudi Slovenci. Tak značaj je ohranilo nemško naseljevanje do konca 12. stoletja. Značilno pa je, da se v tem času še ni premikala nemško-slovenska narodnostna meja. Slovensko narodnostno ozemlje je sicer postajalo mešano, poleg slovenskih krajev so nastajali nemški. Toda mejno ozemlje je bilo še trdno in najmanj mešano s tujimi naseljenci. Gorata gornja Koroška za nemške naseljence še ni bila vabljiv cilj, tam so bile široke ljudske množice še pretežno slovenske.

Karantanija je tujcu še vedno veljala za slovensko deželo. »Karantanec« je bilo samo drugo ime za Slovenca. V tem se strinjajo arabski, nemški, slovanski in tudi angleški srednjeveški zgodovinarji.

Pa ne le to. Kljub deloma mešanemu prebivalstvu in kljub temu, da je bil v družabnem pogledu slovenski narod brez plemstva in brez višje duhovščine, omejen le na nižje sloje, je vendar Koroška tudi v tem času predstavljala v nemški državi še vedno nekako slovensko plemensko vojvodino. Slovenski svobodnjaki so na svoji večini tudi še v tem času odobrili cesarjev odlok o novem koroškem vojvodu in tega v edinstvenem obredu ustoličili pri Krnskem gradu. Ves obred se je vršil v slovenskem jeziku, ljudstvo pa ga je spremljalo s petjem slovenskih pesmi.

Tudi sicer je imela slovenščina še vedno uvaževano mesto v deželi, celo pri tujerodnem plemstvu. Na Koroškem je nastal

okrog l. 1000. tudi najstarejši ohranjeni zapis slovenskega jezika, frisinški spomeniki.

Narodnostno stanje, kakor se je razvilo z nemškim poseljevanjem do kraja 12. stol., seveda ni moglo obstati. Ker je v rodovitni Celovški kotlini zmanjkalo prostora, so se tuji naselniki začeli naseljevati v severnih in severozahodnih hribovitih predelih, na prostoru, ki so si ga na novo izkrčili v gozdu. Tako nastale nove nasebine so obdale izpostavljena slovenska naselja v dolinah. Ta so se začela, odrezana od slovenskega zaledja, dušiti v tujerodni okolici. Tako se je začela slovensko-nemška narodnostna meja umikati proti jugu. Slovenski narodni otoki na vzhodnem Tirolskem in zgornjem Koroškem so se začeli vedno bolj krčiti, dokler v 14. in 15. stoletju niso popolnoma izginili.

Slovenci pa v tem času niso želi le neuspehov. Naš največji uspeh v poznem srednjem veku je bil nedvomno, da smo narodnostno očistili in utrdili slovensko ozemlje na Spodnjem Koroškem. Zlasti pomembno je, da so Slovenci v tem času narodnostno očistili vso Celovško kotlino.

Pač pa je treba omeniti, da se je z mesti v visokem in poznem srednjem veku ulegla preko slovenskega kmečkega prebivalstva nova tuja, priseljena višja socialna plast, meščanstvo, medtem ko so bili trgi v južnem delu dežele po prebivalstvu večinoma slovenski. Prav mesta, ki so s socialnim pritiskom potujčevala vsakega Slovenca, ki je prišel vanje, pa so dajala nemški kmečki naselitvi močno oporo: Beljak je zaprl Slovincem vstop v zgornjo Dravsko dolino, deželno glavno mesto Št. Vid ob Glini pa prehod iz Celovške kotline na sever. Tako so predstavljala mesta na Koroškem oviro za ohranitev in obnovo slovenskega življa v severnem in zahodnem delu dežele. Slovenci so sicer s mirnim pridobivanjem očistili vso Celovško kotlino in že celo prehajali preko njenih meja, a mimo Št. Vida niso mogli. Tako je bil srednjeveški narodnostni razvoj na Koroškem v vsem izraz slovenskega socialnega položaja: to, da so Nemci v 9. stoletju nasilno postavili slovenskemu kmetu nemške zemljiške gospode, je povzročilo velik narodni umik, socialni položaj pa je oviral tudi narodno obrambo.

Od konca srednjega veka do srede 19. stoletja je bila slovensko-nemška narodna meja na Koroškem trdna, jasna in stalna.

Osrednji položaj Slovencev v deželi potrjuje že prav ob koncu srednjega veka Bavarec, koroški župnik Unrest, ki pravi, da je bila Koroška takrat »prava slovenska dežela«. Nespremenjen je ostal tudi socialni položaj: slovenske podložnike so stiskali nemški plemiči, ki so se jim kmetje brez uspeha upirali, med duhovniki so bili Slovenci — vsaj po jeziku — le med kaplani in župniki, v mestih je bila slovenska le delavska plast. Kljub temu pa so se koroški Slovenci v tem času dejansko udeleževali vsega slovenskega narodnega življenja. Slovenski koroški kmetje so se borili proti gospodom obenem z vsemi drugimi slovenskimi kmeti v štirimesečnem »slovenskem« kmečkem uporu leta 1515., medtem ko »nemška« kmečka vojska leta 1525. pri njih ni odmevala. — Koroški Slovenci so sodelovali pri rojstvu prvih slovenskih knjig v času protestantizma, preprosti kmetje so jih hranili skozi dolga stoletja protireformacijskega pritiska do konca 18. stoletja in jih celo prepisovali. Odkar se je sredi 18. stoletja poživilo slovensko kulturno življenje, so Korošci tako živo sodelovali, da so v začetku 19. stoletja prekosili vse druge slovenske obmejne pokrajine. Mnogi avtorji kažejo živo narodno zavest, ne le šolani, marveč preprosti kmečki bukovniki, ki so za koroško ljudsko življenje v tem času posebno značilen pojav.

Doba nasilne germanizacije

Od konca 15. stoletja do srede 19. stoletja je delila nemško in slovensko ozemlje na Koroškem meja, ki je vodila z vrha Karnskih Alp vzhodno od Šmohorja preko Ziljske doline, po Ziljskih Alpah in Dobraču prav do Beljaka, po grebenu Osojskih tur, od Golinja nad Možbergom na Šenturško goro, severno od Gospe Svete na Štalén, mimo Št. Janža na Mostiču, nad Djekšami, Knežo in Krčanjami na Svinjo planino, vzhodno od Grebinja in Leda na Dravo in vzhodno od Labota nad Št. Lovrencem na deželno mejo. Na ozemlju med to narodnostno mejo in avstrijsko državno mejo iz leta 1920 je živelo vsega skupaj 113.678 prebivalcev, in sicer 103.236 Slovencev in 10.442 Nemcev. Na 10.000 prebivalcev slovenske Koroške je torej prišlo 9081 Slovencev in 919 Nemcev. Večji del teh Nemcev (okrog 5500) je prebival v Celovcu (poleg 6500 Slovencev). V vseh meščanskih naselbinah na slovenskem Koroškem so imeli Slovenci

večino, podeželje pa je bilo sploh popolnoma slovensko.

Ko so 1848 koroški Slovenci zahtevali, naj se koroška dežela razdeli po narodnostni meji in njen slovenski del združi z ostalimi slovenskimi pokrajinami v Zedinjeno Slovenijo, so koroški Nemci sklenili ponemčiti vse Slovence na Koroškem in tako preprečiti to nevarnost.

Drugi potek ponemčevanja, ki je zajel slovensko ozemlje na Koroškem sredi 19. stoletja, je namreč bistveno različen od srednjeveškega. Namen pri tem je bil edino: razširiti z načrtnim, nasilnim potujčevanjem nemško narodno ozemlje. Socialno izrabljanje pa je postalo sredstvo za novo, načrtno narodno nasilje. Nemci so že od nekaj imeli v svojih rokah ne le vso deželno upravo na Koroškem, marveč kot fevdalni gospodje (grofi) in premožni sloj meščanstva tudi vsa produktivna sredstva v deželi. Za njimi je od 1870 dalje stala nositeljica imperialističnega nasilja v Evropi, Nemčija, in velikoneemška ideja je bila tista, za katero so vodilni sloji na Koroškem delali že v habsburški monarhiji in prav tako tudi v Avstrijski republiki. V njihovih rokah je bila deželna vlada, šola, uradi in vsa denarna sredstva v deželi, pri tem pa jim je dajalo moralno in tudi gospodarsko podporo še vse nemško prebivalstvo. Kljub temu, da so Slovenci prav tako morali plačevati vsa javna bremena in da so v slovenskem delu dežele prav oni sestavljali delovno plast prebivalstva, so jim bile zaprte poti do vsakega odločujočega mesta v deželi, tako da so nemški nacisti ne le z zasebnimi, tudi z javnimi sredstvi so kopali Slovincem grob.

Slovenci so zaman zahtevali slovensko šolo, v kateri bi se pa hoteli naučiti tudi nemščine zaradi mirnega sožitja v deželi. Namesto te so jim dal nacistični nemški oblastniki znamenito »utrakvistično šolo« (šolanje v obeh jezikih), v kateri so se otroci učili slovensko le nekaj mesecev v prvem šolskem letu; čim pa so se otroci le malo priučili nemščini, pa je ta neomejeno zavladala. Slovenci so vlagali pritožbo za pritožbo. Deželni šolski svet ni hotel ugoditi slovenskim demokratičnim zahtevam. Celo slovenski pogovor med slovenskimi šolskimi otroki so učitelji branili in kaznovali.

Takoj po vključenju Avstrije v Hitlerjevo Nemčijo so še leta 1938. ustanovili Nemci, ki jih je vodil isti strastni ve-

likonemec, fašist Maier-Kaibitsch, kakor v demokratični in avtoritarni Dollfus-Schuschniggovi Avstriji, v slovenskih krajih po Koroškem 60 otroških vrtcev, ki naj bi »otroke obmejnega ozemlja privajali nitreje in izdatneje ko šole nemški govoric in nemški svojstvenosti«. S početkom novega šolskega leta pa so odpravili iz šol edino slovensko učno knjigo (abecednik, ki ga je spisal potujčen Slovenec), tudi začetni slovenski pouk prvega šolskega leta je izginil. Izginilo je zadnjih »67 dvojezičnih šol«, v katere je po uradni statistiki pohajalo v šolskem letu 1936./1937. 10.253 slovenskih otrok. Cela vrsta slovenščine zmožnih učiteljev je bilo prestavljenih v nemške kraje.

Da je brezpravnost Slovencev na Koroškem dosegla vrhunec, so pa Nemci uporabljali še pravo nasilje. Ob slovenskih prilikah so z uradnimi sredstvi branili razobešati slovensko zastavo in preprečili dostop slovenskih delegacij, z demonstracijami in nasiljem so koroški fašistični Nemci preprečevali slavnosti in prireditve koroških slovenskih društev in otvoritev slovenskih prosvetnih domov na Koroškem. V »demokratični« avstrijski republiki se je to nasilje še povečalo. Nemci so namreč z vsemi nasilnimi sredstvi hoteli pod vodstvom ljudi, ki so na Koroškem tudi v času nacizma imeli prvo vlogo, čimprej preprečiti možnost, da bi se nevarnost za izgubo spodnje Koroške ponovila. Odpustili so iz državne službe 28 učiteljev in učiteljic, rojenih in pristojnih na Koroško, in 27 železničarjev (brez pokojnine). Na pritisk Heimatdiensta, poznejšega jedra nacional-socialistične stranke na Koroškem, je bilo 32 slovenskih duhovnikov odpuščenih iz službe, 30 prestavljenih, na sedem slovenskih župnij pa so bili postavljeni nemški duhovniki, od katerih jih pet slovenščine ni niti razumelo. Za slovenski pogovor na vlaku so odpeljali človeka v zapor, izvršili so se fizični napadi na slovenske duhovnike in politične voditelje ter celo uboji zavednih Slovencev. Pod vodstvom in z vso podporo upravnih organov je Heimatdienst z orožjem v roki preprečeval dovoljena slovenska zborovanja, da prva leta po plebiscitu niti eno ni poteklo nemoteno.

Odkar je bila Avstrija meseca marca 1938. priključena Hitlerjevi Nemčiji, se je položaj pod vodstvom istih ljudi (Maier-Kaibitsch), ki so odločali v koroški narodnostni politiki v vsem času avstrijske republike, še mnogo

poslabšal. Že v poletju 1938 so se avstrijskim ponemčevalnim sredstvom pridružili še otroški vrtci, šole so bile popolnoma ponemčene, latinica in slovenščina sploh vrženi iz njih. Slovenci so bili odtlej navezani le še na samouk v vsakem pogledu. Še preostale dvojezične napise je bilo treba nadomestiti s samo nemškimi. Razpuščena je bila cela vrsta slovenskih društev, drugim so s policijskimi sredstvi onemogočili delo. Z materialnim pritiskom (pri podporah itd.) so skušali doseči, da bi posamezniki izstopili iz slovenskih prosvetnih organizacij, prepovedali so razne slovenske tečaje. Nacistični zločinci so oskrunili grob slovenskega voditelja Poljanca, ki je ob priključitvi prišel v zapor, tam zastrupljen takoj po odpustu zbolel in kmalu (25. avgusta 1938) umrl. Oba ostala voditelja koroških Slovencev, Starc in dr. Tišler, sta morala zapustiti deželo.

Vse to postopanje jasno dokazuje, da pri germanizaciji spodnje Koroške v zadnjem stoletju ne gre za naraven proces, marveč za največje nasilje, ki ga je izvajal nemški imperalizem protisvojemu majhnemu, nenevarnemu sosеду, ki ni hotel nič drugega kakor demokratične pravice. Med sedanjim roparskim napadom so posegli še po zadnjem najradikalnejšem sredstvu: blizu tritisoč Slovencev so že izselili, na predvidenih izselitvenih spiskih pa je bilo še mnogo večje število. Svojo socialno premoč so izrabili Nemci za novo, narodnostno krivico. Slovenci, tlačeni že v socialnem pogledu, pa so postali brezpravni tudi glede svojih narodnostnih pravic.

Z načrtno in nasilno ponemčevalno akcijo so Nemci v zadnjem stoletju odtrgali od slovenskega ozemlja okrog 200 km² v beljaškem in celovškem sektorju. Povsod drugod je ostala narodnostna meja nespremenjena. Pri Beljaku se je premaknila na črto Dobrač—Graschlitz—Zilja, ozemlje v trikotniku Golinje—Celovec—Štalén pa se je skoraj popolnoma ponemčilo do črte Golinje—Kriva Vrba—Glinica—Št. Peter pri Celovcu—Gospovetska gora—Mrzla ves—Krištofova gora—Št. Gregor ob Krki—Št. Urh.

Kako so nacistični Nemci potiskali slovensko število na papirju in kako je germanizacija napredovala v resnici, kaže sledeči pregled prebivalstva slovenske Ko-

roške v okviru slovenske narodne meje iz l. 1846. in avstrijske državne meje iz l. 1920. za ves čas od 1846 do 1939:

I. Prebivalstvo slovenske Koroške 1846—1934

Leto	Uradno štetje		Resnični razvoj	
	Skupno	Slov.	Nemci	Slov.
1846	111.978*	83.682	28.296	
	113.678	84.882	28.796	103.236 10.442
1880	129.774	84.673	41.869	102.711 23.787
1890	133.824	83.631	47.446	101.782 29.295
1900	137.501	74.720	60.019	100.689 34.050
1910	148.114	65.660	78.752	99.006 45.406
1923	143.248	36.172	106.134	90.000 52.306
1934	156.833	26.122	132.546	90.000 68.668
1939	174.451	45.000	125.000	90.000 80.000

* Czernigova statistika nima podatkov za 4 katastralne občine!

Tudi ta pregled naravnost aritmetično dokazuje, kako se je nasilje nad koroškimi Slovenci v času »demokratske« Avstrije v primeri s staro črnozolto monarhijo le še zaostriilo. Nobena stranka, ki je na Koroškem imela oblast, ni izpolnila obljub, ki so jih koroški Nemci slovesno dali koroškim Slovincem pred plebiscitom. Vse nemške stranke, združene v Heimatdienstu, so načrtno vodile teror nad slovensko manjšino.

Kot dokaz, da je avstrijsko štetje, izvršeno v času avstrijske republike, v resnici zgolj politična potvorba, navajamo sledeče podatke, ki so bili vsak posebej samostojno ugotovljeni:

II. Dokaz današnjega števila koroških Slovincov

1. Slovenski narodni katarster (1933—1936) . . . 96.419 Slovincov
2. Privatno štetje po župnijah 1934 . . . . . 81.105 Slovincov
Na ozemlju, na katerem se štetje ni izvedlo (po 1.) . . . . . 11.150 Slovincov
Skupaj . . . 92.255 Slovincov
3. Po deležu slovenskih otrok, prenešenem na vse prebivalstvo (1934) 79.660 Slovincov
Na neupoštevanem ozemlju brez utrakvističnih šol (po 1.) . . . . . 12.112 Slovincov
Skupaj . . . 91.772 Slovincov

Leta 1934. je torej živelo na slovenskem Koroškem med 157.000 prebivalci okoli 90.000 Slovincov (57 %), ki so tudi doma še

govorili slovensko, in okoli 68.000 Nemcev (43 %). Od tega je živelo v močno ali popolnoma ponemčenem ozemlju nad Celovcem in v Celovcu z okolico skupno 56.888 prebivalcev, med njimi le okoli 7500 Slovincov. Preostanek nemške manjšine je bil zbran v nekaj desetinah posameznih krajev, s temi izjemami, zbranimi predvsem ob železniških progah in v okolici industrijskih krajev, pa je vse slovensko ozemlje iz leta 1846. ostalo še vedno trdno slovensko (povsod nad 90 % Slovincov).

90.000 Slovincov na Koroškem zahteva osvobodjenje izpod nemškega nasilja, ki se nadaljuje v novi Avstriji že danes, kljub prisotnosti angleških čet v deželi. Kaj bi bilo po njihovem odhodu, pa kaže nemški teror, ki je zadivjal nad koroškimi Slovenci v letih po plebiscitu 1920. Proti rezultatu tega plebiscita, ki je že sam na sebi pomenil neizbrisno krivico in sramoto za »demokratsko« urejanje Evrope 1919 (saj se je postavil na stališče narodnostnega in političnega stanja, ki so ga Nemci nasilno ustvarili, in je s tem priznal vse to nasilje za pravično!), proti temu plebiscitu so koroški Slovenci postavili v teku zadnje vojske plebiscit krvi. Kot edini narod v okviru predvojnih mej nemškega rajha so prijeli za orožje v boju proti nacizmu, v boju, ki so ga bili za svojo združitev s Slovenci v Jugoslaviji, pri čemer je že med vojsko padla meja na Karavankah.

Treba je rešiti 90.000 Slovincov na Koroškem izpod nemškega fašističnega nasilja. Treba pa je tudi popraviti krivico, ki se je zgodila Slovincem zaradi nasilnega ponemčevanja na Koroškem in vrniti v zadnjem stoletju s socialnim zatiranjem Slovincov ugrabljeno zemljo. Napadalec ne sme skruniti naropanega blaga. Bodoči svetovni red ne sme sloneti na krivicah najbližje preteklosti. Te krivice pa vsekakor odbrava tisti, ki podpira take težnje. Nikakor se ne more sklicevati na svoj demokratski čut človek, ki take krivice noče popraviti, ker je v svojem srcu nasilen imperialist. Tako postavljamo Slovenci koroško vprašanje pred svet kot globoko preizkušnjo demokracije. In prav v tem smislu se bomo borili za mednarodno pravno priznanje združitve koroških Slovincov z zedinjeno Slovenijo, ki ga Nemci med vojsko kljub vsej svoji veliki premoči niso mogli zabraniti in preprečiti.

Tistemu, ki stoji na vrhu Stola v grebenu Karavank in se ozira v nižinski relief Koroške, se nudi lepa slika naše zemlje, uokvirjene v venec visokih gora vsenaokoli. Zložno se prislanjajo nizka pogorja drugo k drugemu in se razmaknejo pod Celovcem v širšo ravnino. Reka Drava se vije tik pod opazovalcem skozi široko dolino, izginja očem in se spet zablesti pri nekem ovinku iz daljave. Gričevje je v mestih prekrpano s polji in vasicami, iz dolin režejo zelene zaplate pašnikov v temne gozdove. Negibno je razprostrta površina Vrbskega jezera, le svetle lise na njem kažejo tokove, ki jih brazdi popoldanski veter. Zdi se, kakor da se spušča vsa koroška dežela k njegovim obalam, a naselbine da se gosté k dvema središčema zapadno in vzhodno od njega, k Beljaku in Celovcu.

Večja koroška jezera so marsikomu znana, malokomu pa je znano, da je po vsej Koroški raztresenih in skritih po ravninah, med pogorji in hribovjem ter v oklepu skalnatih gora celo krdelo jezer in jezerc. Vseh skupaj jih je 210, od teh na ozemlju, kjer strnjeno prebivajo Slovenci, okoli 100.

Vrbsko jezero je največje koroško jezero, dolgo 16,5 km, široko pa približno 1,25 km. Obsega preko 21 kv. kilometrov. Njegova nadmorska višina znaša 440 m. Nekako v sredini napravi jezero koleno, ki ga loči v dve koriti, v širše vzhodno korito z največjo globino 84 m, in zapadno, globoko največ 73 m. Ta pregrada je še bolj izražena na jezerskem dnu po ostrem grebenu, ki se prikaže s Kačjim otokom celo nad vodo. Ker si je reka Drava, ki se pri Rožeku jezeru zelo približa, usmerila svoj tok skozi Rož, je ostalo jezero brez večjega dotoka in se ni moglo zasipati. Zato je ostalo globoko. S tem v zvezi je tudi stalnost temperature in ga prištevamo med najtoplejša alpska jezera. Že maja meseca lahko doseže 20° C in pade šele oktobra nižje. Pa tudi podnebje je precej stanovitno. Kljub svoji velikosti jezero pozimi redno zamrzne. Po večini je led tako močan, da se more čez jezero voziti. Prekop, dolg nekoliko kilometrov, drži od njega k središču celovškega mesta. Ta prekop so dali izkopati že leta 1527 tedanji deželni stanovi z name-

nom, da bi se poživil promet in napajali mestni obzidni jarki z vodo.

Izza obale jezera se dviga proti jugu in severu nizko pogorje, kjer je skritih nekaj idiličnih vasi, ki so jim na videz odvzele pomen vse nove letovišcarske naselbine ob sami obali, ki so pa pomembne za našo kulturo in zgodovino.

Simbol jezera, cerkev na otoku, ki zrcaji svoj koničasti stolp v vodi, je obenem najpomembnejša zgodovinska dragocenost, postavljena v okvir te narave. V odblesku sončnih žarkov stoji za pogled vedno v neki sanjavi razdalji. Cerkev je daleč vidna po jezeru gor in dol. Po sedanji obliki spada v prvo polovico 16. stoletja. Po starih izročilih je bila zgrajena kot Marijin hram že pred 1000 leti in so bile v nji pokopane kosti mučnikov Primoža in Felicijana po prenosu iz Italije. Pokopališče okoli cerkve obdaja obzidje s strelskimi linami in jarki; tja se je zatekalo ljudstvo v časih nevarnosti. Na Otoku je še druga manjša cerkev, rožniva, najstarejša zgradba na polotoku, iz leta 1155. Ima stare stenske slike iz romanske dobe. Otok je bil svojčas središče brižinske posesti na Koroškem. V ta kraj odnosno ožjo okolico Vrbskega jezera spada nastanek prvega našega jezikovnega spomenika, tako zvanih brižinskih spomenikov. To so slovenska besedila splošne izpovedi in pridige, ki so se ohranili v rokopisih samostana sv. Korbinijana v Freisingu. Nastali so okoli leta 975.

Vrbsko jezero je zadobilo svoj sloves šele v drugi polovici 19. stoletja. Po pripovedovanju bibliotekarja ljubljanske študijske knjižnice Petra Radiča iz leta 1882. so imeli sicer jezuiti, tedanji lastniki Leonštajna, že v 17. stoletju svoje kopališče, toda to je ostalo osamljeno. Šele, ko je bilo odprto prvo javno kopališče pri Loretu ob ustju prekopa, se je začel kopališki promet, ki se je dvigal odtlej v silnem razmahu.

Južno nad jezerom, kjer se prepletajo rodovitna polja Hodiš, Škofič in Logevasi, prebivajo Horjanci v raju naše pesmi. Tam se skriva nekaj manjših jezer, največje med njimi Hodiško jezero, oddaljeno le trideset ure od Vrbskega jezera, a 70 m

Osoje ob Osojskem jezeru

višje. Nekaj ostankov barjanskih naselbin priča, da je bilo v kameni dobi naseljeno.

Manj znana so manjša jezera severno od Vrbskega jezera. Nedaleč od letovišča Vrbe leži skrito 150 m višje Jezerce in Boršče jezero. Tam je živel pred več kot 100 leti ljudski pesnik Andrej Šuster-Drabosnjak, ki je zložil pri svojem kmečkem delu marsikatero izvirno pesnitev in čigar pasijonska igra je postala domača na marsikaterem slovenskem odru. Na Dholicu je župnikoval pred stoletji koroški kronist Janez Unrest, ki priča, da je Koroška prav slovenska dežela (*»das Kern- dten ein rechts windisch land ist.«* Kakor so se tedaj izražali in mislili, da poudarijo slovenski značaj dežele). Župnijo Blatograd je upravljal v prošlem stoletju Prešernov sodobnik, pesnik, jezikoslovec in zgodovinar Urban Jarnik. Njegovo delo priča, koliko je bila slovanska ideja razširjena na Koroškem in koliko je bila Koroška soudeležena pri narodnem prebujenju.

Poletnega sončnega popoldne. Rahlo se ziba čoln sredi Vrbskega jezera. Tam na zapadu leži košata gmota Dobrača. Levo od njega drži sončna dolina v Ziljo. Nad njo se pomika pot sonca. Temni lesovi in polja so še polni toplote in življenja. Ozračje je čisto, na daljavo se odevajo gore v motno modrino. V ozadju se odražajo grebeni Visokih Tur in preko Ziljskih planin se riše črta do Triglavskega pogorja in Karavank. V ospredje na obeh straneh Dobrača sta stopili Osojščica in Kepa, prva severno, druga južno od njega. Prav pod njima ležita dve naši jezери, Osojsko in Baško jezero. Kaj ne bi bil prav takšen dan prikladen za izlet k njima?

Skozi gozdnate Ture bi jo mahnili mimo slovenskih vasi naravnost v smeri Osojščice: pot bi nas pripeljala prav nadomoma do senčnega zaliva, ki bi ga ugleдали med vršiči temnih smrek. Nasproti pa bi se nam odgrinjala sončna obala, dokler se ne bi pojavilo vse jezero pred našimi očmi.

Samotneje je tam, tiše, preprosteje, temnejše je zelenilo gozdov in travnikov, ki se spuščajo v objem jezera. Manj prozorna je voda in vsa priroda okoli njega, kakor da je zasanjana v tiho otožnost.

Osojsko jezero, ki je dolgo nekaj manj kot 11 km in pokriva v ploskvi približno 11 km², je bilo svojčas daljše. O tem priča zamočvirjena nižina v njega podaljšku severovzhodno proti Trgu. Nadmorska višina je 501 m, največja globina pa le 46 m. Voda vsebuje kalmus, zaradi česar je tudi zdravilna. Jezero je bogato s planktonom in je bilo glede ribolova v nekdanjih časih precej donosno. Osojski samostan je imel v svojem grbu tri ribe, saj so ribe verjetno tudi prispevale k njegovi premožnosti. Dandanes ribje bogastvo pojema.

Pomudili se bomo le v Osojah, kci stoje pod temnimi gozdovi samotne obale sredi zelenih travnikov, prešitih z vrstami sadnih dreves. Na obalo jezera gleda velika starinska zgradba, ob nji pa cerkev s tipičnim koničastim stolpom. To je osojski samostan. Samostan je ustanova benediktincev iz leta 1028. Tu je delal pokoro poljski kralj Boleslav II. kot osojski mutec do svoje smrti leta 1097. Samostanska zgradba je služila v zadnjem času drugim namenom, dokler je niso pridobili benediktinci leta 1919. nazaj. Sedaj je opremljen samostan za tujski promet in stare dvorane s slikami so pristopne občinstvu. Cerkev, ki se samo-

Baško jezero s Kepo

stana drži, je v notranjščini baročna. Njene starine, spomeniki, slike in okraši pričajo prav verno o ugledu in bogastvu samostana v davnih stoletjih. Ob severnem zunanem zidu se nahaja grob poljskega kralja (»Sarmatis peregrinantibus salus!«) z njegovo zgodbo v latinskih verzih.

Ko stopimo v čoln, ki nas ponese preko jezera tik pod Osojami, se naše oko še rado ozira nazaj. Čimbolj se odmikajo in zgrinjajo v svojo pokrajinsko sliko, tem bolj nas nemo pozivajo nazaj v svojo skrivnostno prošlost. Slika, ki se zrcali v zelenem jezeru, to zasanjanost poudarja.

Spet je pokrajina vsa nasmejana, ko stojimo nad Baškim jezerom, velikim okroglim zrcalom v okviru pestre narave. Baško jezero nima senčne strani, vse je sonce ali senca. Od katere koli strani se mu približamo, povsod se nam zdi enako mikavno v svoji okolici. Tam na severni strani so potresle Drobrole še nekaj svojih belih hiš v polje, ki se spušča k jezeru, vasica Brdo, tesno stisnjena pod plano odsekanim Taborom, dalje proti vzhodu, pomaka temelje svojih hišic v obalo. Zelena sivkasta črta mladega jelševja se vleče dalje v loku obale in se plete v belo prodišče potoka Borovščice, ki ob vsaki nevihti z novo naplavo to rast narave razdre in pomendra. Pa se dvigne na jugu Vinca in Hriber, podolgovat grič. V njegovo zelenje je potkan mecesen in bukev, tu in tam se pokaže kako sleme lične hiše. Za njim se pa dviga odsekana piramida Jepe, kakor jo domačini imenujejo, vsa razorana in skalnata s Turško glavo, in Jepco, tako visoka in vendar na doseg, da bi se z rokami obesil na njen vrh. Vas Bače, tam v ozadju na zapadu koničast stolp baške podružnice, skrit skoro v obronke temne Dobrave — so ostale v ozadju, ker zbira med njimi in jezerom v

močvirnatem ločju Baški potok preobilico vode iz jezera. Dobrač stoji tam v ozadju ves osvetljen s popoldanskim soncem, moččen in zajeten, branik naše Zilje.

Baško jezero je postalo šele v zadnjih časih znano zaradi svoje prirodne privlačnosti in toplote, ker spada med najtoplejša koroška jezera. Pred nekoliko desetletji, ko je bilo še zapuščeno, je bilo lovski raj za domače ribiče, ki so bili tudi posestniki obrežnih zemljišč. Svoje pravice, tako se pripoveduje, so Bačani, prejšnji skupni lastniki jezera in otoka na njem, lahkomiselnost prodali. Pod Jepo, še nad Ločami, ki so skrite za Hribrom, je naselje Rutranov s starim gradom, ki je razvalina viteškega gradu. Grad je obstojal že v 12. stoletju. Cesar Friderik je nastanil v njem svojega 10 letnega sina Maksimilijana, da bi ga zaščitil pred Turki. Leta 1509 je bil podarjen Ditrihštanjemem, ki so bili pomembni za zgodovino teh krajev. Nedaleč odtod proti Maloščam prav tako v Karavanke skrit, je Šenkocjan s starinsko cerkvijo, v kateri se nahajajo znamenite freske. Ljudstvo si pripoveduje o neizmernih zakladih, ki so tam skriti. Vsa romantika narave oplaja domišljijo mladih pastirjev, ki pasejo tod svoje črede in stikajo po skalovju za tajnostmi. Tako se kal, ki je bila vsajena z bujnimi pripovedkami o starih časih v njihova srca, ohranja od rodu do rodu.

Baško jezero meji in spaja Ziljo in Rož. Spaja ju s pesmijo, ki je tu doma. Mnogo napevov je še skritih v spominu ljudstva, le škoda, da ginejo. Tam na nizkem holmcu blizu jezera stoji Treiberjeva domačija, kjer je dobila baje zamisel naša pesem »N'mav čri'z izaro.« Upajmo, da bo ostalo še več pesmi, ki bodo pričale za naš slovenski rod od Brnce pa do Roža.

Štefan Singer - koroški zgodovinar Fr. Kotnik

Bilo je 24. junija 1914. V hotelu Trabe-singer v Celovcu se je vršil ustanovni občni zbor Društva za zgodovino in narodopis koroških Slovencev, ki je bilo že zaradi tega potrebno, ker je že urednik Carinthije l. 1811 v peti številki, kjer je objavljena Jarnikova slovenska budnica »Na Slovence«, pripomnil: »Ker prebivajo na Ko-

roškem ne samo Nemci, ampak tudi Slovenci, spada v načrt Carinthije, da priobčuje tudi nekatere slovenske članke, tam kjer bo prostor Nemcem dopustil, da se to lahko izvrši.« Prostora za slovenske članke pa v Carinthiji ni bilo — le nekaj slovenskih pesmi je objavljenih — v prozi pa skozi 134 let nič. Singer je že takrat bil med

Duhovščina rožeške dekanije leta 1913

J. Maierhofer
M. Ražun

Drunecky
Sablatnik

Singer

Svaton
Schaubach

Sporn
Fric

Perč
Hüttner

nami zelo upoštevan slovenski koroški zgodovinar. Tiskanega do takrat sicer še ni mnogo objavil, a že kot kaplan v Železni Kapli je skrbno sestavljal župnijsko kroniko. Streklju je pošiljal starejše slovenske narodne pesmi, poslal mu je slovensko pasijonsko igro iz Železne Kaple, ki jo je tam našel, v podlistkih Mira se je oglašal s kratkimi zgodovinskimi črticami (n. pr. Iz Rohrmeistrovih zapiskov, Mir 1914, 9—15), spisal je v slovenščini že dve župnijski kroniki, in sicer Loge vasi, kjer je župnikoval, in Škofič, ki jih je sooskrboval. Mogoče ga je za to delo navdušil župnik Peterman na Otoku ob Vrbskem jezeru, ki je imel spisano lepo kroniko svoje župnije. Že v Logi vasi se je poglobil v koroško cerkveno in kulturno zgodovino in, ko je po prvi svetovni vojski prišel za župnika, pozneje dekana v Kaplo ob Dravi, je delo še podvojil. Po plebiscitu so se koroški Slovenci polagoma oprijeli dveh listov: Koroškega Slovenca in Nedelje. Ta je bila namenjena predvsem krajem, kjer je na

prižnicah utihnila slovenska beseda. In za ta verski list je zastavil Singer svoje pero in začel objavljati sestavke o cerkveni in kulturni zgodovini Zvrhnjega Roža, ki obsega dekanijo Rožek, in Spodnjega, kjer je sedež dekanije v Borovljah. Nemški sobrati so ga nagovarjali, naj bi izdal knjigi tudi v nemščini. Tej želji je ustregel in spisal tri zvezke cerkvene in kulturne zgodovine Zvrhnjega in Spodnjega Roža ter Podjunske doline. Ni to bog ve kako znamenito delo, priča pa o marljivosti in vnemi, s katero je zbiral zgodovinske in kulturno zgodovinske podatke. Seveda je pojem kulturne zgodovine mnogo širši, kot si ga je začrtal Singer, ki se je oziral predvsem le na zgodovino šolstva. Tem trem zvezkom naj bi sledila še zgodovina pliberške dekanije, ki se je že tiskala. Žal je svetovna vojna prekrizala lepi načrt. Da je namerala obdelati vso Podjunsko dolino, o tem pričajo sestavki o tinjski dekaniji, ki so objavljeni v »Nedelji« 1938. Če si hotel kaj zvedeti o kulturnem življenju koroških Slo-

vencev, ti je ljubeznivi mož vedno rad ustregel. Ko sem hodil ob Vrbskem jezeru še po Drabosnjakovih stopinjah, mi je marsikje pokazal pot. V svojem stanovanju je imel tudi majhen muzej, kjer je v vitrini shranjeval izkopenine iz Roža in stare slovenske koroške tiske in rokopise. Še Miha Andrejaš je bil zastopan s koščkom platna, ki ga je stkal, in s čolničkom svojih statev.

Rodil se je 22. decembra 1871 v župniji Kapli ob Dravi pri Helfarju. Njegov oče je bil lep mož in je ovekovečen tudi z rožansko narodno nošo, poleg njega je neka lepa Borovljanka, na Prinzhoferjevi sliki borovljske narodne noše. (Gl. sliko 12, Slovenske noše na Koroškem, Etnolog V. in VI. —

ilustracije za 24. stranjo.) Njegova babica je bila Loknarjeva iz Vrbe ob Vrbskem jezeru in je gledala že l. 1826 pasijonske igre na Kostanjah. V duhovnika je bil posvečen 19. julija 1896. Kot dušni pastir je zvesto služil Bogu, se potegoval za pravice Slovencev, živel le svojemu poklicu in zgodovinski vedi. Skromen in miren, a odločen Slovenec, je moral tudi on piti grenki kelih internacije v Dachauu, kjer je pretrpel in preživel več let, nazadnje so ga poslali v neki samostan v Gradec, kjer je za posledicami oslabelosti umrl. Koroški Slovenci ga bodo težko pogrešali, pa tudi drugi se klanjamo njegovemu spominu in njegovi čisti, v mukah prekaljeni duši.

Leopold Stanek

Vrnitev

I

O skriti, hladni moj domači log!
Zašel sem vanj in tavajoč okrog
obujal sem spomin na mlade dni.
Podoba čudežna mi oživi:

Poznal po vonju sem nešteto trav,
sem vedel za najdišča jagod, gob,
kje se levijo kače, tisti rob,
posneti ptiča htela je piščal;
brez konca grulil divji je golob,
poznal sem kot, kjer skriva se žival,
grmič, kjer utrga si zdravilno zel,
če jo zadene lovca smrtni strel...

Kako je zdaj s teboj, moj dragi les?
Kot veverica plezal čez in čez
sem v deški igri nekaterikrat!
Zvestó še hraniš Atilov zaklad?

Kje si, košati in bahati hrast?
Še veš, si s krošnje stresel me nekoč —
od strel in od mrčesa si ob moč,
sekira ti je vzela krono, čast.
In pesem tvojih vej je večno tiha,
tvoj trup za trudnega je kraj oddiha.

Ti bukev listnata, širokih vej,
objel sem te nekdam lahko z rokami,
še vedno roj krilatcev te obleta,
glej v lubju še srce, ime dekleta,
a kje je ona, to mi ti povej!
Zašúmi z listjem in mi jo predrami...

A tamkaj gaber, grča kriva, stara,
ti mrki sosed ravnih jel in smrek,
če vidim prav in me oko ne vara,
še vedno gre za boljši prostor kreg...

Ve temne jelše, deklice ste zale,
kam ste se mi v vitko rast pognale?
A dečki samosrajčniki topóli
visokorasli zdaj so in ohóli!

Otoček belih in gizdavih brez,
našel bi te lahko v pretemni noči —
le davnih skritih potk ni najti moči,
porasel jih je grmov trdni jez...

II

Naprej, na poljske meje in stezé,
tja k stari teti moja pot naj gre,
tam vsélej se kaj dobrega dobi!
Ne tod! Ne tod! Kje danes vodi pot?
Ni več poti, nikjer je najti ni,
jo spéljal si je novi rod drugod...

Naprej me slutnja nosi čez razor,
v zelenem ôgradu je beli dvor,
tam se pri dobri teti vse dobi.
»Margeca, še na mnoge zdrave dni!
Tu sem pri vas po mnogih letih spet,
utrudil me je divji tuji svet,
bolan sem, žejen, lačen pa nič manj!«

Obstanem nem, glej, vame vse strmi,
smehlaj v zadregi, joj, vse je zaman,
to je Trnjulčice zakleti grad!
Nihčè me danes tu več ne pozna
— mogoče pa, da tete ni doma? —
ko da se vračam čez sto dolgih let,
da onstran nisem znal odpreti vrat,
ker sem poslušal rajsko ptico peti...

Ni tete več, do nje ni več poti,
le v srcu mojem pravljica živi.

† Dr. Anton Breclj

Dolžnost Družbe sv. Mohorja je, da posveti dr. Antonu Breclju, tolikoletnemu zvestemu sodelavcu Mohorjeve, za sedaj kratek spomin.

Dr. Anton Breclj se je rodil 9. junija 1875 v Žapužah pri Ajdovščini na Vipavskem. Kakor toliko naših študentov, se je tudi Breclj že kot dijak moral preživljati sam. Ko je dovršil svoje študije v Ljubljani, Gradcu in na Dunaju, se je leta 1913. oženil in se nastanil kot zdravnik v Gorici. Ves prosti čas, kakor že prej kot študent, je tudi sedaj porabljal za javno delovanje med primorskim ljudstvom v korist slovenski politiki, gospodarstvu in izobrazbi. Ves je bil povezan v najboljšem prijateljstvu in delu z najplemenitejšim socialnim delavcem in borcem za ljudske pravice dr. Janezom Krekom. Ob razsulu Avstrije so ga Italijani zaprli, postavili so ga pred vojaško sodišče in kasneje izgnali z družino vred. Ko se je nastanil v Ljubljani, se ni odtegnil javnemu delovanju. Od tedanje narodne vlade mu je bilo izročeno poverjenišтво za zdravstvo. Ker je bil pa trdno vdan Slovenski ljudski stranki, ustanovljeni po J. Kreku, se je moral vrniti spet v zasebno življenje. Ker je ostal vedno zvest sebi, je jasno, da mu ni bila všeč politika stranke JRZ. Zato je z njo očitno prelomil vsako zvezo in leta 1938. kandidiral zoper JRZ, zvest svojim načelom, čeprav brez upa zmage. Res brez upa zmage v tedanjo politiko, a trdno prepričan, da mora še priti za njegov narod dan zmage in da se bo tudi tako po krivici odtrgani del Slovencev izpod tujega jarma otel k skupnosti slovenske zemlje in svojega naroda. Zato je večkrat med prijatelji razlagal svoje idealistične nazore in načrte o samostojni, združeni Sloveniji. Ni se zgodilo tako, kakor si je on zamišljal, a dočakal je veliki čas, ko se je začela za naš narod nova doba in z njo nova zgodovina. Breclj je takoj razumel veliki čas, saj ga je čakal, in se z vso dušo predal ideji OF in postal njen član in aktivist.

Zato je razumljivo, da je v času osvobodilnega boja, ko je videl zlasti v Ljubljani usodno razklanost pri ljudeh, ki so se povezali celo z okupatorjem, silno trpel. Kajkrat je prosil, moledoval, razlagal in se trudil, da bi nekatere vodnike prepričal o njih zmoti. Ni uspel. Jasno je z izkušeno

Dr. Anton Breclj

svojo modrostjo videl, kam bo vse to pripeljalo. Ko je padel kot talec njegov najljubši zet, zvesti borec za svobodo in ljudske pravice, dr. Aleš Stanovnik, je bila kupa njegove bolečine zvrhana. Kljub strašni bolečini pa ni omahnil in ni krenil s poti svojega prepričanja, da nam okupator prinaša le sužnost, neizprosno boj pa svobodo.

Lahko trdimo, da so isti fašisti, ki so mu ubili zeta, ubili tudi njega. Ko je hotel domov na obisk rodne hiše, so ga v Planini kljub vsem pravilnim listinam fašisti pahnili iz avtobusa v noč, dež in vihar. Prileten, tudi bolehen, je taval ves premočen in prezebel dolgo v noč, preden je prišel do postaje. Le nekaj dni potem, ko si je priboril vendarle pot do doma in v Gorico, je, vrnivši se domov, nagloma umrl, dne 22. septembra 1943. Pokojni Breclj je bil vzoren katoličan, vzgleden oče številne družine, zvest in zaveden Slovenec in moder sodnik o važnosti osvobodilnega boja.

Mohorjani po vsej Sloveniji ga poznate po njegovih odličnih spisih, ki jih je priobčeval po raznih časopisih, največ pa jih je izdala Družba sv. Mohorja. Najvažnejša in največja njegova dela so: »Ob viru življenja«, »Cuda in tajne življenja«, »O zdravju in boleznih« in njegovi šaljivoresni »Zdravnikovi spomini«.

Breclj je bil delaven, značajan, pošten, zvest Bogu in narodu. Z njegovim ljubljenim Gregorčičem lahko vprašamo:

»Umrl je mož! Kje tak je še med nami?«

Radgona je mesto, v katerem živi nekaj manj ko 3000 prebivalcev in odgovarja tako po svoji velikosti Škofji Loki. Leži na mestu, pod katerim je začela Mura v avstro-ogrski dobi tvoriti štajersko-madžarsko mejo, oziroma kjer je v stari jugoslovanski dobi Mura prenehala biti meja med Jugoslavijo in Avstrijo. S svojo lego se Radgona naslanja na levi breg Mure v višini 208 m nad morjem in varuje 10 do 12 km široko polje med 309 m visokim gradom Gornjo Radgono na desnem bregu Mure in 280 m in čez visokimi prekmurskimi goricami nad vasjo Korošci severno od Cankove. Na vzhodu od teh nižinskih radgonskih vrat se širi Ravensko in ostalo Prekmurje, na jugu ravna in goriška Prlekija, na zahodu prehaja murska ravnica preko Apaškega in Cmureškega polja v Lipniško in na severu prehajajo mokri gozdovi v gorice nemškega Štajerskega z najvišjim vrhom Klekom. Zaradi mokrih gozdov severozahodno od Radgone je Radgona v tej smeri proti zunanjemu svetu zastrta in tako je plulo njeno življenje vedno preko žitorodnega Ravanskega v Prekmurje in mimo vinogradov na jugu od Mure v plodno Prlekijo.

Radgona je mejnik Prekmurja in mejnik Prlekije, zemljepisno in gospodarsko središče zahodnega Prekmurja in severovzhodnih Slovenskih goric ter prometna vrata vsega slovenskega Pomurja na sever. Imperialisti so prisodili Radgono na mirovni konferenci v Saint Germainu leta 1919. Avstriji in je tako severovzhodna Slovenija ostala brez enega od svojih središč, Radgona pa brez svojega zaledja. Prirodno od nekdanje Prlekije in Prekmurjem povezana Radgona je po letu 1919. začela gospodarsko umirati in na njenih z mačjimi glavami tlakovanih ulicah je poganjala trava. Položaj, katerega zavzema danes Radgona napram svojemu zaledju, bi odgovarjal položaju Celja brez Savinjske doline in porečja Hudinje ali Novega mesta brez dolin Krke in Temenice ali Gorice brez Soške in Vipavske doline.

Zgodovinsko nalikuje Radgona večini naših mest. Ne more se sicer ponašati s častitljivo starostjo Ljubljane, Celja ali

Ptuja, ki so bila že v rimski dobi cvetoče mestne naselbine, sicer pa je v srednjem veku bila važna trdnjava na štajersko-madžarski meji, pred katero so bili pogosti boji za vstop v porečje osrednje Mure z Madžari in Turki, središče uprave predvsem za Prlekijo, medtem ko je Prekmurje bilo sestavni del Madžarske, središče obrti in zlasti trgovine s prleškimi vini in poljedelskimi in živinorejskimi pridelki Pomurja in v XIX. stoletju tudi pokrajinsko kulturno središče Slovencev. Iz Radgone je bil doma Ivan Aquila, slikar fresk v Prekmurju konec XIV. stoletja. V Radgoni je bilo v začetku XIX. stoletja izdanih največ poljudnih slovenskih knjig za Prlekijo in za Prekmurje. V dobi slovenskega narodnega prebujenja je radgonska pokrajina živahno sodelovala z ostalo Slovenijo. V Radgoni je preživel večer svojega življenja hrvaški rodoljub grof J. Drašković, ki je v Radgoni tudi umrl, v Radgoni je deloval I. Kreft, ki je kot deželnozborski poslanec v Gradcu leta 1848. nastopil za ločitev Slovenskega Štajerskega od Nemškega in v Radgoni je deloval pesnik pesmi »Slovenec sem...« J. Gomilšak. V trajnem spominu pa bo Radgona ostala vsem Slovencem kot mesto, kjer so se leta 1918 uprli slovenski vojaki 97. pešpolka in s tem izpričali svojo revolucionarno razpoloženje; padle žrtve prekratnega poizkusa počivajo pri cerkvi sv. Petra v Gornji Radgoni. Dolga pa je vrsta v radgonski okolici rojenih slovenskih javnih delavcev, od katerih objavljamo le nekatere: začetnik slovenske prekmurske književnosti Fr. Temlin iz Krajne, prevajalec biblije v prekmursko slovenščino Št. Kuzmič iz Strukovec, načelni borec za narodni preporod Prlekije A. Krempl iz Črešnjevca, skromni, a vestni podrobni delavec v dobi taborov M. Prelog iz Hrastja, goreči učitelj mladine in izobraženstva D. Trstenjak iz Kralovec, pisatelj P. Dajnko iz Gornje Radgone, pisatelj in izdajatelj časnika »Priatelj« v Budimpešti J. Avgustič iz Murskih Petrovec, pobornik za napredno kmetijstvo Fr. Jančar iz Črešnjevca, fizik A. Senekovič in šolnik J. Šuman od Sv. Ane, pesnik J. Freunfeld z Radenskega vrha, zgodovinar M. Slekovec s Kunove, književna zgodovi-

narja A. Fekonja iz Negove in Fr. Ilesič od Sv. Jurija ob Ščavnici, zgodovinar Fr. Kovačič iz Veržeja itd. Znana je tudi pesnica Ljudmila Poljančeva (Natuša). Danes sodelujejo v javnem življenju med drugimi rojaki iz Radgone in okolice pisatelj in književni zgodovinar J. Šlebinger, kipar J. Ajlec, slikar I. Kos, minister za Slovenijo v jugoslovanski zvezni vladi, pesnik E. Kocbek i. dr. Kakor nam navedeni javni delavci dokazujejo povezanost radgonske pokrajine s slovenskim narodnim življenjem, tako pa nam ime mesta samega kaže njegov slovenski izvor. Ko so Slovenci pred skoro poldrugim tisočletjem prišli v svojo današnjo domovino, so se naselili na prostoru današnje Radgone, kjer je nastal grad slovenskega kneza Radegoja, po katerem je tudi naselbina in iz nje vzraslo mesto prevzelo ime Radegojev grad, katerega so Nemci prevedli v Rategoysburch, iz česar sta v toku časa nastali današnji slovenski in nemški poimenovanji Radgona in Radkersburg.

Življenje Radgone je bilo tako od nastanka mesta dalje trajno povezano s slovenstvom do najnoveše dobe, ko so pariška mirovna določila ločila mesto od njegovega, gospodarsko z njim eno življenje živečega zaledja. Imena radgonskih prebivalcev kažejo, da je prebivalstvo mesta Radgone v pretežni večini slovenskega izvora in da tvori mesto tudi tozadevno enoto s slovensko okolico. Leta 1910. so šteje leta 1919. od slovenskega Prekmurja ločene okoliške vasi naslednje število prebivalcev: Dedonci 125 Slovencev in 15 Nemcev, Potrna 199 Slovencev in 210 Nemcev, Slovenska gorica 173 Slovencev in 61 Nemcev, Zenkovci 72 Slovencev in 102 Nemca ter Žetinci 163 Slovencev in 80 Nemcev. Skupno je torej štela leta 1910. najožja radgonska okolica 730 Slovencev in 565 Nemcev. Da pa ne predstavlja avstrijska statistika iz leta 1910. pravega narodnostnega položaja v neposredni radgonski okolici, vidimo iz primerjave s statističnimi podatki za iste vasi v letu 1880., ko je ljudsko štetje ugotovilo v Dedoncih 122 Slovencev in 0 Nemcev, v Potrni 211 Slovencev in 39 Nemcev, v Slovenski gorici 155 Slovencev in 50 Nemcev, v Zenkovcih 120 Slovencev in 3 Nemce ter v Žetincih 166 Slovencev in 0 Nemcev. Leta 1880. je torej živelo v petih radgonskih okoliških vaseh 774 Slovencev in 92

Nemcev. V času ene generacije bi torej padlo število Slovencev od 774 na 730, Nemcev pa narastlo od 92 na 565. V kmetiskih vaseh je to gibanje prebivalstva zaradi normalnega razvoja, brez nastoja industrij, brez kaknega priseljevanja iz nemških krajev nenaravno in prirodno nemogoče ter je mogoče samo radi smotrnega ponemčevanja. Da je to dejstvo, kaže s svojimi načeli zopet avstrijska statistika, ki izključno slovenskih prekmurskih priseljencev v Radgono in radgonski okraj ne šteje za Slovence, temveč jih navaja kot tužce, samo da zabriše z obmejnega štajerskega ozemlja slovensko ime in slovensko sled.

Priseljevanje prekmurskih Slovencev v vzhodne štajerske predele pa je bilo trajno in tudi ni zaostalo zaradi novih državnih mej po letu 1919. To kaže zopet avstrijska statistika, ki navaja slovenske prekmurske priseljenke v letih 1880—1934 v naslednjem številu:

Vas	1880	1890	1900	1910	1934
Dedonci	23	32	32	42	81
Potrna	59	73	98	178	126
Slovenska gorica	21	32	43	98	59
Zenkovci	20	22	38	54	147
Žetinci	30	69	79	73	48

Iz navedenih števil vidimo, da je poleg prirodnega presežka prebivalstva v okoliških radgonskih vaseh jasen porast slovenskega življa tudi radi slovenskega priseljevanja iz zahodnega in severnega Prekmurja in da je zaradi tega po avstrijskih ljudskih štetjih po letu 1880. prikazano nazadovanje Slovencev in napredovanje Nemcev neprirодно in možno samo kot umetna tvorba upravno in politično uveljavljenih ponemčevalnih teženj.

Kakor priznava nemški zemljepisec W. Neunteufel leta 1939., da so priseljenci v radgonsko okolico Slovenci, podobno bi lahko navedli tudi nemške pisatelje, ki priznavajo Slovence v radgonski okolici. Navajamo izmed teh Jos. And. Janisch-a, kateri piše l. 1878., da so Dedonci, Slovenska gorica, Potrna, Zenkovci in Žetinci slovenske vasi, katerih prebivalci govorijo narečje hrvaškega Medjimurja, pri čemer pač misli na Prekmurje. Janisch tudi opisuje domače življenje radgonskih Slovencev ter pravi: Možje nosijo klobuke s koničastim vrhom in ožjimi kraji kot Nemci, krajsi in črni kožuh, bele lanene breguše imenovane hlače,

kratko srajco, visoke škornje in preko ramen torbo, ker je njih obleka brez žepov. Slovenke se nosijo preprosteje od Nemk, ljubijo pa posebno pestre barve. Stare slovenske hiše so iz lesa in ilovice ter so pokrite s slamo, hlevi za konje pa so boljši od hlevov za govedo. Slovenci se ne hranijo tako obilno kot Nemci ter živijo največ od hajdinske kaše, repe in zelja ter poleti od sadja; priljubljena slovenska jed so testenaste pogače ali pogance, katere uživajo pri težkih delih. Janisch nam tudi poroča o zdravstvenih prilikah v močvirnih okoliških radgonskih krajih, za katere navaja, da nastopajo v njih kot nalezljive bolezni malarija, škrlatinka, ošpice, črne kože; griža pa da je kot nalezljiva bolezen nastopila zadnjič leta 1854. Janisch opisuje Slovence kot kmetsko prebivalstvo izven radgonskega mesta, medtem ko prikazuje Nemce kot meščane v Radgoni. Podobno gledanje na prebivalstvo je bilo na Štajerskem in Koroškem običajno deloma še do prve svetovne vojne in je bil pojem Slovenca istoveten s pojmom kmetskega, Nemca pa s pojmom mestnega človeka. Bila je to stanovska miselnost, ki je meščane istovetila z Nemcem, kmeta pa s Slovincem, miselnost, iz katere so Nemci izvajali naziranje, da so oni kot gospodarsko vodilni sloj v XIX. in XX. stoletju upravičeni, Slovence ponemčevati.

Gosto poseljeno Prekmurje pa ne nasekuje svojih ljudi samo v neposrednih okoliških radgonskih vaseh. Kakor je znano, da so Prekmurci prihajali na Mursko polje med Ljutomerom in Radgono, kjer nas na stare priseljence s Prekmurje spominja na primer pogosto domače ime Vogrin, ter na Apaško polje, tako pa je manj znano, da so se Prekmurci priseljevali do zadnjega časa tudi na Nemško Štajersko severno od Mure in to na zahod še preko črte Borinje (Fehring)—Cmurek. Leta 1910. je tako živev v radgonskem okraju, h kateremu pa je pripadlo samo vzhodno Apaško polje, 2143 tujcev, katere radi delovnih prilik v radgonskem okraju lahko štejemo v 98% za prekmurske Slovence. Število priseljenih Slovencev bi bilo torej večje od števila Nemcev v mestu Radgoni. Radgona je štela leta 1910. 2739 prebivalcev; med temi je bila 512 mož močna garnizija, ki se je rekrutirala iz dopolnilnih okrajev Temešvar in Debrecin, odkoder je bilo doma 469 vo-

jakov, tako da ostane 2270 domačih prebivalcev. Od teh pa moramo vzeti zopet 453 tujcev, to so priseljeni prekmurski Slovenci, in tem dodati še 49 v Radgoni statistično izkazanih Slovencev, nakar dobimo število radgonskih Nemcev, ki bi po tem znašalo 1768 duš. Če sedaj vzamemo v poštev, da bi ves radgonski okraj severno in severozahodno od Radgone kot nemški pripadel k Avstriji, bi z njimi bili izgubljeni za Jugoslavijo tudi vsi prekmurski priseljenci v teh krajih, poleg tega pa tudi v okrajih Borinje in dalje na sever. S tem bi pa število prekmurskih slovenskih priseljencev, ki bi ostali pod Avstrijo, bilo večje od števila Nemcev v Radgoni. Pri tem pa nismo oporekali nemškim številkam o prebivalstvu Radgone in njene okolice, ki so oporečne z dveh vidikov: prvič zaradi umetnega navažanja narodnostnih podatkov za radgonsko okolico v letih 1880—1910, kateri ne dajejo narodnostno pravo, temveč pristransko ponemčevalno sliko, in drugič dejstvo, da je večina radgonskih Nemcev po svojem izvoru slovenska ter jih je v nemško narodno telo vključilo šele ponemčevanje avstro-ogrške (do 1918) in avstrijske dobe (1918—1938). Z narodnostnega vidika imamo tako Slovenci do Radgone vso pravico.

Še v večji meri pa imamo Slovenci do Radgone pravico iz gospodarskih razlogov. Radgona je bila v zgodovini prirodno in dejansko obrtno, trgovsko in prometno središče za vse Apaško polje, za Slovenske gorice do Sv. Ane, Sv. Trojice, Juršinec, Jeruzalema in Presike. Leta 1885. otvorena železnica Špilje—Radgona in 1890 otvorjeni podaljšek te železnice iz Radgone v Ljutomer sta povezanost severovzhodnih Slovenskih goric z Radgono samo potrdili in še močneje privezali na Radgono gospodarstvo vsega Murskega polja od Ljutomera in dalje na sever do goričanskega Prekmurja. Šele z železnico je bila prometna os iz Radgone na zahod prestavljena na sever od Mure, medtem ko je do tedaj vedno tekla na jugu po cesti iz Radgone na Cmurek; in ta železnica je začela pritegovati na sebe vse severne Slovenske gorice, zlasti preko Cmureka. Prometno z železnico opremljena Radgona je kot obrtno, trgovsko, prometno in upravno središče strnila k sebi že imenovano zahodno goričko Prekmurje, Ravensko in Prlekijo, kateri je manjkala do leta 1924. železniška zveza

z jugom na Ormož. S priključitvijo Radgone Avstriji je Radgona izgubila štiri petine svojega gospodarskega obrata, ker je ostalo vse gospodarsko pomembno radgonsko zaledje, v katerem prebiva 70.000 do 80.000 slovenskih prebivalcev, v Jugoslaviji, medtem ko je ostala z Radgono v Avstriji severozahodna okolica z največ 8000 do 10.000 prebivalci. Zemljepisno, zgodovinsko, gospodarsko in kulturno je Radgona bila in je povezana s slovenskim Pomurjem, s katerim tvori eno enoto. Zemljepisno, gospodarsko in narodnostno enotna ozemlja pa tvorijo celote, katere se ne morejo in ne

smeye trgati brez škode za središče in zaledje. Prometno je Radgona naravno mostišče, naravni prehod čez Muro iz Slovenskih goric v Prekmurje in narobe in baš kot taka tudi spojna točka dveh slovenskih pokrajin in njih prirodno središče, glavno mesto pretežnega dela slovenskega Pomurja, in to tako Prekmurja kakor Prlekije. Zemljepisno, gospodarsko in prometno potrebujeta Prekmurje in Prlekija Radgono ter jo na temelju prirodnega, zgodovinskega in narodnostnega prava terjajo za Slovenijo in Jugoslavijo.

Zemljo tistemu, ki jo obdeluje!

Vinko Möderndorfer

Prispevek k izidu zakona o agrarni reformi in kolonizaciji.

Da je zemlja le onega, ki jo obdeluje, je bilo v času krčenja gozdov samo ob sebi umljivo. Vsakdo je vedel, da obdeluje zemljo zase, za svojo družino ali za zadruho, v kateri je živel. Žal, ta doba je bila zelo kratka. Že sredi osmega stoletja se je pričel boj slovenskega človeka za zemljo in se zaključuje šele z našo osvoboditvijo. Slovence so v osmem stoletju pokristjanili in oropali zemlje. Od tega časa se je naš človek nenehoma boril za zemljo. Kmetški puniti so bili borba za zemljo in Matija Gubec je bil nositelj te borbe. Boj za zemljo se je bil leta 1848. in tudi leto 1918. je bilo usmerjeno v ta boj.

Klic slovenskega človeka po zemlji so poznali tudi mogotci, ki so ogoljufali slovensko ljudstvo 1918. leta. Zato ni bilo nič čudnega, da je bila ob rojstvu bivše Jugoslavije prva skrb monarhističnih hlapcev, da so obljubili ljudskim množicam agrarno reformo, ker je bila nevarnost, da si ljudstvo vzame zemljo samo. Bila je nevarnost, da se težnja ljudskih množic po zemlji sprevrže v splošen revolucionaren val, ki bi pometel s protiljudsko oblastjo. Samozvanci so vedeli, da morajo nevarno gibanje zatreti, uspavati ljudske množice, če se hočejo obdržati na oblasti, zato so se slovenske protiljudske stranke na vrat na nos ponudile monarhiji, da so si obvarovale moč, oblast in zemljo. Bilo jim je na tem, da si pridobe med drugim tudi donos zemlje bodisi neposredno ali posredno iz p.ve ali druge

roke. S to svojo odločitvijo so si zagotovili, da je ostala zemlja še nadalje predmet trgovanja in da so ostali najboljši in največji kosi zemlje v rokah pijavk, ki ne sejejo, niti ne žanjejo, a vendar vso žetev pospravijo. Ko še niso zavzeli dodobra oblasti, so že izdali odredbo o agrarni reformi in to še prej, preden je bil imenovan minister, ki naj reformo izvede. Ko so s tem uspavali ljudstvo, pa so izvajali agrarno reformo dolgih 15 let in bi jo menda še kar naprej, da jih niso prehiteli vojni dogodki. Zakon o likvidaciji agrarne reforme so pa izdali 1931. leta.

Goljufija kmetских množic z agrarno reformo je bila nazadnjaški protiljudski samovladi potrebna tako dolgo, dokler se protiljudska oblast ni dovoljno utrdila. Agrarno reformo so v bivši Jugoslaviji protiljudski elementi izrabili kot sredstvo za politično nadvlado, na drugi strani pa za predmet špekulacije in trgovine. Mnogo palač v večjih mestih Jugoslavije je bilo zgrajenih na račun agrarne reforme. Trgovali so z dobrovoljci. Zemljo so dobili ljudje zato, ker so bili dobrovoljci v letih 1875. in 1876. Pri tem jih prav nič ni motilo, da so se ti prostovoljci rodili šele 1881. in 1882. leta.

V bivši Jugoslaviji sta pričakovala kmet in kmetški proletarijat od izvedbe agrarne reforme in kolonizacije rešitev najosnovnejših vprašanj, ki žulijo kmetске množice. To je vprašanje pomanjkanja zemlje in v zvezi s tem zboljšanje socialnega položaja širokih

množic. Zgodilo se je narobe. Agrarna reforma je zaščitila veleposestnika, mali kmet pa je bil to, kar je njivi gnoj. Resnična agrarna reforma bi se morala izvesti na škodo veleposestnikov, nekdanjih plemenitašev, na škodo bank in kapitalističnih ustanov. Namesto tega so jo izmaličili. Mali kmet, kajzar, bajtar, viničar — vsi so izšli od take agrarne reforme praznih rok, veleposestniki so še nemoteno izkoriščali svoj položaj v škodo ljudstva in to z najizdatnejšim sredstvom, z i m o v i n s k o m o č - j o. Z razglasitvijo in z izvedbo zakona o agrarni reformi se je izkoriščanje kmeta, najemnika in delovnega ljudstva sploh tako povečalo, da je bila bivša Jugoslavija obljubljena dežela vseh izkoriščevalcev.

Kako je bilo v bivši Jugoslaviji z agrarno reformo, naj brez olupševanja govore številke. V Hrvatski in Slavoniji je dobilo 96.500 agrarnih interesentov borih 135.000 oralov zemlje. Tako ni dobil posameznik povprečno niti oral in pol zemlje. V Bosni in Hercegovini so se poslužili še hujšega sredstva. Da so obvarovali poljedelsko veleposest, so razdelili večje državno gozdno posestvo, ki jo naj raja spremeni v orno zemljo. Oživele so metode krčenja gozdov iz prejšnjih stoletij, da jim ni bilo treba seči po imovini veleposestnikov. Iz te gozdne posesti so dodelili do konca 1935. leta 2542 invalidskim družinam 8326 hektarjev zemlje in je dobila vsaka družina povprečno 3 in pol hektarja. Še slabše je bilo z onimi družinami, 25.725 po številu, ki niso imele nobene zemlje in so dobile skupno samo 28.458 ha, tako da je prišlo na vsako družino nekaj več kakor en hektar.

Ali je treba še raziskavati, če je taka »agrarna reforma« zboljšala kmetu socialni položaj?

Število drobnih kmetij, ki niso mogle preživljati družin, se je na ta način umetno in preračunano povečalo. S tem pa je bilo najmanj 100.000 ljudi zapisanih kroničnemu gladovanju. V bivši Avstro-Ogrski so bile napisane Črne bukve kmečkega stanu, v katerih je bilo pojasnjeno, kako umira kmečki živelj počasne smrti za gladom. To so bile razmere v dobi, ko je admiral fevdalizem in se je porajal kapitalizem in imperIALIZEM. Na pragu nove dobe pa je pahnila novoustvarjena predaprilska Jugoslavija 100.000 ljudi v še slabše životarjenje.

Morda je kje še kakka bela vrana, ki

sicer prizna vse to, a noče priznati dejstva, da je imel od vsega tega glavni dobiček veleposestnik. Ljudske množice revnih kmetov so bile obsojene na stradanje v prvi vrsti zaradi tega, ker je agrarna reforma dopustila veleposestniško lastnino nedotaknjeno. Veleposestniki so obdržali vso zemljo in je to gotovo zelo prijemljiv profit. Zemlja kot produkcijsko sredstvo, orodje in živ inventar je glavna podlaga za uspešno izkoriščanje. Agrarni interesenti so si morali zemljo šele krčiti in vrh tega še z najprimitivnejšim in pomanjkljivim orodjem. Taka deviška zemlja sama po sebi ni mogla donášati to, kar je donášala veleposestniku že obdelana, ki je bila vrh tega zaradi obdelave z modernimi stroji pripravljena za produkcijo tipiziranega blaga.

Nič bolje kakor v vsej državi ni bilo tudi v Sloveniji z agrarno reformo. Po izidu tega nazadnjaškega zakona bi morali kljub pomanjkljivosti zakona razdeliti v Sloveniji 22.311 ha zemlje. Razdeljene je bilo le 15.060 ha. Od tega je odpadlo 9905 ha na Prekmurje, na vso ostalo Slovenijo pa borih 5155 ha. Kakor se je izigrala agrarna reforma v splošnem, prav tako je bilo tudi z gozdom. Od 28 gozdnih veleposestnikov, ki bi morali priti po nazadnjaškem zakonu pod udar, je bilo razlaščenih le 11. Teh 11 gozdnih veleposestnikov bi smelo obdržati po zakonu 11.000 ha gozdov, to je vsak po 1000 ha, obdržali pa so 32.400 ha.

Agrarna reforma bi morala zajeti tudi preko 5000 ha planinskih pašnikov. Vse je ostalo le na papirju. Leta 1919. je bilo ustanovljenih v Sloveniji 30 agrarnih zajednic, ki so zaman čakale na izvedbo agrarne reforme. 22 od teh je še životarilo, ko je prišel okupator v deželo.

Agrarna reforma je bila jugoslovanskim reakcionarjem tako nujna, da so jo razglasili že 6. januarja 1919 in 27. februarja 1919, uzakonili 20. maja 1922, končni obseg pa so določili šele 24. junija 1933. Sprva je zakon določal, da spada pod veleposestvo ono posestvo, ki meri 200 ha. Če bi to obveljalo, bi moralo biti razdeljenih v Sloveniji 208 veleposestev. Z 10 letnim zavlačevanjem so 1931. leta že mogli določiti, da pride pod udar agrarne reforme le ono posestvo, ki ima 75 ha orne zemlje ali pa preko 1000 ha gozda. Tako se je skrčilo prvotnih 208 ogroženih veleposestnikov na 77. Od teh je bilo zaradi površine orne zemlje zajetih le 49.

Razdeljenih je bilo 15.060 ha zemlje na 22.000 kmečkih družin in je odpadlo povprečno na družino 66 stotink ha. Če upoštevamo, da je imela povprečno vsaka družina po 5 družinskih članov, je dala ta neljudska agrarna reforma interesentu na glavo borih 13 stotink ha, torej dobro desetino ha.

Nič boljše ni bilo z gozdovi. Gozdni veleposestniki, po veliki večini tujerodci, bančni in industrijski magnati, niso obdržali le maksimuma, ki je bil itak 1000 ha, ampak še supermaksimume za drevesnice, konjerejo in podobno. Vse izigravanje že itak nazadnjaškega zakona so oblekli v socialni plašč s trditvijo: »V večini primerov je prišlo do kompromisne rešitve, veleposestniki in okoliške občine so sklenili sporazume; upošteval se je tudi nadaljnji obstoj lesne industrije. Le tako se je ohranil lesnim delavcem v gozdovih, na žagah, v tovarnah in voznikom zaslužek.« Ali niso bili to zlati časi? Profit in še vrh tega dobrotnik ljudstva! Pri vsej mešetariji so prišli tudi odvetniki na svoj račun in se je ustanovil kar regularni fond za podkupnine, ki so šle v milijone. Tako agrarno reformo so v monarhistični Jugoslaviji leta 1939. uradno proglasili za »nacionalizacijo tujega premoženja« in rekli, da je to velikopotezna socialna akcija. Bržkone je bila socialna akcija v prid slovenskemu kmetu tudi v tem, da so pustili akcionarjem Trboveljske premožkopne družbe 2200 ha zemlje, približno toliko tudi delničarjem mežiškega svinčenega rudnika in še mnogim drugim. Kmetu miloščino, veleposestniku pa zvišano zemljiško rento. Tako je krojila bivša monarhistična Jugoslavija pravico svojim narodom, sklicujoč se, da je postavljena po »narodovi volji in milosti božji«.

Zločin bivše jugoslovanske agrarne reforme je razviden iz statistike posestnih razmer iz 1937. leta.

Bilo je posestev:		v Sloveniji:		v Jugoslaviji:	
	do 2 ha	33,0 %	33,8 %		
od 2 do	5 ha	24,4 %	34,0 %		
od 5 do	10 ha	18,7 %	20,5 %		
od 10 do	20 ha	15,8 %	8,8 %		
od 20 do	50 ha	7,0 %	2,5 %		
preko	50 ha	1,1 %	0,4 %		

Kljub agrarni reformi je bilo v Jugoslaviji še vedno 63 % kmetov, ki so imeli z gozdom vred le 5 ha zemlje. Iz Slovenije imamo podatke za občino Št. Jurij pod Kumom, ki je imela pred okupacijo 1668 pre-

bivalcev (glej pisateljstvo Slovenska vas na Dolenjskem, Ljubljana, 1938). Vsi posestniki te občine, ki so imeli do največ 9 ha njiv, travnikov in pašnikov, so imeli skupno le 850 ha, preživljali pa so 1219 ljudi. Od celokupne površine njiv, travnikov in pašnikov občine je bilo njihovo le 52 % občinske površine, preživljali pa so 75,5 % prebivalcev občine. Ostali posestniki občine, ki so imeli kot posamezniki nad 10 ha zemlje, so imeli vkupne posesti 781 ha, to je 47,76 %. Zadnji so preživljali le 496 ljudi, t. j. 23,5 % prebivalcev občine. Srednji in mali kmet te občine je vrhu tega preživljal $\frac{3}{4}$ vseh gospodarsko neproizvajajočih občanov, to je mladine do 15. leta in ljudi nad 60 let. Žal, da takih statistik za vso Slovenijo nimamo.

V Sloveniji so imeli celi zemljaki, da se poslužimo stare dolenske mere za grunt, ki je obsegal 12 ha zemlje brez gozda, vkupno le 377.000 ha zemlje. Posestniki, ki so bili večji od celih zemljakov, pa so imeli 900.000 ha. Posestno razmerje med izkoriščevalci in med malimi posestniki je bilo kakor 70 : 29. Glede na to je bila Slovenija na slabšem kakor Jugoslavija v celoti, kjer je bilo razmerje obratno, 45 : 55, in sicer v prid mali in srednji posesti.

To je slika razmer kljub izvajanju buržuazne agrarne reforme skozi 15 let. Kdor je še pred izvedbo reforme računal z možnostjo, da bo protiljudska vladavina, diktatura veleposestnikov in industrijskih magnatov, ki jim je stal na čelu monarh, ščitila malega kmeta, se je prepričal, da je bil sanjač. Podobno nas učijo tudi primeri izvedbe agrarnih reform v Romuniji in v Poljski, kjer so bile prav tako na oblasti protidemokratske sile. Agrarna reforma je bila izvedena do skrajnih meja po prvi svetovni vojni le v Rusiji. Povsod drugod je bila agrarna reforma, kakor je nakazano že uvodoma, le zavajanje ljudskih množic, ker niso osvobodili malega in srednjega kmeta od odvisnosti tujega gospodarja, še manj, da bi mu dali možnost neodvisnega gospodarskega razvoja. Vse narode Jugoslavije, kakor tudi druge narode, ki so se uprli fašistični okupaciji, je osvobodilna borba dvignila do velikega spoznanja. Do spoznanja, da more biti delovni človek gospodarsko neodvisen le v primeru, če si je priboril svojo, ljudsko oblast. Delovno ljudstvo Jugoslavije je žrtvovalo milijon in pol

življenj in znatno ljudsko premoženje, da si je priborilo zmago in vrglo s prestola krvosese ljudstva. Naša ljudska oblast in demokracija se je kovala v štiriletnem krvavem boju in sedaj se utrjuje in pogloblja s tem, da odpravlja stoletne krivice, ki so se godile delovnemu ljudstvu. Sedaj se začena v življenju malega in srednjega kmeta nova doba. Stoletni sen našega revnega kmeta po zemlji, ki jo je gnojil rod za rod, se uresničuje. S sedanjim zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji si bo veleposestniško zemljo vzel sam. S tem je končan stoletni boj izkoriščanja in tlačanstva v vseh oblikah in dokončno je dobljena zmaga za staro pravdo.

Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji za Slovenijo, ki je v skladu z določili tozadnega zveznega zakona, ima temeljno vodilo, da mora biti zemlja onega, ki jo obdeluje. S tem je dokončno onemogočeno vsako trgovanje z zemljo in zemlja ne more biti več predmet izrabljanja človeka po sočloveku.

Veleposestniška zemlja, zemlja bank in delniških družb, ustanov, cerkva, vsa nekmečka zemlja ter presežek nekoliko desetih velikih kmetij pride z zakonom takoj v roke upravičencem, navedenim v členu 17. Poleg člena 6, ki določa razlastitev, določajo nadaljnji členi zakona do 14. člena izvedbo razlastitve. Za veleposestnika določa člen 7 vsakogar, ki poseduje več kakor 45 ha skupne površine, če lastnik ne obdeluje zemlje s svojo družino, ampak z najeto delovno silo, ali pa če daje zemljo drugim v zakup ali v obdelovanje. V tem primeru se taka posest zaseže v celoti z živim inventarjem, z vsemi zgradbami in napravami vred brez odškodnine. S tem členom je dosledno izvedeno pravilo, da zemlja ne sme služiti v izkoriščevalne namene. V primeru, da obdeluje tako obsežno posest lastnik s svojo družino, se mu odvzame le presežek nad 45 ha, in sicer proti odškodnini. V primerih, da je kmečka posest izredno slabo donosna, sme minister za kmetijstvo največjo dovoljeno površino zvišati. To bo prišlo v poštev v prvi vrsti v goratem terenu in v oddaljenih krajih brez prometnih sredstev.

Cerkvena posest se razlasti, v kolikor presega 10 ha njiv, vrtov, sadovnjakov, travnikov, ledin in gozdov. Cerkvam in verskim ustanovam večjega pomena dovo-

ljuje zakon, da se jim pusti več zemlje. Demokracijski agrarni zakon dopušča lastnino zemlje tudi nekmetom, ki jim je obdelovanje zemlje stranski poklic, omejuje pa posest na 3 ha. Naš agrarni zakon kot izraz ljudske demokracije upošteva do skrajnih meja obstoječe razmere vse do one mere, kjer bi šlo nadaljnje popuščanje v škodo skupnosti.

Prav tako dopušča iz tega razloga kot nujno posledico štiriletnega pustošenja po okupatorju žrtvam fašizma zemljiško posest, četudi jo bodo obdelovali še nekaj let z najeto delovno silo, bodisi, da so lastniki invalidi in dela nezmožni ali pa še nedorasli. Da se izjema ne izprevrže v izrabljanje, prepoveduje zakon odprodaje pridobljene zemlje za prvih 20 let in prepoveduje tudi, da se da zemlja v najem.

Ljudska agrarna reforma določa zelo majhno odkupnino za podeljeno zemljo. Odkupnina znaša le enoletni hektarski donos, ki se bo še skrčil, ker bo preračunan iz povprečja dane odškodnine. V tem povprečju bo višino znatno znižala brezplačno odvzeta zemlja veleposestnikom. Plačevanje samo bo dolgoročno in z olajšavami.

Kako važne so te določbe, je razvidno iz primerjave z zemljiško odvezo iz 1848. leta. Pri tedanji zemljiški odvezi je moral kmet plačati visoke odkupnine in je bila zemlja že ob prevzemu obremenjena s težko hipoteko, tako da je bil mnogokrat kmet že ob prevzemu zemlje le navidezen lastnik. V Št. Juriju pod Kumom so kmetje plačevali odkupnino za zemljo še leta 1878. Drugod pa je »razlaščen«
veleposestnik že po nekaj letih zopet pokupil oddana posestva. Tokrat je bil previdnejši in jih je večinoma pogozdil.

Kakor smo videli pri izvedbi agrarne reforme v bivši Jugoslaviji, je mogoče agrarno reformo izigrati z dodelitvijo neproduktivne zemlje. Naš agrarni zakon preprečuje tako izrabljanje s točnim določilom, da mora biti v presežkih odvzete zemlje tudi sorazmeren del boljše zemlje in oranic. Agrarni interesent pa bi bil vkljub vsemu prikrajšan, če ne bi imel možnosti dobiti tudi orodje za obdelovanje. Agrarni zakon predvideva tudi zaplembo vsega orodja in naprav veleposestnikom in bo s tem dana možnost, da bo agrarni interesent preskrbljen tudi s potrebnim inventarjem. Vrh tega

mu bodo nudile traktorske postaje z modernimi stroji veliko zaslonbo.

Ljudska oblast želi naglo izvedbo agrarne reforme. Že letošnje spomlad mora preiti vsa zemlja v roke po zakonu upravičenim interesentom. Potrebno je, da se to izvrši že pred setvijo. Kmetje morajo takoj pristopiti k izvedbi in delitvi. Nujno je zaradi tega za vsakogar, da točno prouči zakon o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji in se vanj poglobi od člena do člena. Na vaških sestankih OF naj se zakon predebatira, da si bo vsakdo na jasnem glede svojih pravic in da bo aktivno posegel v izpeljavo zakona po svojih močeh in strogo pravično. Točne razmejitve in zemljiškoknjižni prepisi lastnine se bodo pri-

čeli takoj, ko bodo agrarni interesenti sprejeli zemljo v obdelovanje.

Izpeljava agrarne reforme bo nedvomno pravična, ker bo vodila vse predpriprave ljudska oblast. Vse ljudstvo pa se mora zavedati, da tako velikega dejanja, kot je naša agrarna reforma, Slovenci v vsej svoji zgodovini še nismo doživeli in da moramo iti na njeno izvedbo z vsem zanosom, prav z istim zanosom, kakor je slovensko ljudstvo v teku štiriletne krvave borbe poglavo s podporo slavne Rdeče armade in naše velike zaščitnice, Sovjetske Zveze, najnaprednejše države delavcev in kmetov, fašiste iz dežele in z njimi vred tudi pijavke slovenskega ljudstva.

Na podlagi 29. člena zveznega zakona o agrarni reformi in kolonizaciji od 23. avgusta 1945, Uradni list DFJ št. 605/64 in na podlagi pooblastila, danega na zboru odposlancev slovenskega naroda dne 3. 10. 1943 v Kočevju, izdaje predsedstvo Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta

zakon

o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji

SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen

Da se zemlja pravilneje razdeli, se bo v Ljudski republiki Sloveniji izvedla agrarna reforma in ustvaril zemljiški sklad; iz tega sklada se bo zemlja dodelila poljedelcem, ki nimajo zemlje ali je imajo premalo.

2. člen

Zemlja postane last tistega, komur je dodeljena in se prepíše v zemljiški knjigi na njegovo ime.

3. člen

1. Za ugotovitev, katero posestvo spada po tem zakonu pod agrarno reformo, je v pogledu lastnine odločilno zemljiškoknjižno stanje, glede površine in kulture pa katastrsko stanje na dan 10. julija 1945, ko je bil uveljavljen odlok zveznega ministra za notranje zadeve o prepovedi prodajanja, kupovanja in zadolževanja kmetijskih zemljišč, gozdov, kmetijskih poslopij in objektov. Če katastrski ali zemljiškoknjižni po-

datki niso točni, je odločilno dejansko stanje.

2. Lastninske spremembe, ki so se izvršile pred 10. julijem 1945 in niso vpisane v zemljiško knjigo, se upoštevajo po določbah, ki jih bo izdal minister za kmetijstvo.

3. Za obdelovalno zemljo se po tem zakonu štejejo njive, vrtovi, sadovnjaki, travniki in taki pašniki, ki so primerni za obdelavo.

4. H kmetijskemu in gozdnemu inventarju, ki se razlasti po določbah tega zakona, se šteje tudi hišni inventar, ki je potreben za redno obratovanje na posestvu, kakor tudi žage, vinske kleti in druge podobne naprave tega posestva z vsem inventarjem.

5. V odvzetem presežku zemljiških posestev, ki se ne razlastijo v celoti, mora biti sorazmeren del njiv.

4. člen

1. Zemljiška posestva moža in žene se štejejo za eno posestvo, če 10. julija 1945 nista bila sodno ločena, ne glede na to, ali sta samostojna zemljiška lastnika ali solastnika.

2. Za eno posestvo se štejejo tudi zemljiška posestva solastnikov, ki živijo v skupnem gospodinjstvu.

3. Za eno posestvo se šteje nadalje solastnina ene osebe na več zemljiških posestvih kakor tudi lastnina osebe, ki ima poleg svoje zemljiške posesti tudi solast-

ninske deleže na drugih zemljiških posestvih.

4. Če ima lastnik zemljiška posestva v več krajih, se ta posestva štejejo kot eno zemljiško posestvo, četudi je del posestev v kaki drugi ljudski republikli Federativne ljudske republike Jugoslavije.

5. člen

1. Dodeljena zemlja se prepíše na novega lastnika brez bremen in dolgov.

2. Dodeljena zemlja ostane obremenjena samo s tistimi služnostmi, ki so iz gospodarskih ozirov nujno potrebne. S temi služnostmi ostane zemlja obremenjena tudi, če pride v državno last.

3. Nujno potrebne služnosti se pri izvedbi agrarne reforme lahko tudi na novo ustanovijo.

4. Zemlja, ki jo obdržijo dosedanji lastniki v svoji lasti, ostane obremenjena s tistimi stvarnimi bremenmi, ki obremenjujejo samo njim preostali del zemlje, ter s sorazmernim delom dolgov in drugih bremen, ki ustreza obdržani površini zemlje.

5. Vse služnosti, tako na obdržani kakor tudi na dodeljeni zemlji, ki niso nujno potrebne, ugasnejo in se izbrišejo iz zemljiške knjige. Ugasnejo in izbrišejo se tudi pravice in dolžnosti, izvirajoče iz patronata, in lovski rezervati.

6. Vprašanja dolgov in bremen, kolikor niso rešena s tem zakonom, bodo urejena posebej.

RAZLASTITEV

6. člen

Da se doseže namen, naveden v 1. členu, se po določbah tega zakona razlastijo:

- a) veleposestva,
- b) zemljiška posestva bank, podjetij, delniških družb in drugih pravnih oseb,
- c) zemljiška posestva cerkva, samostanov in verskih ustanov ter vseh vrst ustanov (zadužbin), posvetnih in verskih,
- č) zemljiška posestva, ki so med vojno iz katerega koli razloga ostala brez lastnika in brez pravnega naslednika,
- d) presežek zemljiških posestev nekmetov, ki niso veleposestniki,
- e) presežek kmečkih posestev.

7. člen

Veleposestva

1. Za veleposestva se po tem zakonu štejejo tista kmetijska in gozdna posestva, katerih lastniki ne obdelujejo zemlje sami s svojo družino, ampak z najeto delovno silo ali pa jo dajejo drugim v zakup ali v obdelovanje, če ima več ko 45 ha skupne površine ali pa več ko 25 ha obdelovalne zemlje.

2. Veleposestva se razlastijo v celoti z vsemi zgradbami in napravami, vsem živim in mrtvim kmetijskim in vsem gozdnim inventarjem brez odškodnine. Razlastijo se tudi pridelki in vse obstoječe zaloge lesa.

8. člen

Zemljiška posestva bank, podjetij, delniških družb in drugih zasebnih pravnih oseb

1. Zemljiška posestva bank, podjetij, delniških družb in drugih zasebnih pravnih oseb se razlastijo v celoti z vsemi zgradbami in napravami, vsem živim in mrtvim kmetijskim in vsem gozdnim inventarjem brez odškodnine.

2. Pod razlastitev po tem členu ne spadajo zemljiška posestva zadrug za skupno obdelavo in izkoriščanje zemlje ter zemljiška posestva agrarnih skupnosti, če so njih člani oziroma udeleženci kmetje. Vprašanje izkoriščanja zemlje po agrarnih skupnostih se bo rešilo s posebnim zakonom. S tem zakonom bo urejeno tudi vprašanje njih lastnine.

3. Vprašanje obveznosti zadrug, ki se jim odvzame zemlja po določbah tega člena, bo urejeno posebej.

4. Bankam, podjetjem, delniškim družbam in drugim zasebnim pravnim osebam se pusti tisti del zemljišč, ki jim je nujno potreben za industrijske, gradbene, znanstvene, kulturne in druge občekoristne namene. Tozadevne odločbe bo izdajal minister za kmetijstvo.

9. člen

Zemljiška posestva cerkva, samostanov in verskih ustanov ter vseh vrst ustanov (zadužbin), posvetnih in verskih

1. Zemljiška posestva cerkva, samostanov in verskih ustanov se razlastijo z zgradbami in napravami ter živim in mrtvim kmetijskim in gozdnim inventarjem brez odškodnine.

2. Cerkve, samostani in verske ustanove obdržijo 10 ha njiv, vrtov, sadovnjakov, vinogradov, travnikov, ledin in gozdov. Cerkvena in nadarbinska zemljiška posestva ter zemljiška posestva drugih verskih ustanov v okviru ene župnije se štejejo za eno celoto.

3. Verskim ustanovam, cerkvam, samostanom in cerkvenim oblastem večjega pomena ali večje zgodovinske vrednosti se pusti do 30 ha obdelane zemlje in do 30 ha gozdov.

4. Celokupna zemljiška posestva ustanov (zadužbin) z vsemi zgradbami in napravami, z vsem živim in mrtvim kmetijskim in vsem gozdnim inventarjem se razlastijo brez odškodnine.

10. člen

Zemljiška posestva, ki so med vojno iz katerega koli razloga ostala brez lastnika in brez pravnega naslednika

1. Razlastijo se zemljiška posestva, ki so med vojno izgubila lastnika, če ta nima nobenega pravnega naslednika.

2. Taka zemljiška posestva se razlastijo v celoti in brez odškodnine z vsemi zgradbami in napravami, vsem živim in mrtvim kmetijskim in vsem gozdnim inventarjem.

11. člen

Presežek zemljiških posestev nekmetov, ki niso veleposestniki

1. Določbe tega člena veljajo za zemljiška posestva oseb, ki niso veleposestniki, ki pa po svojem glavnem poklicu niso kmetje in posestva ne obdelujejo sami s svojo družino, temveč z najeto delovno silo ali pa ga dajejo v zakup.

2. Razlasti se presežek nad 3 ha zemlje oziroma nad 5 ha gozda v gozdnih predelih, kjer ni obdelovalne zemlje.

3. V odvzetem presežku mora biti sorazmeren del njiv. Lastnik si sme pridržati, če to ni v nasprotju z javnimi potrebami, sadovnjake in vinograde do določene največje površine. Zgradbe ter živi in mrtvi inventar na teh zemljiščih se ne razlastijo.

4. Za razlaščeni presežek se plača odškodnina v višini enoletnega donosa na hektar. Način ugotavljanja donosa predpiše minister za kmetijstvo.

12. člen

Presežek kmečkih posestev

1. Za kmečka posestva se štejejo tista zemljiška posestva, katerih lastniki so kmetje, in obdelujejo zemljo sami s svojo družino.

2. Za kmečka posestva se štejejo tudi zemljiška posestva delavcev in izseljencev, četudi zemlje ne obdelujejo sami.

3. Za kmečka posestva se štejejo nadalje tudi tista zemljiška posestva kmečkih in obrtniških družin, katerih lastniki so zaradi vojne ali kakih drugih okoliščin ostali brez zadostne delovne sile in so prisiljeni obdelovati zemljo z najeto delovno silo ali pa jo dajati drugim v obdelovanje.

4. Razlasti se presežek kmečkih posestev nad 20 do 35 ha obdelovalne zemlje in nad 10 do 25 ha gozda, tako da skupna površina obdelovalne zemlje in gozda ne sme presegati 45 ha.

5. Pri kmečkih posestvih z izredno slabo donosnostjo lahko minister za kmetijstvo v sporazumu z ministrom za gozdarstvo največje površine obdelovalne zemlje in gozda primerno zviša.

6. Zgradbe, naprave, živi in mrtvi kmetijski ter gozdni inventar kmečkih posestev se ne razlasti.

7. Za razlaščeni presežek kmečkih posestev se plača odškodnina v višini enoletnega donosa na hektar. Donos se ugotavlja, kakor je določeno v 4. odstavku 11. člena.

13. člen

V izjemnih, iz gospodarskih ozirov nujnih primerih lahko minister za kmetijstvo zaokroži največje površine, ki se po določbah tega zakona pustijo dosedanjim lastnikom, na pol hektara navzgor ali navzdol.

ZEMLJIŠKI SKLAD

14. člen

1. Zemlja, zgradbe in naprave ter živi in mrtvi inventar, ki se razlastijo po 6. členu tega zakona, preidejo v zemljiški sklad agrarne reforme in kolonizacije.

2. Traktorji, stroji in velike kmetijske priprave teh posestev ter posestev, naštetih v točkah a) in b) 3. odstavka tega člena, preidejo v inventar kmetijskih strojnih po-

staj, razen če je razlašeno zemljišče določeno za državno kmetijsko posestvo.

3. Poleg tega spadajo v zemljiški sklad tudi:

a) zemljiška posestva nemške države in njenih državljanov ter pripadnikov nemške narodnosti, ki so bila zaplenjena po odloku AVNOJ-a z dne 21. novembra 1944;

b) zemljiška posestva narodnih sovražnikov in drugih oseb, zaplenjena s pravnomočnimi sodnimi razsodbami in odločbami;

c) zemlja, ki jo država izloči iz svoje lastnine za dodelitev siromašnim kmetom in borcem.

15. člen

1. Ureditev zemljiškega sklada agrarne reforme in kolonizacije bo predpisana posebej.

2. S skladom razpolaga minister za kmetijstvo Ljudske republike Slovenije.

16. člen

1. V zemljiški sklad ne spadajo:

a) razlašena in zaplenjena zemljišča oziroma zemljiška posestva, ki so nujno potrebna zveznim, federalnim in krajevnim državnim kmetijskim posestvom, socialnim, znanstvenim, prosvetnim, kulturnim, sindikalnim, gospodarskim in drugim občekoristnim ustanovam ter zemljišča za vojaške potrebe;

b) razlašeni gozdovi in razlašeni gozdni inventar, ki preidejo v državno last in upravo.

2. Zemljišča in zemljiška posestva, namenjena za potrebe, navedene v točki a) 1. odstavka tega člena, dodeljuje minister za kmetijstvo Ljudske republike Slovenije v sporazumu z ministrom za kmetijstvo Federativne ljudske republike Jugoslavije.

3. Dodeljena zemljišča ostanejo državna last in se dajejo ustanovam, navedenim v točki a) 1. odstavka tega člena le v izkoriščanje.

4. Podrobne pogoje o dodeljevanju in izkoriščanju teh zemljišč predpiše s posebnim pravilnikom minister za kmetijstvo.

DODELITEV ZEMLJE

17. člen

1. Iz zemljiškega sklada se zemlja in zemljiška posestva dodeljujejo poljedelcem

brez zemlje in takim, ki imajo malo zemlje, predvsem v kraju, v katerem žive, za naselitev kolonistov v krajih, ki jih za to določi minister za kmetijstvo. Za poljedelce se štejejo tudi zadruga za skupno obdelavo in izkoriščanje zemlje.

2. V prvi vrsti imajo pravico do zemlje tile poljedelci:

a) borci in invalidi partizanskih odredov, Narodno-osvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije ter Jugoslovanske armade;

b) rodbine in sirote umrlih borcev iz prejšnjega odstavka;

c) žrtve fašističnega nasilja in njih rodbine, to so osebe, ki so jih okupator ali njihovi pomagači aretirali, mučili, obsodili, internirali ali držali v ujetništvu, in rodbine na tak način ubitih ali umrlih oseb;

č) invalidi iz prejšnjih vojn 1912 do 1918 in aprila 1941.

3. Za borce Narodno-osvobodilne vojske se štejejo tudi osebe, ki so v zvezi s partizanskimi odredi, NOV in POJ ter Jugoslovansko armado aktivno sodelovale proti sovražniku v njegovem zaledju ali na okupiranem ozemlju, ter osebe, ki so na osvobojenem ozemlju aktivno sodelovale s partizanskimi odredi, NOV in POJ ter Jugoslovansko armado v borbi proti okupatorju in njegovim pomagačem.

4. Kot rodbina umrlega borca ali kot rodbina žrtve fašističnega nasilja se štejejo, ako niso bili aktivno v okupatorjevi službi, njegov zakonski drug, zakonski ali nezakonski otroci, starši, bratje in sestre, ter s pogojem, da jih je umrla borcev drževal, drugi člani hišne skupnosti, ki so oddaljeni sorodniki.

5. Pravico do dodelitve zemlje imajo tudi tisti borci iz točke a) 2. odstavka tega člena, ki se prej niso bavili s kmetovanjem, če se zavežejo, da se bodo na dodeljeni zemlji naselili in jo obdelovali s svojo rodbino.

6. Moški in ženski borci narodno-osvobodilne borbe imajo pri dodeljevanju zemlje enake pravice.

7. Pri dodeljevanju zemlje imajo med borci in invalidi osvobodilne vojne (točka a) v 2. odstavku tega člena) in med rodbinami takih borcev (točka b) v 2. odstavku tega člena) prvenstvo borci-prostovoljci in sta-

rejši borci (po letih, ko so vstopili v borbo v letih 1941., 1942., 1943.) in rodbine takih borcev; nato invalidi iz vojn 1912. do 1918. leta in iz aprila 1941. leta, žrtve in rodbine žrtev fašističnega nasilja ter rodbine takih žrtev in borci iz let 1944. in 1945.

8. Člani rodbine padlega borca ali žrtve fašističnega nasilja dobe zemljo po tem-le redu: žena, otroci, starši (oče in mati), bratje in sestre, drugi člani hišne skupnosti.

9. Pravice do dodelitve zemlje nimajo osebe, ki po zakonu nimajo volivne pravice.

18. člen

1. Iz zemljiškega sklada se zemlja dodeljuje upravičencem:

a) po posameznih parcelah za povečanje že obstoječih kmečkih posestev,

b) v obliki zaključenih kmetijskih posestev zaradi naselitve kolonistov.

2. Pri dodeljevanju posameznih parcel ne sme skupna površina posestva z dodeljeno zemljo presežati 5 ha obdelovalne zemlje. Pri izredno slabi donosnosti zemlje lahko minister za kmetijstvo pri dodeljevanju zemlje površino primerno zviša.

3. V bližini večjih mest, kjer je zemlja primerna za vrtnarstvo in druge intenzivne kulture, se agrarnim interesentom dodeli primerno manjša površina.

4. V izjemnih, iz gospodarskih ozirov nujnih primerih lahko minister za kmetijstvo zaokroži največjo dodeljeno površino na pol hektara navzgor ali navzdol.

19. člen

1. Presežek zemlje nad 3 ha oziroma nad 5 ha gozda v gozdnih predelih, kjer ni obdelovalne zemlje, tistih nekmečkih lastnikov, ki so člani rodbin, ki se bavijo izključno s kmetijstvom, se vrne oziroma dodeli članom teh rodbin po predpisih o dedovanju, in sicer do največje površine, do katere imajo po tem zakonu pravico.

2. Za tako dodeljeno zemljo razlaščenemu lastniku ne pripada odškodnina po 4. odstavku 11. člena tega zakona, dolgovi in bremena pa se prenesejo na nove lastnike sorazmerno z vrnjeno oziroma dodeljeno zemljo.

20. člen

Ljudskim odborom lahko dodeli minister za kmetijstvo iz zemljiškega sklada zemljišča, ki so potrebna za občekoristne namene.

21. člen

1. Delavcem in nameščencem tovarn, podjetij, ustanov in uradov lahko dodeli minister za kmetijstvo iz zemljiškega sklada primerna zemljišča za vrtove.

2. Ta zemljišča se dodelijo samo včasno izkoriščanje v izmeri do največ 2 arov za vsako družino. Pogoje dodeljevanja in izkoriščanja teh zemljišč predpiše minister za kmetijstvo s posebnim pravilnikom.

22. člen

Za invalide osvobodilne vojne, ki so brez družine ali imajo družino nesposobno za obdelovanje zemlje, se bodo na primerljivih zemljiščih ustanovile posebne kolonije z domovi, šolami in obrtnimi delavnicami.

23. člen

Za nepreskrbljene sirote borcev osvobodilne vojne ter žrtev vojne in fašističnega nasilja se bodo ustanovile posebne otroške kolonije s skupnim kmetijskim zemljiščem, domovi, šolami in delavnicami.

24. člen

1. Skupine oseb, katerim je dodeljena zemlja, smejo posamezno dodeljeno jim zemljo strniti zaradi skupnega obdelovanja in o tem sklepati pogodbe najmanj za dobo 10 let.

2. Ako kaka skupina oseb, ki imajo po tem zakonu pravico do dodelitve zemlje, ne predloži posameznih zahtevkov za dodelitev zemlje, temveč skupno zahtevo, da naj se jim kot že ustanovljeni kmetijski proizvajalci zadrugi dodeli kompleks zemljišča, ki je v sorazmerju z njihovim številom in številom članov njihovih družin, takim naj se dodeli zemlja kot njihova združna imovina.

3. Enotna pravila za taka združna posestva predpiše minister za kmetijstvo.

25. člen

1. Za zemljo, ki se dodeli po tem zakonu, plačajo upravičenci ceno, ki se izračuna tako, da se skupni znesek, ki se plača na območju ljudske republike Slovenije kot odškodnina za odvzeta zemljišča, sorazmerno razdeli na vso površino zemljišč zemljiškega sklada.

2. Pogoji za dolgoročno odplačevanje prejete zemlje, ki morajo biti posebno ugodni, bodo določeni s posebno uredbo.

26. člen

Dodeljena zemlja se za dobo 20 let od dne uveljavljenja tega zakona ne sme razdeliti, prodati, zamenjati, darovati, dati v zakup ali zastaviti, ne v celoti ne deloma. Ta prepoved se vpiše v zemljiško knjigo hkrati z vknjižbo lastninske pravice.

27. člen

1. Osebe, ki se v 6 mesecih od dneva vročitve odločbe o dodelitvi zemlje ne nselijo oziroma ne pričnejo z obdelovanjem zemlje, izgubijo pravico do dodeljene zemlje.

2. Minister za kmetijstvo sme v izjemnih primerih iz posebno upravičenih razlogov ta rok podaljšati.

IZVAJANJE AGRARNE REFORME IN KOLONIZACIJE

28. člen

1. Agrarno reformo izvaja v Sloveniji ministrstvo za kmetijstvo po okrožnih in okrajnih komisijah za agrarno reformo.

2. Okrajne komisije za agrarno reformo zbirajo s sodelovanjem okrajnih in krajevnih ljudskih odborov in odborov agrarnih interesentov zemljiško-knjižne in katastralne podatke o zemljiških posestvih, ki se razlastijo, ter izdajajo odločbe o razlastitvi in dodelitvi zemlje.

3. Če ima lastnik zemljiška posestva v več okrajih, izda odločbo o razlastitvi okrajna komisija za agrarno reformo tistega okraja, v katerem je največji del razlaščenih zemljišč. Ista okrajna komisija za agrarno reformo je pristojna za izdajo odločbe o razlastitvi tudi tedaj, če ima lastnik del zemljiških posestev zunaj Ljudske republike Slovenije.

4. Odločbo o dodelitvi zemlje izda vselej okrajna komisija za agrarno reformo tistega okraja, v katerem je zemlja, ki se dodeli.

29. člen

1. Proti odločbam okrajnih komisij za agrarno reformo je dopustna pritožba v 15 dneh od dne vročitve odločbe o razlastitvi oziroma dodelitvi zemlje na okrožno komisijo za agrarno reformo.

2. Proti odločbam okrožnih komisij za agrarno reformo ni pritožbe.

30. člen

Minister za kmetijstvo sme razveljaviti vsako odločbo o razlastitvi oziroma dodelitvi zemlje, če meni, da ni v skladu s tem zakonom.

31. člen

Okrožne in okrajne komisije za agrarno reformo imenuje minister za kmetijstvo in izda tudi predpise o njihovi sestavi in poslovanju.

32. člen

Kolonizacijo v Sloveniji izvaja ministrstvo za kmetijstvo; ono sprejema prošnje interesentov in izdaja dokončne odločbe o dodelitvi zemljiških posestev.

33. člen

Vse vloge, prošnje, odločbe in potrdila v zvezi s tem zakonom so proste taks, kolikor se nanašajo na dodelitev zemlje. Pritožbe agrarnih interesentov so proste taks tudi, če ne gre neposredno za dodelitev zemlje.

PRIJAVA ZEMLJIŠKIH POSESTEV

34. člen

1. Lastniki oziroma upravitelji zemljiških posestev, ki spadajo pod agrarno reformo, morajo podati pismeno prijavo vsega svojega zemljiškega posestva na območju Federativne ljudske republike Jugoslavije najkasneje v 15 dneh po objavi uradnega poziva.

2. Prijava se poda ljudskemu odboru kraja, kjer je posestvo.

3. Če je zemljiško posestvo v raznih krajih, morajo lastniki podati prijavo vsakemu krajevemu ljudskemu odboru za tisti del zemljiških posestev, ki so v njegovem območju, ministrstvu za kmetijstvo pa skupno prijavo za vsa svoja zemljiška posestva.

4. Ministrstvu za kmetijstvo mora lastnik podati prijavo za vsa zemljiška posestva, ki so zunaj Ljudske republike Slovenije.

5. Prijavo morajo podati:

a) veleposestniki iz 7. člena;

b) banke, podjetja, delniške družbe in druge zasebne pravne osebe iz 8. člena ne glede na površino njih zemljiških posestev;

c) cerkve, samostani in verske ustanove iz 9. člena ter posvetne in verske ustanove (zadužbine) ne glede na površino njih zemljiških posestev;

č) upravitelji zemljiških posestev iz 10. člena ne glede na površino zemljiških posestev;

d) lastniki nekmečkih posestev iz 11. člena, ki imajo več kakor 3 ha zemlje ali

več ko 5 ha gozda v gozdnih predelih, kjer ni obdelovalne zemlje;

e) lastniki kmečkih posestev, ki imajo po 4. točki 12. člena več ko 20 ha obdelovalne zemlje in več ko 10 ha gozda.

KAZENSKÉ DOLOČBE

35. člen

1. Lastniki oziroma njih odgovorni predstavniki in zastopniki, ki ne podajo prijave po 34. členu ali v prijavi namenoma ne navedejo pravih podatkov, se kaznujejo z denarno kaznijo od 500 do 20.000 dinarjev ali s prisilnim delom brez odvzema prostosti od 10 dni do 2 let, v hujših primerih pa tudi z odvzemom prostosti. V posebno hudih primerih se lahko izreče tudi kazen delne ali celotne zaplembe zemljiškega posestva.

2. Enako se kaznujejo tudi agrarni interesi, ki bi v prošnjah za dodelitev zemlje zlonamerno navedli nepravilne ali netočne podatke zlasti glede zemljiške lastnine.

3. Kazni izrekajo pristojna okrajna sodišča.

4. Zoper sodbe okrajnih sodišč je dopustna pritožba na okrožno sodišče v 15 dneh.

36. člen

1. Lastniki zemljiških posestev iz točk a), b), in c) 6. člena oziroma njih odgovorni predstavniki in zastopniki, ki bi po 10. juliju 1945 prodali ali na kak drug način odsvojili zemljo, zgradbe in naprave, oziroma ki bi po 28. avgustu 1945 prodali ali na kak drug način odsvojili živi ali mrtvi kmetijski ali gozdni inventar, ki po določbah tega zakona spada pod razlastitev, se kaznujejo po zakonu o nedopustni špekulaciji in gospodarski sabotaži.

2. Enako se kaznujejo lastniki oziroma njih odgovorni predstavniki in zastopniki veleposestev, ki bi prodali ali kako drugače odsvojili obstoječe zaloge pridelkov ali lesa.

37. člen

1. Kmetijska zemljišča, ki spadajo pod določbe zakona o agrarni reformi in kolonizaciji, mora lastnik, dokler jih ne prevzame pristojno oblastvo, posejati in obdelati prav tako, kakor je to delal do izdaje tega zakona.

2. Ako zemljišča, ki spadajo pod določbe tega zakona, lastnik doslej ni sam obdeloval ali ga iz opravičenih razlogov v gospodarskem letu 1945-46 ne more sam obdelati,

poskrbi krajevni ljudski odbor, da se tako zemljišče obdela in o pravem času poseje.

3. Ako lastnik ne obdela zemljišča, ki ga je doslej obdeloval, a za to nima opravičenih razlogov, se kaznuje po zakonu o nedopustni špekulaciji in gospodarski sabotaži.

38. člen

1. Zemlja, ki se zapleni po 35. členu, preide v zemljiški sklad agrarne reforme in kolonizacije.

2. Denarne kazni se stekajo v poseben sklad za izvajanje agrarne reforme, ki se ustanovi pri ministrstvu za kmetijstvo. Predpise za upravljanje in uporabo tega sklada izda minister za kmetijstvo s posebnim pravilnikom.

PREHODNE DOLOČBE

39. člen

Vse odločbe in vsi ukrepi okupatorja in domačih oblastev v okupatorjevi službi, izdani med okupacijo zaradi spremembe zemljiške posesti ali zaradi spremembe razmerja med lastniki in zakupniki v korist lastnikov, se štejejo za nične in neobstoječe.

40. člen

Vse samovoljne naselitve na zapuščena, državna ali sekvestirana zemljišča, izvršene med vojno ali po osvoboditvi, ne glede na to, ali so izvršene na podlagi odločbe ali po odobritvi krajevnih organov oblasti, se proglašajo za neveljavne.

41. člen

1. V dveh letih po uveljavljenju zveznega zakona o agrarni reformi in kolonizaciji se morajo rešiti vsa vprašanja glede samostalnih prisvojitve državnega zemljišča, prisvojenih ledin ter neprizvanih delitev kmečkega in vsakega drugega zemljišča. Prisvojene in razdeljene površine se praviloma priznajo kot last posestnikov in vpišejo v zemljiški knjigi na njihovo ime. Pri tem pa je treba paziti, da ta zemljišča niso v sredi državnega ali vaškega zemljišča, da niso na poti komunikacijam, da ne presegajo krajevno običajnih površin in da niso prisvojena na način, ki ni v navadi v tistem kraju. Pravna oseba, katere last je bila zemlja pred prisvojitvijo, lahko v 2 letih pri pristojnem sodišču zahteva razveljavljanje takih prisvojitvev.

2. Organi in postopek za reševanje teh vprašanj in sporov se bodo določili s posebno uredbo.

42. člen

Minister za kmetijstvo se pooblasti, da avtentično tolmači posamezne določbe tega zakona, kolikor niso vsebovane v zveznem zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji, in da izda posebne uredbe in pravilnike za njegovo izvajanje.

43. člen

Ta zakon velja od dneva objave v »Uradnem listu«.

Ljubljana, dne 17. decembra 1945.

Predsedstvo

Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta:

Tajnik: **Predsednik:**
France Lubej s. r. Josip Vidmar s. r.

*

Da se agrarna reforma izvede v celoti v duhu zveznega zakona o agrarni reformi in kolonizaciji, katerega namen je, da se z razlastitvijo veleposestnikov in tistih lastnikov zemljiških posestev, ki se ne bavijo z obdelovanjem zemlje, dokončno ukinejo vsi še obstoječi fevdalni in njim podobni odnosi, ki so v nasprotju s pridobitvami narodno-osvobodilne borbe, izdaje Predsedstvo Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta na podlagi pooblastila, danega na zboru odposlancev slovenskega naroda dne 3. oktobra 1943 v Kočevju,

ZAKON

o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji

1. člen

1. Razlastijo se v celoti zemljiška posestva nekmetov, ki izkoriščajo zemljo po kolonih ali viničarjih.

2. Zemlja, zgradbe in naprave ter živi in mrtvi inventar posestev iz prvega odstavka, ki je potreben za redno obratovanje, se razlastijo brez odškodnine.

3. Pravico do odškodnine imajo le manjši posestniki, ki so si posest pridobili s prihranki, izvirajočimi iz produktivnega dela.

4. Minister za kmetijstvo se pooblasti, da po okrožnih in okrajnih komisijah za agrarno reformo določi posestva, omenjena v 3. odstavku.

2. člen

K inventarju, ki se razlasti po 1. členu, se štejejo tudi vinske kleti in druge podob-

ne naprave, ki so potrebne za izkoriščanje razlaščenih posestev.

3. člen

Razlaščena zemlja, zgradbe in naprave ter živi in mrtvi inventar preidejo v zemljiški sklad iz 14. člena zakona o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji in se deljujejo agrarnim interesentom po določbah imenovanega zakona.

4. člen

Za izvajanje tega zakona veljajo določbe 28., 29., 30. in 31. člena zakona o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji.

5. člen

Glede taks veljajo določbe 33. člena zakona o agrarni reformi in kolonizaciji v Sloveniji.

6. člen

Lastniki oziroma upravitelji zemljiških posestev, ki se razlastijo po 1. členu tega zakona, morajo v 15 dneh po objavi tega zakona podati okrajni komisiji za agrarno reformo tistega okraja, v katerem je posestvo, pismeno prijavo na obrazcih, ki jih prejmejo pri pristojnih okrajnih komisijah za agrarno reformo.

7. člen

Lastniki zemljiških posestev, ki se razlastijo po tem zakonu in ki imajo svoje stalno bivališče zunaj območja Ljudske republike Slovenije, morajo sami oziroma njih upravitelji podati prijavo ministrstvu za kmetijstvo v Ljubljani in okrajni komisiji za agrarno reformo, v katere območju je posestvo.

8. člen

1. Lastniki oziroma njih odgovorni predstavniki in zastopniki, ki ne bi podali prijave v določenem roku ali bi podali nepravilno prijavo, se kaznujejo z denarno kaznijo od 500 do 20.000 din ali s prisilnim delom brez odvzema prostosti od 10 dni do 2 let, v hujših primerih pa z odvzemom prostosti.

2. Kazni izrekajo pristojna okrajna sodišča.

9. člen

Ta zakon velja od dneva objave v »Uradnem listu«.

Ljubljana, dne 17. decembra 1945.

Predsedstvo

Slovenskega narodno-osvobodilnega sveta:

Tajnik: **Predsednik:**
France Lubej s. r. Josip Vidmar s. r.

I.

Kaj je narod? To bomo najlažje spoznali, če se spomnimo na Zgodbe sv. pisma. V Zgodbah smo se učili, kako je očak Jakob služil pri svojem sorodniku Labanu v Mezopotamiji ter se poročil z njegovima hčerama Lijo in Rahelo. Nato se je preselil v Palestino, imel dvanajst sinov in dočakal otrok otroke. To je bila Jakobova družina. Govorili so brez dvoma isti jezik kakor drugi ljudje v Palestini, toda čutili so se med seboj povezane po krvnih vezeh, strogo so se držali vere svojega pradede Abrahama, z eno besedo, niso se mešali z ostalimi prebivalci dežele, ampak so bili posebna, bolj zase živeča skupina: Jakobov narod.

Ves ta rod se je na povabilo Jakobovega sina Jožefa ob času lakote preselil v Egipt. Ker je Bog po angelu dal Jakobu drugo ime, Izrael, so se njegovi potomci nazivali Izraelce. Izraelci so se od Egipčanov mnogo bolj ločili, kakor prej od palestinskih prebivalcev. Krvnih vezi z Egipčani niso imeli nobenih, jezik je bil čisto drugačen — Jožef je po tolmaču govoril s svojimi brati — ločila jih je vera. V dolgi dobi, ko so živeli v Egiptu, se jim je jezik razvil, v stiku z Egipčani se jim je dvignila omika, skratka, popolnoma so se odtujili drugim palestinskim plemenom; ko jih je Mojzes vodil iz Egipta, so bili že poseben narod.

Kaj je značilno za Izraelce v tej dobi? Kot Jakobovi potomci so se zavedali, da jih veže krvno sorodstvo, govorili so poseben jezik, začenjali so dobivati svoje knjige, imeli so svojo vero, čutili so, da imajo zaradi svoje krvi in zaradi svoje vere posebne, od Boga jim naložene naloge v svetu in da imajo zaradi tega dolžnost ohraniti se kot posebna skupina človeštva. Izraelec se ni smel potujčiti in tujce so le izjemoma sprejemali v svojo narodno skupnost.

V Jakobovem rodu, kakor tudi v drugih rodovih tiste dobe, je bil prvorojeni moški potomec družinskega glavarja že po naravi starešina vsega plemena. Ko pa so se razvili v narod, jim je začel Bog obujati skupne narodne voditelje. Prvi med njimi je bil Mojzes, ki je vodil svoje ljudstvo, da

si je poiskalo domovino. Prej so bili Izraelci narod brez domovine, domovino so si morali na božje povelje šele z mečem osvojiti. Tako se je končno Jakobova družina povsem naravno razvila v državo; postala je poseben narod, ki je zasedel Palestino, bil samostojen in imel skupno vodstvo.

V dobi razkola se je izraelsko kraljestvo razcepilo. Tu imamo primer naroda, ki se jasno zaveda svoje narodne skupnosti, ki pa je razdeljen na dve narodni državi.

Izraelci, ki so skrbno sestavljali svoje rodovnike, so se tudi potem, ko so imeli svojo državo, še vedno delili na rodove in plemena. Vsak Izraelec je točno vedel, katerega Jakobovega sina je potomec, kateremu izmed dvanajstih Izraelovih rodov pripada. V času asirsko babilonskih vojska in sužnosti pa so bili Izraelovi rodovi, razen Judovega, skoraj uničeni. Iz sužnosti so se vrnili domala le Judovi potomci, zato od te dobe dalje ne govorimo več o Izraelcih, ampak o Judih. Zopet zgled, kako se rod ali pleme razvije v narod. Ob Kristusovem času so bili Judje še vedno narod, Palestina je bila še vedno njihova domovina, toda ta domovina je bila razkosana, zasuznjena, podložna drugim državam. Kmalu po Jezusovi smrti so se Judje dvignili, a bili so premagani; Rimljani so jim razrušili njihovo glavno mesto, Jeruzalem, in jih razgnali po svetu. Danes so Judje narod brez domovine.

Na podoben način, kakor se je po poročilu te najčastitljivejše knjige, svetega pisma, razvijal Jakobov rod, so nastali tudi drugi narodi in države. Čeprav so današnji narodi krvno zelo pomešani, so vendar skupni predniki tista naravna korenina, ki so se v teku zgodovine nanjo vcepljali drobci tujih narodov. In čeprav države niso vedno narodne države, je vendar v vsaki državi kak narod ali zveza narodov nositelj državne misli in oblasti. Država ni vsota poljubnih poedincev, ampak je posledica naravnega razvoja narodov, zato tudi nobena država nima kake umetne tvorbe za svoj državni jezik, temveč se poslužuje živega narodnega jezika. Zato lahko rečemo:

Pleme ali rod je razširjena družina, to je, skupina krvno sorodnih ljudi, ki se hote

ali zaradi posebnih razmer krvno le malo meša z okolico, ki pa nima izrazitega lastnega jezika in omike.

Narod je razširjena družina, to je, skupina krvno sorodnih plemen in ljudi, ki ima lasten jezik in omiko, se svoje posebnosti zaveda in ima voljo, ohraniti se kot posebna edinica človeštva.

Domovina je zemlja, ki jo je kak narod zasedel kot svojo, da bi na njej trajno prebival.

Država je samostojen narod, ki ima svojo domovino in skupno vodstvo; morejo pa jo tvoriti tudi deli ali skupine takih narodov.

II.

Narod je razširjena družina. Zato ima človek do svojega naroda posebne dolžnosti, ki vežejo v vesti. Res je, da moramo kristjani ljubiti vse ljudi, toda ne vseh enako. V krščanski ljubezni je določen red in v tem redu ima ljubezen do naroda važno mesto. Narodno izdajstvo ni samo nekaj podlega, marveč je obenem greh. Sveto pismo izrečno uči, da ima človek do svojega rojaka večje dolžnosti, kakor do tujca. Poglejmo si nekatera takšna mesta:

»Ne hodi kot opravljivec med svojim ljudstvom... (3 Mojz 19, 16—18).« »Ako tvoj brat zraven tebe obuboža in se ti proda, ga ne sili, da bi ti služil kot suženj... Nad svojimi brati, Izraelovimi sinovi, ne smete drug nad drugim trdo gospodovati (3 Mojz 25, 39—46).« — »Če se kdo zaloti, da je okradel koga izmed svojih bratov, izmed Izraelovih sinov, in se surovo vedel proti njemu ali ga prodal, naj tak tat umrje (5 Mojz 24, 7).« Res je, da nas te zapovedi danes ne vežejo več dobesedno, a eno dokazujejo: da je Bog zapovedal ljubezen do rojaka.

Pa ne samo do rojaka kot posameznika, tudi do naroda kot celote ima človek važne dolžnosti. Ko so Izraelci na potu v Palestino prišli do Jordana, sta se dva rodova, Ruben in Gad, sklenila naseliti kar onstran reke. Mojzes jima je to dovolil, obenem pa zapovedal, da morajo vsi bojevniki teh rodov ostati v skupni narodni vojski, dokler ne bo zavzeta vsa dežela: »Ako to storite, ... boste brez krivde pred Gospodom in pred Izraelom... Ako pa ne storite tako, ste grešili zoper Gospoda... (4 Mojz 32, 20—23).«

Narod je dolžan stremeti za samostojnostjo in si postaviti svojo narodno oblast. »Ne smeš postaviti čez se tujca, ki ni tvoj brat (5 Mojz 17, 15).«

Za svojo domovino se je često treba tudi boriti. Bog je to Izraelcem naravnost zapovedal. Toda malega naroda se rado polasti malodušje. Pojavijo se hujskači, ki mu dopovedujejo, da bi bilo v tuji državi bolje. To je izkusil tudi Mojzes pri svojem ljudstvu, ki je začelo godrnjati zoper njega in govoriti: »O, da bi bili umrli v egiptski deželi... Zakaj nas vodi Gospod v to deželo, da pademo pod mečem? ... Ni li bolje za nas, da se vrnemo v Egipt?« Komaj so se rešili neznosne sužnosti, že so silili nazaj vanjo. Tožilo se jim je po egiptovskih ribah, čebuli in česnu. Na strašno trpljenje pod tujčevim jarmom, ki bi bilo skoraj uničilo narod, so že čisto pozabili. Sedaj se jim je zdelo, da se jim je v Egiptu prav za prav kar dobro godilo! Toda Bog ne mara strahopetcev. Ljudstvu, ki se ni hotelo boriti za svojo domovino in za svojo svobodo, je naložil strašno kazen: »Nikakor ne pridete vi v deželo, za katero sem svojo roko povzdignil k prisegi, da vam bom dal prebivati v njej... Vaše otroke, o katerih ste dejali, da bodo v plen, pa popeljem tja in spoznali bodo deželo, ki je vi niste marali. Vaša trupla pa bodo popadala v tej puščavi (4 Mojz 14).«

S sorodnimi narodi je treba navezati tesnejše stike kakor s tujimi. Bog je Izraelcem posebej ukazal: »Ne mrzi Edomca, kajti tvoj sorodnik je (5 Mojz 23, 8)!« Edomci so bili namreč potomci Ezava, Jakobovega brata, ki se je z drugim imenom nazival Edom.

Do sovražnikov je treba biti odločen in njihove krivice kaznovati. »Gospod je govoril Mojzesu: ‚Bodite sovražni Madiancem in jih tepite! Kajti sovražno so ravnali z vami...‘ (4 Mojz 25, 16—518).« Na drugem mestu pa je naročeno: »Spomni se, kaj ti je storil Amalek na potu, ko ste šli iz Egipta!... Izbrisi spomin Amaleka izpod neba! Ne pozabi (5 Mojz 25, 17—19)!«

Jezusova nova zaveza je mnoge te trdote omilila, toda dolžnosti do naroda ni preklicala. Spev Zaharija, očeta Janeza Krstnika, je ves prepojen z narodnostno mislijo. V njem se ta judovski duhovnik spominja Izraela, svojega ljudstva, slavnega

narodnega kralja Davida, svojih očetov, posebej Abrahama, pa zopet vsega ljudstva. Tudi Marija je v svojo prisrčno pesem Magnifikat vpletla rodoljubne spomine na prednike, na Izraela, na Abrahama in na njegov rod (Lk 1). Naivzvišenejši zgled ljubezni do svojega naroda pa nam je dal naš Gospod sam, ko se je razjokal nad žalostno usodo svojega ljudstva (Lk 19, 41). Veliki apostol sv. Pavel je tako goreče ljubil svoje rojake, da je zapisal: »Želel bi namreč, da bi bil sam zavržen, ločen od Kristusa — za svoje brate, ki so moji rojaki po mesu (Rimlj 9, 3).«

Ljubezen do naroda in domovine in njene svobode ni samo nekaj, kar nam ukazuje zdrava pamet, ampak je obenem v svetem pismu obširno utemeljena verska dolžnost.

III.

Slovenci smo preživeli strašne čase. Marsikdo je šele v teh letih strahote živo začutil, kaj je narod, kaj je domovina, kaj je svoboda.

Narod je veliko sorodstvo. Slovenci smo velika družina. Zato svojega rojaka ne smeš izdati tujcu, čeprav bi moral pretrpeti zaradi tega še take muke. Koliko naših ljudi je rajši šlo v smrt, kakor da bi koga izdali. Te zapovedi se niso naučili iz knjig, narekovalo jim jo je zvesto slovensko srce. Neki kmet je pripovedoval:

»Nosil sem zavojček zdravil in obvez za partizane. Pripeljem se v vas, naenkrat po nemško: 'Stoj!'. Obrnem kolo, drugi: 'Stoj! Bil sem obkoljen. 'Kaj imaš to?' 'Sam ne vem, kaj je notri, pogledjte!' pravim. Pogledajo. 'A takoj! Dobil sem klofuto, da mi je glavo zaobrnilo. Takoj so me zaslišali: Kdo mi je dal, kam nesem. Takoj sem videl, če povem, gre več kot pol vasi. Ne smem povedati, naj se zgodi kar hoče. Mislim, da mi je sam Bog takrat navdihnil pametno laž.« — Bogoslovec bo pri teh besedah pač malo zamižal. — »Brez obotavljanja sem odvrnil: 'Verjemite ali ne, jaz res nisem vedel, kaj je notri. Včeraj, ko je tako lilo, sta prišla k nam dva črnoboržijanca, pa me prosila, naj jima shranim ta zavoj. V zavoj, sta mi rekla, je drago blago, ki se ne sme zmočiti. Drugi dan, kakor danes, naj jima ga pripeljem v to vas, da se bomo že kje dobili.' Tako sem

se izgovarjal in to zgodbo sem ponavljal pri vseh zasliševanjih. Odpejali so me v Ptuj in me znova izpraševali. Povedal sem jim svojo laž. Seveda mi niso verjeli. 'Čakaj, ti bomo že razvezali jezik!' Pristopila sta dva geštapovca z gumijevkama, moral sem se sleči in delati počepe, kakor so nas učili pri vojaki, onadva pa sta me začela mlatiti, kakor snop na podu. Ko sem počenil, me je udaril oni zadaj, ko sem se dvignil, me je udaril sprednji po stegnjenih rokah. 'Moj Bog,' sem tiho molil, 'samo sedaj me ne zapusti! Če povem, gre pol vasi!' Tako dolgo sta me mlatila, da sem zlezal skupaj in se — ne bodi grdo povedano — ves pogubil. Potem so počakali, da sem prišel k zavesti. 'Ali boš povedal?' 'Saj sem vam povedal, pa mi ne verjamete.' Odvlekli so me k jami na dvorišču, me podrli, prijeli za noge in me z glavo potopili v vodo, poleg je stal zdravnik. Ko nisem več brcal, so me potegnili ven. Kaj so vse delali z menoj, ne vem. Ko sem odprl oči, sem bil v luži. Menda sem jo že jaz izbruhal. Zopet so začeli: 'Ali boš sedaj povedal?' 'Jaz sem vam vse povedal, kar sem vedel.' 'Že prav, pa jutri na svidenje!' Drugi dan novo zasliševanje. Poskušali so zlepa: 'Imej vendar pamet! Pomisli, da imaš otroke! Saj vemo, da ti nisi kriv, drugi so te zapeljali. Povej, kdo ti je dal zavoj, pa greš takoj domú. Zakaj trpiš za druge? Če bi bili tisti, ki so te zapeljali, kakšni možje, bi se sami javili, ne pa, da pustijo tebe trpeti, sami pa se kje dobro imajo. Za take ni vredno trpeti. Kdo ti je dal zavoj? Če ne poveš, bomo začeli vse po vrsti kakor včeraj. To bomo delali, dokler ne poveš. Nazadnje boš itak povedal. Vsak pove. Teža nikdo ne zdrži. Rajši takoj povej!' Groza me je obšla. 'Jezus, ali bom zdržal? Ne zapusti me! Koliko družin sedaj zaradi mene trepetaj! Če povem, bodo pobili pol vasi!' Ponovil sem jim svojo zgodbo. Zopet se je začelo s pretepanjem in končalo s potapljanjem. In tako je šlo dan za dnev. Bil sem že čisto zmešan, da sem se sam sebe bal. Samo to sem prosil Boga, naj mi da toliko moči, da ne bom nikogar spravil v nesrečo. Nazadnje so se naveličali. Zdi se mi, da so mi vendar začeli verjeti. Spustili so me domov. Doma se nad en teden nisem mogel ganiti s postelje.« — Te slovenski mož je v dejanju pokazal, da ve, kaj mu je rojak!

Danes tudi bolj vemo, kaj je domovina. Saj so na svetu morda za oko lepše dežele in rodovitnejše, toda za nas niso domovina. Kje pod milim Bogom je še tak vinograd, kakor tisti, ki ga je zasadil tvoj oče? Ko ga je priženil, je bil pust lapor. Razglasil je pri cerkvi, da ga proda. Nikdo se ni oglasil. Ko je bilo že tretjič oznanjeno, so ga obstopili možje in mu rekli: »Ti, če nas boš še dolgo dražil s tistim svojim kamenjem, te gremo tožit za razžaljenje časti!« Kaj je hotel, lotil se je dela. Po cele tedne je ostal v Halozah. Ne vem koliko smodnika so porabili. Zemljo za sep je sam v košu znosil na breg. Noč za nočjo je prekladal do krvi oguljena pleča po postelji. Seveda so na svetu lepši vinogradi, ki rode boljše vino, toda takega, ki bi ga bil tvoj oče na okrvavljenih plečih sam znosil na breg, takega ne dobiš za noben denar. Spominov na očete in matere in očetov očete ni mogoče kupiti. Te spomine hrani samo tvoja domovina. Zato je rodna gruda našemu človeku tako ljuba. Zato so se naši ljudje tako težko trgali od svoje zemlje, ko jih je požvinjeni tujec razganjal po svetu.

Neki železničar nam je pripovedoval na vlaku, kako so selili vasi ob Sotli: »Grozno je bilo. Po vasi so švigali gestapovski avtomobili, nemški priganjači so se drli nad ljudmi, ljudstvo pa kakor ponorelo. Tekali so iz hiš in v hiše in znašali svoje stvari, eni peli kakor pijanci, drugi ubupno tulili, eni molili, drugi kleli. Ko gledam to strahoto, pa pride proti meni star, zdelan kmet, potegne iz žepa velik rdeč robec in začne vanj grebsti zemljo. 'Kaj pa boste s to zemljo, oče?' ga vprašam. 'Jaz tega ne bom preživel,' mi odvrne. 'Mene ne bo več nazaj. V tujo zemljo me bodo položili. Zato bom vzel to culico domače zemlje s seboj, da mi jo bodo dali pod glavo. Po očetu sem jo dobil, toliko let sem jo oral, zato bi rad na njej počival.' Glas se mu je tresel, dve debeli, svetli jagodi sta mu polzeli po licu. Tedaj me je stisnilo pri srcu in v grlu, preklel sem vnebovpijočo krivico, ki se godi našim ljudem, in bežal po cesti tako daleč, da nisem več videl in slišal ničesar; sedel sem na obcestni kamen in ostal tam do večera.«

Bilo je v zadnji trgatvi. Gospodar in gospodinja sta se bila pred nekaj tedni

vrnila iz pregnanstva v Srbiji. Mladi brači so peli vesele in žalostne, stare in nove. Kadar je prišla na vrsto kakšna o hišici očetovi ali o ljubem domu, kjer so me zibali mamica moja, je imela gospodinja vedno solzne oči. »Veste«, je rekla, »nekdan sem pri takih pesmih poslušala samo naprev, odkar pa smo bili pregnani z doma, slišim tudi besede in jih razumem čisto drugače kot prej. Zapoj no, Micka, tisto našo pesem, ki smo jo v Srbiji najrajši peli!« In najmlajša, ki je postala tam doli cela Srbijanka, je zapela tožno pesem Srba, ki mu na tujem misel išče »zavičaj«, kjer mu je znano »svako drvo, svaki kam«. — Res, danes vsi bolj vemo, kaj je domovina.

Danes tudi šele prav vemo, kaj je svoboda. Ko so se priplazile Mussolinijeve legije v Ljubljano, so nam skrajja obljubljali bajno svobodo. Komaj pa so se varno usedli, se je začelo. Kmalu smo imeli zvezane roke in noge in zamašena usta. Nikjer nismo bili več sami. Vse ulice so jih bile polne. Mogočno, kot se spodobi za gospodarja, so se sprehajali v pisanih uniformah in zvonili z odlikovanji, da bi na prsih pokazali hrabrost, ki je v prsih ni bilo. Mi pa smo hodili tiho, naglo in le po najnujnih poslih, ter se delali, kakor da tujca niti ne vidimo. Vdirali so v domove, brskali po shrambah, skrunili častitljive družinske spomine, sladkobno-pohotno mežikali ženskam, ko so jim premetavali obleko in perilo po predalnikih. Z našo ponosno belo Ljubljano so poskušali ravnati, kakor bi bila njih sužnja.

V tistih dneh se je zgodilo, da se je pritihtapil kdo z Gorenjskega v Ljubljano. »Kako pa kaj vi tam gori na Gorenjskem?« »V nekem oziru zelo dobro. Nemci se nam dobrikajo. Hrane je v izobilju, denarja preveč. Naši kmetje se vozijo na Dunaj in v Berlin po stroje.« »Torej ste zadovoljni?« »Ne bodite smešni! Gorenjec zadovoljen pod Nemci! Povsod je sam Nemec. Kamor prideš, vse sam Nemec. Naš človek nima nobene veljave. Postali smo hlapci na lastni zemlji!«

Kakor mora je leglo na domovino. Tudi najbolj preprost človek je začutil, da so nam vzeli nekaj, kar se sicer ne da videti ali otipati, kar je pa več kot vse otipljivo blago: vzeli so nam našo veljavo in svobodo. Nič več nismo mogli sami o sebi

Partizani vlečejo topove na položaje. 1945.

odločati, drugi so ravnali z nami, kakor jim je kazalo. Ene so pobili, druge pregnali, tretje doma strahovali, četrtim se dobrikali in jih podkupovali. Vse, kakor se jim je zljubilo. Slovenec ni bil več svoboden človek, ampak domača živina, ki ji gospodar po mili volji določa usodo. Tema je legla na slovensko zemljo.

Tedaj se je začelo svitati od vzhoda. Zarja se je večala, svobodno sonce se je prikazalo izza ogrske ravnine. Poslušajmo slovensko dekle, kako je doživela osvoboditev: »Nemci so se umikali po veliki cesti proti Ptuj, za njimi so ropotali bolgarski tanki. Oboji so streljali, da se je vse treslo. Cela vas je pridrla skupaj, da so izza oglov opazovali bitko. Nekateri so šli na podstrešja in odkrivali streho, da bi bolje videli. Nas dekleta pa je nekaj prijelo, šle smo pred zadnjo hišo, gledale, kako Nemci bežijo in pele partizanske pesmi. Prav za prav je bilo nevarno, pa takrat nismo mislile na to. Gledale smo in kar samo se nam je pelo.« — Samo se ti je pelo, zlata mladina, in kako bi se ti ne, saj je po tebi pel ves slovenski narod svoji svobodi v pozdrav!

* *

Slovinci smo zopet svobodni. Zahvalimo se Bogu za ta veliki dar in znajmo ga ceniti. Brezumna žival ga ceni. Kaj manjka ptiču v kletki? Ni se mu treba bati ne glada, ne jastreba, ne ostre zime. Pa odpri mu vratca in ne boš ga več videl. Rajši strada, se skriva in prezeba, samo da je svoboden. Kaj žene hlapca, da pusti dobrega gospodarja in si kupi kočo? Pri kmetu je imel morda dobro hrano, zmerno delo in bil deležen ugleda svojega gospodarja. Sedaj gara noč in dan, slabo živi in manj velja v soseski, pa vendar je rajši tako. Zakaj? Zato, ker je končno svoboden; se-

daj dela za sebe in po svoji volji. Prav tako je z narodno svobodo; ne, narodna svoboda je še mnogo več kot osebna svoboda. Kajti če narod ni svoboden, tedaj noben sin tistega naroda nima prave osebne svobode.

Najnevarnejši sovražnik naše narodne svobode je fašistični Nемеc, to izkušamo Slovenci že dolgo let. Zadnja leta nas je hotel kot narod naravnost, premišljeno in čim prej ubiti. Zato že vsaka misel, da bi mogli Slovenci kje kako s fašističnimi Nemci živeti v državni skupnosti, meji na veleizdajo. Iz Gradca se je razlival strup med naše ljudi na Spodnje Štajersko. Če bi se kje še kdo našel, ki bi škilil čez severno mejo, poskrbimo, da ga pošljejo čim prej čez njo! Naš dom je in ostane Jugoslavija. Tega si hočemo urediti, da bo prijeto bivališče za vse, za nas, ki smo že v njem, in za brate, ki jim doslej sonce svobode še ni vzšlo.

Če v domači hiši ni še vse urejeno, pameten človek ne bo tega razglašal na vsa usta, marveč bo svoje pomisleke povedal na pravem mestu. Ne zabavljajmo vedno in čez vse, kar je našega. Slab otrok svoje domovine, ki kar ne more najti lepe besede zanjo, ampak vidi vsepovsod same napake. Politika je delo za domovino. Politika ni v tem, da tisti, ki ni na vladi, ruši tistega, ki je na vladi, in da tisti, ki je na vladi, zatira tistega, ki ni na vladi, in da oba od časa do časa zamenjata vloge. Tako je bilo le v bivši Jugoslaviji in je danes še povsod tako, kjer ni ljudstvo na oblasti. Pri nas pa imamo ljudsko republiko, odločilno besedo ima ljudstvo, fašizem je zlomljen. Vse to so pridobitve osvobodilnih borb, naših izgnancev in talcev. Potrudimo se, da bomo enotni, kakor se spodobi za otroke iste družine, ter končno vendar enkrat, kakor si je že davno želel Župančič, »poblagoslovili vse naše stvari«, in si na razvalinah, ki so nam jih nagromadili naši narodni sovražniki, zgradili svoj novi, svobodni »dom tako prostran, da bo za vse prostora« (Gregorčič).

V adventnem jutru

Zgodnje adventno jutro je. Jasno in mrzlo. Svetla, mlečna mesečina lije na zasneženo zemljo. Nebo je čudovito posejano z zvezdami. Hiše so neme, jelše negibno sanjajo in križ na cerkvenem zvoniku se sveti v mesečini. Le sneg, kakor moka sipki sneg se včasih razsiplje po vejah na zemljo.

Vsepovsod grobna, neskončna tišina prekmurske vasi.

Iz Popovnjeka do vasi se prebija ozka pot, komaj naznačena v snegu z dvema brazdama, ki so ju nedavno zarezale kmečke sani. Po tej poti stopata počasi, previdno dva moža. Starejši, že kakor glob osivel, na široko korači spredaj, mlajši sledi po njegovih stopinjah. Previdno se ozira na vse strani in s skrbjo prisluškuje.

»Nič nevarnega ni. Ne bojva se, da bi koga srečala v tem času,« šepetaje mirita drug drugega.

Ko stopata skozi mlad gozd, se ulega nanju snežni prah kot bel dim, ki se dviga iz nevidnih kadilnic.

»Ti, ali bi se ne šla javit? Saj v teh luknjah ni mogoče več vzdržati,« pravi starejši.

»Stric, samo tega ne! Doma ste, v bližini svojega doma, hrane imate dovolj. Kmalu bo sprotoletje, ko se bomo svobodneje gibali,« ga prepričuje mlajši.

Starejši ne odgovori. Morda bo prav tako, si misli.

Nekega dne je dala madžarska oblast razbobnati po vasi, naj bo zaradi splošnega popisovanja vsak doma. Segnali so jih v šolo in madžarski učitelj je hotel oba zapisati za madžarska vanda in njune otroke v madžarsko šolo. Toda onadva in z njima večina ljudi sta se uprla temu.

»Slovenska mati me je rodila, na slovenski zemlji sem se narodil, hočem, da me tudi zapišete za tisto, kar sem,« je naravnost povedal pred vsemi učitelju. Ta je sovražno pogledal, zapisal pa po svoje.

Čez nekaj dni so orožniki in vojaki nepričakovano obkolili vas, polovili vse one, ki so zahtevali slovensko ime. Gnali so jih na železniško postajo in jih stlačili v živinske vagonne take, kakršni so bili doma pri delu: v zakrpani obleki in raztrganih čevljih. Vlak jih je škripajoče vozil od

jokajočih otrok in žalostnih žen v sivo, pusto ravnino, v ostri mraz, v Sombatelj in Sopron. Od tam so jih razposlali v bližnje vasi. Tamkajšnji ljudje so z začudenjem in strahom zrli izza oken na te neobrite obraze v blatni obleki in raztrganih čevljih. To da so partizani, ki so jih ujeli v borbi nekje ob Muri, so orožniki pojasnjevali ljudem.

Gonili so jih v skupinah na delo. Spremljali so jih vojaki s puško na rami in batom v roki. Ta bat je večkrat padal po hrbtih, kadar je kdo zaostal in ga je žulil čevljev. Zato so si podvihali hlače in hodili bosi kopat jarke, sekati drva in odkopavat ruševine. Dan je bil podoben dnevu, križev pot, ki mu ni bilo konca. Premočeni, blatni, zdelani, upadlih, neumitih lic so prihajali v trdem mraku domov, to se pravi v parme, gumna in hleve, kjer so se v lastni sapi sušili. Ob takih večerih so pogosto razmišljali, kaj so vendar zakrivali, da morajo živeti to pasje življenje. Doma imajo svoj dom, otroke, ženo, jesti, obleko. A tu? Te uši in žgoče psovke fašizmu vdinjanih vojakov. Ali je greh biti Slovenec, oziroma to, za kar si se narodil? Ne, izhoda niso našli. Pač. Nekdo je začel na glas moliti, drugi so odgovarjali. Nikogar ni bilo, ki bi dejal, da je to nepotrebno. In noč jim ni bila več tako temna in življenje se jim ni zdelo več tako kruto...

Med tem pa so jim na domovih klali in rekvirirali živino ter zrnje. Po hišah so bile stroge preiskave. Ljudje so skrivali, kar se je skriti dalo. Njihove družine so životarile doma. Pred trgovinami so ure in ure čakali na sol, petrolej, milo, mast in moko. Radio pa je mogočno govoril o trdni zmagi osiščinih sil. Ljudje so vedeli, da morilci ne morejo zmagati in so sanjali o neizbežni zmagi za svobodo se borečih narodov, prikrivali to radost zase in željno pričakovali ta dan. Včasih so prispele neverjetne in strašne vesti o množičnem klanju in ubijanju ljudi onstran Mure.

Ko so nekega dne prišli na smrt izmučeni z dela, jih je vojak postavil v vrsto in začel zmerjati, kako leni so in nevhvaležni madžarski materi domovini, ki jih je sprejela nazaj v svoje naročje; jedo madžarski kruh in živijo pod svobodnim madžarskim

nebom. Da niso za drugo, kakor da jih postrelijo kot pse.

Med možmi je zavrelo. Nekdo je zakričal ves zaripel v obraz:

»Koga pravi? Madžarski kruh da jemo? Te skorje nam oponaša, ko nam doma praznijo kleti in hleve? Če nas je »domovina« sprejela kot svoje otroke, naj nas potem tudi oblači, hrani in daje pošteno streho. Tudi mi smo ljudje, tudi mi moramo jesti in imamo doma družine!«

Fašist, vojak, je v surovi besnosti skočil k moškemu, ki si je upal to povedati. Z vso silo ga je z batom udaril čez obraz. Onemogel od glada se je moški sesedel.

»To imaš, prekleti slovenski pes, costasti vend!« je besno preklinjal.

Mož, ki mu je smrtni strah zbral zadnje moči, se je pobral s tal, naglo skočil k vojaku, mu iztrgal bat in mu vrnil udarec:

»Jaz ti že pokažem, prekleti Vogrin, kdo je pes. Nihče vas ni zval k nam in nihče si ni želel vašega kruha. Doma imam svoj dom, ženo in zemljo. In ta zemlja je bila in bo vedno slovenska. Živel! Slovence!«

Komaj je to povedal, ga je vojak vrgel na tla, mu trgal obleko, ga z okovanimi škornji suval. Njegova bes ost ga je tako zanesla, da je potegnil bajonet in mu prebil glavo. Čez nekaj ur so ga naložili na kmečki voz. Nihče od znancev ga ni smel spremljati. Vrgli so ga v neko jamo poleg pokopališča. Pozneje so mu znanci skrivaj postavili majhen križec z napisom. Čez teden dni je po dolgi in težavni vožnji prišel za njim dvanajstletni sin, ki ga je poslala mati, da nese očetu kruha, malo kolin in vrtnikov. Toda namesto očeta so mu pokazali svež grob in na grobu lesen križec in na njem očetovo ime. Gledal, gledal je zemljo, grob, kjer leži njegov oče, gledal križ in napis, ki je na njem tako živo napisano to drago ime. Nato je zajokal na glas in se zgrudil na grob.

Po tem dogodku jih je mnogo skrivaj pobegnilo iz tega živega pekla. Naj bo kar koli. Hujše ne more biti, tudi če jih ustrelijo, se vsaj rešijo vsega.

In sedaj se skrivajo doma, kakor kdo more: na uti v detelji, na hlevu v senu, po svinjaki ali kar pod podom. Živina jih ogreva in kokoti jim oznanjajo čas. Ljudem in domačim se ne kažejo. Le žene vejo zanje in jim nosijo jesti. Že nekajkrat

so orožniki pretaknili vse kote, toda našli niso nikogar. Žene in koga od domačih so odvedli na orožniško postajo ter jih do krvavega pretepli. Naposled pa pognali domov. Toda v srcih in dušah teh ljudi je rasla slovenska misel in rasla slovenska zavest. Pesti skritih mož so se stiskale v sladkem maščevanju...

Tudi ta dva čutita, da sta grešnika. Saj je advent, čas, poln hrepenenja in pričakovanja. Od daleč poslušata vsako jutro, kako zvoni k zornicam. Milo jima je, da ne smeta javno v cerkev. Že vidita cerkev. Ob njej v sneg odeto smrečje. Na drugi strani počiva župnišče. V župnišču prebiva mlad župnik. Kadar koli pridiga ali govori, so njegove besede tako modre, božajoče in tople.

Rahlo potrkata na župnišče. Starejši zašepeče nekaj skoz okno. Čez dobra dva očenaša jima župnik odklene stranska vrata v cerkev. Župnik sede v spovednico in poslušaj njuno spoved — adventsko spoved. Tolaži ju in jima vliva upanje. Še sam joka kot prijatelj nad prijateljem. Ko dvigne desnico in napravi križ, lije milost božja v njune duše.

Oba se zamislita: To je dušni pastir, ki ljubi nas, svoj rod, ki sovraži izdajstvo in ve, da je kloniti koleno le pred Bogom in ne pred fašističnim roparjem.

Lahko jima je v duši, ko prejmeta Boga v svoje srce ob trepetajoči svetlobi večne luči.

Ko odhajata, si sežejo v roke:

»Bodimo si dobri in molimo drug za drugega.«

Pređen so se ljudje prebudili, sta onadva bila že daleč na robu vasi v svojih skrivališčih.

Na vasi je spet vse tiho. Le v cerkvenem zvoniku je zazvonilo k zornici.

Stari Žvapovski je od presenečenja zašklepetala brada. Od gozda sem, čez travnik se je vračal njen mož, obložen z orodjem kakor da bi bil delo že dokončal. To pa ni bilo mogoče. Ali se je ponesrečil, usekal? Toda na hoji se to ni poznalo. S prekrižanimi rokami je čakala pred bajto.

»Kaj je za božjo gnado...« je vzkliknila.

Žvap je z negotovim, švedrastim korakom prekoračil travnik in ko se je pribal do bajte, je molče vrgel orodje za leseno steno, da se je streslo celo ostreje. Nato se je spustil na tnilo, trudno pogledal ženo s svojimi suhimi očmi in skrušeno vzkliknil:

»Ne morem več...«

Starka je žalostno gledala vanj.

»Ne morem več! Prišla je tista ura, ki me je mučila že deset let kot bi me mora tlačila — zdaj je tu: ne morem več — odpovedalo mi je...«

Starka je molčala.

»Komaj sem danes nabasal stole, je že prišel Osrajnikov pisar in mi rekel naravnost brez ovinkov: Tvoj les, Žvap — ni več za rabo! Odpovedale so ti oči, ne vidiš več in več kot polovico lesa pokvariš. Nehaj, vrni se domov in si odpočij. — Tako mi je rekel in zdaj sem tu...«

Njegove suhe, od smole in sončnega leska izpite oči so obupno zrle v ženo, ki je še vedno nepremično stala na mestu.

»Zdaj sekira ne bo več pela žvink, žvink...«

Ženini koraki so zadržali čez visoki prag.

»Bog bo že dal...«

»... ne bo nikdar več pela žvink, žvink!« je nadaljeval Žvap zatopljeno, kakor bi žene ne bil slišal.

Sključil se je na tnilu v kup porumenelih, smolnatih kosti in se zatuhtal v bridko resnico.

Bil je sedemdeset let star, od svojega dvajsetega leta je tesaril po gozdovih in poznal vse globeli in vse dobrave od Uršlje gore do Svinjske planine kakor svoje raskave dlani. Petdeset let je vihtel cimrako in cepin, petdeset let ga moči niso zapustile, toda zapustile so ga oči. Zadnja leta je delal le še z veliko težavo, več otipal z rokami, kakor spoznal z očmi. In zdaj je

konec, ne bo več zvenelo žvink, žvink med smrekami in borovci... In kakor bi ga ob spoznanju tega začele zapuščati moči, je trudoma vstal in komaj zašvedral čez prag.

»Še danes, takoj stopim po obračun.«

Oblekel je nedeljsko obleko, vzela s seboj seznam storjenega lesa, ki ga je po svoje zaznamoval na dveh treskah in ki ga nihče drugi ni znal razbrati, ter se odpravil v trg.

Lesni trgovec Miha Osrajnik je bil njegov mladostni prijatelj, bil je bajtarskega rodu kot on. Od kraja sta nekaj let celo skupaj tesarila, toda Osrajnik je kmalu začel barantati z lesom na lastno pest, od začetka le toliko, kolikor ga je sam utegnil obdelati, potem pa zmerom več, dokler ni postal najmožnejši lesni trgovec v dolini. Danes ima posestvo, gostilno, parno žago, vilo in avtomobil, piše se že davno Mihael Ossreinnigg in njegovi otroci ne govorijo več slovenski ter so vsi v visokih službah.

Kmetje, delavci in vozniki so ga preklinjali vsi po vrsti. Kljub temu pa je ostal poljuden, ker se je s sovrstniki vedno prav vedel. Žvap mu je vedno rekal po domače Miha, le kadar je bil oni v kaki boljši družbi, mu je moral rekati: »Gospod Ossreinnigg!«

»Hej pustimo te abotnosti in rajši ga dajmo še en liter...«

Ko je danes Žvap stopil pred njega, se je naredil osuplega:

»Pavel — kaj pa je tebe prineslo tako nenadoma?«

V resnici pa je sam poslal pisarja v gozd, da Žvapa spodi domov.

Žvap se je trudoma sesedel na klopkar v veži in dejal naravnost:

»Ne delaj se neumnega, kakor bi nič ne vedel —«

»Kaj se je zgodilo, da si tako natak-njen?« Osrajnik je bil v zadregi, ker nista bila sama, zato je nekdanjega vrstnika naglo potegnul v pisarno in ga obzirno posadil na usnjat stol.

»Kaj je, izprazni se zdaj?«

Medtem je že rožljala steklenica v stenski omari.

Žvap je zvrnil dva kozarca slivovke vase.

»Kljub temu, da se mi že od jutra dela temno pred očmi — prijatelj Miha Osrajnikov, sem vendar dobre volje. Zato tudi nič ne zamerim, čeprav se norčuješ iz mene: naročil si pisarju, pojdi in spodi slepega Žvapa domov, ker ni več za rabo, ker dela sam izmeček...«

»Ali boš še kozarec, Žvap?« ga je prekinil trgovec.

»Daj sem, ne bom se ga branil, ker ga bom odslej le še redkokdaj okušal. — Povej ti pa, ne delaj se neumnega in povej po pravici: Dragi prijatelj, Pavel Žvapov, ki si bil včasih strah in trepet vseh razbijačev od Velikovca do Labuda, srčno mi je žal, ali tvoje delo je dognano; ti si odslužil, ne jaz, ne kdo drugi te v gozdu ne more potrebovati...«

Žvap se je kratko prekinil, nato pa nadaljeval z bridkim glasom:

»Nič ti ne zamerim, Miha, saj si prav imel. Vsaka stvar enkrat dozori in tako sem tudi jaz dozorel. Dozorele so moje oči, zato se mi zdi, da sem izgubil tudi že pol svojih moči. Komaj in komaj sem prišvedral v trg.«

Trgovec je pozorneje pogledal skrušenega tesača in videl, da njegovi udje drgečejo, kakor bi ga tresla mrzlica.

»Prav imaš. S teboj je pri kraju...« je mislil sam pri sebi. Glasno pa je rekel:

»Preveč si žalosten. Ako petdeset let, od jutra do večera, poslušaj eno in isto pesem, si misliš, da brez tega ne moreš živeti. Človeška pamet pa pravi: ako si se trudil petdeset let, potem je čas, da izprežeš in si oddahneš.«

»Izprežeš! Ali ne veš, da moram namesto cimrake vzeti beraško palico v roke — če hočem živeti!«

»Ako bi ti rekel: Pavel, zakaj pa v svojih moških letih nisi nič na starost mislil, bi bilo to očitanje. Toda jaz ti nočem nič očitati. Poznava se od nekdanj in nočem reči, da bi ti ne hotel pomagati. Storil bom korake pri občini...«

Bridkost, ki je zalila Žvapu srce, se je spremenila v trpkost in srd.

»Napravi obračun, kaj bi govorila nepotrebne reči.«

Obračun je Žvapu vrgel še čez 30 šilingov. Ko mu je Osrajnik našteval denar, je dodal:

»Da ne boš o meni slabo mislil, ti iz svojega dajem še sto šilingov povrhu... Ko

boš zimil v bajti, zakopan v sneg in samoto, se z Nežo tudi mene spomnita s kakšnim očenašem. Pride čas, ko je človek le še za molitev dober.«

Žvap je že stegnil roko po štotaku, ali jo je zopet umaknil.

»Ne premišljaj, Žvap! Prav ti bo prišel ta denar in tudi molitev ne bo škodovala ne tebi, ne meni. Spomni se malo nazaj — za trideset let — in videl boš, da imam prav...«

Žvap se je tedaj dvignil, visok in koščen, njegove oči so se zapile v okroglega Osrajnika, njegov votli glas pa je vprašal:

»Ali misliš na Mudafovega kajzarja v Senčnem kraju, ali pa na Pozdiha v Ivnici...«

»Ne mislim niti na enega izmed obeh, niti na nobenega izmed toliko drugih, mislim le na sebe in tebe, kako sva ponoči, na skrivnem zaznamovala debela, ki v kupčijo niso bila všteta. Mislim na to, kako sva računice delala... Ha, ha, ha!«

Ta suhi smeh pa se Žvapa ni oprijel.

»Ako ti, ljubi Osrajnik, tako misliš — potem shrani svoj denar in mir besedi. Za svoje grehe bom jaz sam odgovarjal.«

Po teh besedah je zaloputnil vrata za seboj.

2

Žvap je bil po vsem okraju znan tesač. Njegova cimraka je žvenketala po Lofentolu, po Mežiški dolini, po pobočjih Svinjske planine, po dobravah Podjune in obdravskih bregovih od Kamna do Traberka. V mladosti je nosil zelen klobučej, pel je čisto in visoko, da je po ušesih cingljalo, in kadar je polagal pesti na gostilniške mize, so se krčme same od sebe jasnile.

Zato se je novica o njegovi bolezn hitro raznesla po okolici. Številnim njegovim znancem je bila kakor opomin iz onega sveta; kdor jo je slišal, je sam pri sebi pomislil:

»Ako je takega hrusta položilo, potem ga ne bo več izpustilo. — In če je zmagalo njega — kaj bo potem z menoj...«

Žvap, ki se je kmalu po obračunu z Osrajnikom vlegel na bolniško posteljo, je cele ure nepremično strmел v sajasti strop nizke izbe, ali pa skozi okence pri vznožju v izsekan jan gozdnatega hriba onstran globeli. Čeprav ni občutil nobenih posebnih

bolečin, je bil vendar kakor zlomljen. Noč in dan, dan in noč mu je zvenelo v srcu:

»Žvink, žvink...«

Za tem občutkom pa je vedno močnejše bolelo spoznanje:

»Zdaj pa nikdar več ne bo žvink, žvink...«

Zunaj je bila mrzla jesen, globel se je vedno bolj napolnjevala z meglo in potok za bajto je vsak dan neslišneje tekel. Čez dva dni pa je padlo snega do kolena in pod njegovo odejo je odmev vode popolnoma zamrl.

Neža je razbila zadnjo grčo na tnalu, naložila železno peč, se stisnila v kot in zarožljala z rožnim vencem. Bajta se je pogreznila v zimski mir.

Popoldne pa se je naenkrat stresla stena. Pred bajto se je s hruščem zaustavila vprega in čez prag se je privalil zasneženi Jažev hlapec.

»Gospodar vama pošilja voz drv, da ne bosta zmrznila.«

Zvečer je bila bajta zapažena s stogom suhih tresak in polen.

V mraku je stopil v izbo sam Jaž. Niti poslušal ni, ko se mu je Neža s sklenjenimi rokami zahvaljevala za pomoč, temveč je prižgal pipo in se vsedel k Žvapu. Jaž je bil bogat kmet iz Jamnice, posestnik dveh gruntov in velik skopuh. Pred leti enkrat je tudi Žvap delal zanj.

»Zima...« je prišel Jaž.

»Zima navsezgodaj!«

»Postarala sva se...«

»Mene je položilo...«

»Kaj si hočemo, vsi smo na tem potu.«

»Ali misliš, da mi ne bo odleglo?« je boječe pobaral Žvap.

»Mogoče ti bo, mogoče ti ne bo, kdo bi vedel! Ali bolj hvaležno je misliti na zadnjo uro, da človeka ne iznenadi.«

Žvap je molčal, po mozgu je prenehalo cingljati žvink, žvink! Jaža ni nikdar mogel prav trpeti in zdaj mu je postajal posebno zoprn.

»Kaj naj človek navsezadnje dočaka na tem svetu? Še meni ni do tega, dasiravno bi si lahko toplo postlal. Sebi je v nadlego in drugim. — Saj veš, kako je danes s sosesko. Vsak bi rad ob njej živel.«

Žvapov obraz se je nagrbančil.

»Ne misli, ljubi Žvap, da na tebe cikam. Bolj pameten si bil kot jaz! Ti si použil, kar si prislužil — medtem, ko sem jaz nosil v

hranilnico in sem si po prevratu hleb kruha kupil... — Ampak sedaj, ko je človek že na tem potu, kaj bi se obračal nazaj. — Ko sem čul, da te je vrglo, sem si mislil: Gotovo nima tople bajte... Sedaj si preskrbljen za nekaj časa s kurjavo, medtem pa bo Bog naredil svoje. Stene so, kakor vidim, še trdne, zato nalagaj v peč in kar pride, pride. Ni prijetno ležati na mrzlem, po mojem je tudi smrt na mrzlem ležišču hujša od one na toplem.«

Žvap se je zahvalil s presunjenim pogledom.

»... ko sem tako premišljeval, mi je nekaj reklo: Stopi k Žvapu in se mu od-dolži. Saj ne veš, kdaj te zadnja ura čakal! Na moji duši sicer nič ne leži, ali tudi sleherno trohice je treba razčistiti. Kdo drugi bi se mogoče na to niti ne pomrnil. Ali jaz hočem imeti vest čisto... Pred tridesetimi leti, ko sem sekal na Jazovcu, sem ti pri računu zatajil nekaj mer. — Ni bilo veliko, ali bilo je! Mislil sem si: Žvap bo itak vse zлил po grlu, škoda denarja — jaz pa ga spravim k pridu... Tako se je zgodilo! Ti tega niti zapazil nisi in ako bi hotel biti lopov, bi mi tega sedaj ne bilo treba razlagati. — S tem pa, da sem ti zapažil bajto s stogi drv, sem svojo krivico popravil. Prav za prav to nobena krivica ni bila. Takrat bi bil tiste rajniše zлил po grlu — danes pa bi zmrzoval v bajti. Zato pa — ko boš stopil pred sodnika, boš o svojem prijatelju Jažu le spoštljivo govoril...«

Bolnega tesača je davilo v grlu, da ni mogel ziniti. Jaž pa se je poslovil od njega in od Neže:

»Mnogo lažje grem, kakor pa sem prišel. Vedel sem, da sta pravična. — Zmolita tudi zame kak očenaš...«

3

Dva dni se je Žvapova kajža pogrezala v tihoto zasnežene globeli. Tretji dan pa so na gazi pred bajto zaškripali kvedri, v bajto se je privalil Repasov pastir in butnil ogromen cekar na mizo.

»Kolin sem prinesel!« se je v zadregi odhrkal. Ko pa je okrog sebe opazil samo siromaštvo, se je smelo usedel k peči.

Žvap je napel oči: Repasov s Podnjive! Kaj pa ta? Ali je že v Podnjivo prodrla novica o njegovi bolezn?

Pastir se je kmalu razgrel in razkoračil:

»Ali imate tobaka?«

Ko je polnil iz Žvapovega mehurja, je fantin pripovedoval:

»Morali bi klati šele o božiču, toda praisci je naenkrat nekaj prišlo, da smo jo morali zabosti. Vampe smo nastavili lisicam, meso pa smo dali oferjem*. Gospodar je tudi za vas naložil en cekar.«

Žvapa je trla jeza. Najrajši bi bil vzrojil in vrgel mrhovino iz bajte. Toda Neža se je že spravila nad cekar in začela razdevati meso po mizi. Ko pa je bil pastir zunaj, sta buhnila iz njega jeza in užaljenost:

»Mrhovine ne bom žrl...!«

Poln grenkobe se je uporno obrnil k steni in se zagrizel v premissljevanje, kaj je Repasa napotilo, da mu je poslal koline. Repas je bil ošaben kmet, s katerim se že od mladosti nista marala, čeprav sta skupaj odraščala. Sedaj pa mu pošilja koline...

Neža je spekla ribo in po sobi je prijetno zadišalo. Ob prijetnem duhu se je Žvapu umiril puntajoči se stud in na ženino prigovarjanje je le večerjal. Ko sta bila sita, je Neža vzdihnila:

»Z mesnino sva preskrbljena za celo zimo...«

Žvapova jeza se je počasi sprevačala v onemoglo užaljenost.

Po večerji se je kakor lisica prihulila v bajto Podeževa Mojci. Ob podbojih je zaropotala posoda.

»Mati so nalili mleka in polič smetane. Posodo moram nesti nazaj.«

Neža je nalila dve golidi mleka in golido smetane.

Ko je deklina odšla, sta se oba pogreznila v tihe misli. Kaj je nenadoma prišlo nad te ljudi? Te spremenbe — Jaž, Repas, Podeževka. Vse ljudi, o katerih sta prej slabo mislila kakor dobro.

Razmišljanje je Neža zaključila z vzdihom:

»Ako bo šlo tako, potem nama ne bo hudo.«

Naslednje dni pa sta še bolj zijala. Obiski iz cele soseske so se neprestano čredili, da je bila do bajte kmalu izhojena široka gaz.

Najprej je prišel stari Repas z mehomo ajdove moke pod pazduho. Na pragu se je otrcal:

»Bil sem v mlinu, ali ne gre, vse je pokrito. Pa sem se hotel prepričati, kako je pastir včeraj opravil...«

Žvap se je s silo delal prijaznega. Repas je kadil tobak in hodil kakor maček okrog vrelih jegličev.

»Nazadnje sva prišla tja, od koder ni ovinka. Danes je prišlo tebe, jutri lahko mene. — Neumno je, dotikati se starih stvari, ali jaz mislim, da si je treba biti na jasnem, preden odkašljamo. — Ti si me zmeraj postrani gledal, od tistih dob, ko smo bili pri svetem Roku, ker si mislil, da sem ti jaz prikopal tistih osem mesecev. Misliš si, da sem krivo prisegel. Pa nisem! Če sem na sodnji na tebe valil, sem delal zategadelj, ker se v tistem metežu sam nisem spoznal. Misliš sem, da sem prav delal! To sem ti hotel povedati, da ne bi kaj ostalo med nama...«

»Lopov si bil in lopov boš šel na oni svet!« si je mislil Žvap. Pred nekaj dnevi bi mu bil to še v obraz zabrusil, sedaj pa je njegova tesaška upornost in neprizanesljivost bila že tako zlomljena, da je vse pogoltnil in rekel:

»Pusti te fantovske norčije! Vsak bo za sebe dajal odgovor.«

»To je tista stvar! Ali na to se moramo pripraviti, da pred večnim sodnikom ne bomo drug drugega tožili. Odpustiti si moramo že na tem svetu, kaj ne, Neža?«

Neža mu je pritegnila, Žvap pa ga je smehljalje se pomiril:

»Zategadelj te ne bom hodil strašiti, čeprav si se takrat ti in vsi drugi zmazali in sem jaz za vse plačal. Kar je bilo, moramo pozabiti!«

»Pravično si govoril!« je zakrehtel krmezljavi Repas.

Ko je vstal, se je spomnil:

»Res, Neža, kaj bi nosil to betvo moke seboj! Stresi jo v krušnico, pravijo, da ajdovci olajšajo sapo. Doma še imamo, hvala Bogu! —«

Komaj je odšel Repas, je že prišla Podeževa mati:

»Ko sem čula, da Pavel leži, sem takoj poslala Maričko. Bolezen, starost in zima — moj Bog, kako bi bilo, ako bi drug drugemu ne pomagali!...«

Žvap je zakašljajal in Neža je ropotala v kotu.

»Menda ne bo tako hudo! Grča si, Pavel, ali tudi na take pride vrsta. Tudi jaz sem

* gostač.

o pustu že napravila križ, pa sem se vseeno izlizala.«

Žvap je premišljeval, kaj jo je neki priglasilo k njemu v bajto, ko ga je obiskovalka sama prekinila:

»Zmeraj sem bila nate malo nakajena, ker si nekoč po soseski raznašal, da sem ti odškrnila nekaj dnin, ko si pri nas prekrival ostrejša. To ni bilo res! Vsako dnino sem si sproti zarisavala na dveri in sem jih vsega skupaj pet in trideset zarisala. Ti pa si trdil, da si jih napravil štirideset! Nisem te ociganila; ako se je kaj zgodilo, potem se je zgodilo le radi pomote! Zmoti se lahko vsak človek. Zategadelj pa še ni treba plačevati za maše, temveč je treba stvar dopovedati.«

Žvap ni nič rekel, Podeževka pa je še pri odhodu obljubila:

»Odslej bo Marička vsak drugi dan prišla z mlekom. In če imaš Neža kaj posebnega, kar njej naroči. Saj nisem kaka požrešnica, nikoli bila in nikoli ne bom!«

Za njo je prišel Ražež iz Pleč z oprtanim pučem, ki ga je kar nastavil s pipo, katero je s seboj prinesel.

»Najbolj cenim ozimičevce, ker je dober za prsi. Jeseni sem ga nalil sod za posebne prilžnosti, zdaj pa, ko sem čul, da te je vrglo, sem si takoj rekel: Pavlu bo dobro storil! Potegni ga, je kakor strd!...«

Žvap je pil in se čudil Ražejevi dobrotljivosti.

Ko sta bila že pri tretjem litru, se je Ražežu otajalo:

»Ti si tudi nekaj polovnjakov potočil iz moje kleti! Če se ne motim, si kupil tri. Eden se ti je menda v jesih spremenil... Ali pri tem ne zadene mene nobena krivda! Človek ne more povsod biti sam! Takrat je bila slaba sadna letina! Se reče, pri meni je — hvala Bogu, bila dobra, a v okblici sadja ni bilo. Pa sem za domačo uporabo dal prilivati vodo k tolkovcu, da bi se več prihranilo za prodajo. Saj veš, kako je in takrat sem bil še dolžan... Hlapec pa je k vsaki preši namesto enega vedra prilil dve vedri vode. Voda je sicer pri nas taka, kakršne daleč okoli ni... in tako se je zgodilo, da sem ti takrat prodal polovnjak lesnikovca za čisto pijačo, ki se ti je potem v jesih spremenila...«

Žvapa je silil bolesten smeh.

Procesija sosedov, znancev, prijateljev in sovražnikov je trajala vse naslednje dni.

Oglašali so se ljudje, da jih je Žvap komaj spoznaval. Dočim je Žvapa od kraja navdajala bridkost in se mu je puntala duša pred občutkom beraštva, se je to čustvo začelo spreminjati v vdan prezir in ga polniti z vedno močnejšim studom do tega sveta. Do zadnjega mu je bila misel na smrt zoprna, toda v zadnjih dneh so se ti neprijetni občutki stajali. Hkrati pa je pričel vidno slabeti.

Koncem tedna se je oglasil občinski pisar zadelj starostne podpore. Svojemu poročilu je pripisal:

»Bajta založena z živežem! Za prosilca renta najbrž ne bo prišla v poštev, ker bo umrl. Ostane le še njegova žena!«

4

Prav razveselil se je Žvap, ko je nekega jutra priropotal v bajto tesač Graš, stari njegov znanec iz Rude, s katerim sta veliko skupaj sekala, a se že par let nista več videla. Graš, ki je bil tudi brezposeln, je ostal pri bajti dva dni, se gostil s kolinami in izpraznil puč z ozimičevcem do dna.

Dvakrat ga je Žvap pridržal:

»Ostani, Graš, še nekaj dni in počakaj na mojo smrt!«

»Ne santaj takih bedarij, Žvap! Popravil se boš; ko bo prišla višed, bova skupaj vzela kako poseko in spet bo pela sekira: žvink, žvink...«

»Ali na pogreb boš prišel, če bo treba...«

»Zanesi se name, pa čeprav imam tri ure do sem.«

»Nositi me morate le tesači!«

»To je moja skrb, Žvap! Karnuh, Čegun, Žigoj in jaz...«

Ko je Graš slednjič vzel palico v roke, se je še zadnjikrat obrnil k svojemu znancu:

»Nekaj sem te mislil še prositi, če ne boš hud! Človek le ne ve, kaj ga čaka. Pavel, ne bodi hud, ker sem te takrat, ob plebiscitu, pregovoril, da si glasoval za Avstrijo. Vem, da si posihmal z menoj vred večkrat preklinjal to goljufigo. Organiziran sem bil pri socialistih in so me naplahtali, da sem agitiral za Avstrijo. Pravili so, da se bo v republiki delavnemu ljudstvu cedilo mleko in strd. Zdaj pa imaš hudiča...«

»Tiho bodi, Graš, so nas pač opeharili, kakor se to ubogim ljudem vedno godil!« ga je potolažil Žvap.

»Torej je ta reč pozabljena?«

»Pozabljena, pozabljena!«

Koj za Grašem je prišel na obiske kajžar Ogničar od Drave. V mladih letih sta z Žvapom dosti skupaj sekala, potem pa si je iz pristradanega denarja kupil na produ kočuro za dve kravi.

»Čul sem, da te je vrglo, pa sem se takoj prepeljal čez vodo.«

V bajti je še od Graša ostalo nekaj vedrega, neprisiljenega in obisk starega znanca je bil zato od srca dobrodošel.

»Mislim, da si ravno o pravem času prišel!«

Ko je Ogničar prisluhnil sumljivemu vretju v Žvapovih prsih, je takoj napravil svoj sklep. Da bi prijatelju ne otežil srca, je na dolgo in široko zabavljajl čez slabe razmere, čez krizo, čez sušo in oznanjal skorajšnji konec sveta.

»Sedaj je tisti, ki ga smrt reši, še najsrečnejši! Kaj bi od tega sveta? Siromaštvo, davki in biriči! Pravijo, da bo vojska...«

Žvapu in Neži je Ogničar tako od srca govoril, da mu nista dala oditi in si je moral čez noč postlati na klopi pri peči. Ko je drugo jutro začel jemati slovo, se je videlo, da ga še nekaj tišči. Ali šele zadnji hip se je odkašljajl:

»Nekaj sem te mislil še pobarati, neko sitno reč!... Saj nisi hud name, ker sem te takrat naplahtal, da si glasoval za Jugoslavijo? — Obljubljali so mi, da se bo grofovska zemlja razdelila med kajžarje in kmete, če zmagamo. Trdili so tudi, da bo za nas boljše. Mene pa, kakor veš, žulijo tisti ogoni, ki jih imam v najemu od graščine že čez dvajset let. Zato sem verjel.«

Žvapa je prešinil rahel nasmeh. Skoraj v zadregi je odvrnil:

»Oh, ne ženi si tega k srcu, Ogničar! Na to sem že davno pozabil!«

»Dobro je, zdaj lahko mirno grem! — Si moram pač tako misliti, da so nas vse od kraja speljali na krivo pot!«

Kmalu nato je zaškripala gaz po zasneženi globeli in kočja se je spet pogreznila v zimsko samoto. Po zadnjih dveh obiskih se je bolnik še bolj zatopil v zamišljenost, iz katere ga je le v presledkih dramil dušljivi kašelj. Kadar pa je zadremal, je kmalu začel santati in blesti.

Nežo je začelo postajati strah.

Bilo je že pozno in v bajti je že bledela leščerba, ko se je prihulila iz veže Nežina prijateljica, stara Burga. Plaho se je ozrla na bolnika, ko pa je zapazila, da menda dremlje, se je lotila svoje prijateljice.

»Ali si že govorila?«

»Kakor sem ti že naprej povedala: Grdo se je obregnil, češ, ali sem že križ naredila nad njim!«

Starki sta kakor pribiti obsedeli v kotu.

»Ali nekaj se mora ukreniti! Slab je...«

»Kaj ko bi ti poskusila, Burga?...«

Bolnik se je predramil in uzrl novo obiskovalko. Nikoli je ni mogel prav videti in tudi med boleznijo je čenčala večjidel le z Nežo. Zdaj pa se mu je približala s čudno vablјivim obrazom:

»Kako je, Pavel? Spal si!«

»Mislim, da bom kmalu za vedno zaspal!« je odvrnil bolnik.

Neži se je skrčilo srce.

»Če je tako, ali si že kaj mislil na obračun...«

»Kaj pa to tebe briga!« se je zadrł Žvap in se srdito obrnil v kot.

Burga je klecnila, nekaj pošepetala z Nežo, nato pa jo je požrla neslišna noč. —

Kakor huđi duh se je širila po soseski novica, da je Žvap že čisto na koncu in da je nevarnost, da bo umrl brez Gospoda. Na zasnežene domove po vrhovih in globeh je ta novica legla kakor težka mora. Celi soseski je bilo znano, da Žvap ni duhovnih reči jemal tako natanko, kakor bi se kristjanu spodobilo. Že od mladosti je imel navado, da je ob nedeljah cerkev le od zunaj podpiral, največ zaradi tega, da se je potem na sejmišču postavljajl. Bil je razvpit zakrknjenec, ki ga ni ganila nobena reč.

Kljub temu, da Žvap nikomur ni delajl spotike in ni mogel imeti nad seboj nobene posebne odgovornosti, je njegova zakrknjenost predramila vso sosesko.

Župnik se je posvetoval z mežnarjem. Nato se je odpravil v samotno bajto cerkveni ključar Ožeg. Ko je po dolgem pripravljanju prišel z besedo na dan, ga je Žvap užaljeno odpravil:

»Ali sem vam že tako v spotiko!«

Ožeg je odšel, ne da bi kaj opravil.

Smrt pa se je očividno bližajla bajti. Bolnika je vedno češče obhajajla slabost, sem in tja je že začel izgubljajti zavest. Nežo in Burgo je navdajajla groza.

Ostala je le še ena tolažba:

»Po Lukeža!«

Kmet Lukež iz soseske je bil na glasu, da s svojo besedo preмага vsakega zakrknjenca in da je na zadnjo uro otel že mnogo duš pogube. Razen tega se je o njem govorilo, da si je svoje posestvo pribarantal na sejmihi ter da ima mnogo na svoji grbi. Zato da se skuša odkupiti z reševanjem vragu zapisanih duš. Zategadelj je imel tudi priimek: Zveličar.

Žvap je bil precej pri sebi, ko je prišel Lukež. Ponoči ga je neznansko dušilo, zjutraj pa mu je odleglo in po nekaj dneh mu je prvič zopet teknila jed.

»Pa so rekali, da se boš stegnil, zdaj pa vidim, da se zalagaš kot dninar.«

Vedri Lukežev glas je bolniku ugajal.

»Mene je tudi stiskalo, pa je minilo. To je vse od človeške volje in odločnosti odvisno!« je lagal Lukež in izpod štrlečih obrvi zasajal oči v Žvapa.

»Ne verjamem, da bi se izkopal!«

»Seveda se boš! Najslabše je, ako človek obupa!« ga je bodril Lukež.

Ko je bolnika tako razvedril, je hipoma lopnil vmes:

»Kaj pa, ali si že opravil?«

Zakrknjenec je zazijal.

Zveličar pa ga ni pustil k besedi.

»Torej je vendarle res, kar trdijo. — Tega ne razumem, Žvap! — Saj veš, kako govori o žegnju: če ne koristi, škodi tudi ne! Nihče ne ve, kako je na onem svetu.«

Žvap ga je začel z zanimanjem poslušati.

»Ali misliš, da bi ne škodovalo...«

»Vse prej kakor to! Človek se umiri in to je za zdravje velikega pomena. Jaz sem ležal kakor klada, ko pa sem se spovedal, se je koj začelo obračati na boljše.«

»Že sam sem premišljeval, ali če se prav pobaram, nisem na tem svetu nič posebnega zagrešil, kar bi se mi moglo na sodni dan šteti v zlo,« se je branil bolnik.

»Ni stvar v tem, ali si grešil ali ne!« je odvrnil Lukež. »Gre za to, da opraviš šego.«

»Ne vem, kako bi...« je okleval bolnik.

»Le daj se, le spravi se!« je pritegnila Neža, ko je videla moža omehčanega.

»Tiho, babe!« je vzrojil Lukež nad njo. »Babe ne razumete ničesar, mi bomo to sami opravili. Take sile pa še tudi ni, kakor bi kdo mislil.«

»Naj bo po tvojem!« se je zakrknjenec slednjič vdal.

Lukež je pridirjal k fari z novico, ko se je nedeljsko opravilo končalo in so se verniki vsipali iz cerkve. Še so bile množice zbrane na sejmišču, ko je srednji zvon zvonil za spoved. Takoj je zavrelo med množico:

»Žvapa gredo spovedovat!«

Skoraj pol fare se je uslo za duhovnikom in mežnarjem, ki sta se napotila v samotno globel. Na čelu te procesije je zmagoslavno korakal sanj Lukež, za njim pa Jaži, Repasi, Ražeji, Ćgrizi, Podoževke in drugi občani, ki so hoteli biti deležni odpustkov tega dogodka.

Dočim je bil Žvap od kraja nezaupljiv in redkobeseden, se mu je duša polagoma odtajala in z otroško zaupljivostjo je začel naštevati spovedniku vse svoje grehe in krivice, dokler je segal njegov spomin nazaj. Med drugim je zdeval raz svojo dušo tudi skrivnost, da je ob plebiscitu na Koroškem opeharil tako Graša, kakor Ogničarja. Od prvega je dobil pet kilogramov sladkorja in dve stavi zimskega perila, od drugega pa dva kilograma tobaka in vrečo pšenične moke, glasoval pa ni niti za Avstrijo niti za Jugoslavijo, temveč je obe glasovnici strgal. Štel si je v velik greh, da je obupal nad domovino in se ni potegnil zanjo.

Več kakor eno uro je trajala spoved in soseska, ki se je zgrinjala pred bajto, je postajala že nestrpna. Odmolila je že vse tri rožne vence, da bi Bog zakrknjenca omehčal.

»Dolgo se dajeta!« so mrmrali možje med seboj.

Nekdo je piknil Lukeža:

»Zdaj gre za novo šprikljo na lestvi.«

Medtem pa so se vrata odprla, spoved je bila pri kraju. V snegu klečeč je soseska sprejela blagoslov. Nato so se počasi razgubili po samotnih stezah mrkih pobočij.

Že drugi dan so zapeli farni zvonovi Žvapu zadnjo popotnico. K pogrebu se je zgrnila vsa soseska, prišli so in se utešili vsi njegovi dobrotniki zadnjih dni, prišel je celo Osrajnik iz trga. Nosili so ga štirje tesači. Pogrebci so enoglasno sodili, da je bil Žvap poštenjak, kar je dokazal tudi že s tem, da se je ravno o pravem času spravil s tega sveta, še preden je padel soseski v nadlego. —

Naši vestni uslužbenci - žrtve okupatorja

Lakovnik Jože,
umrl v Dachau,
star 50 let

Lakovnik Pepca,
umrla v Oswiecimu,
stara 33 let

Orozel Marija,
umrla v Oswiecimu,
stara 40 let

† Srd nemškega fašizma je posegel kruto med pridne uslužbence Tiskarne Družbe sv. Mohorja. S prihodom nemške vojske je bilo preseljenih v tujino osem družin. Kar jih je ostalo še v domovini, so posegli aktivno v boj zoper osvajalce v raznih partizanskih edinicah ali pa podpirali osvobodilno borbo. S pomočjo izdajalcev so enajst oseb aretirali. Ciril Debelak je bil ustreljen v Mariboru, Ferne Tine obešen na Frankolovem pri Celju, ostalih devet pa pregnanih v koncentracijska taborišča. Izmed devetih sta se vrnila v domovino le dva iz Dachaua, Polnerjeva Pepca je pogrešana, šest pa jih je umrlo v koncentraciji v Dachau in Oswiecimu. Zaman čakajo nanje nepreskrbljeni otroci, starši, bratje in sestre. Nežni vetrovi so prinesli v osvobojeno domovino le pepel in ga raztresli v spomin nam in opomin potomcem: »Dali smo vse za domovino — življenje!« Naj počivajo v miru!

Višnar Leopold,
ustreljen na transportu
iz Dachaua, star 40 let

Debelak Marija,
umrla v Oswiecimu,
stara 38 let

Debelak Ciril,
ustreljen v Mariboru,
star 41 let

Za Slovence je bila Rusija že od našega narodnostnega prebujenja dalje dežela, od katere smo pričakovali, da nas reši narodnostnega zatiranja in nam reši narodnostno življenje sploh. Ti naši upi so bili vse do 1917. leta jalovi, bili so samo sanjarjenje. Caristična Rusija, ki je rešila 1848 avstrijskega cesarja pred ljudsko nejevoljo, pred revolucijo avstrijskih narodov, naj bi na drugi strani reševala Slovence in še posebej Slovence, za katere mogotci še dobro vedeli niso! Ona caristična Rusija, ki je kot imperialistična država najbolj nazadnjaškega kova zatirala okoli 180 narodov v svoji državi, naj bi bila rešiteljica zatiranih narodov izven njenih mej! In kljub vsemu so bili naši pogledi obrnjeni na vzhod. Župnik Matija Majar iz Zilje na Koroškem je 1867. leta izdal rusko slovnico, sledil mu je še profesor Davorin Hostnik, kar kaže, da je slovensko ljudstvo slutilo novi čas in se pripravljalo nanj. Slovenci smo dali v tem razdobju vse na to, da so Rusi Slovani, in nič nismo razmišljali o tem, da v Rusiji ni vladalo ljudstvo, ampak najbrutalnejši ljudski izkoriščevalci. Leta 1917. je ljudstvo v Rusiji pometlo z izkoriščevalci, vseh sto osemdeset narodov je dobilo svobodo in si uredilo državo tako, kakor je to zahteval ljudski blagor. Od tega časa, od Oktobrske revolucije v Rusiji, pa vse do naše osvoboditve so nam oblastniki preprečili vsak pogled v razvoj te najnaprednejše države sveta, ki ji načeluje delovno ljudstvo, delavci in kmetje. Zaradi tega je nujno potrebno, da tudi Mohorjani zvedo nekaj več o Zvezi socialističnih sovjetskih republik, o državi, na katero so zlivali skozi 27 let jezera gnojnice, o državi, ki je zaradi svojega vodstva in preureditve postala prva velesila na svetu, ki je rešila svet suženjstva, Slovence pa pogina.

I.

Kratek pregled preteklosti narodov Rusije

Najstarejše državne tvorbe v Rusiji so bile v Zakavkazju. V sedanji Armeniji je bila že pred 3000 leti država Urartu. Gruzinska plemena v tej državi so že pred 2000 leti iznašla abecedo. Vse kaže, da smo tudi Slovenci bržkone prišli izza Kavkazja. Prve slovanske kneževine so nastale v V.

stoletju na obalah Baltskega morja, ob Dnjepru, Oki in Volgi. Potomci teh prvih plemen so današnji Rusi, Ukrajinci in Belorusi. V tem času so bila najpomembnejša mesta Kijev in Novgorod. V X. stoletju je bilo središče vzhodnoslovanskega sveta Kijevska Rusija. Toda že v XIII. in v XIV. stoletju so Mongoli zavzeli vse ozemlje od Zakavkazije do Belega morja, na zapadu pa so zavzeli današnjo Belo Rusijo in del Ukrajine Litvanci. V XIV. stoletju je postala Moskva prestolnica majhne kneževine, ki jo je Ivan III. razširil, se otnesel Mongolov in iztrgal iz rok litvanskih in poljskih plemičev belorusko ozemlje. Že za vladanja tega kneza je rusko novo plemstvo, »pomeščiki«, katerim je knez poklanjal zemljišča, prišlo do veljave. Doslej je veljalo pravilo, da so »bojarji«, staro plemstvo, podedovali zemljo po svojih očetih. Ivanovemu vnuku Ivanu IV. Groznemu so se uprli bojarji in jih je Ivan strl s pomočjo pomeščikov. Bojarji so se v uporu proti Ivanu Groznemu zvezali z zunanjiimi sovražniki. Že Ivan III. se je proglasil za »carja vse Rusije«, Ivan Grozni pa je tudi nasilno razširil ozemlje Rusije, ker je priključil Tatare, Mordvine, Čuvaše in Baškire. Kozak Jermak Timofejev je osvojil zapadno Sibirijo, kozak Semen Dežnev pa je prodril do preliva med Azijo in Ameriko ter podvržl oblasti ruskega carja: Hakase, Ojrote, Burjatmongole, Jakute in druge. Nadaljeval je osvajanje car Peter Veliki, ki je pridobil Riški in Finski zaliv. Suvorov je pozneje pod Jekaterino II. iztrgal Turkom Krim in Azov. Ruski imperij je Aleksander I. povečal še z osvojitvijo Kavkaza in Zakavkazja. Za časa Napoleonovih vojn je v XIX. stoletju Rusija osvojila še Besarabijo in kasneje še del Poljske z Varšavo. Še v tem stoletju si je carizem podvržl Kazahstan, Kirkize, Turkmene in Uzbekistan. Tudi Srednja Azija je postala ruska kolonija, 1878. leta pa je Rusija dobila še pristanišče Batum.

II.

Notranji boji v Rusiji

Že Ivan III. je dal bojarjem in pomeščikom vso oblast nad podložnimi kmeti. Z zakonom je odredil, da je smel kmet menjati gospodarja le enkrat v letu, in sicer

v pozni jeseni. Ivan Grozni pa je menjanje gospodarja sploh prepovedal. S tem je bil ruski kmet bojarjem, pomeščikom in drugi zemljiški gospodi izročen na milost in nemilost, ker je bil prikovan k zemlji. Kmetje so se hoteli temu pritisku izogniti z begom v nove, manj naseljene pokrajine, na Don, na Dnjepr in dostikrat celo v Sibirijo. V takih razmerah je bilo naravno, da je prišlo na deželi in v mestih do gibanja širokih ljudskih plasti in leta 1606. do velikega Bolotnikovega kmečkega punta. Bojarji so si dobili zaveznika v poljskem kralju in poklicali poljske fevdalce v deželo. Minin in Požarski sta na čelu ruskega ljudstva že 1611. leta pognala osvajalce iz dežele. Ljudske množice so menjale pri tem samo jarme; vodilni možje iz vrst pomeščikov in mestne gospode so izbrali za carja Mihajla Romanova. Beg kmetov se je še povečal in zakon je dopuščal, da je zemljiška gospoda še po petnajstih letih pobeglega kmeta s silo pritirala nazaj. Zemski sabor pod carjem Aleksejem Romanovim je 1649. leta odpravil še petnajstletno časovno dobo, tako da je bil ubežni kmet do svoje smrti v nevarnosti, da ga graščak izsledí in odpelje nazaj. Na boljsem niso bili niti mestni obrtniki in trgovci. Tudi oni se niso mogli seliti iz kraja v kraj. Zemski sabor, državni zbor, so tvorili bojarji, pomeščiki in mestna gospoda. Ljudske množice so odgovorile na to novo zasuznjenje z novimi upori. Največji upor je bil oni Stenjka Razina 1670. leta, ki je združil ruska in neruska ljudstva Povolžja, Baškirov, Mordvinov, Čuvašev in druge v boju proti zatiralcem.

Podobne razmere so bile tudi v Ukrajini, kjer so gospodarili poljski plemiči. Leta 1648. je prišlo tudi v Ukrajini do vstaje, ki jo je vodil zaporoški kozak Bogdan Hmeljniki. Hmeljniki je prosil za pomoč ruskega carja in tako je bila priključena k Rusiji Ukrajina na levem bregu Dnjepra s Kijevom vred.

S priključitvijo Ukrajine in osvojitvijo Sibirije je silno narasla ruska trgovina. Rusija je izvozila letno za petnajst milijonov zlatih rubljev blaga. Vsa trgovina pa je bila v rokah Angležev in Holandcev in bilo je nujno, da se dežela osamosvoji. Tega dela se je lotil car Peter Veliki. Reformiral je upravo, vojsko, pospeševal trgovino in manufakturo in ustanovil rusko brodogradnjo. Trgovce in manufakturiste je nagrajeval s

tem, da jim je poklanjal cele vasi kmečkih tlačanov. Rusko ljudstvo je prišlo z dežja pod kap, kajti vse stroške reforme so plačali kmetje z davki in s povečanim davkom. To je rodilo nove kmečke vstaje, ki jih je carizem zadušil v krvi. Leta 1773. je vodil vstajo Jemeljan Pogačev. V tem času so se dajatve kmetov popetorile, kajti plemstvo in zemljiška gospoda je posnemala razkošje zapada in krila nove potrebe iz dajatev kmetov. Revolucionarne zamisli so prodirale v Rusijo iz zapada. Carska Rusija je sicer zaostajala za zapadom, ki je že prešel iz fevdalizma v kapitalizem, prelomnici pa se ni mogla izogniti, ker je bila trgovsko povezana z zapadom. Odprava tlačanstva je postala nujen pogoj za gospodarski razvoj Rusije. Tlačanstvo je preprečevalo porast tovarn, ker tlačani niso mogli biti mezdni delavci. Tlačanstvo je tudi oviralo notranji trg, ker tlačani niso bili kupci proizvodov. Porast mestnega prebivalstva je nujno terjalo večji notranji trg z žitom, tlačan je bil pasiven delavec in vrh tega so pomeščiki dosegli za žito boljše cene v industrializirani Angliji kakor pa v fevdalni Rusiji. Podobni vzroki so 1848. leta bili vzrok za revolucijo v Evropi, pri kateri je car Nikolaj I. rešil avstrijskega cesarja. V Rusiji je pospešila razvoj še krimska vojna. Aleksander II. je moral hodeš nočeš 19. februarja 1861 izdati manifest o zemljiški odvezi. Graščaki so tudi po odvezi še nadalje zatirali kmete. Že pri »osvoboditvi« so si prilastili najboljše dele zemlje s tako imenovanimi »odrezki«, s katerimi so prej razpolagali kmetje. Kmetje so morali plačati graščakom za odvezo dve milijardi rubljev. Vrh tega pa so morali sedaj jemati od graščakov zemljo v najem. Običajno je moral najemnik plačati najemnino v naravi, in sicer polovico pridelka. Tej najemnini so rekali »na polovico«. Kmet je z odvezo pridobil edino le to, da ga graščak ni mogel več prodati ali kupiti kakor živino, drugače pa ga je prav tako izrabljaj kakor prej. Te razmere so povzročile propadanje in obubožanje kmetov in njihovo odtujenje. Industrijski kapitalizem je naglo naraščal in se je delavstvo v petindvajsetih letih več ko podvojilo. Tako se je okrepil v Rusiji delavski razred. Delavce in kmete je združilo predvsem to, ker so bili brez političnih pravic in jih je enako izrabljaj graščak kakor fabrikant. Delavec niti za

hrano ni zaslužil, kmet pa kruha ni imel. Delavci in kmetje so imeli nad seboj armado policijskih načelnikov, žandarjev in podobne sodrge, ki so ščitile kapitaliste in graščake zoper delovno ljudstvo, izkoriščevalce zoper izkoriščance. Če so delavci stavkali, ko niso mogli več prenesti pritiska fabrikantov, so jih topli policisti in kozaki. Še 1903. leta so bile v Rusiji telesne kazni. Kmete so šibali za najmanjši postopek in tudi tedaj, kadar niso mogli plačati dajatev. Leta 1903. je bilo v Rusiji okoli 10 milijonov kmetij. Med temi je bilo en in pol milijona kulakov, bogatih kmetov, ki so imeli polovico vse posevne kmečke zemlje v Rusiji. Bilo je pa na drugi strani tri in pol milijona kmetij, ki niso imele vprežne živine.

Že 1875. leta si je delavstvo ustanovilo organizacijo »Delavsko zvezo«, ki se je v letih boja preobrazila v vseobsežno delavsko gibanje. Ta organizacija je bila zarodek, iz katere je zgradil v Rusiji Vladimir Iljič Lenin, rojen 1870. leta v mestu Uljanovsk (Simbirsk), Boljševiško partijo. Lenin je že 1893. leta stopil na čelo vsega revolucionarnega gibanja Rusije in je kot petindvajsetleten revolucionar napisal knjigo: »Kdo so prijatelji ljudstva«. V tej knjigi je utemeljil zamisel revolucionarne zveze delavcev in kmetov, ki edina more strmoglaviti carizem, graščake in vse ljudske zatiralce. Tako je bil že 1894. leta po velikem Leninu položen temelj za današnjo veličino Sovjetske zveze in, kakor nam je prav minula strašna vojna dokazala, temelj za njeno veličastno vlogo v domovinski vojni — vlogo rešiteljice in osvoboditeljice človeštva največje nevarnosti — hitlerjevske Nemčije.

Lenin je s svojimi sodelavci s temeljito in dolgotrajno uspešno borbo pripravljaval delavce in kmete na strmoglavljenje carizma. Po nesrečni rusko-japonski vojni 1905. leta je zašel ruski carizem v hudo zagato. Boj kmetov proti graščakom je zajel že tretjino vse dežele, v armadi in v mornarici so se vršile vstaje, delavstvo pa je stavkalo. Car se je prestrašil in je 17. oktobra 1905. leta obljubil v manifestu ljudstvu svobodo govora, zborovanja, organizacije in vesti. Kajpak, da je bilo vse to prevara ljudstva. Vlada je poslala nad ljudstvo banditske policijske organizacije, ki so morale ljudi. Rusko ljudstvo je imenovalo te organizacije

»Črne sotnje«, to je črne stotnije in je značilno, da je imela najpodlejša morilska organizacija v času osvobodilne borbe podobno ime: Črna roka. Črnosotenci so s pomočjo policije javno pretepali zavedne delavce, revolucionarje iz vrst izobražencev, streljali državljane na mitingih (shodih) in požigali zborovalne prostore in domove. Iz te dobe je še ohranjena ruska pesem:

»Car se je ustrašil, izdal je manifest:
Mrtvim svobodo, žive v arest!«

V letih 1905-07 še ni bilo dovolj trdne zveze med delavci in kmeti, ljudske množice so bile neoborožene in zato revolucija ni mogla zmagati.

III.

Oktobrska revolucija, delavstvo strmoglavilo izkoriščevalce

Svetovna vojna v letih 1914-18 je bila imperialistična in je nastala zaradi tega, ker so imperialisti nujno potrebovali novo razdelitev sveta. To vojno sta Nemčija in Avstrija že dolgo pripravljali na eni strani, na drugi strani pa Francija, Anglija in od njih odvisna Rusija. Nemčija je nameravala odvzeti Angliji in Franciji kolonije, Rusiji Ukrajino, Poljsko in Baltiške države. Angliji je bila Nemčija kot nevaren tekmeč na svetovnem tržišču zelo na poti in jo je hotela z vojno uničiti. Francoski kapitalisti so hoteli imeti vrnjeno Alzacijo-Lotaringijo in odvzeti Nemčiji oglja in železa bogato Saarsko pokrajino. Za ljudstvo je bila ta vojna nezaslišano trpljenje, bila je smrt milijonov delovnih ljudi, ki so na vseh frontah krvaveli za sebične interese (namene) imperialističnih klik. Ruski močotci so kot verni poborniki svetovnega imperializma postavili v tujo službo vse sile svoje države. Rusija je plačevala za tuje interese težke račune: do 1917. je padlo že milijon Rusov na fronti, ljudstvo je umiralo za nalezljivimi boleznimi, bilo je boso, nago in gladno, kajti 14 milijonov delavcev je bilo v vojski, ne pa v tovarnah in v poljedelski proizvodnji. Vojaški položaj je bil vrh tega za nič, ruska armada je doživljala poraz za porazom. Zgubila je že Poljsko in del Baltika. Carizem s svojimi stebri, graščaki in fabrikanti, je bil gnil. Carica je bila izdajalka, vojni minister Suhomlinov je izdajal Nemcem vojaške načrte in delo sabotiral. Nemci so

bili že vnaprej obveščeni o ruskih vojaških načrtih, rusko topništvo ni imelo municije, puško pa je imel le vsak tretji ruski vojak. Iz ruskega ljudstva pa so oblastniki izmogavali za oborožitev težke milijone rubljev. Zaradi teh razmer so bili v Rusiji nezadovoljni delavci, kmetje, vojaki in izobraženci. Naredili so pravi zaključek, se združili in organizirano usmerili boj proti carizmu. Tako so razmere dozorele in ljudska revolucija je bila na vidiku. To revolucijo so hoteli prestreči ruski imperialistični oblastniki. Dobro so vedeli, da je carizem na smrtni postelji, da mu ni več pomoči, in so se zaradi tega hoteli sami povzpeti na oblast. Ta gospoda, ki je imela v svojih rokah tovarne, banke itd., je bila proti carju, je bila proti carici in Razputinu, ker je vedela, da bi si ti hoteli rešiti prestol s sklenitvijo posebnega miru z Nemci. Ta gospoda je videla svojo rešitev v nadaljevanju vojne in v zmagi zapadnega imperializma. Zato so nameravali odstaviti carja in postaviti na njegovo mesto novega carja, Mihaela. Ruskim izsesalcem je prekrizalo račune delovno ljudstvo, ki je predzadnjega februarja 1917., po našem koledarju 12. marca, izvedlo demokratično revolucijo in pahnilo carja s prestola. V tem času je bil Lenin v pregnanstvu izven Rusije, Stalin pa v Sibiriji. Delovno ljudstvo je šlo v junaški boj za mir, za kruh, za svobodo. Ruska revolucija je po skušnjah iz leta 1905-07, ko so se prvič pojavili in zrasli iz borbe Sovjeti delavskih odposlancev, napredovala in je to pot postavila Sovjete delavskih in vojaških odposlancev.

Ključ do kruha pa sta imela še vedno v rokah graščak in kulak in tadva se še sedaj nista umaknila. Sestavili so nekak parlament, Dumo, ki mu je predsedoval monarhistični graščak Rodzdjanko, predsednik vlade pa je bil knez Lvov. Kmetje naj bi tlačani še dalje brez zemlje in kruha. Dne 16. aprila 1917 se je vrnil v Rusijo veliki Lenin in izvedel z delovnimi množicami ljudsko osvoboditev.

Delavski razred, Sovjeti delavcev in kmetov ter vojakov, so šest mesecev v trdi borbi pripravili vse za končno zmagó. Sedmega oktobra je bil ustanovljen vojaški revolucionarni odbor in že 24. oktobra, po našem 6. novembra, je Lenin prevzel v Smolnem v Petrogradu vodstvo vstaje. Po zmagi 7. novembra ob 10. uri 45 minut se je sestal

v Smolnem II. vseruski kongres Sovjetov in proglasil:

»Pirajoč se na voljo ogromne večine delavcev, vojakov in kmetov, opirajoč se na zmagovito vstajo delavcev in posadke v Petrogradu, jemlje kongres oblast v svoje roke.«

Drugi dan je kongres že sprejel »Odlok o miru« in »Odlok o zemlji«, ki je določal, da se graščinska zemlja odpravi takoj in brez vsake odškodnine.

IV.

ZSSR, dežela in ljudje

Sovjetska zveza je država neizmerne razsežnosti, saj obsega četrtno zemeljske oble. O tem nas pouči že bežen pogled na zemljevid in primerjava velikosti naše države z ozemljem ZSSR. Napoleon tega ni dojel in je šel v Rusijo po smrt. Ko je tvegal isto zločinski Hitler, je sicer klical Boga na pomoč, a priklical Rdečo armado v Berlin.

Ozemlje Sovjetske zveze meri 21 milijonov 371 tisoč 200 kvadratnih kilometrov. To je orjaška država, ki je le za en milijon kvdr. kilometrov manjša kakor Evropa z Zedinjenimi državami Severne Amerike in Kanado. Evropa brez Rusije meri 5 milijonov kvdr. kilometrov, Zedinjene države Severne Amerike merijo 7.8 milijona kvdr. kilometrov in Kanada 9.6 milijona kvdr. kilometrov.

Po štetju z dne 7. januarja 1939 je bilo v ZSSR 170 milijonov 467 tisoč 186 ljudi. Ti so bili porazdeljeni takole:

Ruska sovjetska federativna socialistična republika	Prebivalcev	109,278.614
Ukrajinska SSR		30,960.221
Beloruska SSR		5,567.976
Azerbajdžanska SSR		3,209.727
Gruzinska SSR		3,542.289
Armenska SSR		1,281.599
Turkmenska SSR		1,253.985
Uzbeška SSR		6,282.446
Tadžiška SSR		1,485.091
Kazahska SSR		6,145.937
Kirgiška SSR		1,459.301

Po priključitvi Ukrajine in Zapadne Belorusije se je prebivalstvo povečalo na 183,467.200. Prebivalstvo Moskve je naraslo na 4,137.018, Leningrada pa na 3 milijone 191.304.

Sovjetska zveza je mogočna država, vendar pa ni postala to, kar je, od danes na jutri. II. vseruski kongres je izvolil Vseruski izvršni odbor in Sovjet ljudskih komisarjev, katerega prvi predsednik je bil veliki Lenin. Nesreča ni bila samo v tem, da je bila Rusija tedaj do kraja izčrpana, opustošena, krvaveča iz neštetihi ran, ki so jih zasekali domači in tuji imperialisti. Ruska reakcija je skupaj s češkoslovaškimi legionarji in s pomočjo antante že spomladi 1918. leta organizirala upor in se polastila delov Povolžja, Urala in Sibirije. Nato so se še angleške čete izkrcale v Arhangelsku, Japonci pa v Vladivostoku, tuji imperialisti so prišli tudi v Baku. Antanta je proglasila blokado Rusije, izdajalski generali pa so morili in ropali po Rusiji. Kolčak je prodiral iz Sibirije, Denikin je prodiral od juga proti Moskvi, Judenič pa proti Petrogradu. Rdeča armada, ki je komaj nastala, je premagala vse tri belogardistične vojske in zunanje intervencioniste zavrnila. Potem je pognala še s Krima barona Vrangla, 1920 pa še poljsko reakcionarno gospodo, ki je iz strahu pred zmagovitim delovnim ljudstvom in iz pohlepa po tuji zemlji organizirala vojsko proti mladi Sovjetski državi — državi delavcev in kmetov.

Nam je po vsem tem jasno, kakšne velike žrtve je vse to zahtevalo od ruskega ljudstva. Sedem let neprestane vojne je do temeljev omajalo gospodarstvo Rusije. Leta 1920. so v SZ pridelali le polovico toliko kakor pred vojno, goveje živine in svinj je bilo tretjino manj, ovac le polovico, pese za sladkor pa so pridelali le nekaj več kakor desetino. Vrh tega je bila 1920. leta še slaba letina in ljudstvo v mestih in na deželi je trpelo veliko pomanjkanje. Iz tega težkega stanja se je rusko ljudstvo pomagalo s tem, da je stisnilo pasove, da je z ogromnim delovnim poletom in navdušenjem, s požrtvovalnostjo prešlo h graditvi svoje industrije in poljedelstva ter celokupne obnove. Uveden je bil prehrambeni davek, količina žita in drugih pridelkov je veljala za plačilo davka. Po Leninovem združnem načrtu je prešlo milijone malih in srednjih kmetov v zadruga in so odvišne pridelke vnovčili brez posrednikov, brez špekulantov in izkoriščevalcev za znatno boljše cene. Tako je sovjetski polje-delec, ki je bil prej osamljen, razdrobljen,

prišel do veljave in si ustvaril boljše, kulturnejše življenje. Mali in srednji kmet je bil prej nepomemben, izrabljen, včlenjen v produktivne, nabavne in prodajne zadruga je postal sila. Tako je prispeval tudi on znaten delež, da je mogla Sovjetska zveza zgraditi lahko in težko industrijo. Vse to je zopet prišlo tako kmetom kakor delavcem in vsemu prebivalstvu v prid. Industrializacija dežele se je izvršila po načrtu, v etapah (razdobjih), v znanih petletkah. Pazilo se je prav posebno na to, da ni industrija na račun poljedelstva pretirala cene in obratno, in sta zaradi tega mesto in vas s skupnimi naporji v bratski povezanosti dvigala proizvodnjo iz leta v leto.

Kljub vsemu pa je v SZ še vedno primanjkovalo žita in ljudstvo je moralo leta in leta bojevati bitko za kruh. Proizvodnjo industrije je bilo možno dvigniti, teže pa je bilo s poljedelsko proizvodnjo. Možno je pomnožiti stroje, postaviti tovarne, elektrarne, obdelovalne zemlje pa ne moreš narediti od danes na jutri. Treba je bilo preiti k pravemu prehodu malih posestev k združnemu poljedelstvu. Ko je industrija naredila svoje, ko so bruhale tovarne traktorje, kombajnstroje, to so stroji, ki žanjejo in mlatijo obenem, je šele napočil čas za to. Mali in srednji kmetje so se včlanili v kolhoze. V kolhozu, ki ni nič drugega kakor pa produktivna zadruga, so združena vsa glavna proizvodna sredstva: zemlja, živina, poljedelski stroji in orodje. Ob zaključku leta ali žetve se odštejejo državne dajatve (davek), drugi stroški (vzdrževanje šol, ambulanc, socialnega zavarovanja, vzdrževanje strojev in podobno), rezervni fond, potem pa se razdeli ves dobiček po ključu delovnih dni. Vsakemu članu take zadruga je dana možnost, da vsak čas lahko izstopi iz te produktivne zadruga in se zopet osamosvoji. Takih belih vran pa skoraj ni, ker vsakdo ve, da s svojo zemljo in z manj pripravnim orodjem in prepuščen sam sebi nikoli ne more doseči tudi s podvojenim ali potrojenim trudom onega dobička, ki mu je zajamčen v zadrugi. Kje si naj on dobi inženirja, kemika, veterinarja itd. za svoj majhen obrat? Kje je, izločen iz skupnosti, sam zaščiten proti slabi letini, uimam, kugi itd.! Kmetje v SZ so tako srečni v svojih združgah in v svojem poklicu, da mora pošiljati industrija stalno svoje propagandiste na deželo, da izvabi

člane kolhoza na delo v industrijo. In kako je bilo pri nas? Beg kmečkih deklet in mladeničev v mesto, kjer jim ni niti še zagotovljen zaslužek. Vsak član zadruga ima svojo hišo, obratno zemljo za potrebe svojega gospodinjstva, vrt, sadovnjak itd. ter toliko živine, kolikor jo lahko sam s sredstvi svoje družine vzdržuje in porabi. Glede na to, ali je kraj poljedelskega ali živinorejskega značaja, ima zadružnik po eno do pet krav, dve do deset tovrne živine, dve do tri svinje, od deset do sto ovac, povsod pa neomejeno število perutnine.

Zmaga novega združništva v Sovjetski zvezi je obenem pomenila zmago mehanizacije poljedelstva. Posebnost te mehanizacije so strojno-traktorske postaje (MTS, Mašinnno-traktornye stancii). Taka postaja obdela okoli 36.000 hektarjev zemlje in razpolaga z okoli sto traktorji ter pripadajočim dodatnim poljedelskim orodjem, z mehaničnimi delavnicami, agronomi, inženirji, mehaniki, traktoristi itd. Vsaka zadruga dobi ob setvi in žetvi od te postaje proti majhni odškodnini vse potrebne stroje. Sovjetska polja je obdelovala 1937. leta:

5.617 MTS (strojno-traktorskih postaj),
356.800 traktorjev,
96.300 kombajnov,
56.000 tovornih avtomobilov.

Le s takim napredkom, to je s tako novo organizacijo poljedelstva, je bilo mogoče rešiti v SZ vprašanje kruha in zmagovito dokončati borbo za kruh. V caristični Rusiji je primanjkovalo kmetu kruha, sedaj ga je v izobilju. Ko bi fašizem ne bil izzval druge svetovne vojne, bi že dobil vsakdo v Sovjetski Rusiji dnevno količino kruha brezplačno. Vsa Rusija je 1913. leta pridelala 801 milijon centov žitaric, leta 1937. so pridelali kolhozi 1203 milijone centov.

Sovjetska zveza je mobilizirala vse sile za dvig proizvodnje, olajšala in skrajšala delo in ga usmerila v prid skupnosti. Kolikor ni imela sama zadosti strokovnjakov, jih je najela v tujini, sama pa si jih je vzgajala iz najširših ljudskih množic. Domači delavci so bili kmalu prav tako izurjeni kakor hvaljeni inozemski in so jih tudi daleč prekosili. Preprosti rudar Aleksij Stahanov je znal proizvodnjo dela tako zelo dvigniti, da pomeni njegovo ime v vsem svetu povečanje proizvodnje v nepojmljivi meri. Kot preprost rudar, sedaj je že inženir,

je znal izkoristiti novodobno tehniko, ponostavil je izkop, natovarjanje in izvažanje premoga tako, da je mero storjenega dela povišal za štirinajstkrat. Dne 31. avgusta 1935. leta je izkopal 102 toni premoga, kar je že skoraj za en vlak. Podobno je bilo z dvema tekstilnima delavkama, sestrama Vinogradovima. Prej sta stregli desetim tkalskim strojem, potem pa 144 strojem. Kolhozница Marija Dečenko je pridelala na 1 ha 500 centov sladkorne pese lansko leto je odnesla tekmo druga kolhozница, ki je pridelala že 1200 centov na hektar. Junaki in junakinje v SZ zvišujejo proizvodnjo in koristijo s tem sami sebi in skupnosti. Skupine znanstvenikov so vztrajno na delu, da zvišajo proizvodnjo in naredo delo čim manj mučno in bolj prijetno. V SZ so ustvarili nove rastline, iz katerih delajo bombaž, kavčuk itd. Vzgojili so si že pšenico, katere seme drži kakor naša lucerna (nemška detelja) za dobo nekaj let. S tem so si prihranili trikratno setev in trikratno seme. O vsem tem bi mogli napisati debele knjige in še bi ne bilo za jeto vse, kar so ljudstva SZ ustvarila do danes od časa Oktobrske revolucije.

Ni sile na svetu, ki bi mogla ustaviti ustvarjajoče roke delovnega človeka, in tako tudi ni bilo sile, ki bi mogla preprečiti državo, ki jo vodijo delavci in kmetje, ker se zavedajo, da je njihova. Sovjetska oblast je naredila iz tlačana svobodnega človeka, ustvarila nove delovne pogoje, lažje in krajše delo, bolje plačano delo in rešila ljudstvo skrbi za starost in za primer bolezni, onemoglosti in preskrbe družine.

V SZ ni brezposelnosti in žena je enakopravna možu, in to ne le na papirju, temveč v resnici. Enako je upoštevana v proizvodnji in s tem ji je dano jamstvo, da njena enakopravnost ne more biti ogrožena. V sovjetski industriji je preko 100.000 inženirk in tehničark, Vrhovni sovjet ZSSR (pri nas zvezna skupščina) ima med svojimi člani 189 žena: delavk iz kolhozov (po našem kmetič), šoferk traktorjev, učiteljic itd. Sovjetska žena ima pravico do enake plače in dela. Poročiti se more že v mladosti, kar ženi drugod zaradi gospodarskih razmer ni mogoče; drugod je za ženitev pogoj dota. Ker sovjetski ženi dota ni nujno potrebna, si more izbrati moža po svojem srcu. Sovražni svet je blatil SZ z izmišljenimi pravljicami o »socializaciji žena«, o neki »skup-

ni lasti žena«. Lenin je že odbil take laži s primerom: »Ali bo normalni človek v normalnih časih legel v blato in pil vodo iz mlake? Ali bo pil iz kozarca, katerega rob so tuja usta vsega onesažila?« Bele kuže v SZ ni več. Gospodarskih ovir za veliko družino ni več in zato število rojstev v SZ prekaša vse evropske rekorde. Res je le to glede žene v Rusiji, da ni dobra služkinja, je le dobra tovarišica možu in dobra mati otrokom. S tem pa je družina kot središče ljubezni, kulture in tovarištva ogromno pridobila.

Svoboda vere in vesti je v SZ zajamčena z ustavo. Dovoljena pa je tudi protiverska propaganda. Cerkev je ločena od države. Cerkev je v SZ v tej Domovinski vojni izpolnila svoje dolžnosti do Boga in domovine in je bil patrijarh od Stalina odlikovan. Ko je SZ potolkla sovražnika človeštva, hitlerjansko fašistično Nemčijo, so v vseh cerkvah Sovjetske zveze zazvonili zvonovi in verniki SZ so peli zahvalnice. Ta poročila so podčrtavali tudi vsi listi Združenih narodov Amerike in Anglije.

Ni dvoma, da bi ne bilo več na slovenskih tleh slovenskega človeka, kaj še, da

bi imeli ljudske republike Jugoslavije, da bi bili izbrisani še tudi drugi slovanski narodi, ves svet pa zaslužjen, če bi ZSSR ne predvidevala to svetovno katastrofo in leta in leta ne gradila svojo slavno Rdečo armado, ki je premagala najstrašnejši vojaški stroj, kar ga pozna človeška zgodovina. Zato je vse svobodoljubno človeštvo hvaležno Sovjetski zvezi, generalisimu Stalinu in junaškemu sovjetskemu ljudstvu, ki je v trpljenju in v težkočah kovalo orožje zmage nad smrtnim sovražnikom ljudstev in narodov — nemškim fašizmom. Delavec in kmet sta spoznala koristi in dobrote svoje oblasti in žrtvovala zase in za ves svet toliko milijonov življenj, da sta si pridobitve Oktobrske revolucije, to je svobodo, kulturno življenje v blagostanju in miru ohranila. V SZ so sedaj vse delovne roke na delu, da izbrišejo fašistična razdejanja, da znova ustvarijo uničene domove. Zato nam je danes Sovjetska zveza in njeno ljudstvo svetel vzor, kako se z vztrajnim premagovanjem težkoč in z žrtvami gradi na ruševinah novo, cvetoče življenje svobodnega ljudstva.

Najvažnejši dogodki po svetu v l. 1945

Mirko Košir

V zgodovini vsega človeštva bo preteklo leto za vedno zapisano z neizbrisnimi črkami. To leto nam je prineslo

vojaški poraz hitlerjevske Nemčije in napadalne Japonske.

Po nacističnem porazu pred Moskvo v l. 1941, še bolj pa po uničenju nacistične 6. armade pred Stalingradom v l. 1942/43 je bilo vsakemu pametnemu človeku jasno, da so nemški osvajalci vojno izgubili. Čedalje bolj je pojemala volja nemškega ljudstva, da bi nadaljevalo vojno, in le največje gestapovsko in esesovsko nasilje je lahko vzdrževalo mir, red in pokorščino v tretjem »carstvu«. Nemški fašistični vojaški in politični »vodje« pa so vselej uporabljali poleg nasilnih sredstev tudi propagando za to, da so vlivali nemškim množicam pogum. In prav to je bil prav gotovo glavni namen znameniti zadnji nacistični ofenzivi za božič l. 1944 in novo leto 1945. Nemški generalštab je pripravil ofenzivo na majhnem

odseku ob luksemburško-belgijski meji. V prvem poletu se je sicer posrečilo nemškemu tankovskemu klinu, da je za nekaj desetnih kilometrov prodril na belgijsko ozemlje, toda že v prvih dneh l. 1945 so angleške in ameriške čete zaustavile to prodiranje in stisnile ta nemški klin s severa in juga. Ko so Angleži in Amerikanci začeli svoj protinapad, so kmalu potisnili nacistične čete nazaj na nemško ozemlje in se počasi, toda gotovo prebijali skozi nemške utrdbe na zahodni nemški meji pri Aachnu. Silovita sovjetska januarska ofenziva je nacistične armade dobesedno odpihnila z Visle in jih zanesla na Odro. Sovjetske armade so se pri tem polastile velikega industrijskega področja v Gornji Šleziji in tako silno zožile nacistično gospodarsko osnovo za nadaljevanje vojne. V nadaljnjih dveh mesecih je Rdeča armada izpopolnjevala te ogromne uspehe januarske ofenzive in pripravljala vse potrebno

za zadnji napad na nemško fašistično trdnjavo, predvsem za napad na brlog fašistične zveri — kakor je dejal tovariš Stalin — za napad na nemško glavno mesto Berlin. Ti sovjetski uspehi so olajšali delo tudi angleškim in ameriškim četam. Ko so se pregrizle skozi nemški zahodni obrambni pas, so se razile po ogromnem ozemlju ob Saari, Ruhru in Renu. V kratkem času so iztrgale nacističnim roparjem bogata industrijska področja ob teh rekah in tako so usihali nacističnim oblastnikom zadnji veliki viri za vojno industrijo v njihovi lastni deželi. Neprestani napadi iz zraka so rušili nemška mesta in uničevali tisto nemško industrijo, kolikor je je bilo v sredini Nemčije. Nič ni pomagala nacističnim »vodjem« Rooseveltova smrt v aprilu, čeprav so pričakovali, da se bo z njo zgodil »čudež«, kakor za Friderika II. s smrtjo ruske carice, in da se bo še vse obrnilo za nemški fašizem na bolje. 23. aprila 1945 so prekoračile sovjetske gardijske čete pri Frankfurtu Odru, čeprav jih je obstreljevalo močno nemško topništvo, premagale so v silnem zaletu nacistično obrambno črto in v enem dnevu dosegle 60—70 km oddaljeni Berlin. Ob tej priliki je maršal Žukov na čisto nov način uporabil žaromete: na ozkem odseku je zbral 300 velikanskih in močnih žarometov in tako osvetlil nemške obrambne črte, da je Nemcem jemalo vid, sovjetske čete pa so prodirale ko pri belem dnevu. Sovjetske armade so obkrožile Berlin s severa in juga in ga v desetih dneh zavzele. Sovjetsko ljudstvo je branilo svoja glavna mesta (Moskvo, Leningrad, Stalinograd) mesece in celo leta in jih je tudi obranilo, štirimilijonsko nemško mesto pa je padlo v tako kratkem času. Rdeča armada je s tem ponovno dokazala, da je tudi v vojaškem pogledu — ne samo moralno-političnem in kulturnem — najboljša armada na svetu. S padcem glavnega mesta je bil nacistični vojaški odpor dokončno strt, toda nacistični zločinci še niso vrgli puške v koruzo; še celo v tem zadnjem trenutku so hoteli igrati na svojo staro, priljubljeno politično karto, ki so jo uporabljali med vso drugo svetovno vojno, potem ko se je ustvarila trdna zveza med Sovjetsko zvezo, Veliko Britanijo in Združenimi državami Amerike, to se pravi, skušali so zasejati razdor med zaveznike. To je bil namen Himmlerjeve ponudbe, da

je nacistična Nemčija sicer pripravljena podpisati brezpogojno kapitulacijo, toda le v svojem odnosu do Anglije in Amerike. Nevzdržno prodiranje Rdeče armade na vsej fronti je prisililo nacistične zločince na kolena, 8. maja so podpisali nemški vojaški predstavniki listino o brezpogojni kapitulaciji in 9. maja so zmagoviti evropski narodi lahko praznovali veličastni Dan zmage.

Na Daljnem vzhodu pa je še vedno besnela vojna. Kljub vsem porazom njihovih zaveznikov v Evropi in kljub svojim porazom na Tihem oceanu se trmasti japonski samuraji (t. j. stara plemiška kasta) še niso hoteli vdati, Ameriška mornarica je nadaljevala svoje načrtno prodiranje od otoka do otoka in je z izkrcanjem na Okinavi vdrla v osrčje samih japonskih pokrajin. Šele atomske bombe so s svojim strašnim učinkom nekoliko omajale samurajsko trmo, dokončno pa je prisilila na kolena japonske napadalce sovjetska vojna napoved. Ko so sovjetske armade prekoračile mandžursko mejo, je tudi za japonske vojne zločince prišel čas, da odlože orožje. Sprejeli so brezpogojno kapitulacijo in tako so se v septembru mesecu končale vojaške operacije tudi proti japonskemu fašizmu. Miroljubno človeštvo se je lahko vrnilo na mirno delo, da bi obnovilo vse to, kar je druga svetovna vojna uničila.

Čim bliže je bil vojaški poraz glavnih fašističnih napadalcev in osvajalcev v Evropi in Aziji, tem bolj nujno je bilo za vodilne državnike in politike protihitlerjevske koalicije, da začno razmišljati o tem, kako naj uredi svet po končani vojni, da bo človeštvu zagotovljen resnično trden in trajen mir. Temu vzvišenemu smotru je bila posvečena dolga vrsta

mednarodnih konferenc in sestankov

v Ameriki in Evropi.

Prav zato, ker se je vojna proti nemškemu fašizmu še nadaljevala, so se v februarju sestali Stalin, Roosevelt in Churchill na Krimu, v mestu Jalti. Ta Krimska konferenca pa ni obravnavala samo vprašanja, kako je treba, čim hitreje dokončati vojno proti Nemčiji, temveč se je lotila tudi vprašanj o delu po vojni. Glede zadnjega udarca na nacistično Nemčijo so sklenili državniki, da se bo ta napad izvršil od vzhoda in zahoda, s severa in juga, in to ne samo na zemlji, temveč tudi iz zraka. Ta napad bo trajal tako dolgo, do-

kler ne bodo fašistični zločinci podpisali brezpogojne kapitulacije. Krimski konferenca je razglasila, da je zaveznikom nemomajni smoter, uničiti nemški militarizem in nacizem. Zato je treba razorožiti nemško vojsko, uničiti nemški generalštab, vojaški material in vojno industrijo; uničiti je treba nacistično stranko in vse, kar je z njo v zvezi, ter kaznovati vojne zločince; Nemčija naj povrne evropskim narodom vso škodo, ki jo je napravila. Na krimski konferenci sprejeta deklaracija je obljubila evropskim narodom, ki so jih nemški osvajačji oropali do golega, gospodarsko pomoč po vojni in tudi pomoč pri iztrebljanju fašističnih ostankov in uvajanju resnično demokratičnega reda. Trije veliki državniki so svečano izjavili, da bodo njihove države sodelovale tudi po vojni, da bi bil na ta način zagotovljen vsem narodom na svetu trajen in trden mir. Zato so že na tem sestanku na Krimu sklenili, naj se skliče za 26. april 1945 konferenca Združenih narodov v San Franciscu v Ameriki.

Ta konferenca se je v San Franciscu tudi res sešla, čeprav se vojna niti v Evropi še ni končala. Njeno delo je rodilo lep uspeh. Sprejeta je bila ustanovna listina mednarodne organizacije miru in varnosti, ki je zelo otežkočila nove napade in je dajala miroljubnim narodom močna sredstva, da preprečijo nove vojne spopade. Najboljši porok za resnično zagotovitev dolgotrajnega miru je ravno tesno sodelovanje petih velikih sil na svetu: Sovjetske zveze, Velike Britanije, Združenih držav Amerike, Kitajske in Francije. Tem silam zagotavlja ustanovna listina odločujočo besedo v mednarodnih stvareh zato, ker predstavljajo te države skoro polovico človeštva in imajo tisto vojaško moč, ki lahko prisili vsakega bodočega napadalca, da opusti svoje zločinske naklepe. Prav zato so mednarodni nazadnjaški krogi osredotočili svoje napade na to sodelovanje in so hoteli tako spremeniti ustanovno listino, da bi bil glas najmanjše države na svetu prav toliko vreden ko glas teh petih velesil, ki so največ pripomogle, da je fašizem doživel v drugi svetovni vojni tak strahovit vojaški poraz. Pa še druga dejstva pričajo, da je že na konferenci v San Franciscu — to se pravi še pred koncem svetovne vojne — začela mednarodna nazadnjaška sodrga izpodkopavati tla miru in demokraciji in podpirati

celo same fašistične ali fašizmu prijazne sile in struje. To dokazuje najbolj zgovorno sprejem na pol fašistične Argentine v organizacijo Združenih narodov in odklanjanje poljske in albanske zahteve, da bi tudi nova Poljska in Albanija sodelovali v tej mednarodni organizaciji. Mednarodni nazadnjaški krogi so želeli napraviti iz organizacije Združenih narodov staro, slabotno Društvo narodov iz dobe po prvi svetovni vojni, toda to se jim zaradi odločnega odpora resnično naprednih in miroljubnih sil — posebno Sovjetske zveze — ni posrečilo. Prizadevanju Sovjetske zveze se je tudi zahvaliti, da se je na konferenci v San Franciscu načelo kolonialno vprašanje nekoliko drugače kakor doslej. Kakor je stala Sovjetska zveza na čelu borbe proti fašistični Nemčiji, tako je danes v povojni dobi prvoboriteljica in najbolj dosledna graditeljica trdnega in trajnega miru.

Nemčija je bila seveda glavno vprašanje na Potsdamski konferenci v juliju 1945. Stalin, Truman in Churchill (po volitvah v Angliji in po laburistični zmagi Attlee) so se kljub vsem nasprotnim prerokovanjem nazadnjaškega tiska sporazumeli glede ravnjanja s poraženo Nemčijo. Še bolj podrobno kakor na Krimski konferenci so ugotovili vsa sredstva, ki bodo zagotovila popolno uničenje nemškega militarizma in nacizma. Prav tako so že tudi izdelali načrt za reparacije, ki jih bo morala plačevati Nemčija. Ta načrt onemogoča, da bi se še kdaj ponovil Versailles, to se pravi, da bi se še kdaj obnovila vojaška moč Nemčije, kakor se je to zgodilo po prvi svetovni vojni. Kakor Krimski tako je tudi Potsdamska konferenca še enkrat podčrtala in proglašila strogo kazen vojnim zločincem. Važno je, da je ta konferenca začela reševati že tudi teritorialna vprašanja in je prisodila mesto Königsberg Sovjetski zvezi ter je določila Poljski začasno zahodno mejo. Ena najvažnejših pridobitev Potsdamske konference je bila ustanovitev Sveta ministrov za zunanje zadeve. Ta Svet naj bi izdelal mirovne pogodbe in naj bi se sestal do septembra meseca v Londonu.

To, kar se doslej mednarodnim nazadnjaškim krogom ni posrečilo, je do neke mere uspelo na tej septembrski londonski konferenci. Medtem ko je bila Potsdamska konferenca potrdilo, da bo protihitlerjevska koalicija delovala uspešno tudi v povojni

dobi in da bo reševala tudi vprašanja miru tako soglasno kakor vprašanja vojne, je londonska konferenca vlila novega poguma mednarodnim nazadnjakom in že so mislili, da lahko snujejo nove napadalne bloke proti miroljubnim državam. Taka nazadnjaška in svetovnemu miru nevarna zamisel je bila zamisel tako imenovanega zahodnega bloka. Države v Zahodni Evropi naj bi se združile. Proti komu? Odgovor je pač lahko samo eden: proti Sovjetski zvezi — temu stebru miru in napredka. Jasno je, da so vse napredne sile nastopile proti ustvarjanju takega nazadnjaškega bloka. Začasno je zato ta misel propadla, to pa nikakor ne pomeni, da je ne bi nazadnjaški krogi skušali spraviti na svet v kakšni drugačni obliki. Vse te načrte je kovala mednarodna reakcija med londonsko konferenco in se je prav posebno razveselila, ko se je konferenca razšla brez uspeha.

Na tej konferenci je bila prisotna tudi jugoslovanska delegacija pod vodstvom našega državnika tov. Edvarda Kardelja, ki je odločno postavila in s številnimi dejstvi podkrepila našo zahtevo po Slovenskem Primorju, Trstu in Istri. Pri tem je našla ogromno podporo naše zveste prijateljice in zaveznice — mogočne Sovjetske zveze.

Veselje mednarodnih nazadnjaških krogov pa je bilo prezgodnje. V decembru mesecu je konferenca zunanjih ministrov v Moskvi ponovno dokazala, da je povojno sodelovanje velikih sil možno in da ni takih vprašanj v mednarodni politiki, ki bi jih ne bilo mogoče z dobro voljo rešiti v zadovoljstvo vseh udeležencev. Na moskovski konferenci so se miroljubne države sporazumele glede mirovniških konferenc in so rešile celo vrsto vprašanj na Daljnem vzhodu in v Evropi. Za sporazumno reševanje vprašanj na Daljnem vzhodu sta bila ustanovljena dva posebna organa — prvi za ves Daljni vzhod, drugi pa za samo Japonsko. Posebno pozornost so posvetili zunanji ministri Koreji in Kitajski. Za »ukrotitev« atomske energije — posebno še za ukrotitev tistih nazadnjaških krogov, ki so hoteli izkoristiti to energijo v mednarodnih odnosih — pa je bila ustanovljena posebna komisija Združenih narodov za nadzorstvo nad to novo vrsto energije. Tako je doživela z moskovsko konferenco mednarodna reakcija nov poraz, miroljubni, svobodoljubni in zato napredni narodi pa so izbojevali novo zmago.

Isti boj med naprednimi in nazadnjaškimi silami, med miroljubnimi in napadalnimi gibanji, med demokratičnimi in fašističnimi strujami se je bojeval tudi v posameznih deželah in se je uspeh ali neuspeh demokratičnih, naprednih, miroljubnih sil kazal v

rezultatih parlamentarnih volitev

v Angliji, Franciji, Bolgariji, Madžarski itd.

Med Potsdamsko konferenco je moral oditi dotedanji angleški ministrski predsednik Churchill iz Berlina — kakor smo že zgoraj omenili — in je na njegovo mesto stopil kot zmagovalec laburistične stranke Attlee. Mnogi napredni ljudje na svetu so pričakovali, da se bo sedaj angleška zunanja politika spremenila in da bo angleška delavska stranka opustila vsaj najbolj nazadnjaške načine poprejšnje konservativne politike. Nadaljnji razvoj pa je dokazal, da bo laburistična vlada izvajala tako zunanjo politiko, kakršno je začrtal eden laburističnih voditeljev — Bevin — še pred volitvami, ko je v svojem volivnem govoru dejal: »V vprašanjih zunanje politike bomo ostali nad strankami«; to je pomenilo, da bo v tem pogledu laburistična stranka nadaljevala konservativno politiko. In tako je tudi bilo: dokaz za to je angleška politika na Javi, v Indokinii, v Grčiji, Italiji itd.

Koliko uspeha so imele demokratične, napredne sile v svojem boju proti fašizmu ali ostankom fašizma, je bilo mogoče ugotoviti že pred volitvami. Po stopnji enotnosti si lahko sklepal na stopnjo naprednosti in iz tega tudi na večji ali manjši uspeh pri volitvah. Tako je bilo na Balkanu (Jugoslavija, Bolgarija, Albanija), tako je bilo drugod po Evropi. Kljub vsej pestrosti bi lahko razdelili evropske države nekako na tri glavne skupine: na fašistične države, na države z močnim nazadnjaškim vplivom in na demokratične države. Popolnoma fašistični sta ostali Španija in Portugalska. Francova Španija ni samo razbojniško gnezdo španskih fašistov, temveč daje zavetje tudi nemškimi in italijanskimi fašističnim zločincem. Zato zahtevajo vsi napredni ljudje (delavci, žene, mladina), da je treba odstraniti Francovo vlado in pomagati španskim narodom, ki se danes še vedno bore za svojo svobodo, kakor so se borili l. 1936 do 1939. Portugalski fašistični diktator Salazar pa je bil še celo tako nesramen, da je uprizoril neke vrste »demokratične« voli-

tve. Te volitve so kljub vsemu nasilju in kljub vsem volilnim prevaram dokazale, da je velika večina portugalskega naroda proti Salazarju. Velik je vpliv fašističnih ostan- kov (posebno zaradi podpor iz tujine) v Italiji in Grčiji. V Italiji rovarijo stari fa- šisti v novih oblekah, zato jih tudi pogosto imenujemo novofašiste (neofašiste). Čeprav se skrivajo za nedolžnimi firmami kakor n. pr. gibanje »Človek s ceste« (Uomo qualunque), pa vendarle njihova gorjačar- ska in pretepaška politika zgovorno priča, da so to pravi otroci Benita Mussolinija. Nič manj strašna niso zločinska dejanja grških monarhofašistov. Isto moramo reči tudi o Avstriji. Tu so volitve v zadostni meri pokazale, kako močan je vpliv naci- stičnih elementov, zbranih v raznih stran- kah kakor n. pr. v avstrijski tako imenovani ljudski stranki. Zmaga krščanske stranke pri parlamentarnih volitvah v Avstriji ni mogla zadovoljiti nobenega resničnega demokrata, ker vemo, da se v njenih vrstah prav tako skrivajo nacisti, kakor se kri- vajo v vrstah madžarske stranke malih posestnikov madžarski fašisti.

Pač pa so močno napredovale demokrati- čne in domoljubne sile na evropskem se- veru in zahodu. Volitve na Norveškem in Danskem so prinesle komunističnim parti- jam veliko število glasov in tako olajšale demokratičnim silam uničenje vseh ostan- kov fašizma in potrebno demokratizacijo oblasti. Največjo zmago pa je izbojevala Komunistična partija Francije. Dobila je največje število glasov in s tem tudi po- slancev v novi francoski ustavodajni skup- ščini. Tako je francosko ljudstvo odobrilo njeno pravilno politiko med nemško oku- pacijo, ji dalo veliko priznanje za njene ogromne žrtve v boju proti fašizmu in domačim izdajalcem in ji zaupalo svojo bodočnost. Popoln poraz Daladiera pa je pomenil, da francosko ljudstvo obsoja po- gubno münchensko politiko, t. j. politiko sodelovanja s fašisti in pomoči fašistom.

Nič drugače kakor v Evropi ni tudi na Bližnjem, Srednjem in Daljnem Vzhodu. Reakcija v Turčiji je uprizorila fašistične pogo-rome proti demokratičnim listom in de- monstracije proti Sovjetski zvezi prav ob času moskovske konference, ko so jo med- narodni nazadnjaki spet dobili pošteno po hrbtu. S svojimi upravičenimi narodnimi zahtevami so se oglasili Armenci in so

izrazili željo, da se ločijo od Turčije in priključijo Sovjetski Armeniji. Svojo dolgo zaželeno avtonomijo si je izbojeval iranski Azerbejdžan in je začel pogumno korakati po poti demokracije in napredka. Z demo- kratičnimi načeli, kakor jih izraža ustanov- na listina Združenih narodov, pa se nič ne sklada politika Velike Britanije in Zdru- ženih držav Amerike v pokrajinah ob Ti- hem oceanu. Hrabro javansko ljudstvo se že več ko stoletje bori proti nizozemskim osvajalcem in se je tudi med vso drugo svetovno vojno borilo proti japonskemu nasilniku, danes pa mora braniti svojo svo- bodo in neodvisnost v boju proti angleškim tankom in letalom. Ni torej čudno, da dane- s v Angliji lahko nemoteno delujejo fa- šistične stranke, kakor je n. pr. Mosleyeva stranka, ki kupuje še sedaj Hitlerjeve kipe in razbija sredi Londona kipe voditeljev delavskega razreda. Prav tako se reakcio- narne sile vmešavajo v Severni Kitajski in skušajo na ta način preprečiti demokratič- ni razvoj kitajskega ljudstva, ki je v borbi proti japonskim imperialistom pokazalo ti- soče primerov resničnega domoljubja in zvestobe demokratični stvari. Kitajske ljud- ske armade — 8. in 4. pod poveljstvom Mao Ce Duna in Ču Deja so pregnale japonske osvajalce iz svoje dežele. Danes pa jim ameriške čete branijo, da bi zasedle staro- davna kitajska glavna mesta Tientsin in Peking.

Boj za demokracijo in mir je torej zelo pester po svojih oblikah in poteka tako v posameznih deželah kakor v politiki med državami v zamotani cikcakasti črti: sedaj smo bliže cilju, sedaj spet bolj daleč od njega. Toda v mednarodnem sodelovanju širokih ljudskih množic napredujemo za- nesljivo in vztrajno in to se kaže na

mednarodnih kongresih

demokratičnih delavskih, ženskih, mladins- kih in študentskih gibanj.

V drugi svetovni vojni je delavski raz- red vsega sveta pretrpel nezaslišane gro- zote. Zanj je bila ta vojna trda šola in zato je delavski razred skupno s kmeti in de- lovno inteligenco črpal iz številnih skušenj koristne nauke za bodočnost. Eno je go- tovo: ta vojna je nazorno dokazala, da more zmagati fašizem le, če je delavski razred neenoten, če ni povezan s širokimi množicami delovnega ljudstva, in da je mogoče premagati fašizem le, če sklene

delavski razred svoje vrste v trdno enoto in ustvari krepko bratsko vez s kmeti in napredno inteligenco. To dejstvo je pribila mednarodna sindikalna konferenca februarja meseca 1945 v Londonu, ko je ustvarjala enotnost sindikalnega gibanja in ko je odbila vse nazadnjaške poskuse, ovirati delavski razred v njegovi težnji po enotnosti. Amsterdamska internacionala strokovnih zvez je v Londonu popolnoma pogorela in pogorel je tudi predstavnik angleških sindikatov Citrine, ko je hotel vzbuditi pri evropskem in ameriškem delavstvu nezaupanje do sovjetskih sindikalnih organizacij. Pozneje je bila v Parizu ustanovljena po sklepu londonske konference nova mogočna Mednarodna sindikalna organizacija. Tej organizaciji so se priključile vse velike strokovne organizacije razen Ameriške zveze dela. Danes je delavski razred vsega sveta zbran in enoten v okviru ene same velike mednarodne organizacije. Zato pa se je tudi njegov vpliv v mednarodnem življenju silno povečal in že lahko uresničuje to, kar je napovedal v »Manifestu« februarske konference, t. j. da podpira vlade v njihovem delu za zgraditev trajnega in trdnega miru. Z vztrajnim in odločnim delom in bojem bo izpolnil enotni delavski razred tudi svojo drugo obljubo, dano v »Manifestu«, t. j. da bo izbojeval tudi kolonialnemu delovnemu ljudstvu enake svoboščine in pravice, kakršne uživa delavski razred v Evropi in Ameriki.

Že mednarodna sindikalna konferenca si je začrtala za glavni cilj uničenje fašizma in uresničenje demokratičnih idealov. Isti namen so imeli Mednarodni ženski kongres in Mednarodni mladinski kongres v Parizu ter Mednarodni kongres visokošolske mladine v Pragi. Na Mednarodnem ženskem kongresu se je ustanovila Mednarodna demokratična ženska zveza, na Mednarodnem mladinskem kongresu pa Svetovna federacija demokratične mladine. Vse te mednarodne organizacije se ne bore samo za uničenje fašizma in za uresničenje demokracije, temveč so si zapisale v program, da bodo sodelovale pri organizaciji povojnega življenja na gospodarskem, socialnem, političnem in kulturnem področju. Vsaka teh organizacij ima seveda še svoje posebne naloge, zato se bo Mednarodna demokratična ženska zveza borila za enakopravnost žene in za zaščito mater in

otrok, mednarodna mladinska organizacija pa bo vzgajala mladino vsega sveta v duhu napredka in demokracije ter bo varovala koristi mladine v mednarodnem okviru.

Na ta način se vzbuja in raste zavest tesne povezanosti vseh narodov na svetu, hkrati pa dobiva ta zavest tudi trdne organizacijske oblike. Delovno ljudstvo vsega sveta si kuje s tem mnogo bolj močno orožje v boju proti nazadnjaškim in izkoriščevalskim silam, kakor pa so to enake organizacije v omejenem nacionalnem obsegu. Le take mogočne organizacije dajo lahko krepak poudarek takim zahtevam, kakor je n. pr. zahteva, na se hitro in strogo kaznujejo vsi tisti, ki so krivi za drugo svetovno vojno in so zagrešili toliko najbolj zverskih zločinov po zasedenih deželah.

In da je potreben tak močan poudarek velikih mednarodnih organizacij, če hočemo, da se bodo izpolnila načela Krimske in Potsdamske konference, nam dokazuje obotavljanje nekaterih reakcionarnih sodnikov na sodnih procesih proti vojnim zločincem v Lüneburgu in Nürnbergu. Kolikšna je razlika med procesi v Brjansku, Smolensku, Leningradu in procesi v Lüneburgu, Nürnbergu, Helsinkih! Preveč je dokaznega materiala, preveč je živih in mrtvih prič, da bi bilo potrebno tako zavlačevanje, kakor ga priporočajo nekateri angleški pravniki strokovnjaki. Ti strokovnjaki pravijo, da je treba zato tako natančno raziskovati vso krivdo fašističnih zločincev, da nam ne bi pozni rodovi očitali kake površnosti. Ti in taki »svetovalci« so lahko trdno prepričani, da nam v bodočnosti ne bo nihče očital prevelike naglice, pač pa se bo vsakdo čudil, kako je moglo človeštvo tako dolgo prenašati tolikšno barbarstvo. Bodoči zgodovinar bo seveda uganil, da vzrok večini takih »dobrih nasvetov« ni bila sodniška tankovestnost, temveč prav isto sočutje, ki veže finske sodnike s finskimi vojnimi zločinci Tannerji, Rytiji itd. Za take svetovalce in take sodnike velja pač pregovor: »Vrana vrani oči ne izkljuje.« Ti sodni procesi pa so rodili v l. 1945 vsaj to dobro posledico, da so razgrnili pred naprednim človeštvom uradne spise o strašnih zločinskih načrtih pobesnelih fašističnih zveri: Göringov, Hessov, Rosenbergov, Dönitzev, Streicherjev, Frankov itd. In kakor so že mnogo manjši in večji vojni zločinci (Kramerji, Darnani, Lavalji itd.) dobili svoje

plačilo, tako bo napredno in svobodoljubno ljudstvo kaznovalo tudi vse ostale zločince.

Končni sklep iz vsega tega našega pregleda je, da je prav gotovo napredni del človeštva žel v preteklem letu velike uspehe. Vojaški poraz fašizma je pač dejstvo, ki ga ni mogoče podcenjevati. Toda fašistične sile delujejo in bodo delovale, dokler bo ostajala tista gospodarska osnova, ki iz nje fašizem raste, t. j. imperializem kot najvišja stopnja kapitalizma. Zato ne sme napredno človeštvo po doseženih uspehih prekrižati rok in počivati na lavorikah — kakor je to nekoč lepo povedal tovariš Stalin — marveč mora biti vedno budno na straži, da se ne bi fašistični sovražnik okrepil in pripravil na nov, še bolj surov in zverski obračun z demokratičnimi silami, kakor je to storil v drugi svetovni vojni. Del držav pretresa že danes, ko se je komaj vojna končala, val stavk, širi se brezposelnost, proizvodnja pada in začenjajo se novi socialni boji: vse to pa je za prerojenje fašizma ko olje na ogenj.

Kakor med prvo in drugo svetovno vojno tako bo moral tudi sedaj spet nositi največjo odgovornost za popolno zmago miru, demokracije in blaginje delavski razred. Zato je njegova najvišja naloga, da razširi in okrepi enotnost svojih vrst in zbere okrog sebe vse resnično demokra-

tične sile tako v nacionalnem kakor internacionalnem obsegu. Povezanost srednjega in malega kmeta z delavskim razredom je največja revolucionarna zamisel velikega Lenina, in je, ko se je uresničila, strmoglavila carizem in ustvarila temelj za poraz fašizma v tej strašni vojni. Take tesno povezane demokratične sile bodo lahko v bodočnosti uresničile sodelovanje miroljubnih držav in zagotovile človeštvu mir, napredek in blaginjo.

Vse to bo delavskemu razredu in drugim demokratičnim silam toliko lažje izpolniti, ker se lahko vselej in povsod opro na zmagovito ljudstvo Sovjetske zveze, na zmagovite narode Sovjete zveze, na njene globoko demokratične oblike vsega javnega življenja. Sovjetska zveza se dviga danes po svojih slavni zmagah pred očmi vsega sveta ko mogočen svetilnik, saj se je dežela, kjer vladajo delavci in kmetje, takoj po končani vojni lotila obnove in doživlja pod modrim Stalinovim vodstvom nov gospodarski in kulturni polet. V l. 1945 se je prav gotovo moral vsakdo prepričati o tem, da je Sovjetska zveza največ pripomogla k osvoboditvi zaslužjenih narodov v Evropi in Aziji in da nam je Sovjetska zveza ohranila civilizacijo in kulturo. Jugoslovanskim narodom je ta zavest porok, da bo tudi bodočnost takšna, kakršno si žele naši delavci, kmetje in delovna inteligenca.

Glasnik Družbe sv. Mohorja

Pozno prihajajo letos redne knjige Družbe sv. Mohorja v roke udom in naročnikom. Družba sv. Mohorja je imela šele 1. oktobra 1945 prvo sejo, takoj ugotovila program za redne knjige, iskala rokopise in uredila vse potrebno za tisk. Vendar ob vsem prizadevanju ni bilo mogoče, pravočasno spraviti knjige na svetlo, posebno pa še zaradi tega, ker se je število naročnikov v lavantinski škofiji dvignilo za 100 odstotkov predvojnega števila. To je očiten protest proti nemškemu okupatorju, ki je plenil, sežigal in uničeval slovensko tiskano besedo po Spodnjem Štajerskem in Gorenjskem, obenem pa je to priznanje Narodni vladi Slovenije, ki je dovolila delovanje Družbe sv. Mohorja, ker ceni njeno dolgoletno kulturno in vzgojno delo med našim ljudstvom. Dokaz pa je tudi, da ima ustanova A. M. Slomška, A. Einspielerja in A. Janežiča svoje staro izročilo. Tudi v Prekmurju

je žeja po slovenski knjigi velika, kar priča porast naročnikov.

Letos je Družba sv. Mohorja dosegla 66.000 udov in naročnikov. To je izza prve svetovne vojne največje število. Leta 1919 — nabrano še leta 1918 — jih je bilo 90.512. Po prvi svetovni vojni pa je zaradi razkosanega slovenskega ozemlja padlo število leta 1920 na 59.677, leta 1931 je bilo 59.064, leta 1932 pa 61.848 udov. Zadnje je bilo med 1920—1941 največje število. Letos pa smo samo v lavantinski in ljubljanski škofiji prekoračili najvišjo številko med 1920—1941 za 24.750 naročnikov. Ko bo naše narodno ozemlje združeno z ljudsko federativno republiko Jugoslavijo, bomo spet lahko dosegli 100.000 udov.

Poverjenikom se lepo zahvaljujemo za uspešno delo v prid naši Družbi in jih prosimo, da še znanprej pomagajo.

Če primerjate letošnji cenik starih Mohorjevih knjig s predvojnimi, boste opazili, da veliko knjig manjka. Okupator je namreč odpeljal vso lepo knjižno zalogo v papirnico v Radeče pri Zidanem mostu, kjer so jih večinoma stroji zmleli za nov papir. Tako so popolnoma bile uničene nekatere dragocene knjige, kakor: Zgodbe sv. pisma stare in nove zaveze, nova izdajo Svetega pisma, II. zvezek Mohorjeve občne zgodovine, ki je obsegal Stare Grke, Izpovedi sv. Avgušтина, priznано odlično delo naše tiskarne in sotrudnikov ter mnogo, mnogo drugih lepih knjig. Prizadevanju skladiščnika papirnice v Radečah in delavcev v tovarni v Radečah se je posrečilo, da so rešili nekaj knjig, ki jih navaja seznam. Po osvoboditvi

pa je reševal knjižno zalogo načelnik v ministrstvu prosvete B. Gerlanc. Tudi v Gradec je nemški okupator odpeljal po nekaj vezanih izvodov vsake knjige. Deloma sta tudi te rešila in jih pripeljala iz Gradca v Maribor ravnatelj muzeja Franjo Baš in ravnatelj Študijske knjižnice Janko Glazer. Vse to se je izvršilo po nalogu in s podporo naše Narodne vlade za Slovenijo in njenih organov. Vsem se Družba sv. Mohorja najlepše zahvaljuje za pomoč pri reševanju naših kulturnih vrednot.

* Družba sv. Mohorja in Tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celju, tiskovna in produktivna združga z o. j., si bosta prizadevali, da spravita zopet čim več potrebnih in koristnih slovenskih knjig na svetlo.

Seznam udov Družbe sv. Mohorja

Seznam smo razvrstili po škofijah in dekanijah. — Prve številke na koncu župnij in krajev pomenijo število udov leta 1945, druge številke število udov leta 1941 v krajih, ki so bili zasedeni, oziroma leta 1944 v krajih bivše ljubljanske pokrajine. — Pri krajih s poštnim uradom pošta ni posebej navedena.

Lavantinska škofija.

1. Braslovče.

Braslovče: Atelšek Janez, župnik	201	180
Gomilsko: Lončar Jože, uprav. župnije	125	76
Sv. Andraž pri Velenju (Velenje): Potrč Alojzij, župnik	51	32
Sv. Jurij ob Taboru: Pečnak Jože, žpk.	169	141
Sv. Pavel pri Preb.: Sagaj Marko, žpk.	290	112
Šmartno ob Paki: Časl Franc, župnik	178	109
Vrasko: Dr. Mörtl Valentin, župnik	325	157

2. Celje.

Celje: Kardinar Jos., častni kanonik	673	660
Galicija (Žalec): Sternad Ivan, provizor	124	32
Gotovlje (Žalec): Ocvirk Alojzij, župnik	80	61
Grize: Kosi Jakob, župnik	210	114
Polzela: Župnijski urad	191	140
Sv. Peter v Sav. dol.: Dr. Jančič Ivan, župnik	230	127
Teharje: Vesenjaki Pavel, župnik	274	132
Žalec: Veternik Anton, župnik	400	203

3. Dolnja Lendava. (Gen. vikariat za Prekmurje.)

Beltinci: Župni urad	423	40
Bogojina: Hauko Jožef, župnik	168	23
Črensovci: Herman Ferdo, župnik	272	19
Dobrovnik v Prekmurju: Bojnec Franc	10	6
Dokležovje (Beltinci): Župni urad	101	—
Dolnja Lendava: Zver Štefan	161	25
Hotiza (Dolnja Lendava): Berden Jožef, župnik	67	50
Kobilje (Dobrovnik v Prekmurju): Jerič Mihael, župni upravitelj	25	—
Odranci (Beltinci): Kozar Lojze, eksp.	138	—

Veliki Dolenci: Župni urad	30	—
Velika Poljana (Črensovci): Holzedl A., župni upravitelj	188	31
Turnišče: Erjavc Janez, kaplan	468	38

4. Dravograd.

Črneče (Meža ob Dravi): Župnijski urad	18	30
Dravograd: Munda Matija, prošt	50	50
Libelče: Vogrinc Anton, župnik	24	20
Ojstrica (Dravograd): Župni urad	31	10

5. Dravsko polje.

Cirkovce: Kupčič Ivan, župnik	287	95
Fram: Rakun Franc, župnik	132	101
Hoče: Sagaj Alojzij, dekan	416	125
Ptujska gora: P. Konstantin Ocepek, župnik	161	45
Slivnica pri Mariboru: Horvat Franjo, kaplan	240	100
Št. Janž na Drav. polju: Polak Franc, župnik	202	103
Št. Lovrenc na Dravskem polju: Spindler Franc, župnik	177	105

6. Gornji grad.

Bočna (Gornji grad): Župni urad	75	77
Gornji grad: Šlander Maks, župnik	126	90
Ljubno v Sav. dol.: Turk Miloš, župnik	200	88
Luče: Mikolič Jurij, župnik	160	100
Marija Nazaret (Mozirje): P. Ludovik Dovč, župnik	110	66
Mozirje: Krošelj Franc, župnik	150	85
Nova štifta (Gornji grad): Fermé Gotthard, župnik	55	42
Rečica ob Savinji: Msgr. Požar Alfonz, župnik	157	162
Solčava: Kolman Vinko, župnik	112	69
Sv. Frančišek (Radmirje): Vogričec Ivan, župnik	118	107
Šmartno ob Dreti: Zagoršak Franc, žpk.	70	53
Šmihel nad Mozirjem (Mozirje): Strmšek Fr., župnik	40	32

7. Jarenina.

Jarenina: Čížek Jožef, dekan	161	123
Sp. sv. Kungota (Pesnica): Kraner Vinc., župnik	105	80
Svečina: Babšek Fr., župnik	60	60
Sv. Jakob v Slov. goricah: Erhatič M., župnik	200	90
Sv. Jurij ob Pesnici (Zg. Sv. Kungota): Dr. Aleksič Jakob, žup. upravitelj	36	8
Št. Ilj v Slov. goricah: Ravšl Anton, župnik	252	84

8. Konjice.

Čadram (Oplotnica): Hohnjec Franc, župnik	115	86
Kebelj (Oplotnica): Škafar Ivan	128	23
Loče: Petek Franc, uprav. župnije	125	60
Prihova (Slov. Konjice): Kocjančič A., župnik	106	62
Skomarje (Zreče): Kotnik Blaž	12	—
Slov. Konjice: Tovornik Franjo, arhidijakon	454	133
Stranice (Slov. Konjice): Župnijski urad	30	21
Sv. Jernej pri Ločah (Loče): Paulič P., župnik	65	13
Sv. Kunigunda na Pohorju (Zreče): Žgank Ferd., župnik	68	47
Špitalič (Slov. Konjice): Šmon Fr., žpk.	46	18
Zreče: Bezjak Jože, župnik	104	25
Žiče (Loče): Tomazič Anton, župnik	77	41

9. Kozje.

Buče: Pribožič Jurij, župnik	60	35
Dobje (Slivnica pri Celju): Župni urad	85	83
Kozje: Lunder Viktor, župnik	91	54
Olimje (Podčetrtek): Pikel Adolf, uprav. župnije	78	17
Pilštanj: Rauter Jakob, župnik	100	40

Planina pri Sevnici: Presnik Josip, žup. upravitelj	44	65
Podčetrtek: Sternad Friderik, župnik	90	45
Podsreda: Zidanšek Jakob, župnik	94	25
Polje (Sedlarjevo ob Sotli): Kociper R., župnik	38	17
Prevorje (Pilštanj): Glavnik Franc	46	15
Sv. Peter pod Sv. gorami: Prof. Pavlič Lojze, župnik	120	35
Sv. Vid na Planini (Planina pri Sevnici): Presnik Josip, župnik	65	31
Zagorje (Pilštanj): Šivavec Vinko, žup. upravitelj	38	11

10. Laško.

Dol pri Hrastniku: Prelog Ludvik, vikar	95	105
Hrastnik: Prelog Ludvik, vikar	222	36
Jurklošter: Fajdiga Alojz, prov.	45	11
Loka pri Zidanem mostu: Kolednik A., prov.	72	38
Marija Širje (Zidani most): Kristovič M.	28	19
Razbor (Loka pri Zidanem mostu): Lajnsček L.	55	14
Sv. Jedert (Laško): Uranjek Martin, žup. upravitelj	175	55
Sv. Lenart (Laško): Babič Anton	64	29
Sv. Marjeta pri Rimskih toplicah (Rim. toplice): Bohak Jakob, župnik	68	54
Sv. Miklavž (Laško): Zupan Franc, žup. upravitelj	141	25
Sv. Rupert nad Laškim (Laško): Jager Avg., župnik	97	52
Trbovlje: Gorogranc Martin, župnik	389	250

11. Ljutomer.

Apače: Cilenšek Ivan, župnik	60	30
Cezanjevci pri Ljutomeru: Ferk Mihael, župnik	137	29

Okusno in solidno vam opremi stanovanje, pension, trgovski lokal, pisarno in dr.

**STROJNO MIZARSTVO
IN ZALOGA POHIŠTVA**

IVAN DOGAN

LJUBLJANA, Dunajska c. 17, tel. 32-61

**Galanterijsko
in stavbeno
kleparstvo**

Franjo Dolžan

C E L J E

**Koncesijonirani
vodovodni inštalater**

JOSIP JAGODIČ

**C E L J E
GUBČEVA 2
TELEFON ŠT. 191**

**Železnina
Špecerija
Semena**

Kapela (Slatina Radenci): Nemeč Mat., župni upravitelj	206	60
Ljutomer: Lovrec Andr., župnik	389	130
Mala Nedelja: Ostrž Franc, župnik	187	45
Sv. Jurij ob ščavnici: Štuhec Fr., žpk.	367	160
Sv. Križ pri Ljutomeru (Križevci p. Lju- tomeru): Čergulj Štefan, župni uprav.	531	206
Sv. Peter v Gornji Radgoni: Zelko Ivan, župni upravitelj	223	187
Veržej: Kostanjevec Jože, župni uprav.	110	40

12. Marenberg.

Brezno ob Dravi: Mak Ivan, žup. uprav.	75	25
Kapla (Sv. Ožbolt ob Dravi): Lorenčič Vinko, župnik	52	34
Marenberg: Dogša Dušan, uprav. župn.	143	98
Muta: Klančnik Ernest, kaplan	120	50
Remšnik (Brezno): Pavlič Vid, župnik	30	15
Sv. Ožbolt ob Dravi: Vrčko Marija	56	35

13. Maribor leví breg.

Maribor, Stolna: Pribožič Peter, stolni vikar	570	720
Franciškaní: Franciškanski sa- motan	170	228
Gornja sv. Kungota: Dr. Aleksič Jakob Kamnica pri Mariboru: Munda Vinko, župnik	160	145
Selnica ob Dravi: župni urad	94	42
Sv. Barbara v Slov. goricah (Sv. Barbara pri Mariboru): Potočnik Josip, žpk.	101	29
Sv. Duš na Ostrem vrhu (Selnica ob Dravi): Holcman Vinko, župnik	65	46
Sv. Križ pri Mariboru (Gornja sv. Kun- gota): Kren Franc, župnik	60	35
Sv. Marjeta ob Pesnici: Rantaša Anton, župnik	125	76
Sv. Martin pri Vurbergu: Grajfoner L.	130	42
Sv. Peter pri Mariboru (Maribor): Žalar Alojzij, župnik	220	70

14. Maribor desni breg.

Limbuš: Bračič Andrej, župnik	44	52
Radvanje pri Mariboru (Maribor): Duh Ludvik	90	27
Ruše: Pšunder Ferdo	143	112
Studenci pri Mariboru: župni urad	130	63
Sv. Lovrenc na Pohorju: Oblak Ivan, župnik	161	90
Sv. Magdalena pri Mariboru: Stergar A., dekan	241	158
Sv. Marija v Puščavi (Sv. Lovrenc na Pohorju): Nadrah Ignac, župnik	61	34

15. Mežiška dolina.

Črna pri Prevaljah: Razgoršek V., žpk.	128	90
Guštanj: župni urad	91	103
Javorje (Črna pri Prevaljah): Viternik Ludv., župnik	20	17
Koprivna (Črna pri Prevaljah): župni urad	24	10
Kotlje (Guštanj): Serajnik Ivan, župnik	64	33
Mežica: župnijski urad	177	143
Prevalje: Močilnik Matej, župnik	210	101
Strojna (Prevalje): župni urad	7	—
Sv. Danijel (Prevalje): župni urad	59	60

16. Murska Sobota (Gen. vikariat za Prekmurje).

Cankova: Bakan Štefan, župnik	75	40
Gornja Lendava: Kolenc Ivan, župnik	60	42
Gornji Petrovci: Rous Matija	39	—
Markovci (Šalovci): župni urad	30	3
Martjanci: Berden Andrej, župnik	51	14
Murska Sobota: Varga Ludvik, kaplan	379	64
Pečarovci (Mačkovci): Bejek Jan., žpk.	40	12
Pertoča (Rogaševci): Tratnjek Štefan, župni upravitelj	152	12
Sv. Jurij v Prekmurju (Rogaševci): Fegar Al., kaplan	76	24
Tišina (Rankovci): Gregor Janez	240	42
Botjak Matija	46	—

17. Nova cerkev.

Črešnjice (Frankolovo): župni urad	50	10
Dobrna pri Celju: Urleb Franjo, župnik	134	61
Frankolovo: Sunčič Lojze, župnik	82	32
Nova cerkev: Žolnir Alojzij, kaplan	126	82
Šmartno v Rožni dolini (Celje): Ozvatič Francišek, župnik	93	25
Vitanje: župni urad	142	89
Vojnik pri Celju: Lasbaher Anton, žpk.	155	84

18. Ptuj.

Hajdina: Skuhala Vekoslav, župnik	260	60
Polenšak: Poplatnik Jožef	113	63
Ptuj-Mestna župnija: Greif Ivan, prošt	73	125
Ptuj-Sv. Peter in Pavel: P. Horvat Al., kaplan	900	155
Sv. Andraž v Slov. goricah: Alt Ivan, župnik	92	67
Sv. Lovrenc v Slov. goricah (Juršinci): Neudauer Matija, župnik	194	113
Sv. Marjeta nižje Ptuja (Sv. Marjeta pri Moškanjih): Šketa Ivan, župnik	198	90
Sv. Marko nižje Ptuja: župni urad (Vese- lič Franc, vikar)	363	40
Sv. Urban pri Ptuj: Razbornik I., žpk.	110	55
Vurberj pri Ptuj: Mlaker Jože, župnik	72	47

19. Rogatec.

Kostrivnica (Podplat): Slavič Janko	111	38
Rogatec: Rajner Janez, vikar	118	30
Stoperce (Rogatec): Murko Franc, kpl.	121	37
Sv. Ema (Pristava): Čepin Martin, žpk.	70	15
Sv. Florjan (Rogatec): Malajner Karlo	35	19
Sv. Križ na Slatini (Rogaška Slatina): Nadžupnijski urad	358	83
Sv. Peter na Medvedjem selu (Podplat): Pučnik Anton, župnik	67	19
Sv. Rok ob Sotli (Rogatec): Veranič A., župni upravitelj	28	11
Žetale: Kozoderc Janez, župnik	112	9

20. Slovenska Bistrica

Črešnjavec (Slov. Bistrica): Zamuda Al. župnik	176	81
Gornja Polskava: Ivan Orel, župnik	104	53
Laporje: Ozimič Jože, župnik	141	80
Majšperg: R. Bratanič, župnik	120	46
Makole: župni urad	214	91
Poljčane: Petančič Franc, prov.	192	65
Slov. Bistrica: Šolinc Ivan, mestni žpk.	597	201

Sp. Poljskava (Pragersko): Melhior Zorko, župnik	118	83
Studenice pri Poljčanah: župni urad	98	35
Sv. Martin na Pohorju (Slov. Bistrica): Jurhman Janez, vikar	80	70
Sv. Vencleslav (Slov. Bistrica): Zakošek I.	43	19
Tinje (Slov. Bistrica): Hafner Urh, žpk.	77	35

21. Stari trg pri Slovenjgradcu

Dolič (Mislinje): Weingerl Stanko, žpk.	90	33
Pameče (Slovenjgradec): Trinkaus Ant.	44	21
Podgorje (Slovenjgradec): Kotnik Šimen	78	33
Razbor (Slovenjgradec): Oblak A., žpk.	49	25
Sele (Slovenjgradec): Meško Fr., dekan	47	23
Slovenjgradec: Soklič Jakob, mest. žpk.	102	76
Stari trg (Slovenjgradec): Arh A., kapl.	53	46
Sv. Miklavž pri Slovenjgradcu (Slovenjgradec): Stefancioza Tinček, župnik	49	14
Sv. Peter na Kronski gori (Dravograd): župni urad	15	17
šmartno pri Slovenjgradcu (Slovenjgradec): Anton Somrek, nadžupnik	135	42
št. Ilj pod Turjakom (Mislinja): Bohanec Franc, župnijski upravitelj	190	80
št. Janž pri Dravogradu (Dravograd): Kotnik Jaroslav, župnijski upravitelj	60	23
št. Vid nad Valdekom (Mislinja): Ledinek Maks, župnik	61	41

22. Sv. Lenart v Slov. goricah

Marija Snežna: Vršič Srečko, župnik	131	50
Nežova (Ivanjci pri Gornji Radgoni): Granola Ivan, župnik	176	103
Sv. Ana v Slov. goricah: Šeško Konrad, župnik	112	81
Sv. Anton v Slov. goricah: župni urad	129	80
Sv. Benedikt v Slov. goricah: Vahčič Rudolf, župni upravitelj	231	174
Sv. Bolfenk v Slov. goricah: Medved A., župnik v pokoju	145	21
Sv. Jurij v Slov. goricah: Rojht Janko, župni upravitelj	223	100
Sv. Lenart v Slov. goricah: Sinko Franc, župnik	200	90
Sv. Rupert v Slov. goricah (Sv. Lenart v Slov. goricah): Kodrič Jože, župnik	155	64
Sv. Trojica v Slov. goricah: P. Pintar Ladislav, župnik	193	75

23. Saleška dolina.

Fele vode (Šoštanj): Križan Franc, žpk.	40	29
Gornja Ponikva (Zalec): Gorišek I., žpk.	70	44
Sv. Mihael (Šoštanj): Gril Pavel, žpk.	444	200
škale (Velenje): Weis Matej, župnik	106	93
šmartno pri šaleku (Velenje): Pirš Al., župni upravitelj	114	79
št. Ilj pri Velenju (Velenje): Lebič Jurij, župnik	86	43
Zavodnje (Šoštanj): Rožman Janez	40	18

Šmarje pri Jelšah

Dramlje: Žel Karl, kaplan	115	41
Kalobje (Sv. Jurij pri Celju): Drevenšek Franc, kaplan	77	34
Ponikva: Kociper Anton	96	80

Sladka gora (Šmarje pri Jelšah): Stakne Andrej, župnik	110	45
Slivnica pri Celju: Rabuza Ivan, župnik	31	24
Sv. Jurij pri Celju: Ramšak V., kaplan	308	146
Sv. Štefan pri žusmu (Šmarje pri Jelšah): Petrovič Jožef, župni upravitelj	73	20
Sv. Vid pri Grobelnem (Grobelno): župni urad	65	20
šmarje pri Jelšah: Lom Francišek, dekan	267	132
Zibika (Pristava): Jelšnik Iv., duh. svet.	56	24
žusem (Loka pri žusmu): Palir Iv., žpk.	34	9

25. Velika Nedelja.

Ormož: Jereb Remigij, župnik	140	60
Središče: župnijski urad	229	67
Svetinje (Ivanjkovci): Bratušek Franc, dekan	143	43
Sv. Bolfenk na Kogu (Sv. Bolfenk pri Središču): Molan Franc, župnik	128	32
Sv. Lenart pri Veliki Nedelji: Rehar J., župnik	101	40
Sv. Miklavž pri Ormožu: Kolenc Franc, župnik	171	35
Sv. Tomaž pri Ormožu: Magdič Francišek, župnik	341	183
Velika Nedelja: Cerar Gregor, župnik	155	88

26. Videm ob Savi.

Artiče: šketa Josip, župnik	123	45
Bizeljsko: Brvar Ignacij, župnik	159	53
Brežice: Klasinc Franc, župnik	200	110
Dobova: Urankar P. Konstantin, kaplan	190	36
Kapele (Dobova): Podržaj Ciril, župnik	58	23
Koprivnica pri Rajhenburgu: Doberšek Franc	41	38
Pišce: župni urad	118	—
Rajhenburg: Jurhar Leopold, kaplan	353	280
Sevnica ob Savi: Lasbaher Al., kaplan	181	193
Sromlje: Stiper Štefan, župnik	90	50
Videm ob Savi: Črnoga Ivan, župnik	130	88
Zabukovje (Sevnica ob Savi): Rampre Franc, župnik	45	22
Zdole: Peitler Alojzij, župnik	42	21

27. Vuzenica.

Ribnica na Pohorju: Vrhnjak Al., žpk.	122	74
Sv. Anton na Pohorju (Vuhred): Zemlič Štefan, župnijski upravitelj	20	20
Sv. Primož na Pohorju (Vuzenica): Dolinar Ivan, župnik	33	16
Trbonje (Vuzenica): Malej Ignacij, žpk.	36	25
Vuhred: Zemlič Štefan, župnijski uprav.	58	35
Vuzenica: Hüttner Drago, dekan	84	35

28. Zavrče.

Sv. Andraž v Halozah: Petan Janko, žup. upravitelj	160	33
Sv. Barbara v Halozah: Črešnik Simon, župni upravitelj	175	45
Sv. Trojica v Halozah (Podlehnik): Klemenc Joško	180	17
Sv. Vid pri Ptuju: P. Danijel Tomšič	240	95
Zavrče: Jarh Konrad, župnik	110	50

Število udov:

192 dosmrtnih, 35.607 letnih = 35.799

Ljubljanska škofija.

1. Cerknica.

Babno polje (Stari trg pri Rakeku): Župni urad	17	10
Begunje pri Cerknici: Hiti Franc, žpk.	89	95
Bloke (Nova vas pri Rakeku): Makovec Andrej, župni upravitelj	95	50
Cerknica: Turšič Janez	81	20
Grahovo: Župni urad	106	112
Planina pri Rakeku: Urbanc Franc	108	100
Rakek: Seljan Vojnimir, vikar nam.	85	69
Stari trg pri Rakeku: Župni urad	280	
Sv. Trojica nad Cerknico (Nova vas pri Rakeku): Župni urad	27	—
Sv. Vid nad Cerknico (Begunje pri Cer- knici): Poznik Marjan, župnijski upr.	37	50
Unec (Rakek): Seljan Vojnimir, vik. nam.	45	39

2. Kamnik.

Dob pri Domžalah: Oman Anton, vikar namestnik	160	126
Domžale: Bernik Franc	148	136
Gozd (Stahovica-Kamnik): Pustotnik F.	28	21
Groblje (Domžale): Misijonišče	65	69
Homec (Radomlje): Zalokar Anton, žup- nijski upravitelj	32	—
Homec (Radomlje): Grčar Franc	73	50
Ihan (Domžale): Župni urad	33	61
Kamnik: Rihar Matej, dekan	118	240
Komenda: Zabukovec Janez, župnik	121	105
Mekinje (Kamnik): Čadež Viktor	83	81
Mengeš: Čampa Franc	250	141
Trzin: Plevnik Anton	45	40
Nevlje (Kamnik): O. Perc Martin	57	45
Radomlje: Hostnik Jože	42	28
Rova (Radomlje): Golmajer Franc	27	16
Sela (Kamnik): Pavlič Anton, župnik	29	23
Stranje (Stahovica): O. Perc Martin	51	49
Šmartin v Tuhinju: Opeka Ivan, žpk.	86	30
Tunjice (Kamnik): Smolič Jože, župni upravitelj	57	50
Vodice nad Ljubljano: Janc Peter, žpk.	106	148
Vranja peč (Kamnik): Bernot Franc	43	39
Zgornji Tuhinj (Šmartin v Tuhinju): Opeka Ivan, župnik	98	49

3. Kočevje.

Banjaloka: Župni urad	27	10
Fara pri Kostelu: Stare Andrej, župnik	50	50
Stara cerkev pri Kočevju: P. Dobov- šek Stanko	32	10

4. Kranj.

Besnica (Kranj): Erzar Franc, župnik	43	43
Cerklje pri Kranju: Črnilec Janez, žpk.	400	237
Duplje: Hafner Anton, župnik	90	60
Goriče (Golnik): Poljanec Ivan, župnik	38	42
Jezersko: Gostiša Vinko	100	42
Kokra: Župni urad	27	37
Kovor (Križe na Gorenjskem): Schwei- ger Viktor	115	73
Kranj: Blaj Franc, vikar	356	328
Križe na Gorenjskem: Šveiger Viktor	275	172
Lom (Tržič): Avguštin Alojzij, kaplan	63	42
Mavčice (Smlednik): Mikuž Janez, žpk.	103	91
Naklo pri Kranju: Filipič Janez, žpk.	138	120

Podbrezje: Vondrašek Vaclav, župnik	49	68
Predoslje (Kranj): Župni urad	124	99
Preddvor: Župni urad	124	96
Smlednik: Kovačič Anton, župn. uprav.	176	134
Šenčur pri Kranju: Župni urad	121	98
Olševke (Preddvor): Lampert Kar- rol, župnik v pokojju	45	18
Hrastje (Kranj): Podvinski Ant.	38	44
Voglje (Šenčur pri Kranju): Gnidov- vec Jožef, ben.	58	37
Šmartin pri Kranju: Župni urad	360	174
Št. Urška gora (Cerklje pri Kranju): Ja- godic Ivan	11	23
Trboje (Smlednik): Franc Čemažar	30	34
Trstenik (Golnik): Poljanec Ivan, žpk.	63	50
Tržič: Gregorič Jožef, vikar	412	370
Velesovo (Cerklje pri Kranju): Pfajfar Franc, župnik	62	69
Započe (Smlednik): Govekar Fr., žpk.	27	43

5. Leskovec.

Boštanj: Urbič Rudolf	56	22
Bučka (Škocijan): Škoda Ignacij	3	15
Cerklje ob Krki: Žust Jakob, župnik	68	35
Čatež ob Savi (Brežice): Kmet Mihael, župnik	55	10
Kostanjevica: Župni urad	150	131
Krško: Kurent Alojzij, em. dekan	124	105
Leskovec: Pregelj Ivan, žup. uprav.	180	90
Raka: Župni urad	94	45
Studenec: Strubelj Ivan, župnik	33	27
Sv. Duh v Velikem trnu (Krško): Župni urad	85	100
Sv. Križ ob Krki: Zupanc Andrej, žpk.	112	133
Škocijan pri Mokronogu: Škoda Ignacij, župnik	111	54
Št. Jernej na Dol.: Župni urad	334	250
Velika Dolina (Jesenice na Dol.): Vovk Janez, cerkvenik	41	13

6. Litija.

Dobovec (Trbovlje I.): Knez Pavla	39	15
Dole pri Litiji: Šinkovec Stanislav, žpk.	30	19
Hotič (Litija): Rupnik Karol	30	42
Janče (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	38	25
Javorje (Šmartno pri Litiji): Javornik Tomaž, župnik	16	24
Kresnice: Čampa Leopold, žup. uprav.	70	20
Litija: Vovk Ivanka	140	242
Polšnik (Sava): Župni urad	38	23
Prežganje: Adolf de Cecco	60	23
Radeče pri Zidanem mostu: Lovšin Ant., župnik	57	100
Sava: Merdavs Ludovik, organist	28	41
Svibno (Radeče pri Zid. mostu): Povše Leopold, župnik	48	34
Šmartno pri Litiji: Župni urad	124	107
Štanga (Prežganje): Tomazin Ladislav, župnijski upravitelj	34	27
Št. Jurij pod Kumom: Pleša Franc, žpk.	30	29
Začgorje ob Savi: Markež France, dekan	244	131
Loke (Začgorje): Benedik Valentin, eksp.	57	40

7. Ljubljana mesto.

Stolna: Stolni župni urad	113	130
Sv. Jakob: Župni urad	105	110

Marijino Oznanjenje: Dr. P. Angelik To-		
minec	200	170
Moste: župni urad	237	197
Trnovo: župni urad	233	250
Sv. Peter: župni urad	336	344
Zelena jama (Ljubljana): Kragl Viktor	85	56
Sv. Ciril in Metod (Ljubljana-Bežigrad):		
Dr. Stanjo Marija Aljančič, župnik	190	100
Spodnja Šiška (Ljubljana VII): Dr. Novak		
p. Modest, župnik	200	210
Rakovnik: župni urad	70	50
Vič: P. Teodor Tavčar	227	210
Barje	44	44
Štepanjova vas (Ljubljana): P. Edvard		
Vogrin	40	33
Kodeljevo: Mladinski dom	90	—
Okrožni urad	18	19
II. ženska drž. realna gimn.	28	—
III. drž. moška realna gimn.	16	19
IV. drž. moška realna gimn.	12	9
Učiteljsiše	11	12
Direkcija drž. železnic	27	30
Klasična gimnazija	10	
Knjižarna Mohorjeve tiskarne	594	711

8. Ljubljana okolica

Brezovica: Kotar Janez, žup. upravitelj	143	175
Črnuče: Dr. Jak. Kotnik, župnik	144	111
Devica Marija v Polju: Dobovšek Franc,		
vikar	245	310
Dobrova: župni urad	168	112
Dravlje (Št. Vid nad Ljubljano): župni		
urad	28	120
Ig: župni urad	119	73
Ježica pri Ljubljani: župni urad	182	107
Notranje gorice (Brezovica): župni urad	29	28
Polhov Gradec: župni urad	86	70
Preska (Medvode): župni urad	189	78
Rudnik (Ljubljana): Glinšek Franc, vikar	65	26
Sostro (Dobrunje): Verce Franc, župnik	188	110
Sv. Helena (Dol pri Ljubljani): žup. urad	31	70
Sv. Jakob (Dol pri Ljubljani): Dr. Fajdiga		
Vilko	144	68
Sv. Katarina (Medvode): Pavlin Andrej,		
župnik	24	26
Šmartin pod šmarno goro (Št. Vid nad		
Ljubljano): župni urad	134	68
Št. Vid nad Ljubljano: Jeglič Franc, žup.		
upravitelj	238	245
Tomišelj (Ig pri Ljubljani): župni urad	30	7
Želimlje (Ig pri Ljubljani): župni urad	36	34

9. Loka.

Bukovščica (Selca nad Škofjo Loko):		
Hönigmann Franc, župnik	41	36
Črni vrh (Polhov Gradec): Justin Anton	25	33
Davča (Sorica): župni urad	57	31
Dražgoše (Železniki): Lotrič Silvester	30	42
Javorje (Poljane nad Škofjo Loko):		
Traven Štefan, župnik	60	39
Leskoviča (Gorenja vas): Verčič Anton,		
cerkvenik	27	35
Lučine (Gorenja vas): Oblak Janko, žup.		
upravitelj	43	30
Poljane nad Škofjo Loko: Tavčar Matej,		
župnik	273	135

Reteče (Škofja Loka): župni urad	62	83
Selca nad Škofjo Loko: župni urad	250	150
Sorica: župni urad	76	37
Stara Loka (Škofja Loka): župni urad	140	137
Stara Oselica (Gorenja vas): župni urad	97	55
Sv. Lenart (Selca nad Škofjo Loko):		
Švelc Anton	64	50
Škofja Loka: župni urad	312	250
Trata (Gorenja vas): Šavli Andrej, žpk.	122	70
Zalilog (Železniki): Hribar Anton, žpk.	42	34
Železniki: Bertoncely Valentin, župnik	120	96
Žabnica: Verce Jožef, župnik	106	75
Žiri: Starman Franc, upravitelj župnije	345	167

10. Moravče.

Blagovica (Lukovica): Grilj Franciška	4	—
Brdo (Lukovica): Slak Matija, župnik	34	62
Čemšenik (Medija-Izlake): Arh Jože,		
župnijski upravitelj	116	40
Izlake (Medija-Izlake): Torkar Anton,		
župnijski upravitelj	89	55
Kolovrat (Medija-Izlake): Benedik Va-		
lentin, vikar nam.	64	25
Krašnja (Lukovica): Brecljnik Alojzij,		
župnik	46	31
Moravče: Capuder Aleš	143	140
Vrhpolje (Moravče): Jerše Val.	66	25
Peče (Moravče): Peček Alojzij, župnik	41	22
Št. Gotard (Trojane): Cukjati Franciška	87	25
Vače: Porenta Anton, župnik	48	11

11. Novo mesto.

Bela cerkev: Strah Jože, župnik	40	50
Brusnice: župni urad	72	51
Mirna peč: župni urad	72	80
Novo mesto: župni urad	100	1200
Podgrad (Stopiče): Kirar Franc, župnik	31	—
Prečna: župni urad	63	100
Soteska (Straža pri Novem mestu):		
Volc Al., župnik	36	—
Stopiče: župni urad	100	—
Šmarjeta pri Novem mestu: župni urad	32	—
Šmihel pri Novem mestu: Žagar Pavel,		
organist	169	220
Št. Peter pri Novem mestu: Pahulje		
Franc, župnik	100	85
Toplice pri Novem mestu: Cuderman		
Jožef, župnik	80	—
Vavta vas (Straža pri Novem mestu):		
Kres Jože, župnik	90	—

12. Radovljica.

Begunje pri Lescah: Hiti Franc, žup. upr.	116	98
Bled: Soukal Franc, kaplan	135	183
Bohinjska Bela: Drolc Martin, župnik	76	96
Bohinjska Bistrica: Cunder Viljem, žup.		
upravitelj	112	94
Brezje: P. Bonaventura Resman	60	88
Breznica (Žirovnica): Toman Valentin	199	93
Dobrava (Dobrava-Podnart): Kljun Jan.,		
soupravitelj	31	36
Dovje (Mojstrana): Pečarič Franc, žpk.	118	105
Gorje: Petrič Gabrijel, župnik	230	146
Jesenice na Gor.: Kastelic Anton	207	194
Kamna gorica: Kljun Janko, žup. upr.	89	74
Koroška Bela (Slovenski Javornik):		
Šoberl Pavel	132	143

Kranjska gora: Čuk Karel, župnik . . .	74	103
Kropa: Kljun Janko, župnik . . .	85	62
Lesce: P. Krizostom Sekovanič, župnik	81	—
Leše (Brezje): Kocjan Franica . . .	51	22
Ljubno na Gor. (Podnart): Babnik K., župnijski upravitelj . . .	47	34
Mošnje (Radovljica): Bleiweis Franc, župnik . . .	76	47
Ovsiše (Podnart): Ocepek Jožef, žpk.	27	17
Radovljica: P. Krizostom Sekovanič, župnik . . .	147	170
Rateče-Planica: Cuderman Krist., žpk.	86	61
Ribno (Bled): Kramar Janez, župnik . .	53	101
Srednja vas v Bohinju: Fister Franc, župnik . . .	225	84
Sv. Križ nad Jesenicami (Jesenice na Gor.): Kastelic Anton, župnik . . .	16	37
Blejska Dobrava: Duhovnijski urad . .	26	29

13. Ribnica.

Dobropolje: Golob Peter, kaplan . . .	184	140
Dolenja vas pri Ribnici: Župni urad . .	100	75
Draga: Lončar Franc, župnik . . .	12	—
Gora (Sodražica): Gornik Anton, dekan	47	—
Loški potok: P. Bogdan Markelj, žup. upravitelj . . .	90	—
Ribnica: Župni urad . . .	293	261
Rob: Ronko Tone . . .	54	—
Sodražica: Župni urad . . .	162	140
Struge na Dol.: Oražem Janko, žpk. . .	55	—
Sv. Gregor (Ortnek): Krumpetar Franc, župnik . . .	72	74
Škocijan (Turjak): Zajec Ciril, župnijski upravitelj . . .	50	25
Velike Lašče: Ramovš Jakob, župnik	135	154
Velike Poljane (Ortnek): Noč Ivan, žpk.	38	20

14. Semič.

Adlešiči (Črnomelj): Štrus Iv., župnijski upravitelj . . .	13	—
Črnomelj: Žabkar Lojze, žup. upravitelj	195	50
Dragatuš: Župni urad . . .	61	—
Metlika: Kocjan Bogomir, kaplan . . .	234	70
Podzemelj (Gradac v Beli Krajini): Ilc Andrej, župnik . . .	150	—
Radovica (Metlika): Župni urad . . .	62	—
Sinji vrh (Vinica pri Črnomlju): Župni urad . . .	17	—
Semič: Župni urad . . .	155	—
Suhor: Drešar Ivan, župnijski upravitelj	24	—
Stari trg ob Kolpi: Župnijski urad . .	80	—
Vinica pri Črnomlju: Miklavčič Anton	114	—

15. Trebnje.

Mirna: Župni urad . . .	90	—
Mokronog: Sladič Janez, župnik . . .	97	80
Sv. Križ pri Litijah: Zajc Ivan, žup. uprav.	156	—
Št. Janž na Dol.: Prezelj Janko, žup. upr.	194	—
Št. Lovrenc ob Temenici (Velika Loka): Oblak Anton . . .	101	81
Trebnje: Oblak Ciril, župnijski uprav.	330	200
Trebelno (Mokronog): Skvarča Ivan, kaplan . . .	56	80
Tržišče: Jenko Janez, župnik . . .	73	—

16. Višnja gora.

Grosuplje: Peče Jožef, kaplan . . .	54	44
Javor (Dobrunje): Škerlj Alojzij . . .	9	—
Kopanj (Grosuplje): Kogovšek Ivan, žpk.	80	63
Lipoglav (Šmarje-Sap): Pečarič Martin	23	21
Muljava (Krka): Perko Pavel, župnik	42	34
Polica (Višnja gora): Župni urad . . .	96	65
Stična: Župni urad . . .	90	130
Šmarje: Župni urad . . .	170	42
Št. Jurij pri Grosupljem (Grosuplje): Župni urad . . .	120	100
Št. Vid pri Stični: Hladnik Janez, žpk.	259	200
Višnja gora: Vidmar Fr., župnik . . .	129	101
Veliki Gaber (Št. Vid p. Stični): Rozman Jožef, eksp.	245	115
Žalna (Višnja gora): Žnidarišič A., žpk.	175	43

17. Vrhnika.

Bevke (Vrhnika): Pipa Anton . . .	41	24
Borovnica: Jerina Ciril . . .	143	117
Dolenji Logatec: Remškar Valentin, žpk.	70	53
Gorenji Logatec: Furlan Andrej, vikar .	43	60
Horjul: Nastran Franc . . .	208	136
Hotedršica: Lušin Jože, župnik . . .	75	66
Podlipa (Vrhnika): Tome Alojzij . . .	64	30
Preserje: Kočar Lojze, vikar . . .	134	52
Rakitna (Borovnica): Poznik Marjan, vi- kar nam.	20	48
Rovte nad Logatcem: Župni urad . . .	110	140
Sv. Trije Kralji na Vrhu (Rovte nad Lo- gatem): Ramšak Lambert . . .	89	95
Št. Jošt nad Vrhniko (Butanjeva): Oblak Janko . . .	119	100
Vrhnika: Župni urad . . .	307	252
Zaplana (Vrhnika): Župni urad . . .	20	40

18. Žužemberk.

Ajdovec (Dvor pri Žužemberku): Kaste- lic Franc . . .	46	30
Ambrus (Zagradec na Dolenjskem): Žavbi Ivan, župnik . . .	64	—
Dobrnich: Omahen Ignacij, župnik . . .	104	—
Hinje (Žužemberk): Stupica Jože, žpk.	15	65
Krka pri Stični: P. Tarzicij Toš, župnik	97	25
Sela pri Šumberku (Št. Vid pri Stični): Podlipnik Jos., župnik . . .	17	—
Zagradec na Dol.: Župni urad . . .	51	—
Žužemberk: Gnidovec Karel, dekan . .	154	—
160 dosmrtnih, 26.946 letnih = 27.106		

RAZNI KRAJI

Beograd 189 (144), Čakovec 7 (1) Dubrovnik 2 (12), Gornji Mihaljevac 10 (4), Gušče 2 (—) Hraščina 1 (1), Karlovac 17 (15), Kastav 5 (12), Kos. Mitrovica 5 (19), Krk 2 (6), Mala Subotica 6 (1), Mursko Središče 6 (7), Niš 19 (16), Odžaci 4 (1), Osečina 2 (—), Raskrižje 60 (12), Ruma 10 (1), Skoplje 10 (10), Zagreb 235 (112).

Pregled udov Družbe sv. Mohorja 1945

	dosm.	letni	skupaj	već
Lavantinska . . .	192	35.607	35.799	18.682
Ljubljanska . . .	160	26.946	27.106	6.068
Razni kraji . . .	2	589	591	1
				<hr/>
	345	63.142	63.496	24.751

MESTNA HRANILNICA LJUBLJANSKA

največja hranilnica Slovenije

*

LJUBLJANA • Prešernova ul. 3
Telefon 20-16, 26-16 in 38-16

*

DAJE POSOJILA

za obnovo gospodarstva in poživitev
delavnosti

SPREJEMA VLOGE

na ugodno obrestovanje, ki so vsak
čas izplačljive

TEKOČI RAČUNI

naložbe varovancev - sodno depozitno mesto

---

*

Organizira narodno varčevanje - Koncen-
trira prosta kratkoročna sredstva krajevnih
uradov in podjetij - Opravlja za Mestni
narodni odbor glavnega mesta Ljubljane
blagajniško službo in vse bančne posle

ŽIRO CENTRALA VSEH HRANILNIC SLOVENIJE

ZAVAROVALNI ZAVOD SLOVENIJE

je osnovan iz VZAJEMNE ZAVAROVALNICE, od katere je prevzel vsa zavarovanja · V UPRAVI ZAVODA SODELUJE NARODNA VLADA SLOVENIJE Z VEČINO ODBORNIKOV

*

ZAVARUJE:

požar, vlom, steklo, zvonove, nezgode, avtomobile, transport · ŽIVLJENJE · KARITAS

*

ZAVAROVALNI ZAVOD
SLOVENIJE V LJUBLJANI

centrala

Ljubljana

MIKLOŠIČEVA 19

telefon 37-76, 37-77

podružnice

Celje

VODNIKOVA 2

Maribor

OROŽNOVA 8

telefon št. 29-80

SLOVENC I!

Zavarujte vse svoje premoženje in nepremično premoženje pri Zavarovalnem zavodu Slovenije!

TVORNICA SUHIH
OLJNATIH
IN LAKASTIH BARV

FRANJO ČUK

CELJE

Tekoči račun pri Ljudski posojilnici v Celju
Poštni čekovni račun št. 16.147 — Telefon 162

*Priporoča svoje lastne prvovrstne izdelke: zemeljske, kemične, olj-nate in lakaste barve, barvo in lak za pode, parketni vosek, za-
jamčeno čisti firnež, terpentini, brunolin, gorilni špirit, čopiče vseh vrst, karbolinej, prašno in strojno olje, steklarski in mizar-ski klej — Gobe — Mavec i. dr.*

Celjska mestna hranilnica

Celje - Titov trg (pri kolodvoru)

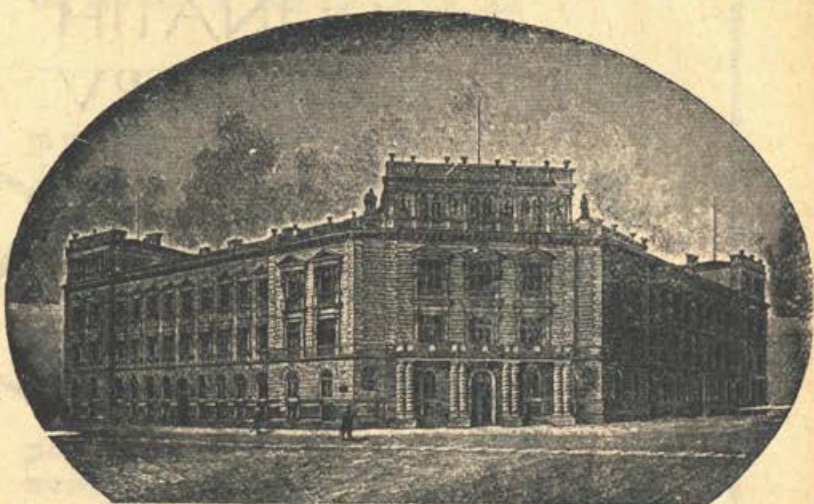
**Sprejema
hranilne
v l o g e**
na knjižice in
v tekočem računu

**D a j e
posojila**
vseh vrst, zlasti
z a o b n o v o

Za vse obveze
jamči Okrajni
ljudski odbor
Celje - mesto

Ustanovljena leta 1863

ŽELEZNINA

Fr. Stupica

USTANOVLJENO LETA 1898

LJUBLJANA

Gospodarska cesta 1 - Poleg
„Figovca“ - Telefon št. 21-79

Se priporoča vsem poslovnim prijate-
ljem in želi vso srečo v novem letu

Gminol

**za
umivanje zelo
umazanih rok !**

LJUDSKA POSOJILNICA V CELJU

Z A D R U G A
Z NEOMEJENIM JAMSTVOM

DAJE POSOJILA ZA OBNOVO IN POŽIVITEV
GOSPODARSTVA TER DELOVNOSTI

SPREJEMA HRANILNE VLOGE NA KNJIŽICE IN V
TEKOČEM RAČUNU

ORGANIZIRA NARODNO VARČEVANJE

Rogaška Slatina

TEMPEL - STYRIA - DONAT

Zdravilna
mineralna
voda

To so trije znameniti vrelci Rogaške Slatine, ki privabljajo leto za letom velike množice bolnikov k sebi in jim nudijo najdragocenejše v življenju — zdravje, telesno in duševno moč, veselje do dela.

TEMPEL je v prvi vrsti odlična namizna voda za vsakodnevno rabo, kot dijetična pijača, za mešanje z vinom in sadnimi soki; poleg tega služi kot izvrstno pomožno sredstvo pri slabem apetitu, pri motnjah v prebavi sploh, pri želodčnem in črevesnem katarju ter malokrvnosti v začetnem štadiju.

STYRIA je medicinalna voda, ki se uspešno uporablja pri kroničnem želodčnem in črevesnem katarju, pri želodčnih in črevesnih čirih.

DONAT služi kot zdravilna voda pri zaprtju, pri žolčnih in ledvičnih kamenčkih, pri gihtu in sladkorni bolezni. Deluje blagodejno, brez draženja.

Vsa pojasnila glede naročanja vode kakor tudi glede zdravljenja v zdravilišču samem daje brezplačno

UPRAVA ZDRAVILIŠČA ROGAŠKA SLATINA

FOTOPARFUMERIJA

VATA · KEMIKALIJE
GUMI · GALANTE
RIJA · KOSMETIČNI
IZDELKI IN SANI
TETNO BLAGO

BOŽIČ DRAGO

CELJE · PREŠERNOVA 11

Anton Lečnik

Celje - Tomšičev trg 4

u r e
z l a t o
o p t i k a

Moderno urejena delavnica

Gams Drago

mehanično podjetje

CELJE · STANETOVA 18

ZALOŽNIŠTVO
SORTIMENT
PAPIRNICA

**LOVENSKI
KNJIŽNI ZAVOD
V LJUBLJANI**

Pred škofijo 5 - Telefon 25-29

Velika izbira slovenskih in
hrvatskih ter srbskih knjig,
šolskih in pisarn. potrebščin

Zahtevajte katalog knjig naše
založbe

Podružnice: Brežice, Celje,
Črnomelj, Jesenice, Kam-
nik, Kranj, Maribor, Murska
Sobota, Novo mesto, Ptuj,
Trbovlje

A. ANEŽIČ

knjigoveznica
• zaloga šolskih
• zvezkov in po-
• slovnihi knjig

LJUBLJANA · FLORJANSKA 12-14

**MLINI • MLINSKI STROJI
MLINSKI KAMNI**

**LJUBLJANA
CESTA V MESTNI LOG 15**

Telefon 29-78

Priporoča
se znana
domača
manufakturna
trgovina

JANKO ČEŠNIK
LJUBLJANA
Lingarjeva ulica 1

**POGREBNO
PODJETJE**

GAJŠEK IVAN

**LJUBLJANA
ZALOŠKA CESTA 1 in 6**

IZVRŠUJE vsakvrstne pogrebe v Ljubljani in v okolici, ekshumacije in prevoze pokojnih v vse kraje, tudi v inozemstvo in obratno

ZALOGA vseh vrst kovinskih in lesenih mrljskih krst in pogrebni potrebščin

Izvedba strokovnjaška in točna

Cene konkurenčne

Telefon šte. 54-49

KLINAR MILOŠ

SPLOŠNO KLJUČAVNIČARSTVO

CELJE
MARIBORSKA C. 13

ANTON PETEK

manufakturna
trgovina

CELJE • PREŠERNOVA

Manufakturna trgovina

ZAJC JOŽKO

LJUBLJANA

Nabrežje 20. septembra

POLEG TROMOSTOVJA

**SPLOŠNO
KLEPARSTVO**

**IN VODOVODNE
INŠTALACIJE**

August Štak

CELJE

Aškerčeva ul. 5

Telefon številka 218

R O G A Š K A ○

najstarejše zdravilišče Jugoslavije; diha zopet svobodno in gleda s polnim zaupanjem v bodočnost. Obnovitvena dela v opustošenih hotelih se vztrajno nadaljujejo. — Hotel »Slovenski dom« z dijetetično kuhinjo je odprt tudi pozimi.

Indikacije: želodčne, črevesne, krvne bolezni, bolezni preosnovne (diabetes), krvnega obtoka, ledvic in mehurja, obolenja perifernih živcev.

Zdravilni vrelci:

TEMPEL - STYRIA - DONAT

Vsa pojasnila daje brezplačno

uprava zdravilišča

Rogaška Slatina

S ○

L ○

A ○

T ○

I ○

N ○

A ○

Anton

azarinc

coloniale

CELJE

**POOBlašČENI GRADITELJ
IN TESARSKI MOJSTER**

Lojze Hamnikar

LJUBLJANA

ŠMARTINSKA CESTA 55

Telefon 35-31

se priporoča za
graditeljska in tesarska dela vseh
vrst visokih zgradb

Cenik knjig Družbe sv. Mohorja

Knjige nabožne vsebine		broš.	vez.	Slovstvena knjižnica		broš.	vez.
Jeglič dr. A.: Mesija, I. in II. del po	16			Žigon dr. A.: Prešeren poet in umetnik	36	56	
vkup vezan		52		Žigon dr. A.: Prešernova čitanka	36	56	
Jeglič dr. A.: V boj za srečno krščansko življenje, I., II., III. del po	16			Žigon dr. A.: Prešernova čitanka — komentar	36	56	
vkup vezan		64		Detelovi zbrani spisi I. del	107	140	
Podgorc V.: Slovenski Goffine	20		50	Detelovi zbrani spisi II. del	100	135	
Rogač-Torkar: Življenje svetnikov, I. in II. del po	30		84	Znanstvo			
Seigerschmied: Pamet in vera, I., II. in III. vkup	36		60	Pitamic dr. L.: Država	124	180	
Skuhala: Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa	16		52	Lukman dr. Fr.: Martyres Christi	108	148	
Slomšek A. M.: Pastirski listi	6		24	Brecelj dr. A.: Čuda in tajne življenja	12	24	
Stolc-Majer: Križana usmiljenost	12		30	Koledarji			
Zore: V tem znamenju boš zmagal	—		36	Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1902, 1911, 1917, 1921, 1922, 1924, 1927 po	12	—	
Zore: Življenje svetnikov, 12., 13., 14. zvezek po	12		—	1931 do 1940 po	24	—	
10. zvezek	28		—	Zemljepis			
Cajnkarc dr. St.: Sveti Ciril Aleksandr.	20		—	Bohinjec-Robida-Kranjec: Naše morje	24	40	
Molitveniki				rdeča obr.	zlata obr.		
Baraga-Rozman: Dušna paša	36		—	Trunk: Amerika in Amerikanci	—	200	
Hockenmayer: Sveta spoved	24		—	Gospodinjstvo			
Karlin: Priprava na smrt	36		—	Pucelj R.: 110 kuharskih receptov	12	—	
Kosar: Nebeška hrana, II.	36		—	Življenjepisi			
Podgorc: Evangeljska zakladnica	24		—	Kovačič dr. Franc: Slomšek, I. II. po	12	—	
Seigerschmied: Krščanska mati	24		—	skupaj vezan	—	80	
Skupoli: Duhovni boj	36		—	Šolske knjige			
Walter: Sveti rožni venec	24		—	Breznik dr. A.: Slovenska slovnica, IV. izd.	—	54	
Godec: Lurška Mati Božja	36		—	Cvetje iz domačih in tujih logov			
Škufca: Šmarnice	36		—	1. Simon Gregorčič: Izbrane pesmi (Pregelj dr. I.)	18	36	
Žgur: Marija Devica, majnika Kraljica	24		—	2. Fr. Levstik: Martin Krpan (Slodnjak dr. A.)	9	22	
Studenci žive vode				3. Horatius Flaccus: De arte poetica (Sovre A.)	14	28	
broš.	vez.			4. Jurčič Josip: Jurij Kozjak (dr. M. Rupel)	18	36	
Finžgar F. S.: Sedem postnih slik	16		28	5. Vodnik Valentin: Izbrano delo	18	36	
Cajnkarc: Oče naš	52		72	7. Simon Jenko: Izbrano delo (Pregelj)	18	36	
Fajdiča: Pisma o trpljenju	10		20	8. Grivec dr. Fran: Žitje Konstantina in Metodija	18	36	
Pesmarice				9. Vilko Novak: Izbor prekmurske književnosti	18	36	
Aljaž: Slovenska pesmarica, I., II., po vkup vezan	24		—	10. Jos. Jurčič: Deseti brat (Koblar Fr.)	34	52	
Lukman dr. Fr.: Majnik poje, partitura glasovi	10		—	12. F. S. Finžgar: Študent naj bo (Šolar)	18	36	
	8		—	14. Linhart Anton: Izbrano delo (Gspan Alfons)	28	48	
Pesništvo				15. Erjavec: Hudo brezno (Logar Janez)	12	24	
Kunčič: Mlada njiva	—		52	16. Stritar: Izbor mladinskih spisov (Koblar dr. Franc)	20	36	
(Glej tudi pod Mohorjevo knjižnico in pod Cvetjem!)				17. Erjavec: Živalske podobe (Logar J.)	24	40	
Razno				20. Jurčič: Sosedov sin	24	40	
Andree: Elektriika	—		60				
Sket: Kres, V. letnik	80		—				
Vodopivec: Da se poznamo	10		18				
Moravski: Slovenski Korotan	20		—				
Krek dr. J.: Izbrani spisi, II. zv., 1., 2. sn., IV. zvezek, po	52		64				

Cvetje iz tujih logov

	broš.	vez.
I. Homer: Iliada (Sovre Anton)	36	52
II. Sofokles: Kralj Oidipus (Sovre A.)	32	50

Mohorjeva knjižnica

5. Tolstoj: Knez Serebrjani	40	64
6. Jaklič: Zadnja na grmadi	28	46
10. Pregelj Ivan: Božji mejniki	18	36
11. Niccodemi: Učiteljica	12	28
12. London J.: Krištof Dimuč	28	48
13. Kmetova: Sv. Francišek Asiški	28	48
15. Malešič Matija: Kruh	40	60
19. Bertelli: Jurček Kozamurček	24	44
21. Orczy: Za Cozarja	40	60
27. Pregelj I.: Peter Markovič	28	48
31. Brieux: Rdeča suknja (drama)	28	44
32. Albanov: Med življenjem in smrtjo	50	68
35. Scoville: V samotah pragozda	34	52
36. Scolaster-Kmetova: V oblasti čarodejev	52	68
38. Seljak Fr. (Bevk Fr.): Kamnarjev Jurij	40	60
48. Magajna: Gornje mesto	52	72
54. Minclov-Vdovič: Ko so lrastje šumeli	52	72
56. Kunaver: V prepadih	34	52
65. Magajna: Graničarji	24	44
71. Ulača Drago: Knjiga o sportu	62	84
91. Plestenjak: Bajtarji	12	24
92. London-Holeček: Klic divjine	24	44
95. Magajna: Čudovita pravljica o Vidu in labodu Belem ptiču	24	40
96. Potokar: Bolgarske novele	46	68
105. Cvelbar Joža: Izbrano delo	64	80
108. Stojanova Cveta: Zbežano gnezdo	40	60
117. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, I. del	20	—
118. Sienkiewicz-Glonar: Quo vadis, II. del	20	45
119. Kotnik Francè: Misijonar Jernej Mozgan	10	20
120. Erjavec Anton: Mladostni plameni (pesmi)	20	40
122. Meško: Iz srca in sveta (pesmi)	40	60

Povesti

Detela dr. Fran: Hudi časi	12	24
Slemenik: Križem sveta	24	44
Zbašnjik dr. F.: Za srečo	18	—
Razne povesti	12	28

Slovenske večernice:

21. Andrejčkov Jože: Žalost in veselje	40	56
42. Obsega razne povesti	14	32
49. Žalski: Vas Kot	14	32
51. Dr. Jožef Muršec	14	32
53. Milovršnik: Bog ga je uslišal	14	32
55. Kostanjevec: Pošteni ljudje	14	32
59. J. M. Dovič: Kovač in njegov sin	14	32
68. J. Kostanjevec: Novo življenje	14	32
72. Šorli dr. I.: Krščen denar	14	32
73. Šorli dr. I.: Sorodstvo v prvem členu	14	32
75. Pregelj: Peter Pavel Glavar	10	24
76. Jules Verne: Carski sel, I. del	14	32

broš. vez.

77. Jules Verne: Carski sel, II. del	14	32
78. Jaklič: V graščinskem jarmu	14	32
79. Jaklič: Peklena svoboda	14	32
80. Detela: Vest in zakon	18	38
83. Pregelj: Umreti nočejo	24	44
84. Bevk: Stražni ognji	24	44
85. Zorec: Beli menihi	24	44
87. Zorec: Stiški svobodnjak	24	44
88. Zorec: Stiški tlačan	24	44
89. Plestenjak: Lovrač	18	38
91. Hasl: Izum	24	44
92. Bevk: Pravica do življenja	24	44
94. Verne: Južna zvezda	24	44
95. Dular-Meško-Cevc-Janežič: štiri zgodbe	10	28
96. Matičič: Dom v samoti	12	32

Naravoslovje — Poljedelstvo — Živinoreja:

Dular Fran: Domači žvinozdravnik	52	72
Erjavec: Živali v podobah — ptice	18	36
Humek: Boj sadnim škodljivcem	20	40
Lakmayer: Umni čebelar	24	44
Rohrman-Dular: Gospodarski nauki	24	44
Simonič: Splošno poljedelstvo	110	140
Turk: O zdravju in boleznih domačih živali	28	48
Turk: Travnništvo, I. in II. del skupaj	28	50
Turk: Pašništvo	28	48

Zgodovina

Gruden dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda: I., II., IV. zvezek po	40	—
III., VI. zvezek po	48	—
V. zvezek	40	—
I. do VI. zvezek skupaj	—	380
Mal dr. Josip: Zgodovina slovenskega naroda: IX., XI., XII., XIII., XIV., XV. XVI. zvezek po	24	—
Kazalo h Grudnovi in Malovi zgodovini	80	—

Zdravstvo

Debevec dr. Franc: Jetika	34	52
Kneipp-Podgorc: Domači zdravnik	52	72
Vedenik dr. H.: Kako si ohranimo ljubo zdravje, I. in II. po	6	—

Mladinske knjige

Brinar: Lisica Zvitorepka	12	24
Meško: Mladim srcem, I., II. zvezek po	28	44
III. zvezek po	28	48

Opozarjamo naročnike, da je nekaj izmed navedenih knjig že razprodanih, nekaterih pa je le pičlo število. Tudi v polah je še nekaj knjig, s katerimi pa ne bomo takoj mogli postreči.